Viktoras Suvorovas

PASKUTINĖ RESPUBLIKA

Antra knyga

MINTIS

Viktoras Suvorovas

PASKUTINĖ RESPUBLIKA

Antra knyga

Iš rusų kalbos vertė
Daina Kasnikovskienė, Vaclovas Mikailionis

Mintis
Vilnius

UDK 940.53
Su-113

Versta iš

Виктор Суворов
Последняя республика
Книга вторая, 2007

Dailininkas
Romas Dubonis

ISBN 978-5-417-00933-6 (Antra knyga)
ISBN 978-5-417-00934-1 (Bendras)

© Viktoras Suvorovas, 2007
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Daina Kasnikovskienė,
Vaclovas Mikailionis
© MINTIS, 2008

1 skyrius

ATSKLEISIU JUMS DIDŽIĄ PASLAPTĮ

Tikėsimės, kad jums pavyks mūsų Darbininkų ir valstiečių raudonąją armiją, dabar esančią taikos garante, paversti kapitalistinių šalių darbininkų išlaisvinimo iš buržuazijos jungo garante.

J. Stalinas.
1925 m. kovo 10 d. laiškas Nižegorodo pėstininkų mokyklos kursantams.

„Trumpas VKP(b) istorijos kursas“ mus moko: vienintelė priemonė sunaikinti kapitalistinės intervencijos grėsmę yra sunaikinti kapitalistinę aplinką. Tik tada mes galėsime sakyti, kad pasaulinės Komunos vėliava švenčia pergalę visame pasaulyje!

L. Mechlisas
Pirmojo rango armijos komisaras, DVRA Politinės valdybos viršininkas, asmeninis Stalino sekretorius „apytamsiems reikalams“.
1939 m. balandžio 4 d.

1

Kodėl Stalinas atsisakė priimti Pergalės paradą?

Šį klausimą užduodavau savo straipsniuose ir pasisakymuose ir net pateikiau kaip „Paskutinės respublikos“ pirmo skyriaus pavadinimą.

Mano manymu, atsakymas paprastas: nebuvo ko švęsti. Antrajame pasauliniame kare Sovietų Sąjunga patyrė triuškinantį pralaimėjimą.

Taip, kurį laiką po „didžiosios pergalės" ji dar plaukė, ir viršutiniame denyje griaudėjo pergalės fanfaros, bet kapitonui buvo aišku: neilgai jau gros muzika... Milžiniški didelės šalies gamtiniai ištekliai leido dešimtmečius tęsti agoniją, tačiau kiekvienam sveikai mąstančiam žmogui buvo aišku: 1941 m. birželio 22 d. Hitlerio padaryta žaizda mirtina.

Sovietų Sąjunga, tarsi vėžys, galėjo gyvuoti tik plisdama į visas puses. Arba viena, arba kita nugalės, mokė draugas Leninas. Ir tai tas vienintelis atvejis, kai Leninas buvo teisus. Taigi arba socializmo vėžys išsisės po visą pasaulį, arba sveikas organizmas nugalės auglį.

Stalinas sukurstė Antrąjį pasaulinį karą todėl, kad bent jau visas Europos žemyno valstybes įtrauktų į Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos sudėtį, kad nutrintų visas sienas Europoje, o pasienio stulpus pasiųstų stiprinti uždraustas naikinimo ir darbo lagerių zonas.

Antrasis pasaulinis karas buvo sumanytas kaip pirmas Pasaulinės revoliucijos veiksmas. Tikslas nebuvo pasiektas. Socialistinė valstybė nepajėgi ilgą laiką gyvuoti šalia normalių šalių su jų sveika ekonomika. Artimiausioje istorinėje ateityje socialistinė valstybė turėjo žūti. Stalinas tai suprato geriau už visus. Todėl ir atsisakė priimti paradą.

Kai kurie trumparegiai 1945 metų gegužės 9-ąją palaikė pergale. O aš pirmoje „Paskutinės respublikos" dalyje parodžiau, kad Stalinas padėtį vertino blaiviai ir akivaizdžiai nepalaikė minios pergalingų džiūgavimų.

Niekas su manimi nesiginčijo, bet iškart pasirodžius knygai ir tarsi be jokio sąryšio su ja srautu pasipylė straipsniai, kuriuos galima apibendrinti viena antrašte: „Kodėl Stalinas nepabalnojo balto eržilo?" Pagrindinė mintis – Stalinas buvo ryžtingai nusiteikęs asmeniškai priimti paradą, tik kur jau ten jam, nerangiajam!

Tų straipsnių autoriai pasakojo, kad vadas slapta naktimis treniravosi manieže. Tik neišdegė nevėkšlai. Plojosi nuo arklio. Ir gerai!

Teisingai likimas patvarkė. Juk be Stalino buvo kam priimti paradą. Į šias pareigas buvo kur kas tinkamesnis kandidatas. Tas pats! Vienintelis! Tasai, kuris išgelbėjo šalį! Kaip tik jam, gelbėtojui, likimas ir suteikė didžią garbę: Pergalės maršalui teko priimti Pergalės paradą! Straipsniuose buvo kalbama, kad Stalinas ir pats buvo nieko prieš balne pasipuikuoti, tik neturėjo reikiamų įgūdžių.

Visa tai buvo daug kartų kartojama įvairiomis dingstimis straipsniuose, televizijos laidose, vėliau – knygose. Ir visas šis informacijos srautas turėjo vienintelį, bet labai jau autoritetingą pirminį šaltinį, – pulkininką kavaleristą Sergejų Nikolajevičių Maslovą, gerbiamą, ir, nepabijosiu skambiai pasakyti, – tikrų tikriausią legendinę asmenybę.

2

1945-aisiais S. N. Maslovas buvo majoras, kavalerijos pulko vadas. Jį pažinojo kone visa armija. Pažinojo jį ir Kremliuje. Apie jį sklandė legendos. Štai kaip tik jį, nutrūktgalvį raitelį, Stalinas ir pasikvietė instruktoriumi. Sutikime, majorui Maslovui darbas teko ne iš lengvųjų. Stalinas buvo niekada nesėdėjęs ant žirgo. O ir metelių jam tuo metu jau buvo 65-eri.

Tai dar ne senatvė. Tačiau ir ne jaunystė. Stalinas laikėsi itin nesveiko gyvenimo būdo: prarūkytas kabinetas, nervų tampymas iki vidurnakčio ir gerokai po jo, paskui pietūs 4-tą valandą ryto bendražygių būrelyje. Gausiai išgeriant ir taip pat gausiai užkandant.

Visa tai jokiu būdu nestiprino sveikatos. Negana to – luošys. Kiekvienas, matęs Staliną iš arti, atkreipė dėmesį į fizinį trūkumą: „Staliną taip arti mačiau antrą sykį gyvenime. Nevalingai atkreipiau dėmesį, kad kairę ranką jis laiko kažkaip nenatūraliai sulenktą per alkūnę.“ (Aviacijos maršalas E. Savickis „Pusė amžiaus danguje“. Maskva: Vojenizdat. 1988. P. 298.)

Kino kronikos kadruose pasitaikius progai atkreipkite dėmesį į Stalino luošumą.

Bėda buvo ne tik tai, kad reikėjo nesveiką pensinio amžiaus neįgalųjį išmokyti puikiai valdyti žirgą. Iš pradžių majoras Maslovas turėjo žirgą parinkti. Viena vertus, tokį, kad nebūtų gėda pasauliui parodyti. Antra vertus, ramų ir paklusnų, atsižvelgiant į raitelio amžių ir neįgalumą.

Maslovas apžiūrėjo daugelio kavalerijos pulkų ir divizijų arklides. Jo konsultantas buvo išskirtinis – gynybos liaudies komisaro pavaduotojas (t. y. Stalino pavaduotojas), Raudonosios armijos kavalerijos vadas Sovietų Sąjungos maršalas S. M. Budionas. Majoras Maslovas išrinko Stalinui baltą arabų ristūną. Treniruotės prasidėjo, bet veikiai baigėsi. Stalinas nukrito nuo žirgo ir daugiau ant jo nesėdo.

O pats kavaleristas Maslovas Pergalės parade dalyvavo. Tai – gana retas derinys: ir istoriniame 1941 m. lapkričio 7 d. parade, ir istoriniame parade 1945-aisiais. Net pats Žukovas Pergalės paradą 1945 metais priėmė, o štai 1941 m. lapkričio 7 d. Raudonojoje aikštėje jo nebuvo. Rokosovskis Pergalės paradui vadovavo, bet ir jo 1941 m. lapkričio 7 d. Raudonojoje aikštėje nebuvo. Ir Rokosovskis, ir Žukovas gynė Maskvą. O Maslovui nusišypsojo laimė dalyvauti ir vienąme, ir kitame istoriniame parade. Todėl vėliau ir buvo jam išduotas Pergalės parado dalyvio pažymėjimas Nr. 1.

Pulkininkas Maslovas, ne savo valia – Stalino gėdos liudininkas, daug pasakojo apie karą, tačiau apie tą įvykį tylėjo. Tik pusei amžiaus prabėgus nusprendė, kad atėjo laikas. Štai kaip tik jo pasakojimas ir tapo daugybės straipsnių pagrindu. Iš pradžių rašinių autoriai kaip šaltinį nurodydavo Maslovą, paskui liovėsi, skelbė medžiagą apie Stalino kritimą, tarsi plačiai žinomą istorinį faktą, nereikalaujantį nei įrodymų, nei nuorodų.

Pasakojimai apie tai, kaip Stalinas krito nuo arabiško žirgo, peržengė tėvynės sienas ir suskambo po artimus ir tolimus užsienius. Atsiverčiu, pavyzdžiui, britų žurnalą „The Spectator“ (2006 m. balandžio 22 d.) ir skaitau istoriją apie arabų ristūną ir nevikrų Staliną.

Šios publikacijos – ne šiaip sau priekaištas mano netinkamoms priekabėms ir kaltinimas mano knygoms. Tai nuvainikavimas ir visiškas sutriuškinimas.

3

Spaudžiama daugybės straipsnių ir televizijos laidų, „Paskutinė respublika" girgždėjo kaip lynų nutrintas skęstantis ledlaužis, kurio triumai nepermaldaujamai ir sparčiai prisipildo juodo ledinio vandens. Negana to, dar buvo smogtas neregėto stiprumo smūgis. Anoniminis autorius, pasivadinęs Vladimiro Gryzuno (*Владимир Грызун*) slapyvardžiu, nukovė mane lyg smūgiu į dantis klausimu: ar aš skaitęs Žukovo memuarus? Reikėjo iš pradžių Žukovą perskaityti, o jau paskui užduoti idiotiškus klausimus! Juk Žukovas trumpai, bet labai aiškiai viską paaiškino: Stalinas pats norėjo paradą priimti, tik jam nepavyko.

Atsiverčiu Žukovo *memuarą*, – o kad tave šimtas! Žirgo taigi ir nepastebėjau!

Iš tiesų Žukovo paprastai ir aiškiai aprašyta Stalino atsisakymo pabalnoti eiklų eržilą priežastis. Prieš penkias ar šešias dienas iki Pergalės parado Žukovui teko susitikti su Stalinu:

„Tiksliai nepamenu, regis, birželio 18 ar 19 dieną Vyriausiasis išsikvietė mane į savo vilą.

Jis paklausė, ar nepamiršau jojimo įgūdžių.

– Ne, nepamiršau, dar ir dabar pajodinėju.

– Štai kas, – tarė J. V. Stalinas, – jums teks priimti Pergalės paradą. Paradui vadovaus Rokosovskis...

Atsisveikindamas jis tarstelėjo, kaip man pasirodė, ne be užuominos:

– Siūlau priimti paradą ant balto žirgo, o šį jums parodys Budionas.

Kitą dieną nuvažiavau į Centrinį oro uostą pažiūrėti, kaip vyksta parado repeticija. Ten sutikau Stalino sūnų Vasilijų. Jis pasivedė mane į šalį ir papasakojo intriguojančią istoriją:

– Atskleisiu jums didžią paslaptį. Tėvas pats rengėsi priimti Pergalės paradą. Tik atsirado kliūčių... Prieš tris dienas tėvui jodinėjant dėl nemokšiškai panaudotų pentinų žirgas ėmė lėkti maniežu. Tėvas, nusitvėręs už karčių, bandė išsilaikyti balne, bet nesugebėjo

ir nukrito. Griūdamas susitrenkė petį ir galvą. O pakilęs spjovė ir pasakė: tegu paradą priima Žukovas. Jis senas kavaleristas.

– O kokiu arkliu jis treniravosi? – paklausiau Vasilijaus.

– Baltu arabišku žirgu, su kuriuo jums siūlė priimti paradą. Tik prašau niekam apie tai nepasakokit, – vėl pakartojo Vasilijus.

Ir aš iki šiol niekam nepasakojau. Tačiau praėjo jau daug metų, ir manau, kad dabar apie tai galima kalbėti...“ (G. K. Žukovas „Prisiminimai ir apmąstymai“. Maskva: Olma-Press, 2003, 13 leidimas, 2 tomas. P. 354.)

Žukovo liudijimas apvertė „Paskutinę respubliką“ tiesiog nuo pirmo skyriaus. Patekau į nemaloniausią padėtį. It kalakutas į sriubą.

Mano aiškinimui paneigti atsirado trys liudininkai. Ir dar kokie! Legendinis kavaleristas pulkininkas Maslovas, asmeniškai rinkęs žirgą Stalinui ir buvęs Stalino jodinėjimo treneriu, aviacijos generolas leitenantas Vasilijus Josifovičius Stalinas ir visų laikų bei tautų karvedys keturiskart Sovietų Sąjungos didvyris Sovietų Sąjungos maršalas Georgijus Konstantinovičius Žukovas. Be to, paminėtas ir Stalino pavaduotojas Sovietų Sąjungos maršalas S. M. Budionas.

Viskas tuose liudijimuose aišku ir suprantama... išskyrus arabišką žirgą.

4

Tik jau itin kvailai šioje istorijoje atrodo Stalinas. Nejau jis nesuprato, jog per kelias pamokas neįmanoma taip tobulai įgusti tramdyti žirgą, kad galėtum viso pasaulio akivaizdoje pasirodyti itin iškilmingą akimirką? Nejaugi pradėdamas mokytis jodinėjimo pagrindų, Stalinas nesuvokė rizikos amžiams apsijuokti prieš visą planetą?

Valdyti žirgą per didžiulį, patį svarbiausią XX amžiaus paradą – tai jums ne smuikeliu čirpinti. Išmanantys žmonės tvirtina, kad smuiką galima greitai perprasti. Svarbiausia, sako, atsiminti, kad jį reikia kaire ranka laikyti, prispaudus prie kairio peties, o dešine – stryku aukštyn žemyn, aukštyn žemyn, kad gražiai skambėtų... Pasakojama, kad

kai kurie įsigudrindavo šio meno per porą valandų išmokti. Nežinau, pats nebandžiau. Užtat puikiai žinau, kad su žirgu toks numeris nepavyks. Nei dešimt, nei keturiasdešimt pamokų negelbės. Be to, sulaukus 65-erių metų šio meno mokytis jau vėlu. Vaikystėje reikia pradėti. O jei viena ranka nesilanksto ir bejėgė, tai neverta nė imtis tokios veiklos. Na, dar savo malonumui, tai kodėl gi nepabandžius, bet filmuojant kino kameroms iš viso pasaulio, riaumojant orkestrams ir kaukšint tūkstančiams pasagų išjoti į Raudonąją aikštę...

Negi Stalinui iš pat pradžių nebuvo aišku, kad numeris su žirgu neišdegs? Negi jis iš tiesų bandė valdyti žirgą viena ranka?

Stalino sūnelis šioje istorijoje irgi mat geras. Nėra reikalo jį pristatyti: plevėsa, mergišius, girtuoklis. Bet tuo pat metu – ne nenaudėlis, ne sadistas, ne niekšas ir ne bailys. Galėjo tapti čekistu – darbas švarus, garbė, įtaka, rink sau gandus, dantis (svetimus) dilde dildyk, pasirašinėk tardymo protokolus ir šaudyk į pakaušius; pinigai – lagaminais, gyvenimas sotus, laisvo laiko – kiek tik nori ir jokios rizikos. Betgi ne – išėjo į karą, lakūnu naikintoju. Savanoriu. Karą baigė būdamas pulkininkas, naikintuvų aviacijos divizijos vadas.

Taigi todėl, kad jis Stalino sūnus! Teisingai. Jį saugojo, jam neleido skraidyti, jį kėlė į viršų galinga ranka. (Net kairė, ta, kuri nesilankstė, buvo neįtikėtinai svari.) Ir vis dėlto Stalino sūnus savo valia nesitrynė užnugaryje. Per karą atliko 27 kovinius skrydžius. Asmeniškai numušė du priešo lėktuvus. Iki karo pabaigos įvaldė 17 tipų lėktuvus, tarp jų Il-2, Li-2, MiG-3, La-5 ir La-7, Jak-1, Jak-7 ir Jak-9, iš viso buvo skraidyta daugiau kaip 3000 valandų.

Ir du numušti lėktuvai – nėra mažai. Jei kiekvienas sovietų lakūnas naikintojas būtų numušęs po vieną vokiečių lėktuvą, tai karas būtų pasibaigęs Raudonosios armijos pergale 1941 m. liepos mėnesį.

Vasia Stalinas visada turėjo daug draugų, nuo pilotų mokyklos, kurioje jis mokėsi, viršininko iki KOP aukščiausios vadovybės. Jo draugystės geidė ir Politbiuro nariai, ir generolai, ir maršalai, ir čekistai – nuo Ježovo, Merkulovo, Abakumovo ir Berijos iki eilinių apsauginių. Jo kompanijoje sutiksite kovų draugų naikintojų, futbolininkų ir ledo ritulininkų, kino, estrados, baleto, cirko artistų,

jo aplinkoje trynėsi pulkai veltėdžių, vertelgų ir perėjūnų ir gausios bandos ne per sunkiausio elgesio mergužėlių. Apie Stalino sūnaus nuotykius liežuviais malė visa Maskva. Apie jį žinojo daug kas ir daug ką. Prisiminimų apie jį – per akis, taip pat ir paskelbtų. Tik keistas dalykas: šis apsileidėlis ir plevėsa niekada niekam nei blaivus būdamas, nei girtas paleidęs liežuvį neprasitarė apie tėtušio kritimą nuo arabiško ristūno. Jis išvis niekada ir nieko nepasakojo apie savo rūstųjį tėvą. Tik vienam Georgijui Konstantinovičiui pranešė. Nedelsdamas. Pasivedęs į šalį. Tssss! Didžiausia paslaptis! Labai slapta! Kad niekas nesužinotų!

Savo skaitytojui siūlau atlikti bandymą: patikėkite vienam žmogui kokią nors paslaptį ir įsidėmėkite laiką – kada gandas apsuks žemės rutulį ir sugrįš pas jus slapto šnipštelėjimo pavidalu: tik tau! Kaip didelę paslaptį!

Negi Vasilijus nepažinojo savo tėvo? O juk tasai susodino į kalėjimus, iššaudė ir tiesiog išgalabijo savo gausią giminę tik todėl, kad nereikalingas šešėlis nekristų ant kaldintų didžios biografijos eilučių. Gandai apie Staliną nedelsiant buvo perduodami pačiam Stalinui ir tuoj pat žiauriai bei ryžtingai užčiaupiami. Tai viena svarbiausių tikro asmenybės kulto atramų: Stalinas neleido niekam iš jo juoktis. Už anekdotus apie Staliną sodindavo be gailesčio. Ir net sušaudydavo. Vadas tą patį Žukovą už bandymą pliurpalais sumenkinti Vyriausiojo Vado vaidmenį išvijo į Uralą vadovauti apygardai, kurioje tebuvo dvi parako neuosčiusių rezervininkų (liaudies pašaipose – kastruotos) divizijos.

Gandai apie Staliną galėjo kilti tik iš jam artimų žmonių. Todėl jie buvo ypač prižiūrimi. Negi Vasilijus nebijojo tėvo? Negi neprisiminė sunkios jo rankos? Negi nesuprato, kad žodis – ne žvirblis? Prasitarsi vienam, o paskui gando nė grandinėmis nesulaikysi. Galop tėtušiui bus pranešta, šis išsiaiškins didžiosios gėdos liudininką ir nukiš mylimą sūnelį į kokį nors Nerčinską ar Turuchanską. Nors gali ir neatleisti.

Betgi rado kam pasakoti! Žukovas, kaip žinoma, išsiskyrė neįtikėtinu plepumu. Paslapčių saugoti nemokėjo. Ar vertėjo Stalino sūnui patikėti paslaptį plepiajam karvedžiui?

Kad Žukovas plepys, žinojo visa armija. Pasibaigus karui po metų Stalinas išmetė Žukovą iš aukštų postų kaip tik dėl perdėto plepumo. Na, dar suprasčiau, jei Žukovas ir Vasia Stalinas būtų sėdėję ir triukšmingai girtavę, tuomet Vasia galėjo per girtą liežuvį ir prasitarti. Bet kad blaivus pasišauktų Žukovą į šalį ir pasakotų... Kurių galų?

5

Tačiau ir Žukovo plepumas šįkart kažkoks keistas. Didysis karvedys saugojo paslaptį iki pat mirties. Ir ketvirtį amžiaus po mirties. Kiek būta galimybių pasakyti liaudžiai tiesą apie arabišką ristūną ir Stalino kritimą!

Po Stalino mirties Žukovas papasakojo įvairiems žmonėms daugybę šlykštynių ir kvailysčių apie velionį vadą. Pasakojo rašytojams, žurnalistams, istorikams, buvusiems bendradarbiams ir pavaldiniams, pasakojo artimiesiems ir pažįstamiems, pasakojo būriams juodadarbių, kurie Žukovo plantacijose puoselėjo jo memuarus, už jį prisiminė ir už jį mąstė. Kritikuodamas Staliną Žukovas pasisakydavo suvažiavimuose ir plenumuose, šmeižė girdint gausioms ir mažoms auditorijoms. Žukovas skelbė apie Stalino nesugebėjimą suprasti šiuolaikinio karo esmės ir Generalinio štabo vaidmens, apie sutrikimą kritiniu momentu, apie kvailiausią užsispyrimą ir paprasčiausią bailumą, apie nenorą matyti tikrą vaizdą ir daryti išvadas iš žvalgybos pranešimų.

Bet apie arabų žirgą neprasitarė.

Praėjus tuzinui metų po Žukovo mirties, Gorbačiovo valdymo laikais, nuvilnijo antra antistalininė banga. Ir pasipylė gausybė visokios bjaurasties. Bet apie kritimą niekas neprisiminė.

Sumanioji Žukovo duktė Marija Georgijevna atrasdavo vis naujų cenzūros uždraustų didžiojo karvedžio memuarų „pirminio rankraščio" fragmentų, tik šio gabaliuko niekaip neatkapstė.

Vadinamųjų „Žukovo memuarų" kūrimo sistema gana gerai ištyrinėta. Pirmasis Žukovo susitikimas su Gynybos ministerijos

Generalinio štabo Karo mokslo valdybos vyresniuoju moksliniu bendradarbiu pulkininku V. S. Strelnikovu įvyko 1958 m. gruodžio 20 d. Istorijos pikantiškumas pasireiškia tuo, kad nors atsargos stratego atsiminimai – asmeninis reikalas, juos savo tarnybos metu kūrė Generalinio štabo ir Vyriausiosios politinės valdybos pulkininkai, archyvų, akademinių institutų ir daugelio kitų struktūrų ir įstaigų bendradarbiai. O be vadovaujančio ir nukreipiančio Komunistų partijos Centro Komiteto vaidmens toks stropus bendradarbiavimas buvo visiškai neįmanomas.

Štai pasakojimas apie darbo ties didžiausiu karinės memuaristikos šedevru pradžią: „Maršalas paprašė Strelnikovą padėti parengti karo periodizaciją. Netrukus jis susipažino su dviem jos variantais ir pritarė pirmajam. Karvedys paprašė pašnekovą raštu parengti jo būsimų memuarų planą. Eilinis susitikimas įvyko po savaitės. Karininkas atvežė ne tik būsimos knygos planą, bet ir iš Frunzės karo akademijos bibliotekos šiuolaikinio karo meno istorijos programos projektą...“ (V. S. Astrachanskis „G. K. Žukovo biblioteka. Istorija, likimas, rekonstrukcija“. Maskva: Archivno-informacionnoje agenstvo. 1996.)

Tą patį galime perskaityti ir kitų sužavėtų autorių, pavyzdžiui, V. V. Karpovo kūriniuose (Maršalas Žukovas. Nemalonė. Literatūrinė mozaika. Maskva. 1994). Visa tai rašoma pertekus švelnių jausmų: štai, matote, kaip rimtai karvedys žiūrėjo į savo knygos parašymą!

Tačiau visiškai paslėpti švelnių asilo ausyčių nepavyko. Galiukai kyšo. Didysis strategas „paprašė“ pulkininko padėti parengti karo periodizaciją. Pulkininkas prašymą suprato tinkamai. Pagalba pasireiškė tuo, kad stropusis pulkininkas savarankiškai atliko visą darbą. Ir ne šiaip sau, o pateikė kelis variantus. Kiekvieno skoniui. Asmeninis stratego indėlis pasireiškė sutikimu su vienu iš pasiūlytų variantų.

Toliau didysis strategas „paprašė“ parengti savo būsimojo šedevro planą raštu: nagi, pulkininke, sumesk, ką turėčiau prisiminti, ką man teks apmąstyti.

Supratingas pasitaikė pulkininkas. Mikliai sukurpė planą. Be to, parodė iniciatyvą. Jau be jokių užuominų ir prašymų atvežė progra-

mos, pagal kurią karo istorijos bus mokoma Frunzės karo akademijoje, projektą. Toliau kaip partiniame susirinkime: kokių bus pasiūlymų? Priimti kaip pagrindą! Prieštaravimų nėra? Priimta. Kokių bus papildymų ir pakeitimų?

Dauguma Frunzės karo akademijos klausytojų – kuopų vadai, t. y. vyresnieji leitenantai ir kapitonai. Retsykiais koks majoras šmėsteli. 1958 metais – tai tie, kurie tapo karininkais po septynerių aštuonerių, o gal ir dešimties metų pasibaigus karui, t. y. visi be išimties nekariavę. Pulkininkas iš Generalinio štabo Karo mokslo valdybos galėjo pasiūlyti didžiojo karvedžio memuarų pagrindu pasirinkti Generalinio štabo akademijos klausytojų mokymo programą. Ten daugiausia perspektyvūs pulkininkai, bent jau pulkų vadai. Studijuoja jie tą patį karą, tik aukštesniu lygmeniu. 1958 metais – tai tie, kurių dauguma dalyvavo kare.

Bet pulkininkas Strelnikovas nusprendė genialaus karvedžio prisiminimų ir apmąstymų pagrindu imti kas paprasčiau. Taip ant jaunesniųjų karininkų mokymo programos granito pamatų buvo pastatytas švytintis statinys.

Ar tik neišklydome iš kelio?

Tikrai ne. Kalbama apie tai, kaip prakeikta cenzūra įsikišo ir pašalino fragmentą apie Stalino kritimą nuo arabų eržilo, ir tik paskui, po daugelio metų buvo atkurta istorinė tiesa su visu buvusiu spindesiu.

Galima su tuo sutikti.

Nors galima ir paprieštarauti: cenzorius su ilgomis surūdijusiomis žirklėmis įsitraukia į darbą paskutinis. Prieš jam pradedant stropiai kramsnoti puslapius ir skyrius, visą ir pažodinį šio genialaus kūrinio rankraščio turinį žinojo Gynybos ministerijos, Generalinio štabo vadovybė ir visos pavaldžios struktūros: Karo istorijos institutas, Karo mokslo valdybos Karo istorijos skyrius ir t. t. Be to, asmeninis Brežnevo sekretoriatas, SSKP CK Politbiuro vyriausiasis ideologas Suslovas ir visos jam pavaldžios struktūros, taip pat Sovietinės armijos Vyriausioji politinė valdyba ir kt. Rankraštis smulkmeniškai išnagrinėtas tuo pačiu metu keturiuose SSKP CK skyriuose: propagandos, administracinių organų, kultūros ir mokslo. Šiems skyriams

atitinkamai vadovavo draugai Stepakovas, Savinkinas, Trapeznikovas, Šauro.

Jums, jauniems, neįmanoma suprasti, kas slepiasi už šių neraiškių pavadinimų. Paaiškinu: pavyzdžiui, SSKP CK administracinių organų skyrius visiškai kontroliavo Ginkluotųjų pajėgų veiklą, pradedant nuo Gynybos ministerijos ir Generalinio štabo, URM, KGB, VRM, GRU; šiam skyriui buvo pavaldūs visi teismai, pradedant nuo Aukščiausiojo, prokuratūra, pradedant Generaline, kalėjimai, konclageriai, teisėtvarka, visos Sovietų Sąjungos įstaigos užsienyje: ambasados, konsulatai, prekybos atstovybės ir misijos, nuolatinės atstovybės prie JT ir dar daug kitų.

Tik nemanykite, kad draugas Savinkinas, visa tai kontroliavęs, asmeniškai skaitinėjo „pačios teisingiausios knygos apie karą" rankraščio tekstą. Visai ne. Tam jis turėjo pavaldžias struktūras, kuriose dirbo daug tikrai gerai apmokamų liaudies tarnų. Tad kiekvieno rankose – tekstas. Jau nekalbant apie visus Žukovui „padedančius" pulkininkus, konsultantus, specialiuosius redaktorius ir t .t., ir pan. Todėl jei cenzūra ką nors buvo iškirpusi, kas nors iš šių ideologų, padėjėjų, redaktorių ir bendraautorių galėjo vadinamosios „glasnostj" klestėjimo metu prisiminti: o štai rankraštyje buvo itin įdomus fragmentas apie Stalino nukritimą...

Tik niekas nei Chruščiovo, nei Brežnevo, nei Andropovo ir Černenkos, nei paties Gorbačiovo laikais neprisiminė nei apie plepųjį Stalino sūnų, nei apie arabišką žirgą.

Bet čia dar ne istorijos pabaiga. Žukovo memuarų kūrimo procese dalyvavo vieningi ir nelabai vieningi kolektyvai, pasitaikė įvairių asmenų, grupių, grupuočių ir visų įmanomų struktūrų interesų konfliktų. Juk visi nori valgyti. Kaip ir visada mūsų šalyje, kiekvieną didį reikalą lydi neįtikėtinas beprotnamis ir sumaištis. Be daugybės rankraščio kopijų, padarytų visokiausio plauko įstaigoms ir organizacijoms, įvairūs žmonės suko savo bizniuką – savarankiškai kopijavo rankraščius ir pardavinėjo užsieniečiams. Reikalas taip įsibėgėjo, kad SSKP CK keturių skyrių vedėjai kreipėsi į CK sekretoriatą, reikalaudami išsiaiškinti ir baigti netvarką.

Aiškintasi net KGB pirmininko J. Andropovo lygmeniu. Jis 1968 m. rugsėjo 27 d. pranešė SSKP CK: „Nebuvo imtasi priemonių, neleidžiančių dauginti rankraščio, taip pat su tekstu susipažinti pašaliniams asmenims... Toks kiekis rankraščio kopijų nebuvo būtinas... Neatmetama galimybė, kad G. K. Žukovo rankraščio kopijos galėjo atsidurti užsienyje. Per patikrinimą buvo atskleista finansinės drausmės pažeidimo faktų..."

Atkreipsime dėmesį į pastabą apie finansinę drausmę. Tarkime, Žukovas pats rašė knygą ir tai darydamas išleido tam tikrą sumą – nupirko ne buteliuką, o, pavyzdžiui, kibirą rašalo. Kieno koks reikalas, kiek pinigų jo kišenėje?

Tačiau šiuo klausimu kažkodėl užsiima KGB. KGB pirmininko, kuris, be to, dar ir kandidatas į Politbiuro narius, lygmeniu. O tai reiškia, kad memuarų sukūrimas buvo ne asmeninis, o valstybinės svarbos reikalas – šiam didžiuliam projektui įgyvendinti buvo skirta valdiškų pinigėlių. Ir nemažai.

Iš Andropovo pareiškimo darytina išvada, kad gausūs bendraautoriai iššvaistė šiam reikalui liaudies skirtų kapeikėlių paminėti vertomis sumomis. Negana to, dar ir rankraščiais prekiavo.

Nesnaudžiantys kompetentingi organai nesužiūrėjo. Todėl ant kilimo iškviestas draugas Andropovas švelnina vaizdelį: neatmetama galimybė, kad rankraščio kopijos... Užuot kad atvirai prisipažinęs: apsižioplino kontora, pramiegojo rankraštį.

Ten link suku, kad net ir užsienyje cirkuliavo kopijos, ir pačios „skaniausios" ištraukos buvo spausdinamos žurnaluose. O jau geresnės už šią ištrauką nė nesugalvosi: kvaiša Stalinas, kurio bijojo visa Europa, per savo kvailumą užsikorė ant arklio, ėmė ir nusivertė! O netikša Stalino sūnelis apie tai tik Žukovui į ausį pašnibždėjo, bet gandonešis Žukovas visam pasauliui išskalambijo!

Štai ką pirmosiose skiltyse spausdinti! Ot juoko būtų buvę! Be to, kaip būtų šoktelėjęs populiarumas!

Tačiau nebuvo tokios ištraukos tikrajame pirminiame Žukovo memuarų rankraštyje. Rankraštis perėjo tūkstančius rankų, taip pat ir priešo rankų, bet niekas nieko apie arabų ristūną neskaitė.

Tik štai pasirodė „Paskutinė respublika“ su pagiežingu klausimu, o tuomet pulkininkui Maslovui ir nušvito: taigi aš buvau Stalino jodinėjimo instruktorius! Tik tada šaunusis kavaleristas ir prisiminė su visomis smulkmenomis slaptas pamokas manieže bei jų liūdną baigtį. Prisiminė po penkiasdešimties metų kapų tylos. Nors iki tol niekaip negalėjo prisiminti.

O jam iš paskos ir Žukovo duktė Marija Georgijevna džiaugsmingai sušuko: oi, tik pažiūrėkite, ką radau! Prakeiktoji cenzūra išbraukė, tačiau rankraščiai nedega!

Tada ir Žukovo memuarai buvo papildyti: girdi, atėjo laikas liaudžiai tiesą papasakoti.

Įsivaizduokime, kad visa ši istorija – gryniausia tiesa. Tai kas išeina? Stalino sūnus kaip didžiausią paslaptį papasakojo Žukovui tai, ko nederėjo niekam pasakoti. O Žukovas visam pasauliui išpliurpė.

Ir ne šiaip sau, o išspausdindamas ir išversdamas į visas įmanomas kalbas. Mes gi žinome: Stalinas – žvėris. Stalinas – nusikaltėlis. Stalinas – žudikas. Ir vis dėlto jis – Vyriausiasis vadas kruviniausiame iš žmonijos istorijai žinomų karų. Juk kas nors šventa turėtų likti.

Bet Žukovas ir čia kerštingai dergia, plepėdamas šlykštynes, papasakotas jam kaip paslaptį.

Jei visas šis siužetas – gryna tiesa, išeitų, kad Žukovas – niektauza ir paskalų nešiotojas.

1942 m. gruodžio mėnesį Žukovas asmeniškai vadovavo operacijai Debmensko, Velikije Luki ir Rževo rajone. Didžiuliam puolimui buvo sutelktos 33 armijos, tarp jų 23 bendrosios paskirties, 3 smogiamosios, 1 tankų, 4 oro pajėgų ir 2 rezervinės armijos, neskaitant kai kurių korpusų, divizijų, brigadų, pulkų ir šimtų tūkstančių kareivių pastiprinimo. Žukovas į mūšį metė 3290 naujausių tankų, daugiau kaip tūkstantį lėktuvų, 24 tūkstančius pabūklų ir minosvaidžių.

Žukovas operaciją sukniso.

Žukovas sudegino milijonus sviedinių ir šimtus milijonų šovinių.

Žukovas prarado beveik visus tankus ir šimtus lėktuvų.

Kariuomenės nuostoliai – 215 tūkstančiai nukautųjų, suluošintųjų ir sužeistųjų. Šios kautynės pranoko visas kautynes pasaulio istorijoje.

Žukovas ne šiaip mūšio dalyvis, jis pagrindinis iniciatorius, organizatorius, įkvėpėjas ir vadovas. Apie šias didžiules kautynes ir apie savo vaidmenį jose Didysis Strategas visiškai pamiršo.

Bet Stalino nukritimą nuo arabiško žirgo jis gerai prisimena ir pasigardžiuodamas aprašinėja.

Nors pats kritimo nematė.

Štai ko vertas karo memuaristikos šedevras: apie didžiules kautynes Strategas pasakoti nenori, o nuogirdas skleisti – mielai.

Tik kas svarbiau Kremliaus propagandai – kautynės, kurioms vadovavo Žukovas, ar bereikšmis epizodas iš Stalino gyvenimo, težinomas iš paskalų?

Paskala svarbiau.

Kadangi būtent ji yra visos komunistinės ideologijos ramstis: atseit Sovietų Sąjunga karą laimėjusi, Stalinas esą pergale tikėjęs ir džiūgavęs drauge su visais. Iš džiaugsmo ir paradą rengėsi priimti, tik jam šiek tiek nepasisekė...

6

Memuaruose, kurie buvo išleisti dar Žukovui gyvam esant ir kurie paskui buvo leisti dar dvidešimt metų po jo mirties, nieko nepasakyta nei apie Stalino kritimą, nei apie pokalbį su jo sūnumi, ir Stalinas nepatarinėjo Žukovui, ant kokio žirgo raitam priimti paradą. Bet štai pačiuose vėliausiuose, t. y. pačiuose teisingausiuose, memuarų variantuose staiga atsiskleidė nauja istorinė tiesa.

Tačiau didį atradimo džiaugsmą temdo mažas nesusipratimas. Remiantis naujai atrasta versija, Stalinas „ne be užuominos patarė" Žukovui rinktis baltą arabų žirgą, tą patį, kaip paaiškėja, nuo kurio pats ir nukrito. Bet visiems žinoma, kad Žukovas Pergalės paradą priėmė NE ANT ARABIŠKO žirgo. To parado kronikų ir nuotraukų

daugiau nei pakankamai, ir kiekvienas gali pastebėti skirtumą. Tiesiog plika akimi.

Skirtumas atėjęs iš amžių glūdumos. Riteriai Europoje gynė savo pilis, apylinkių kaimus ir žemes. Jiems nebuvo reikalo joti už šimtų varstų. Todėl save, o ir savo žirgą jie galėjo apsaugoti sunkiausiais šarvais. Viduramžių riterio „kostiumas" svėrė 50–60 kilogramų, be to, žirgą irgi šarvais apkarstydavo. Tai dar tiek pat, jei ne daugiau, kilogramų. Be viso to – raitelio ginklai, balnas, pakinktai ir kt. Nešti tokį šarvuotą raitelį reikėjo stambaus žirgo raumeningomis kojomis – sulig geru rąstu.

O bekraštėse arabų kalifato platybėse nuo Chorezmo iki Adeno ir nuo Kordobos iki Kandagaro reikėjo šuoliuoti dienų dienas ir savaites. Kepinant saulei. Sunkūs plieno šarvai čia visiškai netiko. Tokioms sąlygoms reikėjo visai kito sudėjimo žirgo: lengvo, greito, ištvermingo.

Arabai triuškindavo priešininką ne sunkiais kalavijais, o netikėtomis ir veržliomis atakomis. Ir apsigindavo ne plieno šarvais, o savo ristūnų kojų miklumu. Tai tarsi pasaulio bokso čempiono dvikova su pasaulio bėgimo čempionu.

Atkreipsime dėmesį į velionio Sadamo Huseino nuotraukas. Jis mėgo puikuotis ant arabų ristūno. Vyriškis tarsi ir ne stambuolis, o kojos vos žemės nesiekia. Lyg ant asilo jotų, ant tokio grakštaus plonakojo asiliuko gulbės kaklu.

Grakštus lyg gulbės lenktas kaklas – ne poetinė metafora, bet oficialus arabų veislės apibūdinimas. Ten pat pasakyta: nedidelė galva, siaura kaukolė, išlenktas „lydekiškas" profilis, didelės išraiškingos akys, plačios šnervės, mažos ausys, gili, aiškiai apibrėžta skruosto linija, dailiu išlenkimu pereinanti į gerklę, aukštai įsodinta uodega, plonos išdžiūvusios grakščios kojos, aukštis ties gogu 140–153 cm, krūtinės apimtis 177–179 cm, kulkšnies apimtis 18,5 cm.

Dabar pažiūrėsime į Žukovo, priimančio Pergalės paradą, nuotraukas. Betgi po juo – milžiniško stoto arklys. Supratingai parinkta: štai kokie mes! Žukovo žirgas visai neatitinka arabiško žirgo standartų. Nė iš tolo.

Menkniekis, smulkmena, bet dėl to išryškėja šioks toks nesklandumas. Taigi Stalinui esą parinkę arabų ristūną, paskui likus gal penkioms ar šešioms dienoms iki parado Stalinas jį pasiūlęs Žukovui. Ir Stalinas ne šiaip patvirtinęs pasirinkimą, bet, anot Žukovo žodžių, konsultavęsis su svarbiausiuoju Žemės planetos kavaleristu Sovietų Sąjungos maršalu Semionu Michailovičiumi Budionu.

Tik čia jau naujas nesklandumas. Budionas pirmasis XX amžiuje sukūrė ne ką nors, o Pirmąją raitąją armiją, ir jai vadovavo. Antrojo pasaulinio karo metu ir po jo iki pat Stalino mirties Budionas buvo Raudonosios armijos kavalerijos vadas. Pas mus Rusijoje savitos sąlygos ir atitinkami reikalavimai. Budionui vadovaujant ir globojant Sovietų Sąjungoje buvo išvesta geriausia kavalerijos arklių veislė – Budiono. Skirta ne riterių dvikovoms ar islamo sergėtojams, o specialiai mūsų sąlygoms. XX amžiaus karui. Nutrūktgalviškiems reidams priešo užnugaryje. Veiksmams atviruose flanguose. Veržliems maršams ten, kur priešininkas silpnas arba jo visai nėra. Puolimams miškuose, pelkėse, daubose ir ant kalvų. Skirta arklių ir mechanizuotoms grupėms, kuriose tankistų, motorizuotų pėstininkų, artileristų, zenitininkų, minosvaidininkų tikrai ne mažiau negu raitelių.

Šios veislės sunkusis arklys kuo puikiausiai tiko paradams. Taip ir užfiksuota oficialiame aprašyme: stambus jojamasis arklys, daugelio eržilų aukštis ties gogu 170 cm!

Tad štai jums uždavinys: Gynybos liaudies komisaro pavaduotojas, Raudonosios armijos kavalerijos vadas Sovietų Sąjungos maršalas Budionas esą pataręs Stalinui priimti Pergalės paradą raitam ne ant sovietinio žirgo, o ant arabiško arkliuko. Kaip jam čia šovė į galvą?

Kas nors paprieštaraus, kad Budiono žirgų veislė tada dar tik ryškėjo ir oficialiai buvo patvirtinta 1948 metais.

Na ir kas? 1945 metais popieriai dar nepasirašyti. Suprantama – vyko karas, ne tas rūpėjo. Bet juk gražuoliai žirgai jau gyveno, dalyvavo kare, jie jau pasiekė Elbę. Vienas gražuolis net generolui D. Eizenhaueriui buvo padovanotas. Ir šis dovaną tinkamai įvertino.

Svarbiausia, kad Stalinas buvo tiesiogiai susijęs su Budiono žirgų veislės išvedimu. 1935 metais jis drauge su Budionu apsilankė Budiono vardu pavadintame žirgyne Rostovo srityje. Ir tada, ir vėlesniais metais Stalinas gyvai domėjosi žirgininkystės Sovietų Sąjungoje sukūrimu ir plėtojimu, konkrečiai – naujų jojamųjų žirgų Raudonajai armijai veislių išvedimo klausimu.

1945 metais maršalas Budionas galėjo pasirinkti. Jis galėjo pasiūlyti bet kurios kitos *mūsų* veislės eržilą. Pavyzdžiui, Terės. Arba rusų jojamųjų. Dono. Achaltekų veislės galų gale.

Na, gerai, sumanymas su žirgu Stalinui nepavyko, bet kurių galų ir Stalinas, ir Budionas arabų žirgą Žukovui kiša? Negi nepakanka mūsų, marksistinės-lenininės, veislės žirgų? Kaip draugas Stalinas užsikrėtė keliaklupsčiavimu prieš pūvančius Rytus?

Jei tikėtume šiomis baladėmis, Žukovas Stalinui neprieštaravo, bet patarimo kažkodėl nepaklausė ir parade pasirodė raitas ne ant arabų žirgo, esą pasiūlyto Stalino ir Budiono. Keisčiausia, kad Žukovas nematė reikalo dėl savo laisvamanybės pasiaiškinti nei tada Stalinui, nei vėliau po Stalino skaitytojams.

Iš dviejų viena:

– arba memuarų rašytojas Žukovas turėjo apeiti arabiško žirgo klausimą, nesutekdamas mūsų dėmesio ties smulkmenomis;

– arba, jei jau paliestos detalės, turėjo paaiškinti, kodėl veikė priešingai, nei siūlė Stalinas, ir kaip draugas Stalinas reagavo į tokią laisvos minties išraišką.

Atspėti šią minklę, mano manymu, paprasta: po Žukovo mirties praėjus dviem dešimtmečiams minimą ištrauką į „pačią teisingausią knygą apie karą" įrašė žmonės, nenutuokę apie rusiškų ir sovietinių kavalerijos arklių veisles. Arabišką žirgą jie paminėjo, kad įspūdingiau būtų – mat gražiai skamba. Jie akivaizdžiai nebuvo perpratę tiesą primenančios melavimo technikos. Beje, svarbiausia apgavikų taisyklė: kuo mažiau detalių. Nes kaip tik smulkmenomis melagėliai ir pagaunami.

7

Mano kritikas anoniminis Gryzunas piktinasi: reikėjo pirmiau Žukovo memuarus perskaityti, o jau paskui rašyti „Paskutinę respubliką“!

Visiškai su tuo sutinku. Kaip tik taip ir padariau. Surinkau visus leidinius, kurie buvo iki tol išleisti ir visus perskaičiau. Net labai atidžiai. Bet nieko apie arabų eržilą ir plepųjį Stalino sūnų neradau.

Nebuvo to!

Ir negalėjo būti.

Nes tarp „Paskutinės respublikos“ ir „pačios teisingausios knygos apie karą“ yra toks mistinis ryšys. Žukovo memuarai buvo spausdinami du dešimtmečius. Laida po laidos. Milijoniniais tiražais. Tik tuose memuaruose nebuvo nė žodžio apie slaptas Stalino treniruotes. Bet vos tik pasirodė „Paskutinė respublika“, didžiojo karvedžio memuarai stebuklingai pasikeitė, praturtėjo nauju ryškiu įvykiu.

Mestelėjau žmonėms klausimą: kodėl Stalinas atsisakė priimti paradą?

Tad kaipmat velionis Žukovas tiems patiems žmonėms sviedė atsakymą: taigi todėl, kad nemokėjo jodinėti!

Anonimini pilieti Gryzunai, pasistenkite pagaliau pastebėti priežasties ir pasekmės ryšį: pasaulyje žmonių – milijardai, ir kiekvienas sugeba iškrėsti kokią nors niekšybę, kiekvienas gali suregzti klastingą klausimą; argi galėjo Žukovas numatyti visus nepatogius klausimus, kurie bus užduodami praėjus daugeliui metų po jo mirties? Argi galėjo iš anksto į juos atsakyti? Argi galėjo jis atsakyti į mano bjaurų klausimą, kol dar nebuvau jo uždavęs? Juk maža kas gali šauti į mano kvailą galvą.

Todėl gyvas Žukovas nieko negalėjo prisiminti apie blogai pasibaigusias Stalino pratybas. Savaime suprantama, memuaruose apie tai ir nerašė. Net po mirties apie tą atsitikimą neprisiminė. Pasklaidykite pirmą leidimą ir antrąjį, ir penktąjį, ir septintąjį...

Tik štai po Žukovo mirties praėjus dviem dešimtmečiams, aš atkreipiau gerbiamos publikos dėmesį į tam tikrą Stalino elgesio

keistenybę. Štai tada miręs Žukovas ir krūptelėjo. Tada ir prisiminė smulkmenas. Va tada man ir vožė.

★★★

Mano klausimai neišsisėmė. Esu įsitikinęs, kad miręs Žukovas tinkamai atsakys. Malonu suvokti, kad savo nukreipiančiais klausimais, kartais netaktiškais ir nepatogiais, aš ir toliau skatinsiu vis naujų „tikrojo rankraščio" variantų paiešką ir tolimesnį „pačios teisingiausios knygos apie karą" tobulėjimą.

Kiekvienas, pats skaitantis Žukovo memuarus, neišvengiamai daro išvadą: tai klastotė. Sukurpta ji tingių, neraštingų atgrubnagių. Tačiau vis dar pasitaiko asmenų, tikinčių, kad visas tas birzgalas išvirtas paties Žukovo. Nesiginčysiu. Remsiuosi „Žukovu". Žiūrėkit, kas iš viso to išeis.

2 skyrius

GRĮŠIME PRIE SAVO ARKLIŲ

Aš taip pat nejodinėju, nors Hofmanas su malonumu nufilmuotų mane ant arklio. Beje, dėl tokio bandymo pastebimai kristų populiarumas. Tauta priprato, kad važinėju automobiliu, ištvertų, jei užsikarčiau ant šarvuočio, bet sėsti ant arklio – ne, jokiu būdu! Iš viso nemėgstu puikuotis. Labai lengva apsijuokti. Kai turi reikalų su arkliais, nuolat kas nors nutinka.

Adolfas Hitleris.
1942 m. liepos 4 d.

1

Gan įdomu pastebėti, kad Žukovui esant gyvam buvo žinoma ir niekieno nepaneigta visai kita iki Pergalės parado nutikusių įvykių versija. Ir rėmėsi ji ne kažkieno abejotinais prisiminimais, esą rastais po autoriaus mirties, o SSRS Ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo dokumentais. Armijos generolas S. M. Štemenka pranešė: 1945 m. gegužės 24 d. Stalinas nusprendė rengti paradą ir patvirtino, kas svarbiausia – datą ir dvi pagrindines figūras.

Data – lygiai po mėnesio, birželio 24 d.

Paradą priimti – Žukovui, vadovauti – Rokosovskiui.

(„Generalinis štabas karo metais“. Maskva: Vojenizdat. 1968. P. 395.)

Praėjus ketvirčiui amžiaus po Štemenkos memuarų pasirodymo, „patikslintas“ Žukovo memuarų variantas atskleidė visai kitą vaizdą: Stalinas ketino pasirodyti priešais kariuomenę ant balto žirgo, bet birželio 15 ar 16 dieną atsirado nenumatyta kliūtis, ir štai birželio

18 ar 19 dieną Stalinas įpareigojo savo pavaduotoją Žukovą priimti paradą.

Štemenkos knyga tokią įvykių eigą paneigia iš pagrindų: dar gegužės 24 d. Stalinas davė tikslius nurodymus, kas paradui vadovaus, kas jį priims. Kitaip tariant – Stalinas iš pat pradžių sau vietos nenumatė. Nesirengė jis raitas puikuotis priešais kariuomenę.

Štemenkos informacija – duomenys iš pirmų rankų. Paradų, kaip ir kovinių operacijų, organizavimu ir planavimu rūpinasi operatyviniai štabų skyriai ir valdybos. Generalinio štabo Vyriausiosios operatyvinės valdybos viršininku antrajame karo etape ir iškart po jo buvo generolas pulkininkas Štemenka. Jam ir Generalinio štabo viršininkui armijos generolui Antonovui Stalinas patikėjo iš pradžių parengti bendrąsias nuostatas, o paskui detaliai suplanuoti šį didingiausią iš paradų.

1968 metais, kai pasirodė memuarai, Štemenka buvo ne tik gyvas, bet ir užėmė aukščiausią postą – Generalinio štabo viršininko pirmojo pavaduotojo. Jis buvo pasirengęs ne tik atsakyti už savo žodžius, bet ir patvirtinti juos kokiais tik norite dokumentais, kadangi galėjo prie jų be apribojimų prieiti. Tačiau jam niekas neprieštaravo.

Štemenka tęsė: „Apie surepetuotą ritualą buvo bandoma pranešti Vyriausiajam, bet jis nė nesiklausė.

– Čia kariškių reikalas. Spręskite patys, pareiškė Stalinas.“ (Ten pat. P. 402.)

Jei Stalinas rengėsi pats priimti paradą, tai turėjo dieną naktį gilintis į būsimo didžiulio ritualo procedūrą. Juk priimančiajam paradą reikėjo lygiai 10 valandą mušant paskutiniam kurantų dūžiui prajoti raitam pro Spaso bokšto vartus, tuo pačiu metu su paradui vadovaujančiuoju, atšuoliuojančiu, atsidurti aikštės priešais mauzoliejų centre, priimti raportą, prajoti pro visus pulkus, išsirikiavusius Raudonojoje aikštėje, sustoti tiksliai priešais kiekvieną vėliavą, nulaikyti žirgą vietoje ir neleisti, kad jis *pastatytų žvakę* (stotųsi piestu), pasveikinti pulką, išklausyti griausmingą atsakymą, pasveikinti su pergale ir aidint atsakomajam riaumojimui šuoliuoti toliau *maniežo galopu*, jokiu būdu neleidžiant žirgui pereiti į *lauko galopą*.

Ir čia dar ne viskas. Raitelis turėjo kaskart pradėti žinginę kaire žirgo koja ir išlaikyti ritmą. Priimančiajam paradą reikėjo apjoti kariuomenę, išrikiuotą ne tik Raudonojoje aikštėje, bet ir Gorkio gatvėje bei Manieżo ir Teatro aikštėse, ir visur nuolat kartoti sveikinimus. Be to, kiekvieną sykį žaibiškai sustabdyti žirgą ir kaskart iš vietos pajudėti galopu, o grįžtant į Raudonąją aikštę įveikti pakilimą *plačia, bet ne išskleista risčia.* Baigus kariuomenės apžiūrą, reikėjo šauniai nušokti nuo žirgo. Visų stebinčiųjų akivaizdoje. Priešais kino kameras.

Šis darbas reikalavo ilgai trunkančio ir labai rimto pasirengimo. Juk kad kiek – ir nušuoliuosi ne į tas lankas.

Remiantis armijos generolo Štemenkos, planavusio pasirodymą, liudijimu, Stalinas neparodė jokio susidomėjimo procedūra, jis nė nesiklausė paaiškinimų. Davęs bendro pobūdžio nurodymus, Stalinas į detales nesigilino ir nuo pat pradžių pasirinko stebėtojo iš šalies vaidmenį.

2

Bet imkime ir trumpam patikėkime mirusio Žukovo fantazijomis: Stalinas pats rengėsi priimti Pergalės paradą. Tokiu atveju Žukovo vaidmuo – vadovauti Pergalės paradui. Dabar įsivaizduosime eilę ant laiptų. Atsilaisvino aukščiausiai esantis laiptelis, kiek žmonių pakils aukščiau? Teisingai – visi. Visa eilė pasistūmės vienu laipteliu aukščiau.

Jei likus keletui dienų iki parado Stalinas staiga apleistų viršutinį laiptelį ir užleistų savo vietą Žukovui, vadinasi, Žukovo vieta taip pat taptų laisva ir ją tektų užimti Sovietų Sąjungos maršalui Rokosovskiui.

Tuomet Rokosovskio memuaruose būtume aptikę tokį pasažą: aš rengiausi mušti koja rikiuotės žingsniu 2-ojo Baltarusijos fronto kolonos priešakyje, ir staiga kaip perkūnas iš giedro dangaus, likus 5–6 dienoms iki didžiausių iškilmių, mane skiria vadovauti visam

paradui. Suprantama, didelė garbė, betgi nevalia taip neatsakingai žiūrėti į valstybinės svarbos reikalus! Buvau atsakingas tik už vieną savo pulką, o čia staiga likus 5–6 dienoms iki didžiulio pasirodymo pradžios mane paskiria vyriausiuoju režisieriumi, ir reikia atsakyti už 15 parade dalyvaujančių pulkų, kavalerijos brigadą iš trijų pulkų, 9 karo akademijas ir 11 karo mokyklų, orkestrą muzikantų skaičiumi sulig visu pulku, už pusantro tūkstančio tankų, savaeigių pabūklų ir artilerijos vilkikų, už nesuskaičiuojamą skaičių automobilių, už ginklus, aprangą ir avalynę, už variklius ir degalus, už techninę pagalbą ir mašinų dažymą, už paradinės uniformos atvežimą, matavimus ir pritaikymą 40 tūkstančių kareivių ir karininkų, už kariuomenės pajudėjimo į aikštę ir iš jos organizavimą, discipliną ir tvarką Centriniame aerodrome iki parado ir po jo, už parengimą remonto ir evakavimo komandų, kurios prireikus turės iš aikštės ir aplinkinių gatvių nutempti sugedusią techniką, už reguliuotojus ir linijinius, už sinchronišką tūkstančių radijo stočių darbą, už komendantinę tarnybą, už pirtis ir skalbyklas, už medicininę ir veterinarinę pagalbą, už šventinius pietus visiems kareiviams, seržantams, viršiloms ir karininkams po parado ir dar už daugybę įvairiausių dalykų!

Tad Rokosovskis turėjo paprieštarauti Štemenkos versijai: rašo, kad vaidmenys buvo paskirstyti iš anksto, o iš tiesų apie tai, kad turėsiu vadovauti paradui, sužinojau prieš 5–6 dienas!

Tačiau Rokosovskis neprieštaravo Štemenkos versijai. Nes Štemenka sakė tiesą. Nes niekas neskyrė Rokosovskio likus 5–6 dienoms iki parado į laisvą Žukovo vietą. Nes Rokosovskis dar mėnesį iki parado tiksliai žinojo, kad Žukovas priims, o jis vadovaus. Nes visą pasirengimą paradui Rokosovskis ryžtingai ir tvirtai valdė nuo pat pradžių.

Ir dar vienas niuansas. Kariuomenė Centriniame aerodrome nuo pirmosios pasirengimo dienos treniravosi atsiliepti į paradą priimančiojo sveikinimą bendru kvėptelėjimu: „Sveik... Draug... Sov... Sąj.... Marš...!!!“

Jei būtų numatyta, kad paradą priims Stalinas, tai treniruotėse būtų mokę kitaip atsiliepti: „Sveik... Draug... Stal...!!!“

Domėjausi šiuo klausimu. To parado dalyvių dar yra. Kol nevėlu, paklauskite, kaip jie buvo mokyti atsiliepti.

3

Bet ir čia dar ne viskas. Jei likus keletui dienų iki parado Žukovas staiga būtų užėmęs Stalino vietą, o Rokosovskis – Žukovo vietą, tai būtų tekę iš Vokietijos skubiai iškviesti Rokosovskio pavaduotoją generolą pulkininką K. P. Trubnikovą.

Tad jei Štemenka parašė nesąmones, tai ne tik Rokosovskis turėjo prieštarauti jo versijai, bet ir Trubnikovas: Rokosovskis išvažiavo į Maskvą, o aš likau vietoj jo rūpintis ūkiu. Rūpinausi šešiomis armijomis ir septyniais korpusais Vokietijoje ir Lenkijoje. Staiga paskutinę akimirką – viską mesk, lėk į Maskvą, stok 2-ojo Baltarusijos fronto kolonos priešakyje...

Bet Trubnikovas neprieštaravo. Nes paskutinę akimirką nemetė savo kariuomenės Vokietijoje ir Lenkijoje ir nepaliko likimo valiai. Jis gerai išmanė savo pareigas per paradą dar gegužės mėnesį. Jis atvyko į Maskvą drauge su Rokosovskiu ir nuo pat pirmos pasirengimo paradui dienos buvo atsakingas ne už kariuomenę Vokietijoje ir Lenkijoje, o už šventinę 2-ojo Baltarusijos fronto koloną.

Trumpai tariant, 1945 m. gegužės 24 d. Stalinas nusprendė surengti paradą, tuo pačiu išskirstė pagrindinius vaidmenis ir vėliau savo sprendimo nekeitė. Iki parado likus keletui dienų vaidmenys nebuvo perskirstyti. Iš to darytina išvada, kad Stalinas nuo pat pradžių nenumatė sau vietos parado pasjanse.

Prieš Štemenkos versiją privalėjo pasisakyti ir pats Žukovas. Jis pavydžiai sekė kiekvieną savo buvusių bendražygių pasisakymą, negailestingai juos triuškino, jei įvykių aiškinimas nesutapo su Žukovo versija. Jis viešai kaltino ir smerkė Sovietų Sąjungos maršalus Golikovą, Sokolovskį, Konevą, Čuikovą, Sovietų Sąjungos laivyno admirolą Kuznecovą ir daugelį kitų.

Štemenkos knyga išėjo metais anksčiau už Žukovo memuarus. Šią knygą skaitė visi Sovietinės armijos ir laivyno karininkai, generolai ir admirolai – tiek tarnaujantys, tiek atsargos. Tai buvo karo memuaristikos bestseleris. Be viso to, Štemenka – artimiausias Žukovui generolas. Už valstybinio perversmo 1957 metais rengimą nukentėjo dviese: Žukovas buvo išvytas iš visų partinių ir karinių postų, Štemenka – iš GRU viršininko posto, o tuo pačiu jis pažemintas nuo generolo pulkininko iki generolo leitenanto ir nugrūstas tarnauti Pavolgio karinės apygardos viršininko pavaduotoju.

(Štemenka tik vieną kartą buvo generolu majoru, ir tik beveik penkis mėnesius. Laipsnis suteiktas 1942 metais. Jam tuomet sukako 35-eri. Tris kartus jis buvo generolu leitenantu. Šiuos laipsnius jis gavo 1943, 1953 ir 1957 metais. Pirmą kartą – kaip paaukštinimą, du kitus kartus – kaip bausmę. Jis taip pat tris kartus buvo generolu pulkininku: 1945, 1956, 1966. O armijos generolo laipsnį buvo gavęs tik du kartus – 1948 ir 1968 metais. Antrą kartą armijos generolu jis tapo praėjus dvidešimčiai metų nuo pirmojo karto.)

Po Chruščiovo nuvertimo į buvusias aukštumas pakilęs Štemenka išleido memuarus. Žukovas juos skaitė, vertino, gyrė ir citavo. O juk turėjo piktintis. Staliną ištikusios negarbės galima buvo ir neminėti, tačiau Žukovas turėjo pareikšti: Štemenka – draugas, bet tiesa brangesnė. Štai rašoma, kad Stalinas dar gegužės 24-ąją man įsakęs priimti paradą, o juk buvo ne taip. Stalinas pats ketinęs, ir tik likus 5–6 dienoms iki parado kažkodėl persigalvojęs.

Bet gyvas Žukovas neprotestavo. Jis visai palankiai pažiūrėjo į Štemenkos versiją apie tai, kad dar gegužės mėnesį buvo tiksliai nustatytos visų dalyvių pareigos, ir jokių pakeitimų paskutinę akimirką nevyko, t. y. Stalinas iš pat pradžių nesitaikė į besipuikuojančio ant žirgo nugalėtojo vaidmenį.

Ir tik tuomet, kai praėjo dvidešimt metų po savo paties mirties, didžiausiasis visų laikų ir tautų karvedys staiga sukilo prieš Štemenkos versiją.

Toks netikėtas atminties nušvitimas visiškai tenkina mano kritikus.

O manęs – ne.

4

Ne juokų darbas raizgyti siužetinius mazgus. Pavyzdžiui, nusprendė kažkokie išmintingi draugai įrašyti į mirusio Žukovo memuarus naują fragmentą apie tai, kaip Stalinas nuo žirgo nudribo. Įrašyti lengva, bet reikia skaitytojui paaiškinti, kaip Žukovas apie tai sužinojo.

Šaunus Stalino jojimo instruktorius atkrito iš karto. Juk negali įrašyti memuaruose, kad 1945 metų vasarą kažkoks kavalerijos majoras prasiveržė pro postus ir užkardas, peršoko barjerus, išstumdė Žukovo apsaugą, pasišaukė Vyriausiojo vado pavaduotoją Sovietų Sąjungos maršalą Žukovą nuošaliau ir pašnibždėjo slapčiomis į ausį Stalino paslaptį...

Reikėjo aukštesnio rango liudininko. Bet kas galėjo žinoti apie slaptas Stalino treniruotes ir prasitarti? Stalino sekretorius Poskriobyševas? Tą ugnimi degink – nepasakys. Vyriausiasis Stalino asmens sargybinis Vlasikas? Irgi neįtikėtina. Ir Poskriobyševas, ir Vlasikas ilgus metus išsilaikė šalia Stalino pirmiausia todėl, kad mokėjo saugoti Stalino paslaptis.

Žukovo informatoriaus vaidmens kandidatu liko tik Stalino sūnus Vasia. Puiku, kad jau miręs. O mirusieji, kaip pas mus priimta, iš gėdos nerausta. Siužeto autoriams teliko suvesti Vasią su Žukovu. Jei autoriai būtų mąstę galva, būtų galėję sukurpti kažką įtikinamo ir priskirti Žukovo miglotam prisiminimui: einu Kremliaus koridoriui – sutinku Vasilijų... Toliau – kaip tekste parašyta.

Galima buvo ir paprastai: susitikau Vasilijų, užsimezgė pokalbis. Netikslinant, kur ir kada.

Tačiau autoriai neišmokyti mąstyti galva. Jie aprašė Žukovo susitikimą su Vasilijumi Stalinu Maskvos centriniame oro uoste per pasirengimą paradui. Ir prašovė...

1-ojo Baltarusijos fronto 16-osios oro armijos 286-osios Nežino Raudonosios vėliavos naikintuvų divizijos vadui pulkininkui Vasilijui Josifovičiui Stalinui ten absoliučiai nebuvo ko veikti.

Kaipgi taip? Nejaugi parade Raudonojoje aikštėje nedalyvavo?

Ne. Nedalyvavo.

Ir nesirengė dalyvauti. Netgi nieko bendra neturėjo nei su paradu Raudonojoje aikštėje, nei su Maskvos centriniu oro uostu, kuriame vyko pasirengimas. Kiekvienas gali tuo įsitikinti. Žinomas visas parado scenarijus. 1-ojo Baltarusijos fronto koloną vedė armijos generolas V. D. Sokolovskis. Jam iš paskos voroje – armijų vadai. Po jų – fronto vėliava. Toliau – jungtinio pulko vadas generolas leitenantas I. P. Roslij ir du pavaduotojai generolai. Dvi eilės kareivių vėliavnešių, paskui juos – septyni batalionai.

Kur įsakysite įsprausti pulkininką Staliną?

Jis ne fronto vadas. Ne vado pavaduotojas. Ne armijos vadas. Nešti fronto vėliavą? Ten didvyrių didvyriai. Pavyzdžiui, 1-ojo Ukrainos fronto vėliavą nešė triskart Sovietų Sąjungos didvyris pulkininkas Pokryškinas. Jo padėjėjai – dukart didvyriai. Ir taip visuose frontuose – tokia pat tvarka: frontų vėliavas nešė geriausi iš geriausių.

Tik pulkininkas Stalinas neturėjo nė vienos Aukso žvaigždės. Tėvas reikalavo laikytis padorumo. Neleido sūnaus apkarstyti blizgučiais už dyką. Gal į vėliavnešius jį? Ten galiūnai kariūnai, pasipuošę kareiviams skirtais apdovanojimais. Aviacijos pulkininkui ten taip pat nėra ko veikti. O kituose jungtiniuose pulkuose? Kokiuose? Jungtiniame Karelijos fronto pulke? O gal Leningrado? Jis nieko bendra neturėjo su tais frontais. Net jei ir būtų turėjęs, jie vis vien buvo išrikiuoti pagal tą pačią tvarką: fronto vadas, eilė armijų vadų, vėliava, generolas – jungtinio pulko vadas ir pavaduotojai generolai, vėliavnešiai ir kokie penki ar septyni batalionai.

Visų tų, kurie vedė frontų kolonas, vadovavo jungtiniams pulkams, batalionams ir net kuopoms, pavardės seniai paskelbtos ir visiems žinomos. Nėra ten pulkininko Stalino. Kur dar galima buvo jį įtaisyti? Rikiuotėn į NKVD pulką? Arba į Lenkijos armijos pulką?

Tai, matyt, Vasia Stalinas be jokio reikalo trynėsi Centriniame oro uoste!

Ne, nesitrynė. Jis arba girtas voliojosi savo viloje, arba tvarkė reikalus. Mat turėjo jis išskirtinės svarbos reikalą. Didžiosios iškilmės

buvo trijų dalių: kariuomenės paradas Raudonojoje aikštėje, oro paradas virš aikštės ir darbo liaudies demonstracija.

Oro paradas virš Raudonosios aikštės buvo rengiamas toks pats didžiulis, kaip ir paradas ant žemės. Ir jei buvo saliutuojama iš tūkstančio pabūklų, parade pasirodė pusantro tūkstančio šarvuočių technikos, tai ir ore buvo rengiamasi pasirodyti įspūdingai. Štai ten, danguje, ir buvo palikta vieta pulkininkui Stalinui.

Pokario metais tai buvo programos kulminacija – danguje Stalino sūnus! Tai jis kolonos priešakyje! Ir visai šaliai akivaizdu: štai jis – pirmas iš visų! O paskui ir kino žurnalą liaudžiai penkiolika kartų prasuks: su šalmu, lakūno akiniais, avikailio apykakle, sakalo žvilgsniu, tvirtai rankose laikoma vairalazde!

Be kino žurnalų, ten pat ir pirmą valdišką epopėją nufilmavo. Vadinosi „Berlyno žlugimas". Nepagailėjo spalvotos juostos. Tada ji buvo retenybė. Ir toje epopėjoje – Stalino sūnus, gražus ir protingas, veda savo sakalus į paskutinį ir lemiamą mūšį virš hitlerinės sostinės.

Tačiau jei Stalino sūnų nuleistum ant žemės į Raudonąją aikštę ir pastatytum į rikiuotę, tai kas jį ten pažins? Armijos vadu dar netapo, o jie vis tiek viena eile žengia. Pastatyti į kareivių rikiuotę? Ir ką tuomet komentatoriai turėtų daryti? Ne kitaip, tik šaukti į mikrofoną: štai tas penkioliktas iš dešinės dešimtoje eilėje! Taip, taip, raudonplaukis, nupiepėlis! Atpažinote!?

Pirmas Stalino sūnaus pasirodymas danguje virš Maskvos buvo numatytas 1945 m. birželio 24 d. Bet pasitaikė skrydžiams netinkamas oras. Buvo atšauktas ir aviacijos pasirodymas, ir darbo liaudies demonstracija. Iš trijų iškilmių dalių įvyko tik viena – kariuomenės paradas. Tačiau aviacijos pasirodymas buvo rengiamas ir buvo atšauktas tik birželio 24-osios rytą. Apie tai parašyta oficialiose ataskaitose, o ir visuose Žukovo memuarų variantuose, pradedant nuo pirmo, išleisto dar jam gyvam esant: „Paskambinau Karinių oro pajėgų vadui, o jis pranešė, kad virš daugumos oro uostų netinkamas skrydžiams oras." Pridursiu – ir virš Maskvos taip pat.

Bet iki paskutinės akimirkos niekas nežinojo, įvyks lėktuvų paradas ar ne. Todėl iki paskutinės akimirkos jam buvo rengiamasi. Užduotis

buvo itin sudėtinga: šimtai kovinių lėktuvų – skirtingų tipų ir skirtingų techninių ypatybių – vos ne tą pat akimirką visi kartu pakyla.

Ant žemės kur kas paprasčiau: jei pirmieji tankų batalionai užtruko įvažiuodami ar išvažiuodami iš aikštės, likusieji pristabdys. O ką įsakysite daryti ore, kai aviacijos pulkai ir divizijos lekia virš Kremliaus žvaigždžių? Čia, kad kiek, galėjai privirti košės kokiai pusei Maskvos.

Oro parado parengimui vadovavo KOP vadas vyriausias aviacijos maršalas A. A. Novikovas, o Stalino sūnus buvo vienas iš svarbiausių veikėjų. Beje, visi garsieji asai buvo ne šiaip sau „nutupdyti". Viena vertus, suprantama, visiškai teisinga, kad frontų vėliavas Raudonojoje aikštėje nešė aukso žvaigždėmis pasipuošę lakūnai didvyriai. Jie labiausiai nusipelnę. Nei tankistų, nei artileristų, nei žvalgų, nei pionierių, nei pėstininkų su kavalerija taip dosniai neapdovanodavo. Kita vertus, patogu – komentatoriams nereikia skelbti, kad štai, žiūrėkit, danguje Pokryškinas. Dangus buvo atlaisvintas, ir buvo galima kukliai pasakyti: raudonžvaigždę oro flotilę veda pulkininkas Stalinas...

5

Pala pala. Negi negalėjo Žukovas susitikti Stalino sūnaus Maskvos centriniame oro uoste? Nejau gausybės lėktuvų skrydžio virš Maskvos parengimas ir Maskvos centrinis oro uostas tarpusavyje nesusiję?

Deja, nesusiję.

Centrinis oro uostas buvo atiduotas sausumos kariuomenei. Kur, sakykite, įkurdinti paradinius pulkus pasirengimo laikotarpiu? Kaip įprasta, juos įkurdino centriniame oro uoste.

1945 metų vasarą ten buvo ne palapinių miestelis, o tikras miestas. Paskaičiuokime – dešimt jungtinių pulkų iš kiekvieno fronto. Kiekviename pulke – 1465 kareiviai ir karininkai. Neskaičiuojant atsarginių ir aptarnaujančio personalo. Be to, jungtiniai

NKVD, Lenkijos armijos, KJL, Gynybos liaudies komisariato pulkai, orkestras iš 1300 pučiamųjų ir 100 būgnų, kavalerijos brigada, pavieniai batalionai. Įsivaizduokite palapines pirtis ir palapines valgyklas, kuriose reikėjo visą tą gausybę žmonių maitinti vienu metu tris kartus per dieną. Tai čia dar ne viskas. Čia dar ir kovinės technikos – tankų, šarvuočių, artilerijos vilkikų, savaeigių pabūklų, vamzdinės ir reaktyvinės artilerijos, pėstininkų automašinų – sumaištis. Ir visa ši technika – drauge su taikytojais ir ekipažais. O tiems taikytojams ir ekipažams taip pat reikėjo čia ištisą mėnesį gyventi ir dirbti. Būtina įrengti visos kovinės technikos lauko remonto bazes. Taip pat numatyti apžiūros, techninio aptarnavimo, plovimo, dažymo vietas ir t. t., ir pan. Lėktuvams ten nebuvo ko veikti, juk visas laukas užstatytas palapinėmis, o pakilimo ir nusileidimo takai – kovine technika. Centrinis takas išpaišytas kaip Raudonoji aikštė. Jame nesibaigia, nuo aušros iki sutemos vyksta treniruotės.

Jei Centrinis oro uostas net ir būtų tuščias, vis vien jo neįmanoma būtų panaudoti rengiantis oro paradui. Juk nevaikysi kasdien virš Maskvos centro šimtų lėktuvų. Pasirengti oro paradui buvo skirta kita vieta – Tušinas. Ir ne tik. Kad virš Raudonosios aikštės nesiliaujančiu srautu skristų lėktuvų kolonos, reikėjo pasirūpinti šimtų mašinų pakilimu beveik tuo pačiu metu. Neįmanoma to atlikti iš vieno oro uosto. Todėl lėktuvai buvo išsklaidyti po visus karinius ir civilinius oro uostus, išdėstytus aplink Maskvą.

Oi, nepaprasta užduotis – organizuoti milžiniškų aviacijos pajėgų, pakylančių iš skirtingų oro uostų, susiderinimą. Tikslumas reikalingas ne menkesnis, nei kuriant baletą. Tuo ir rūpinosi KOP vadovybė, tūkstančiai lakūnų, technikų, inžinierių ir kitų darbuotojų oro uostuose. Aviacijos paradą su paradu Kremliaus aikštėje siejo tik laikas. Todėl didžiulio oro spektaklio dalyviams visai nebuvo ko veikti ten, kur caksėjo pasagos ir žlegėjo vikšrai.

Tad Stalino sūnaus dalyvavimas ten, kur jį esą sutikęs Žukovas, – pramanas. Itin nevykęs.

6

Praėjus dvidešimčiai metų po Žukovo mirties, didžiojo stratego duktė aptikusi „tikrąjį", vadinamąjį „pirminį rankraštį". Kaip tik jame, „pirminiame", ir buvo pasakojimas apie arabų žirgą. Memuarai buvo perrašyti pagal rastuosius apreiškimus, ir versija apie Stalino kritimą įgavo oficialų Žukovo patvirtinimą.

Tačiau Marijai Georgijevnai nevertėjo skubėti. Nereikėjo atmesti tikimybės, kad „pirminį rankraštį" sukurpė kažkokie nesąžiningi, beraščiai, apkiautę nenaudėliai, kurie įlindo naktį į butą ir įkišo tą klastotę senon spinton. Stratego dukteriai vertėjo būti budresnei. Jai tereikėjo palyginti datas.

„Prisiminimų ir apmąstymų" rankraštis buvo atiduotas leidyklai APN 1965 m. rugsėjo mėnesį. Pats Žukovas 1967 m. gruodžio 11 d. apie tai pranešė laiške Brežnevui. Bet „vėl atrastame pirminiame rankraštyje" sutinkamos nuorodos į šaltinius, kurie pasirodė po 1965 metų. Darytina išvada, kad tai ne pirminis, o jau perdirbtas, perdarytas, patikslintas variantas.

Pašėlę vaikinai, kurdami „tikrąjį pirminį rankraštį", taip įsijautė į darbą, kad kažkaip pražiopsojo dvi datas: 1968 m. gruodžio 24 d. ir 1974 m. birželio 18 d.

Pirmas „Prisiminimų ir apmąstymų" leidimas buvo pasirašytas spaudai 1968 m. gruodžio 24 d. („Ogoniok", 1988, Nr. 18. P. 20), vadinasi, „pirminiame rankraštyje" negalėjo būti nuorodų į šaltinius, kurie pasirodė po šios datos. Bet jų – daugybė. Išeitų, kad iš pradžių buvo išleista knyga, o jau paskui kažkas sukūrė jos „tikrąjį" rankraštį.

„Pirminio rankraščio" autoriams derėjo ant kabineto, kuriame jie kurpė šį nemirtingą šedevrą, lubų juodais dažais užrašyti dar svarbesnę datą – 1974 m. birželio 18 d. Metro aukščio raidėmis, o skaičiais – dvimetriniais. Tai Žukovo mirties diena. Į šią datą reikėjo žiūrėti kaskart, kai kūrėjų žvilgsniai ieškant įkvėpimo nukrypdavo į lubas. „Tikrąjį rankraštį" reikėjo padirbti taip, kad jokiu būdu nepralenktų tos datos.

Bet nemirtingąjį veikalą kūrė „mūsų vyrukai už tą pačią algą“. Šio darbo rezultatais jie nebuvo suinteresuoti, tad išėjo įprastinis šleivas sovietinis darbas. Tikrą pirminį rankraštį Žukovas su savo bendraautoriais pabaigė 1965 m. rugpjūčio mėnesį, o strateго dukters rastame „pirminiame rankraštyje“ pateikta nuorodų į 1-ąjį Sovietinės karinės enciklopedijos tomą, spaudai pasirašytą 1974 m. rugsėjo 11 d. Trumpai tariant, „pirminis rankraštis“, kurį netikėtai rado Žukovo duktė, buvo sukurptas nežinia kokių vabalų ne tik knygai išėjus, bet ir po Žukovo mirties.

O vyrukai, norėdami pateikti savo kūrinį kuo įtikinamiau, nesivaržė nurodyti knygų, išleistų ir 1975, ir 1976, ir dar vėlesniais metais.

Mano manymu, yra vienintelė tinkama išeitis iš kvailiausios padėties. Žukovo duktė turi (tiesiog privalo!) paskelbti, kad jai buvo pakišta klastotė. Sovietų Sąjungos maršalai Jazovas, Kulikovas, šarvuočių kariuomenės maršalas Losikas ir kiti atsakingi draugai mus įtikinėjo, kad tikroji tiesa atsiskleidžia tik paskutiniuosiuose Žukovo memuarų, perrašytų pagal „pirminį rankraštį“, leidimuose. Šiems draugams dera atvirai ir sąžiningai pareikšti: mes – patiklūs naivuoliai, mus taip lengva apgauti, mes neteisūs, atsiimame savo žodžius. Leidėjams, leidusiems šią klastotę, dera grąžinti skaitytojams pinigus ir atsiprašyti.

Ateityje reikėtų skelbti tik tai, kas buvo pirmojoje Žukovo memuarų, išleistų dar jam gyvam esant, laidoje. Taip, didysis strategas pasirodo bailys, padlaižys, pakalikas, prisiplakėlis, konjunktūrininkas. Bet kitų memuarų nėra. Visi likę leidimai – neįtikėtinos nesąmonės, melas ir kvailystės.

Tad savo kritikui, anonimui Gryzunui pranešu: tai ne aš buvau nedėmesingas ir išsiblaškęs skaitydamas Žukovo šedevrus. Tai jums, brangus drauge, pakišo supuvusiu špagatu siūtą „pirminį rankraštį“ su arabų pasakomis apie arabų žirgą. O jūs pasirodėte tokio pat kalibro išsižiojėlis, kaip ir kai kurie mūsų maršalai, generolai, admirolai, akademikai ir didvyriai rašytojai.

★ ★ ★

Žukovo memuarams sukurti buvo skirtos milžiniškos liaudies lėšos. Didžiausi geriausiai apmokamų šalies valdininkų kolektyvai iki pat SSKP CK skyrių vedėjų ir aukščiausių KGB vadovų gaišo savo brangų laiką ne kurdami šviesų rytojų ir ne gaudydami liaudies priešus, o aiškindamiesi finansinius skandalus, neatsiejamai lydėjusius didingiausiojo karinės minties šedevro kūrimą. Pasirodant kiekvienai naujai laidai, vėl švaistomi liaudies pinigai, tam, kad iš liaudies sąmonės būtų ištrinta atmintis apie visus iki tol buvusius leidimus, savaime pereinančius į kenkėjų kategoriją. Žurnalas „Rodina" (Nr. 7, 1997) trimituoja apie atliktą darbą: „Rusijoje dešimtajame dešimtmetyje net moksleiviai įspėjami – naudokitės leidimais pradedant nuo 10-ojo." Žurnalas mane išjuokia: mūsų mokiniai žino, kad devyni pirmieji Žukovo memuarų leidimai – kliedesiai ir nesąmonės. Šiandien įsakyta tikėti tik tuo, kas paskelbta šiandien. O tu, kvaileli, nuo gyvenimo atsilikai, – vis dar senųjų leidimų įsikibęs laikaisi.

Gerbiami Rusijos piliečiai, pradedant nuo mokyklinio amžiaus, visiškai sąmoningai verčiami silpnapročiais. Žurnalas „Rodina" šiame procese atlieka ne mažiau svarbų vaidmenį. Vyriausiasis redaktorius ir jo pavaduotojai žino, kad Žukovo memuarų „tikrasis rankraštis" – šedevras, kirviu nutašytas iš drebulės pliauskos, kad dešimtasis leidimas kur kas kvailesnis už pirmąjį. Tačiau žurnalas, turintis rėksmingą pavadinimą, niekaip nesusijusį su savo turiniu, iš skaitytojų reikalauja tikėti tuo, kuo patikėti galėtų tik nevisprotiai.

O aš siūlau: imkime ir keletui akimirkų pakluskime žurnalo „Rodina" reikalavimams. Visi imkime ir įsivaizduokime esą silpnapročiai, ir patikėkime paskutiniais „pačiais teisingiausiais" didžiojo stratego memuarų leidimais. Bet tuomet padėtis atrodo dar klaikesnė.

Iš pirmųjų devynių leidimų matome, kad Žukovas net apytiksliai nežinojo, kiek turėjo tankų, lėktuvų, patrankų, divizijų, korpusų, armijų. O iš naujausių leidimų, „sutikrintų su pirminiu rankraščiu", išeina, kad senas kavaleristas Žukovas, ketvirtį amžiaus ištarnavęs kavalerijoje, ne itin gerai gaudėsi ir savo kavalerijos srityje – nesugebėjo atskirti arabų žirgų veislės nuo rusų ristūnų.

3 skyrius

BEJE, APIE NUKRITIMĄ

Šiais laikais žmonės gyvena ne savo galva.
Nūnai baisiai maža iškilių protų.

F. Dostojevskis
„Velniai“

1

Liaudies kvailinimo procesas nuėjo taip toli, kad niekas jau nepastebi negrabaus Kremliaus ideologinių tarnų darbo.

Daug prirašyta ir pripasakota apie žirgą, ant kurio raitas Žukovas priėmė paradą. Štai viena įsidėmėtina detalė, gana dažnai šmėsčiojanti tuose pasakojimuose: po ilgų paieškų Maskvoje atskirajame KGB kavalerijos pulke buvo rastas baltas nuostabaus grožio eržilas. Apie KGB kavalerijos pulką rašė Marija Černicina ir Aleksandras Dobrovolskis („Moskovskij komsomolec“, 2004 06 24), Ina Suchodolskaja („Utilj“. 2005, Nr. 3), Nikolajus Golovkinas („Ruskaja linija“. 2006, gruodis) ir dar daug kitų panašaus plauko.

Kam skirtos tos nuostabios baladės?

Juk kiekvienam normaliam žmogui žinoma, kad Maskvoje 1945 metais nebuvo KGB kavalerijos pulko. Kaip jis galėjo ten būti? Nebuvo nė Maskvos apylinkėse. Nes jokio KGB tada nebuvo.

Valstybės saugumo komitetas prie SSRS Ministrų tarybos buvo įkurtas remiantis 1954 m. kovo 13 d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku. Praėjus vieneriems metams, vienai savaitei ir vienai dienai po Stalino mirties.

Trumpai tariant, KGB, kurio nebuvo, kavalerijos pulke rastas arabiškas žirgas, iš tiesų joks ne arabiškas. Kaip tik nuo jo Stalinas ir nusirito.

2

Žukovo vaidmenį kare priimta aprašinėti taip pat, kaip Aleksandro Nevskio arba Dmitrijaus Donskojaus: atsistojo kalvos viršūnėje, metė skvarbų žvilgsnį į būsimų kautynių lauką ir pareiškė vienintelį teisingą esant tai padėčiai sprendimą.

O aš ankstesnėse savo knygose Žukovo vaidmenį prilyginau Genricho Jagodos vaidmeniui Belomoro–Baltijos kanalo statybose. Suprantama, vaidmuo ypatingos svarbos. Tačiau ką būtų daręs Genrichas Jagoda be tūkstančių inžinierių, kurie savo vėjo košiamuose ir šalčio persmelktuose kambarėliuose spingsulių šviesoje kažką piešė, projektavo, braižė ir skaičiavo? Pats Jagoda į tokias smulkmenas nesileido. Jam menkniekiai nerūpėjo. Jis tik sušaudydavo tuos, kurie neištempdavo ketvirčio plano.

Taip pat ir Žukovas nesileido į smulkmenas. Iš jo memuarų matyti, kad jis, būdamas Generalinio štabo viršininku, net apytiksliai neįsivaizdavo, kiek turėjo sau pavaldžių tankų, lėktuvų ir artilerijos. Prieš pat Sovietų Sąjungos žlugimą net oficialiai buvo patvirtinta, kad Žukovas iš tiesų neturėjo supratimo apie Raudonąją armiją. Net apytikslio. (Generolas leitenantas N. G. Pavlenka. VIŽ. 1988, Nr. 11. P. 26.)

Kaip galima planuoti savo kariuomenės darbą, jei nežinai, kiek jos turi?

Žukovas niekaip ir neplanavo. Nei prieš karą, nei vykstant karui. Tokiais niekais kiti užsiiminėjo: kažin ką planavo, braižė ir skaičiavo. Tuo užsiiminėjo štabai. O darbo štabe, kaip aiškėja iš didžiojo stratego charakteristikų ir atestacijų, jis tiesiog negalėjo pakęsti.

Tačiau neįmanoma būti strategu ir tuo pačiu neapkęsti štabo darbo. Būtų panašu į architektą, niekinantį braižymą ir piešimą, arba didmeistrį, nemėgstantį žaisti šachmatais.

Kas yra štabas?

Neturėdamas svetimos patirties pavyzdžių, remsiuosi labai ribota savo patirtimi. Asmeniškai man teko tarnauti ne tik kariuomenėje, bet ir dideliuose štabuose. Net taikos metu karinės apygardos

štabas – milžiniškas ir sudėtingas mechanizmas. Apygardos štabe šimtai generolų ir karininkų. Štabo darbas iš šalies atrodo paprastas ir lengvas. Tam, kas ten nearė. Štabas dirba visą parą, dieną ir naktį, be laisvadienių ir švenčių. Atvirkščiai, per poilsio ir švenčių dienas parengtis sustiprinama. Apygardos vadas, tegu net labai dalykiškas ir sumanus, netgi taikos metu visiškai nesugebės vadovauti savo apygardos armijoms, korpusams, divizijoms ir brigadoms, jei štabo darbas visai sutrikdytas, jei topografijos skyrius vykdytojams neparūpino reikalingų žemėlapių, jei ryšininkai neužmezgė ryšio su pavaldiniais, jei organizavimo valdyba neatliko kokių nors apskaičiavimų, jei operatoriai arba žvalgai ant vado stalo reikiamu momentu nepaklojo padėtį apibūdinančių žemėlapių.

Deja, įsivaizduoti Generalinio štabo darbą man nelemta. Tarnavau tik vienoje iš tuzino GŠ vyriausiųjų valdybų. Antrojoje. Mano laikais tai – ilgi koridoriai, vien ant žemės – devyni aukštai. Ir visi kabinetai kimšte prikimšti pulkininkų. Tai čia vien centrinė, regimoji tik vienos Generalinio štabo vyriausiosios valdybos dalis. O Maskvoje ir pamaskvėje išsimėtę nesuskaičiuojami pašaliniam žvilgsniui neregimi filialai. Taip visoje šalyje – iki valstybinių sienų. Ir už sienų taip pat. Visame pasaulyje.

Bet štai mums pasakoja, kad Žukovui pakako vien užmesti akį į žemėlapį, kad perprastų ir įvertintų padėtį. Kokie mieli ausiai tokie pareiškimai. Tačiau Generalinio štabo vyriausiosios topografijos valdybos kartografijos fabrikai spausdina žemėlapius, kuriuose pavaizduoti miškai ir kalnai, ežerai, jūros ir upės, miestai ir kaimai, keliai ir tiltai, bet nėra tuose žemėlapiuose žinių nei apie savo kariuomenę, nei apie priešininką. Prieš Žukovui smeigiant erelio žvilgsnį į darbo žemėlapį, kažkas turėjo jame pavaizduoti besiklostančią padėtį. Be to, nuolat jį atnaujinti, remiantis audringu srautu plūstančių pranešimų. Kažkas turėjo apibendrinti tūkstančius pačių įvairiausių duomenų nuo vėjo greičio 5000 metrų aukštyje bei motorizuotų batalionų padangų susidėvėjimo būklės iki kraujo atsargų medicinos sanitariniuose batalionuose ir lauro lapų atsargų pulkų bei divizijų sandėliuose.

Už viso to slypi milžiniškų mechanizmų darbas. Vien pasižvalgyti nuo kalvos nepakaks. Lenkiu į tai, kad generolas be štabo – tai proto centras be smegenų.

Tai mašinistas be garvežio.

Tai Kolumbas be Amerikos.

Tai valstybės saugumo generalinis komisaras kanalo statyboje su naganu rankoje, bet be projektavimo biuro.

O dabar prisiminkime, kad Vyriausiasis vadas, Sovietų Sąjungos maršalas J. V. Stalinas valdė karą pasitelkdamas visą Generalinio štabo informacinę, intelektinę ir analitinę galią. Frontų vadai valdė savo kariuomenes remdamiesi frontų štabais. O tarp Maskvos ir frontų vadaviečių cirkuliavo Žukovas, kuris... neturėjo savo štabo.

Todėl Žukovas negalėjo vaidinti savarankiško vaidmens nei vadovaudamas kariuomenei, nei visam karo teatrui. Neturėjo jis savo rankose instrumento.

Būtent darbo instrumento stoka keitė Žukovo vaidmenį – iš stratego į prižiūrėtoją su lazda.

Žukovas ir pats būtent taip aprašė savo pareigas: atvyksta ten, kur rengiama strateginė operacija, tikrina, ar vadai ir jų štabai gerai suprato uždavinį, kurį iškėlė Vyriausiasis vadas, ir ar viskas padaryta, kad kovinę užduotį atliktų tiksliai ir laiku. Žukovo pareigos per operaciją – kontrolė ir spaudimas vadams: duok Syčiovką, gyvate!!!

Be savo štabo, net būdamas triskart genialus, Žukovas neaprėpiamose teritorijose negalėjo valdyti tokių kariuomenės masių.

Žukovas – pavaros diržas.

Žukovas – visaregė valdovo akis.

Žukovas – prievaizdas.

Bet Žukovas pūtėsi. Net labai. Jis įsivaizdavo esąs karo genijus, sprendžianti ir nukreipianti jėga. Žukovas aplinkiniams pasakojo, kad Stalinas jam pavydėjo šlovės ir norėjo jos spinduliuose pasišildyti. Štai eilinis pakalikas klausinėja, kodėl Stalinas po karo išgrūdo Žukovą į Uralą vadovauti karinei apygardai.

„Žukovas ramiai atsakė:

– Iš pavydo dėl mano šlovės.“ („Ogoniok“. 1988, Nr. 18. P. 19.)

Stalinas (jei tikėtume Žukovu) vis geidė šlovės spinduliuose pasišildyti.

Jeigu iš viso jos būta, tos šildančios šlovės.

3

Kodėl visa tai pasakoju?

Neskani istorija su tariamu Stalino nukritimu nuo žirgo turi savo priešistorę. Po kiek užsitęsusios įžangos mes vėl sugrįžtame prie jos.

Po karo Stalinas, neišlaikęs Žukovo gyrimosi ir vagysčių, ištrėmė „pergalės maršalą" vadovauti iš pradžių Odesos karinei apygardai, vėliau – Uralo.

Ir štai 1951 m. gegužės 1 d. Sverdlovsko centrinėje aikštėje nutiko baisi negarbė. Uralo karinės apygardos kariuomenės paradą priiminėjo Žukovas. Raitas ant veislinio eržilo, vardu Malčik, jis apjojo kariuomenę. Tačiau žirgas nei iš šio, nei iš to staiga ėmė aikštytis ir trypti kojomis. Žukovas jį suvaldė. Deja, bemat žirgas atsistojo piestu ir virto aukštielninkas. Žukovas tvojosi ant asfalto, išbarstydamas ordinus, medalius ir kepurę. Jis pašoko ir ėmė klykti: „Raitelis nekaltas! Kaltas žirgas!"

Prie stratego prišoko pasiuntiniai ir adjutantai, atlėkė greitosios pagalbos mašina. Žirgas buvo pagautas, sutramdytas, išvestas. Žukovas pakeltas, nuvalytas ir palydėtas į tribūną.

Tai atsitiko ne kažkur manieže naktinės treniruotės metu, bet tiesiog parade. Netgi tūkstančių žmonių akivaizdoje.

Žirgas nedelsiant buvo ištremtas – į Uralo karinės apygardos 5-ąją remonto gamyklą. Įstabaus grožio jojimo žirgui buvo uždėti pavalkai, o jis pats įkinkytas į vežimą. Iki savo dienų galo jis vežiojo anaiptol ne aromatingiausias medžiagas.

Patikėkime Žukovu: raitelis nekaltas, kaltas žirgas.

Bet paklauskime, kuris kurį rinkosi? Raitelis žirgą ar žirgas raitelį? Kaip galėjo atsitikti, kad senas kavaleristas Žukovas taip neatsakingai rengėsi paradui? O juk tai valstybinės reikšmės reikalas. Jei žirgas

jaunas ir nenustygstantis, nejaugi nebuvo galima parinkti kito? Jeigu žirgas nepakankamai treniruotas, tai jį reikėjo atkakliai treniruoti. Arba jo atsisakyti. Kas turėjo tuo rūpintis?

Gyvenime visko pasitaiko. Tebūnie kaltas žirgas. Išsigando, pasibaidė. Tik ar vertėjo žirgui keršyti?

Pats Žukovas to atsitikimo neprisiminė ir neapmąstė. Užtat tūkstančiai žmonių prisiminė. Liaudies atmintis atsparesnė už archyvus. Praėjus keturiasdešimčiai metų Jekaterinburge buvo sukurtas dokumentinis filmas apie tą atsitikimą – „Apynasris raudonajam žirgui". Šį filmą man atsiuntė senas draugas, žurnalistas iš Uralo Andrejus Kulikas. Siūlau juostą plačiosioms liaudies masėms.

4

Dabar atverskime „pačią teisingausią knygą apie karą". Nepamirškime, kad pats Žukovas kartą visos liaudies akivaizdoje iškilmingo kariuomenės parado metu plojosi žemėn.

Žukovas nusprendė apie savo kritimą neskelbti liaudies masėms.

Pirmajame prisiminimų leidime, išėjusiame dar Žukovui gyvenant, apie Stalino kritimą nuo žirgo – taip pat nė žodžio. Ir suprantama: tamsybininkas Suslovas buvo nurodęs „pjauti gyvą kūną" ir išmesti iš šedevro „esmių esmę".

Po Žukovo mirties buvo išleistos dar aštuonios laidos. Bet ir jose apie Stalino nukritimą – nė menkiausios užuominos.

O paskui Žukovo duktė Marija Georgijevna staiga atrado „pirminį rankraštį", ir pasirodė dešimtas „pats teisingiausias" leidimas, į kurį buvo įtraukta visa tai, ką tamsybininkai buvo iškirpę. Dabar „esmių esmė" galų gale buvo sugrąžinta į tekstą. Toje „esmių esmėje" – ir pasakojimas apie tai, kaip Stalinas per treniruotę nukrito.

Patiklūs esame žmonės. Sutiksime, kad šis epizodas po stratego mirties sukurtas ne landžiosios jo dukters ir pasaulio perėjūnų jos bendraautorių, bet parašytas paties Žukovo pirmojoje 7 dešimtmečio pusėje. Arba, blogiausiu atveju, bent jau remiantis jo žodžiais.

Kas tuomet išeina?

Tuomet aišku, kad Žukovas niekšas.

Žukovas nukrito parado metu. Istorija užfiksavo šį faktą. Liudininkų tūkstančiai.

Stalinas tariamai nukrito treniruotės metu. Tačiau tų treniruočių ir kritimo liudininkų nėra. Nė pats Žukovas nematė, kaip Stalinas krito. Žukovas turi tik vieną informacijos šaltinį – Stalino sūnų Vasilijų. Itin patogus šaltinis. Kai dienos šviesoje pasirodė pirmasis „pačios teisingiausios knygos apie karą" leidimas, Vasilijus Stalinas jau prieš septynerius metus buvo persikraustęs į kitą pasaulį. Todėl negalėjo paprieštarauti.

O kai rašytojų amato pirmūnų grupė tik buvo pradėjusi rašyti Žukovo „prisiminimus ir apmąstymus", Vasilijus Žukovas dar buvo gyvas, betgi nepasiekiamas. Jis sėdėjo kalėjime. Ne šiaip kokiame nors, o Leforto. Vėliau jis išleistas, tačiau „išimties iš galiojančių teisės aktų tvarka" išgrūstas į tremtį, kur ir miręs.

Tad susimąstykime, apie ką sąžiningas žmogus turi pasakoti savo prisiminimuose? Apie tai, kas jam pačiam įvyko, ar apie tai, kas nutiko kažkam kitam? Apie tai, ką teko išgyventi pačiam, ar apie tai, ko pats nematė, bet nurodo vienintelį liudininką, gerai žinodamas, kad tas nebegali paprieštarauti ir paneigti?

Apie savo nukritimą Žukovas tyli, o apie Stalino – „atėjo laikas papasakoti..." Ir jis pasakoja, žinodamas, kad jo knyga bus leidžiama milijoniniais tiražais ir išversta į visas įmanomas kalbas.

Kiekvienas skaitytojas privalo pasirinkti, ką pripažinti:

– arba kad stratego duktė melagė ir niekadarė;

– arba kad tėvelis – niekšas.

Galima pripažinti ir abi galimybes vienu metu. Nes viena kitai neprieštarauja.

5

Kai kurie ir toliau tiki: stratego duktė nepultų taip žemai, kad imtųsi klastočių! Tai, ką ji suradusi, yra tikras pirminis Žukovo memuarų rankraštis.

Tebūnie. Tegu taip ir bus.

Tada pakartosiu ištrauką iš memuarų. Tai – tariamas Vasilijaus Stalino pasakojimas: „Nemokšiškai panaudojus pentinus žirgas pasileido nešti tėvą maniežu. Tėvas, nusitvėręs už karčių, bandė išsilaikyti balne, bet nesugebėjo ir nukrito. Krisdamas susitrenkė petį ir galvą. O pakilęs spjovė ir pasakė: tegu paradą priima Žukovas. Jis senas kavaleristas."

Įsivaizduokime, kad pats Žukovas sėdi jaukiame kabinete, už lango kaukia pūga, židinyje dega malkos, o jis mėgaudamasis įrašo į savo memuarus Stalino žodžius, kurių pats nė nebuvo girdėjęs. Stalinas, jei tikėtume Žukovu, kalbėjęs: kur jau man, nerangiam, ant žirgo rodytis. Tegu senas kavaleristas Žukovas raitas puikuojasi. Girdi, jam tokių nemalonumų nieku gyvu nenutiks.

Čia – grynų gryniausias Froidas: sumuštas berniukas kerštо vizijose save mato kaip nugalėtoją, o skriaudiką – kruviną ir snarglėtą.

Gėdingas seno kavaleristo kritimas nuo žirgo per paradą nedavė ramybės nei jam pačiam, nei jo šeimai, nei Žukovo asmenybės kulto žyniams. Todėl tiesa apie Žukovo nukritimą jų svajose išsirutuliojo į netiesą apie Stalino kritimą.

Tos svajos vėliau paleistos į pasaulį kaip „esmių esmė", kaip šventa tiesa, kurios didžiajam strategijos genijui tamsybininkai neleido išsakyti gyvam.

6

Mirusiam Žukovui galima priskirti kokius tik nori žodžius su nuoroda į mirusį Stalino sūnų. Tačiau ką daryti su pulkininku Maslovu, kuris 1945 metais, būdamas majoru, asmeniškai rinko žirgą

Stalinui. Maslovas buvo jodinėjimo mokytojas ir netyčinis Stalino kritimo liudininkas. Šis liudininkas gyvas. Ir jis prisimena, ir jis tvirtina. Ir jo autoritetas neginčytinas...

Jaunas leitenantas Maslovas buvo istorinio parado Raudonojoje aikštėje 1941 m. lapkričio 7 d. dalyvis. Tiesiai iš parado – į mūšį. Į patį pragarą. Tą rudenį vokiečių tankai, šarvuoti transporteriai, artilerijos vilkikai, automašinos ir motociklai įklimpo purve ir sniege, o sovietų kavalerija veikė! Jai nei purvas, nei sniegas nebuvo kliūtis.

Ypač pasižymėjo generolų majorų P. A. Belovo ir L. M. Dovatoro kavalerijos korpusai. Už išskirtinį indėlį į Maskvos gynybą Belovo kavalerijos korpusas buvo pertvarkytas į 1-ąjį gvardijos, Dovatoro – į 2-ąjį gvardijos korpusą. Belovas baigė karą Berlyne būdamas generolas pulkininkas, 61-osios armijos vadas, Sovietų Sąjungos didvyris, dešimties kovinių ordinų kavalierius, kartu su trimis pirmojo laipsnio Suvorovo ordinais ir vienu taip pat pirmojo laipsnio Kutuzovo ordinu. Dovatoras žuvo prie Maskvos. Po mirties jam buvo suteiktas Sovietų Sąjungos didvyrio vardas. Kaip tik jų, generolų Belovo ir Dovatoro, ryšininkas buvo leitenantas Maslovas.

Kavalerijos korpusai veikė giliai priešo užnugaryje, todėl pranešimų jiems pristatymas buvo ypač atsakingas ir pavojingas darbas. Už žygdarbį, atliktą 1941 metais prie Maskvos, leitenantas Maslovas buvo pristatytas trečiojo laipsnio Šlovės ordinui. Apdovanojimas surado didvyrį tik 1968 metais. O Raudonosios žvaigždės ordino neteko ilgai laukti. Dar tada, tolimais 1941-aisiais, 33-iosios armijos vadas generolas leitenantas I. I. Maslenikovas nusikabino ordiną nuo savo krūtinės ir prisegė narsiajam karininkui. Artėjant karo baigčiai majoras Maslovas vadovavo pulkui. Argi galima abejoti šio nusipelniusio veterano pasakojimo tikrumu?

Galima.

Paklausykime liudininko, nusipelniusio tikrai bent jau ne mažesnio pasitikėjimo. Jis – Igoris Fiodorovičius Bobylevas. Pulkininkas. Profesorius. Maskvos veterinarijos akademijos žirgininkystės katedros vedėjas. Daugiau kaip keturiasdešimt metų, iki pat mirties, jis buvo SSRS žirgų sporto federacijos prezidiumo narys ir šios

organizacijos viceprezidentas. Daugiau kaip dvidešimt metų buvo Tarptautinės žirgų sporto federacijos biuro narys. Jo autoritetas šioje srityje pripažintas ne tik mūsų šalyje, bet ir toli už jos ribų. Jo nuomonės paisė Tarptautinis olimpinis komitetas. Karinė pulkininko Bobylevo tarnyba vyko daugiausia Maskvoje – SSRS gynybos liaudies komisariato manieže (toliau – SSRS karo ministerija ir gynybos ministerija). Būtent jis, pulkininkas Bobylevas, buvo atsakingas už žirgų parinkimą paradams Maskvoje. Apie savo tarnybą parašė nuostabią knygą „Raudonosios aikštės raiteliai" (Maskva: Izdatelskij centr Fedorov. 2000).

Iš šios knygos sužinome daugybę įdomių faktų. Taip pat ir kad:

– Žukovas ir Rokosovskis pradėjo treniruotis manieže 1945 metų gegužės pabaigoje, abu nuo pat pradžių suprato savo vaidmenis, t. y. Stalinas nuo pat pradžių nepasiliko sau vaidmens būsimose iškilmėse;

– nuo 1944 iki 1953 metų Stalinas nė karto nesilankė manieže;

– kavaleristas pulkininkas Maslovas, kuris esą rinkęs žirgą Stalinui, knygoje neminimas.

Ir šis faktas verčia atidžiau pažvelgti į pulkininką Maslovą.

7

Pradžioje atkreipsime dėmesį į tai, kas matoma plika akimi. Pirmiausia – Pergalės parado dalyvio pažymėjimas Nr. 1. Būtų bent jau koks 213 ar 1341. Pirmasis numeris išduoda ne tik akiplėšiškumą, bet ir kvailumą. Kruopščiau derėtų dirbti, drauge pulkininke.

Tegu, smulkmenos. O štai kur kas rimčiau: 1941 metais leitenantas Maslovas buvo pristatytas trečiojo laipsnio Šlovės ordinui. O juk ordinas – kareiviškas. Juo apdovanodavo eilinius, seržantus ir viršilas. Buvo viena karininkų, kuriuos derėjo šiuo ordinu apdovanoti, kategorija: tai aviacijos jaunesnieji leitenantai, dangaus eiliniai, taip sakant. O jis ne jaunesnysis leitenantas. Ir ne aviacijos.

Be to, 1941 metų gruodžio mėnesį mūsų didvyris kavaleristas buvo pristatytas Šlovės ordinui, kuris buvo įsteigtas... 1943 metų lapkričio 8 dieną.

Nesklandumai ir dėl Raudonosios žvaigždės ordino. 33-iosios armijos vadas generolas leitenantas Maslenikovas nenusisegė šio ordino ir nekabino jo ant krūtinės leitenantui Maslovui. Nes Maslenikovas niekada nevadovavo 33-iajai armijai ir nieko bendra su ja neturėjo...

Šiuos smulkius neatitikimus kiekvienas mato. Tereikia į smulkmenas įdėmiau įsižiūrėti. Karo veteranas fronto viršila kulkosvaidininkas Sergejus Antonovičius Buturlinas nusprendė pakapstyti kiek giliau. Štai ką išsiaiškino.

1. Aukščiausias „pulkininko" Maslovo karinis laipsnis – leitenantas. Šis laipsnis iš jo atimtas 1945 metais sovietinės okupacinės kariuomenės grupės Vokietijoje karinio tribunolo nuosprendžiu. Kitaip sakant, jis ne pulkininkas ir net ne leitenantas.

2. Maslovas nebuvo 1941 m. lapkričio 7 d. Raudonojoje aikštėje įvykusio parado dalyvis. Nuo 1941 m. rugsėjo iki 1942 m. balandžio 16 d. jis buvo Urale.

3. Fronte 1941 metais nedalyvavo. Prie Maskvos nekariavo. 1-ajame ir 2-ajame gvardijos kavalerijos korpusuose netarnavo. Pranešimų generolams Belovui ir Dovatorui nepristatinėjo.

4. Fronte išbuvo tris mėnesius, nuo 1942 metų gegužės iki rugpjūčio. Paskui dingo be žinios.

5. Vyriausybiniais apdovanojimais neapdovanotas. Šlovės III laipsnio ordinas Nr. 763027 priklauso ne jam. Ir Raudonosios žvaigždės ordinas, kuriuo Maslovas gyrėsi, taip pat ne jo. Armijos generolui Maslenikovui, kuris esą nusikabino jį sau nuo krūtinės, tasai ordinas taip pat niekada nepriklausė.

6. Karo dalyvio pažymėjimas (serija 3, numeris 092488) su Odincovo miesto karinio komisariato antspaudu niekam nebuvo išduotas, jis prapuolė iš karinio komisariato neužpildytas, taip sakant, dingo be žinios. Maslovas pats užpildė šį pažymėjimą savo vardu. Kaip ir Pergalės parado dalyvio pažymėjimą Nr. 1.

7. Legendiniam kavaleristui Maslovui, „apie kurį žinojo beveik visa armija, kurį pažinojo ir Kremliuje“, neteko laimės būti Pergalės parado Raudonojoje aikštėje dalyviu. Būta šiokios tokios trukdančios aplinkybės. Tuo metu šaunusis raitelis kalėjo jam skirtą dešimtį metų. Savo Pergalės paradą jis priėmė ant gultų arba po jais.

O visų įdomiausia, kad atkalėjęs terminą iki galo, pilietis Maslovas nebuvo reabilituotas, jo teistumas nebuvo panaikintas. Šis faktas perkelia mus į naujas suvokimo aukštumas. Iš penkių milijonų sovietų kareivių ir karininkų, patekusių į nelaisvę, iki karo pabaigos gyvų liko apie du milijonus. Pusantro milijono jų pavyko apgaule ir jėga sugrąžinti į Sovietų Sąjungą ir susodinti į lagerius. Stalinui mirus visus, kurie ir tai išgyveno, išleido, reabilitavo, teistumą panaikino. O mūsų didvyris atsėdėjo, tačiau reabilituotas nebuvo. Iš to darytina išvada, kad jį pasodino ne už tai, kad tiesiog pakliuvo į nelaisvę, o už kažką kur kas rimtesnio. Savo dešimt metų jis tikrai užsidirbo.

Tašką šioje istorijoje padėjo mano senas priešininkas „Krasnaja zvezda“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas pulkininkas Vitalijus Ivanovičius Morozas, išspausdinęs skambų it antausis straipsnį apie šį perėjūną: „Ne, Stalinas nesirengė raitas ant balto žirgo priimti Pergalės parado. Tai S. N. Maslovas sugalvojo legendą apie tai, kaip esą asmeniškai rinkęs jam paklusnų žirgą ir netyčia tapęs Vyriausiojo vado konfūzo liudininku“. („Krasnaja zvezda“, 2003 m. kovo 21 d.)

O ginčas, priminsiu, ne apie tai, krito Stalinas nuo žirgo ar ne. Tai smulkmena. Ginčijamasi dėl kitko: ar suprato Stalinas 1945 metais, kad jo reikalas galutinai ir negrįžtamai pralaimėtas, ar nesuprato?

Bėda ne dėl sugebėjimų valdyti žirgą – tiesiog nebuvo progos švęsti. Tais laikais visai įmanoma buvo apsieiti be arklių. 1945 m. rugsėjo 7 d. buvo surengtas karinis paradas Berlyne, dalyvaujant ne tik Raudonosios armijos, bet ir sąjungininkų kariuomenės daliniams: britų, amerikiečių, prancūzų. Paradą priėmė Žukovas. Be žirgo. Kažkaip ir nepatogu baigiantis pirmajai XX amžiaus pusei priešais amerikiečių mašinas raitam ant arklioko puikuotis. Nebe tie laikai.

Tad 1945 m. birželio 24 d. parade Maskvoje, nė kiek nesumenkinant momento svarbos, o, priešingai, suteikiant jam naują skambesį,

žirgo suvaldymo problemą buvo galima išspręsti iš esmės: visiškai ir visiems laikams išbraukiant arklioką iš karinių paradų repertuaro.

★★★

Neįsitraukdami į ginčą, mano priešininkai panaudojo netiesioginius įrodymus: Stalinas troško priimti paradą! Jis ruošėsi! Jis mėgino! O jei jau taip, tai iš čia išeina, kad Stalinas džiaugėsi pergale drauge su minia, drauge su visa savo apgauta, įgąsdinta, suluošinta, ištvirkinta ir į ožio ragą suriesta liaudimi.

Tačiau šis įrodymas turi nedidelį trūkumą – šaltinius. Jie du – gyvas liudininkas ir dokumentas.

Liudininkas „pulkininkas" Maslovas pasirodė esąs apsišaukėlis, sukčius ir perėjūnas.

O dokumentas – Žukovo memuarų „pirminis rankraštis" – parašytas tokių pat akiplėšiškų ir kvailų apgavikų ir perėjūnų. Jie, be to, dar ir apsišaukėliai. Maslovas apsimetinėjo pulkininku, o pulkininkai, kurpę Žukovo memuarų „pirminį rankraštį", pateikė save maršalu.

4 skyrius

GAUDYKIT KLASTOTOJĄ!

Daugelis fronto metraščio puslapių buvo neatpažįstamai iškraipyti Stalino ir Brežnevo ideologinės komandos pastangomis. Pakanka pasakyti, kad ilgus metus buvo tikima iš piršto laužtais skaičiais apie belaisvius ir žuvusiuosius. Tikslaus jų skaičiaus mes nežinome iki šiol.

Justicijos generolas pulkininkas
A. I. Muranovas
Justicijos pulkininkas *V. E. Zviagincevas*
„Maršalo dosjė".
Maskva: Andrejevskij flag. 1996. P. 135.

1

Taigi aptariame ne žirgą ir sugebėjimą jį valdyti, o pergalingą 1945 metų pavasarį Stalino supratimą, kad Sovietų Sąjunga yra istoriškai pasmerkta.

Jei padėtį apžvelgsime iš kaimiškos rąstų varpinės, tai pergalė akivaizdi: piktadarį Hitlerį Raudonoji armija sutriuškino, Vyriausiojo vado didybė neginčytina.

Tačiau jei pakilsime į Ivano Didžiojo varpinę, tai atsivers ne itin džiuginantis vaizdas. Taip, Hitleris sutriuškintas. Betgi ne tam Stalinas Hitlerį į valdžią atvedė, kad paskui jį paprasčiausiai uždusintų. Ne tam po Pirmojo pasaulinio karo Stalinas slapta stiprino ir didino vokiečių karinę galią, kad ta galia jį ir užgriūtų. Ne tam 1939 metų rugpjūčio mėnesį Stalinas paleido Hitlerį nuo grandinės, kad vėliau bėgtų nuo jo iki Maskvos ir Stalingrado sienų. Molotovo ranka Stalinas Maskvoje pasirašė sutartį pradėti Antrąjį pasaulinį karą. Kokia prasmė Stalinui „gelbėti pasaulį nuo rudojo maro", jei jis pats tą marą

sėjo ir išpuoselėjo, jei pats jį paleido į Europą, jei pats suaktyvino Antrojo pasaulinio karo detonatorių?

Nuo valdžios užgrobimo akimirkos bolševikai „kurstė pasaulinį gaisrą", patys jame ir sudegė. Stalinas tikėjosi pasinaudoti būsimų vokiečių žygių ir plėšimų padariniais: tegu Hitleris išvalys mums kelią, tegu sutriuškins ir pavergs visus savo artimus ir tolimus kaimynus, tegu tuo pačiu iššvaistys ir praras savo jėgas... Du dešimtmečius Stalinas rengė Raudonąją armiją ir visą šalį pergalingam, išvaduojamam šuoliui į karo nualintą, išdraskytą ir sugriautą Europą. Šis pasirengimas prarijo neįsivaizduojamus išteklius, jo labui komunistai iššudė milijonus savo šalies piliečių. 1939 metų rugpjūtį Stalinui pavyko sudaužti kaktomis Vokietiją su Didžiąja Britanija ir Prancūzija. Beliko sulaukti, kol Europos žvėrys vienas kitą sudraskys į skutus...

Tačiau po dvejų metų karas, priešingai genealiems sumanymams ir planams, įsiveržė į Stalino valdas, ir tautų vadui teko kariauti su ta velnio išpera, kurią jis pats pagal savo pavyzdį sukūrė. Šiame kare Stalinui teko iššvaistyti iš tikrųjų neįtikėtinus išteklius ir suguldyti žemėn naujas dešimtis milijonų savo vergų. Sumanymo rezultatas: nustekenta, išgrobstyta, ištuštėjusi, bekraujė šalis, keletas visiškai išnaikintų vyrų kartų, visiems laikams pakirstas tautos gyvybingumas, užtikrinta žlugimo, visiško suirimo, nuosmukio ir išmirimo perspektyva.

Pagal Stalino sumanymą karo metu Europa turėjo gauti mirtiną smūgį, ir visos jos šalys kaip „respublikos" turėjo įeiti į Sovietų Sąjungos sudėtį. Bet viskas išėjo atvirkščiai. Mirtinai sužeista buvo tik Sovietų Sąjunga. Lenkija, Didžioji Britanija, Vokietija, Prancūzija, Italija – štai jos. O Sovietų Sąjunga? Kur ji? Kur prapuolė? Kur Raudonoji armija? Kas iš jos beliko? Kur sovietų liaudis nugalėtoja?

Stalinas Maskvoje statė Tarybų rūmus, kad juose į SSRS sudėtį priiminėtų naujas respublikas, tarp jų ir pačią paskutinę. Bet atsitiko taip, kad naujų respublikų į SSRS po karo nepriėmė. Atvirkščiai – skleidžiantis pokariniam nuvimui visos respublikos atkrito. Tad Rusija liko viena. Komunistų svajonė neišsipildė. Stalino mirties akimirką Maskva buvo 16 respublikų sąjungos sostinė. Po dešimtmečių

negailestingos kovos ir nesibaigiančių pergalių Kremliaus valdžioje teliko viena respublika. Paskutinė. Ir kas žino, kas jos laukia rytoj.

O mums ramybės neduoda vis tie patys neatsakyti klausimai: kaip atsitiko, kad visiškai nepasirengusi karui Vokietija sugebėjo smogti mirtiną smūgį galingai Sovietų Sąjungai ir jos Raudonajai armijai?

Kaip paaiškinti tokį gėdingą Sovietų Sąjungai Antrojo pasaulinio karo finalą po tokio puikaus įsitraukimo į jį?

2

Mūsų maršalai ir akademikai nepateikė atsakymų į šiuos klausimus. Neturi jie kada užsiimti menkniekiais. Jie užsiėmę kur kas svarbesniu darbu – kovoti su tais, kurie bando iškreipti šlovingą mūsų istoriją, apjuodinti didžias pergales.

Niekur pasaulyje su Antrojo pasaulinio karo klastotojais nekovojama taip aršiai, su tokiu įniršiu, įsiūčiu ir užmoju, kaip mūsų šalyje. Sklaidai užjūryje leidžiamus karo istorijos žurnaliukus – tik retkarčiais koks pulkininkėlis pasisako... O pas mus! Pas mus į kovą pakilusios masės. Pas mus generolai falangomis žygiuoja, rūsčiais straipsniais ir kalbomis triuškina ir šmeižikus į miltus mala. Ką ten generolai. Pas mus į kovą mestos nesuskaičiuojamos pajėgos. Nulenksime galvą prieš galybę: Generalinis štabas! Mokslų akademija! Karo mokslų akademija! Ir drauge su jais – visų rūšių ir kalibrų institutai, spauda, radijas, televizija, neregimojo fronto kovotojų legionai internete nuplėšia visas, įvairiausias kaukes. Nuošalyje neliko valstybės Dūma, liaudies išrinktieji pasisakė aiškiai ir kategoriškai: klastotojams – karas! Klastojimas nepavyks! Apginsime istorinę tiesą! Įstatymų nustatyta tvarka!

Et, kur jau ten akademikai ir generolai! Kur ten liaudies išrinktieji ar žmonių sielų inžinieriai! Pas mus į kovą su karo istorijos klastotojais sukeltos ginkluotosios pajėgos. Pas mus nesnaudžiantys organai susirūpino problema. Pas mus net vyriausybės vadovas... Maža to... Pas mus pats vyriausiasis vadas iškėlė baudžiamąjį tiesos kalaviją, rengdamasis juo suduoti per kiekvieno drįstančio imtis šmeižto

nenaudėlio galvą. Tokio užmojo kova ir taip įkaitintos aistros, kad nepastebimai patiems kovotojams jų šventas ir teisingas reikalas jau tapo tautine naujos laisvos demokratinės Rusijos idėja. Išminčiai dulkių prisigėrusiuose vadovėliuose ieškojo Idėjos, o ji nelauktai sušvito jiems virš galvų. Mes ir vėl turime Didįjį tikslą neleisti apjuodinti mūsų šviesios praeities. Didysis tikslas geras tuo, kad jis arti. Tereikia tik parašyti naują dešimttomį! Sušaukti dar vieną konferenciją! Sustiprinti patriotinį auklėjimą! Išleisti suprantamą knygelę! Susukti filmą ir jį išreklamuoti! Atsiversti archyvinį dokumentą ir juo niekšus priploti prie gėdos stulpo!

Tik tuo pat metu Didysis tikslas – nepasiekiamas. Kiek konferencijų besurengtum, nuo fakto neišsisuksi: tas karas nebuvo išvaduojamasis. Komunistiniai žmogėdros ir galvažudžiai, išnaikinę dešimtis milijonų savo piliečių, niekam jokios laisvės duoti negalėjo. Tiesiog todėl, kad jie neturėjo dingsties užmušti laisvę savo šalyje ir tuoj pat ją nešti kaimyninėms tautoms. Jiems buvo nenaudinga viena ranka suvaryti savo žmones už grotų ir spygliuotosios vielos, o kita – plėšti kaimyninių tautų grandines. Jiems nebuvo reikalo laikyti savo valstiečius kolchozuose, o užsienio žemdirbius apdovanoti žeme ir teise laisvai kūrybingai ūkininkauti.

Jokie dešimttomiai niekam nesugebės įrodyti, kad komunistinių vergų kariaunos, į pakaušius raginamos užkardos būrių kulkosvaidžių serijų, galėjo būti išvaduotojos. Negalėjo! Ir nebuvo. Tiesiog todėl, kad apie laisvę neturėjo jokio supratimo. Tiesiog todėl, kad sutriuškinus Vokietiją neregėtai sustiprėjo kalėjimų prižiūrėtojų ir skundikų valdžia savoje šalyje.

Tad kiek populiarių straipsnių ir knygelių leistum, nepaslėpsi fakto, kad draugas Stalinas stojo į karą kaip Hitlerio sąjungininkas, jie kartu Europą draskė ir dalijosi. Nuo praeities mes neišsisuksime, neatskalbsime krauju aptaškyto užkariautojo munduro, neperdažysime jo balta nekaltos dorybės spalva: 1941 metais pagrindinės Raudonosios armijos pajėgos stojo į karą okupuotose iškankintų ir pavergtų kaimyninių šalių teritorijose ir 1945 metais baigė karą okupacija, o ši buvo sumanyta amžiams.

3

Taigi Didysis tikslas – klastotojų sutriuškinimas – ir artimas, ir beveik nepasiekiamas. Tarsi morkytė ant virvelės priešais asilo snukį. Kaip tik čia visas puikumėlis. Kovoti už istorinę tiesą galima amžinai. Kovotojams už Idėją garantuotos duoną su sviestu teikiančios pareigos, garbės vardai, laikas eteryje ir nauji milijardai patriotiniam auklėjimui. Į save, menkutį priešininkėlį, žvelgiu su pasididžiavimu: kiek generolų aprūpinau darbu! Generolai, argi nepultumėte į nevilt̨į, jei nebūtų manęs! O štai dabar – jokios nevilties: premijos, ordinai, tiražai, vaišingi simpoziumai ir garantijos nuo nedarbo visam gyvenimui.

Esama dar vienos priežasties, neleisiančios Antrojo pasaulinio karo istorijos klastotojų nušluoti geležiniu valstybinės ideologijos kumščiu. Tai yra patys pagrindiniai kovotojai su klastotojais ir tuo pačiu metu – pagrindiniai klastotojai. Tokia jau mūsų tvarka: su vagiliavimu kovoja vagys, tik ne smulkūs, o pagrindiniai, su valdininkų kyšininkavimu – patys didžiausi valdininkai kyšininkai. Ir istorinę tiesą gina tie, kuriems pagal pareigas priklauso ją iškreipti. Pavyzdžiui, generolas pulkininkas D. A. Volkogonovas buvo svarbiausias karinis istorikas. O kiek anksčiau – Vyriausiosios politinės valdybos spec. propagandos valdybos viršininkas, t. y. pagrindinis Sovietinės armijos melagis. 40 metų Volkogonovas dėstė marksizmą–leninizmą, o paskui buvo permestas į karo istoriją. Manyta, kad tas, kuris ideologiškai pasikaustęs visomis keturiomis, to ir visi koziriai.

Ir prieš Volkogonovą, ir po jo mūsų karinės istorijos mokslui vadovavo ne strategai, bet agitatoriai ir plačiagerkliai. Pavyzdžiui, generolas leitenantas P. A. Žilinas. Jis – mokslų daktaras, profesorius, narys korespondentas ir įvairiausių premijų laureatas. Prieš imdamas vadovauti SSRS gynybos ministerijos Karo istorijos institutui, šis mokytas vyras ėjo aukštas prorektoriaus pareigas SSKP CK Visuomenės mokslų akademijoje, t. y. marksistinio tuščiažodžiavimo mokykloje.

Karo istorija mūsų šalyje buvo priskirta prie agitacijos ir propagandos kategorijos. Normaliose šalyse karo istorija – visų karinių

mokslų valdovė ir motina, o pas mus ji – ideologinio viešnamio gražuolė. Vadovaujant telpuchovskiams, žilinams, volkogonovams mūsų šalyje išaugo ištisos kartos absoliučiai neraštingų generolų ir maršalų.

Sovietų Sąjungoje knygas apie karą kūrė žmonės, patys mažai apie jį nutuokę. Pavyzdžiui, Sovietų Sąjungos maršalas Ivanas Stepanovičius Konevas pribloškė pasaulį pareiškimu, kad vokiečių tankas „Tigras" buvo ginkluotas 100 mm patranka („Keturiasdešimt penktieji". Maskva: Vojenizdat, 1966. P. 123). Nuo Stalingrado persilaužimo dienos Raudonoji armija puolė, o pats baisiausias žvėris jos kelyje – „Tigras". Šis plėšrūnas sugebėjo stabdyti Raudonosios armijos kovines lavinas, kartais gana galingas ir gausias. Norint su juo kovoti, reikėjo išmanyti stipriąsias ir silpnąsias puses. Fronte kiekvienas kareivis turėjo atsiminti pagrindinius taktinius ir techninius „Tigro" duomenis. Pirmoji ir pagrindinė tanko, kaip ir bet kurio kito ginklo, ypatybė – gebėjimas žudyti. Frontininkams visų pirma reikėjo atmintinai žinoti, kam ir iš kokio atstumo šis žvėris pavojingas, t. y. – jo patrankos požymius. O šie prasideda nuo kalibro. Kiekvienam kareiviui buvo kalama į galvą – 88 mm. Ir kiekvienam seržantui. Ir karininkui. Ir generolui. Tik karo pagrindinės strateginės krypties fronto vadas I. S. Konevas to nežinojo.

Man prieštaraujama, kad juk ne jis savo memuarus rašė!

Prieštarauti nereikia. Ir pats žinau, kad ne jis rašė. Kitas klausimas, kodėl gi jis to neperskaitė? Nejaugi maršalui nebuvo įdomu bent jau probėgšmais susipažinti su savo prisiminimais?

Dar vienas klausimas: kaip ta nesąmonė praslydo pro Gynybos ministerijos Karo istorijos instituto ir Generalinio štabo Karo istorijos skyriaus patikrinimą? Netgi kaip Gynybos ministerijos Karinė leidykla galėjo tai išspausdinti?

Juk tai ne spausdinimo klaida.

Tame pačiame puslapyje žmonės, sukūrę maršalo Konevo memuarus, pritrenkė progresyviąją žmoniją atradimu: „Karališkieji tigrai" buvo dar galingesni." Kadangi pasakojime apie „Tigrą" buvo paminėta tik viena jo ypatybė – pabūklo kalibras, tai frazė apie „Karališkąjį

tigrą“ suvokiama taip, tarsi pastarasis turėjęs dar didesnio kalibro pabūklą. Tačiau kiekvienas normalus žmogus, savarankiškai studijuojantis apie karą, žino, kad „Karališkasis tigras“ turėjo tokio pat kalibro – 88 mm – pabūklą.

Vienu puslapiu anksčiau iškilusis karvedys Konevas skaitytojas pribloškė naujiena apie tai, kad sovietų tankas T-26 buvo greitaeigis. Kitaip tariant, žmonės, rašę maršalo Konevo memuarus, neturėjo supratimo ne tik apie vokiečių tankus, tiksliau – pačius galingiausius, bet ir apie sovietų tankus, tiksliau – apie tuos, kurių buvo daugiausia 1941 m. birželio 22 d. O juk kiekvienas mokinukas, besidomintis karo istorija, žino, kad didžiausias T-26 greitis – 30 km/val.

Atleistina, jei išgyvenęs karą, nieko nenutuoki apie vokiečių tankus, bet kaip tada, jei nenutuoki apie savo techniką, kuria apginkluota tau pavaldi kariuomenė?

Jei nežinai, verčiau patylėtum. Kurių galų leidai savo vardu memuarus kurti?

Čia tik trys pavyzdžiai iš dviejų puslapių. Tačiau visos maršalo Konevo knygos sudėtos tik iš tokių pavyzdžių. Visa tai verčiama į užsienio kalbas ir sukelia smagų skaitytojų šurmulį. Tik pas mus niekas į tai nekreipia dėmesio. Pagal Konevo memuarus 40 metų rengiamos skaitytojų konferencijos visose karo akademijose ir mokyklose, ir niekas nesipiktina, neprotestuoja, neskelbia paneigimo straipsnių, nekuria knygų ir disertacijų. Nors Žukovo memuarų nemokšiškumo lygmuo nepalyginti aukštesnis negu Konevo memuarų. Tačiau gausūs mano kritikai to tarsi nepastebi. Taip pagrindų neišmanymas skatina naują ir dar didesnį nemokšiškumą.

Tad štai rezultatas.

2005 metų balandžio mėnesį įvyko didžiulė mokslinė konferencija: generolų antsiuvai, epoletai, mokslo laipsniai, pranešimai, diskusijos, šampanas. Epochos kalbą pasakė RF gynybos ministro pavaduotojas, RF ginkluotųjų pajėgų ginkluotės viršininkas armijos generolas A. Moskovskis. Tik siaubinga ne tai, kad vapaliojo nesąmones, o tai, kad niekas neprieštaravo. Armijos generolas Moskovskis, pavyzdžiui, papasakojo, kad per dvejus metus prieš Vokietijai užpuolant SSRS,

Sovietų Sąjungoje „buvo suformuotos 125 naujos divizijos“. Armijos generolo interesas suprantamas. Jam įsakyta meluoti, kad mūsų šalis karui iš viso nesirengė. Arba rengėsi atmestinai.

Tačiau Sovietų Sąjunga rengėsi. Net gana rimtai. Kitas pranešėjas KOP vyriausiojo vado pavaduotojas generolas pulkininkas A. Nagovicinas galėjo paprieštarauti: ne per dvejus metus, o nuo 1940 metų birželio pradžios iki 1941 metų birželio pradžios, t. y. tik per vienerius metus, tik KOP buvo suformuotos 79 naujos aviacinės divizijos. Bet KOP vyriausiojo vado pavaduotojas generolas pulkininkas Nagovicinas apie aviaciją ne itin išmano, tad neprieštaravo.

Dar kas nors iš dalyvaujančiųjų galėjo pridurti: per tuos pačius metus buvo suformuota 61 tankų divizija. Iš viso tik per vienerius metus – 140 vien aviacijos ir tankų divizijų. Bet daugiausia juk buvo formuojama šaulių divizijų. O dar motorizuotų. Oro desantinėje kariuomenėje buvo formuojamos naujos brigados (tai mažiau nei divizija) ir korpusai (tai daugiau nei divizija), tik pačių divizijų nebuvo. Tačiau tai nereiškia, kad oro desantinės kariuomenės nereikia skaičiuoti. Be viso to – PLG korpusai ir divizijos, NKVD divizijos ir t. t., ir pan.

Armijos generolas Moskovskis – Žukovo kalibro mąstytojas. Jis ne šiaip kalba ir mąsto kaip Žukovas, o tai daro sukrečiamai tiksliai, netgi pakartoja skyrybos ženklus.

Sovietų Sąjungos maršalas Žukovas: „Nuo 1939 metų sausio iki 1941 metų birželio 22 dienos Raudonoji armija gavo daugiau kaip septynis tūkstančius tankų. 1941 metais pramonė jau galėjo patiekti apie 5,5 tūkstančio visų tipų tankų. O imant KV ir T-34, tai iki karo pradžios gamyklos spėjo išleisti 1861 tanką.“ („Prisiminimai ir apmąstymai“. 1969, P. 205.)

Armijos generolas Moskovskis: „Nuo 1939 metų sausio iki 1941 metų birželio 22 dienos Raudonoji armija gavo daugiau kaip septynis tūkstančius tankų. 1941 metais pramonė jau galėjo patiekti apie 5,5 tūkstančio visų tipų tankų. O imant KV ir T-34, tai iki karo pradžios gamyklos spėjo išleisti 1861 tanką.“ („Krasnaja zvezda“. 2005 m. balandžio 13 d.)

Šie skaičiai seniai paneigti. Generolui Moskovskiui ir visiems jam plojusiems siūlau 1994 metais išleistą Gynybos ministerijos „Statistikos rinkinį Nr. 1“: birželio 21 d. tankų KV buvo 711, T-34 – lygiai 1400. Žinynas geras tuo, kad nurodo, kas, kada ir kiek tankų išleido, kokia gamykla, kada, kam ir kiek pakrovė. „Statistikos rinkinio“ pateikti skaičiai pagrįsti ir patvirtinti archyviniais duomenimis, o generolo Moskovskio duomenys paimti iš melagingų beraščio „Pergalės Maršalo“ memuarų.

4

Toliau armijos generolas Moskovskis paskelbė, kad sovietinė pramonė karo metais pagamino 490 tūkstančių artilerijos pabūklų...

Klausimo istorija tokia: XX amžiaus 7-ajame dešimtmetyje tie skaičiai buvo oficialūs. Būtent juos Žukovas įrašė į „pačią teisingausią knygą apie karą“. 1974 metais Žukovas mirė, o skaičiai buvo paskelbti kiti: sovietinė pramonė karo metais pagamino ne 490 tūkstančių visų kalibrų pabūklų bei minosvaidžių, o 825 tūkstančius. Skirtumas, kaip matome, nemenkas – 335 tūkstančiai vamzdžių. Trečdalis milijono. Tuo pačiu buvo peržiūrėti pagamintų lėktuvų, tankų ir kitos ginkluotės duomenys. Naujus skaičius įrašė į „Sovietinę karo enciklopediją“. Ir po jais pasirašė Sovietų Sąjungos maršalas A. A. Grečka, Sovietų Sąjungos laivyno admirolas S. G. Gorškovas, vyriausiasis aviacijos maršalas P. S. Kutachovas, armijos generolai A. A. Epiševas, S. P. Ivanovas, N. V. Ogarkovas, I. G. Pavlovskis, I. E. Šavrovas, I. N. Škadovas, visas būrys generolų pulkininkų, pusantro legiono akademikų, profesorių ir daktarų.

Ką įsakysite daryti mirusiam Žukovui? Negi ir toliau įsikibus tvirtinti neteisingus, aiškiai sumažintus skaičius, pakištus jam kažkokio priešo rankos? Aišku, kad ne! Miręs „Pergalės Maršalas“ čia pat ryžtingai ištaisė savo klaidą. Net kad nekiltų kokių nors nepageidaujamų kalbų, atsirado ir išnašėlė: šie skaičiai laužti ne iš piršto, o perkelti iš „Sovietinės karo enciklopedijos“ – Maskva: Vojenizdat. 1976, T. 2. P. 66.

Tai dar vienas pavyzdys, kaip mirusio karvedžio atmintis atsibudo.

Armijos generolo Moskovskio bėda, kad jis mąsto neatitrūkdamas nuo pirmosios Žukovo memuarų laidos. O laikas juk eina. Niekas neneigia, kadaise pirmasis „Prisiminimų ir apmąstymų" leidimas buvo pati tiksliausia knyga apie karą. Tačiau tai truko visai neilgai. Iki tol, kol pasirodė antrasis leidimas, kuris visiškai neigė pirmąjį. Paskui pasirodė trečiasis, neigiantis du ankstesnius. Žukovo memuarai geri tuo, kad bet kuriuo metu jie visiškai atitinka oficialiąją šiandienos liniją. Pasirodo nauji faktai, nauji istorijos vertinimai, nauji dokumentai ir skaičiai, o atitinkamai su jais keičiasi ir Žukovo nuomonė.

Armijos generolas Moskovskis nesuprato paprastos tiesos: „Prisiminimai ir apmąstymai" – visa ko pagrindas. Tačiau remtis reikia ne pirmu po ranka pasitaikiusiu leidimu, o tik tuo, kuris tuo metu yra naujausias. Šiuo metu yra tryliktas leidimas. Tad tiktai jis gali būti laikomas pačia tiksliausia knyga apie karą. Visi ankstesnieji – klejonės, nesąmonės ir melas. Miręs Žukovas žengia koja kojon su gyvenimu, o gyvas generolas Moskovskis nesuspėja paskui sparčiai besikeičiančias „pergalės maršalo" pažiūras.

Tad sėdi salėje aukšti laipsniai ir katučių ploja. Jiems vienas velnias: ar 490 tūkstančių pabūklų ir minosvaidžių, ar 825 tūkstančiai. Įdomu, kai kalbama apie jų asmenines pajamas, negi jiems toks nesvarbus 335 tūkstančių skirtumas?

5

Nors galimas dar vienas variantas. Tiesiog mūsų karo istorijos mokslas priėjo nepaneigiamą išvadą: pradinis skaičius 490 tūkstančių vis dėlto teisingas. O 825 tūkstančiai – tai maršalo Grečkos ir prie jo prisišliejusių Epiševo bei Ogarkovo prasimanymas. Jei taip, tai bus įdomu stebėti, kaip naujus (t. y. senus) skaičius vertins miręs maršalas Žukovas? Nejaugi naujausiame leidime sugrįš prie pradinių

skaičių? Iš pradžių paskelbė 490, vėliau po mirties – 825, o paskui – vėl 490.

Tuo metu Gynybos ministerijos centrinis organas suteikė aiškumo: karo metais „frontas gavo 300 tūkstančių pabūklų“ („Krasnaja zvezda“. 2005 m. gegužės 7 d.).

Tas pats laikraštis tame pačiame numeryje pranešė: „Per karą dirbantieji užnugaryje davė frontui 96 tūkstančius tankų, 108 tūkstančius lėktuvų, apie du milijonus įvairaus kalibro artilerijos pabūklų ir minosvaidžių.“

Suprantu, kad gynybos ministras nežino karo meno subtilybių. Tačiau čia ne subtilybės! Mano supratimu, gynybos ministras privalo skaityti centrinį karinį laikraštį. Tarkime, kad gynybos ministras neturi supratimo apie žaliąsias patrankas. Atleistina. Tai tegu įsivaizduoja kokius nors kitus žalius daiktus. Įdomu, ar ministras pajėgus įžvelgti skirtumą – 300 tūkstančių ar 2 milijonai?

Jei kas nors būtų pasakęs: anksčiau mes manėme taip, dabar manome kitaip. Betgi ne. Skirtingi skaičiai nurodyti greta vieni kitų: ir 300 tūkstančių pabūklų bei minosvaidžių, ir 490 tūkstančių, ir 825 tūkstančiai, ir „apie 2 milijonus“.

Manau, kad net girtas pusprotis galėjo susigaudyti, kad čia kažkas ne taip. Tik vienas iš šių skaičių gali būti teisingas. Bet visi keturi tuo pačiu metu negali būti teisingi. Tik mūsų Moskovskio ir Balujevskio lygio strategams tokios protinės pastangos per sunkios. Nuostabiausia, kad čia kalbama apie oficialius skaičius, kuriuos visam pasauliui skelbia itin atsakingi asmenys (turiu mintyje jų pareigas, bet ne poelgius).

Aviacijos ir tankų kiekių nesutapimai oficialiojoje statistikoje nėra tokie įspūdingi, tačiau taip pat įdomūs. Čia taip pat taikiai sugyvena gynybos ministerijos ir Generalinio štabo oficialiai paskelbti smarkiai besiskiriantys skaičiai. Jie skelbiami ne šiaip tais pačiais metais, bet, kaip matėme, ir tą pačią dieną tame pačiame laikraštyje. Tiesa, skirtinguose puslapiuose.

Sovietų Sąjunga karo metais pagamino 108 tūkstančius kovinių lėktuvų. O gal 112 tūkstančių. Arba 134 tūkstančius. Arba 136. Arba

137 tūkstančius. Galima pasirinkti bet kurį šių skaičių. Ir kiekvienas bus teisingas. Kiekvienas turi oficialų RF gynybos ministerijos patvirtinimą.

Tankų ir jų pagrindu sukurtų savaeigių artilerijos pabūklų buvo pagaminta 96 tūkstančiai. Arba 102 tūkstančiai. Arba 108,2 tūkstančio.

6

Poros šių pavyzdžių fone kiekvienas gali įsivaizduoti, kas dedasi kitose Rusijos karo istorijos mokslo srityse. Pavyzdžiui, žmonių aukų kare klausimas. Lengva paskaičiuoti, kiek karo pradžioje Raudonoji armija turėjo divizijų. Šiandien bet kuris mokinukas, besinaudojantis prieinamais šaltiniais, gali pats sudaryti visų divizijų sąrašą, nurodydamas vado pavardę, dislokacijos vietą, pavaldumą, kovinę sudėtį. Nors gynybos ministras, jo pavaduotojai, vyriausieji vadai ir visos žemesnės pavaldžios struktūros, kurių rankose yra visi slapti ir visiškai slapti archyvai, to nesugeba. Jie nė apytiksliai nežino, kiek Raudonosios armijos divizijų buvo 1941 metų birželio 22 dieną.

Jie neturi net migloto supratimo, kiek ir kokių ginklų turėjo armija vokiečių įsiveržimo išvakarėse ir kiek gavo karo metais. Tai būtų pateisinama, jei jie laikytųsi vienos kokios krypties. Tada būtų aišku – žmonės klysta. Betgi ne. Mūsų strategai tuo pačiu metu švaistosi pačiais įvairiausiais skaičiais.

Lengva paskaičiuoti, kiek tankų, patrankų, lėktuvų pagamino pramonė iki karo ir karo metais. Nes dar ne visi kariniai archyvai sudeginti. Nes Stalino įsakymu, pradedant nuo 1938 metų spalio mėnesio, kiekvienas karinės gamyklos direktorius kas vakarą asmeniškai atsiskaitydavo Maskvai už įvykdytą dienos planą. Už apgaulę grėsė sušaudymas. Apgauti nevalia, nes užsakovas – armija. Pavyzdžiui, pramonė atsiskaitė pagaminusi šimtą tankų, o armija gavo devyniasdešimt. Kur likusieji? Tad štai: turėdama išsamius statistikos duomenis RF gynybos ministerija vis dar įsitikinusi tiesiog tą pačią dieną

skleidžia duomenis apie tai, kad armija gavo 300 tūkstančių pabūklų ir tuo pačiu metu – „beveik du milijonus pabūklų“. Pabandykit įsivaizduoti, kas dedasi nustatant žmonių nuostolius, kai skaičiuojama dešimtimis milijonų, o statistikos duomenys supainioti, prieštaringi, nepatikimi arba vykstant mūšiams išvis nerinkti?

Štai koks paradoksas: patys bukiausi pasaulio generolai surinkti Rusijos gynybos ministerijoje ir Generaliniame štabe. Nors pas mus aršiausiai kovojama už istorinę tiesą.

Tų pačių generolų.

Tik karo istorija kiekviename naujame istorijos etape pasirodo visiškai nauju, nepanašiu, užtat visada gundančiu pavidalu. Mūsų karo istorija akimirksniu keičia savo išvaizdą pagal kiekvieno naujo gašlaus kliento pageidavimus.

★★★

Nuostabu – prieš „Ledlaužį“ jau parašyta krūva knygų, apginta daugybė daktarinių disertacijų. Ir kuo tik manęs nekaltino, prie ko nesikabino. Tačiau kažkodėl niekas nenori pastebėti mūsų generolų nepramušamo šarvo kietakaktiško bukumo, padauginto iš begalinės klasės netvarkos.

5 skyrius

NUO ROMOS IMPERIJOS ŽLUGIMO LAIKŲ

Toks jau buvo Sovietų Sąjungos veikimo principas, kad į viršų išplaukdavo daugiausia mėšlas.
Bailus ir kvailas mėšlas.

Julija Latynina
„Mus valdo virusai“

1

Nusipelnęs lakūnas bandytojas Sovietų Sąjungos didvyris A. A. Ščerbakovas, kandidato į Politbiuro narius, VKP(b) CK sekretoriaus sūnus, sutriuškino mane lengvai tarsi žaisdamas. Aš kartą probėgšmais paminėjau vokiečių lėktuvą Me-209, čia jis mane ir išvilko į dienos šviesą – nebuvo tokio lėktuvo! O sutriuškinęs karo istorijos lauke, nemokamai pridėjo šį bei tą apie mano moralinį veidą, apie padarytas piktadarystes.

Tad tuoj pat visa gauja rėksnių, visa Trojekurovo šunidė, draugiškai įkibo į mane: nebuvo tokio lėktuvo! Valio! „Ledlaužis“ paneigtas!

Į „Ledlaužio“ bortą kerta vis naujomis kritikuojančiomis knygomis. Tarsi torpedomis. Paneigiančių knygų skaičius jau persirito per trečią dešimtį. O straipsnių nė neįmanoma suskaičiuoti. Kiekvienoje naujoje knygoje esu kaltinamas ir kritikuojamas. Pagrindinis teiginys: tu gi mums apie Me-209 meluoji, o juk tokio lėktuvo nebuvo! Kaip galima tikėti „Ledlaužiu“, jei tauški tokias nesąmones?

Esu gaudomas už smulkmenas. Atrodytų, koks skirtumas, buvo toks lėktuvas ar ne? Su mano įrodinėjimų sistema šio lėktuvo istorija niekaip nesusijusi. Tiesiog kartą (tik vieną kartą!) drauge su daugybe

faktų aš įvardijau tą nelemtąjį Me-209. Tarkime, jo nebuvo. Tarkime, suklydau. Kas nuo to keičiasi?

Bet ne. Žodis ne žvirblis. Neišsisuksi, nepaneigsi. Jei painioji tokias smulkmenas, iškilmingai pareiškia kritikai, kaip galima tikėti visa tavo rašliava? Jei jau taip pasakei, atsakyk!

Atsakau – smulkmenų nepainioju! Itin raštingi ekspertai mano knygose rado aibę klaidų. Aš nekreipiu dėmesio į gausias priekabes ir pastabas. Į visas nė neatsakysi. Tad susidaro įspūdis, kad jei jau nesiginčiju su rėksniais, vadinasi, neturiu kaip atsikirsti. Aš neatsakau į gausias pastabas dėl kitko. Tiesiog todėl, kad dauguma pastabų ir priekabių – pačios kvailiausios. Kaip toji dėl Me-209.

Prieš apkaltinant mane nemokšiškumu, nusipelniusiam lakūnui bandytojui derėjo pasklaidyti atitinkamus žinynus, žurnalus ir knygas. Manau, kad nusipelniusiam lakūnui bandytojui turėjo būti įdomu sužinoti ką nors apie aviaciją. Argi ne taip?

„Ledlaužyje" kalbama apie Antrąjį pasaulinį karą, tiksliau – apie jo pradžią. Tad štai Antrojo pasaulinio karo pradžioje Me-209 ne šiaip egzistavo, jis buvo geriausiai žinomas pasaulyje lėktuvas. Kaip koks „Konkordas" 1970 metais.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo lenktyniaujama dėl nuotolio, aukščio, manevringumo, keliamosios galios. Bet svarbiausia – dėl greičio. Ir Stalinas, ir Hitleris didžiausią dėmesį skyrė būtent greičiui.

1939 m. balandžio 20 d. Vokietija šventė Adolfo Hitlerio gimtadienį. Jam sukako 50. Tad balandžio 26-ąją lakūnas bandytojas Fricas Vendelis kaip dovaną fiureriui lėktuvu Me-209 pasiekė pasaulio greičio rekordą – 755,138 km/val. Visoje planetoje Vendelis tapo žmogumi, galinčiu judėti už visus greičiau. Iki 1939 m. rugsėjo 1 d. jo rekordas nebuvo sumuštas. Pabrėžiu, kalbama apie *oficialų* pasaulio greičio rekordą.

Jei koks eilinis žmogelis nežino apie Gagariną ir kosminį laivą „Vostok", nieko baisaus. Jei apie Gagariną ir „Vostok" niekad negirdėjo koks kosmonautas, tai jau kur kas rimčiau. Tačiau kol jis tyli, dar galima kentėti. Baisu, jei staiga koks kosmonautas puola įnirtingai

įrodinėti, kad niekad nebuvo nei Gagarino, nei „Vostok“. Ir ne šiaip jaukiame draugų būrelyje įrodinėja, bet ima skalambyti varpais po visą šalį.

Būtent taip elgiasi nusipelnęs lakūnas bandytojas Ščerbakovas, neturintis nė menkiausio supratimo apie aviaciją. Jis buvo ne tik negirdėjęs apie Vendelį ir Me-209, bet ir ėmė įnirtingai neigti jų egzistavimą karo istorijos žurnale „VIŽ“.

Baisu ne tai, kad bandytojas nežino savo profesijos pagrindų, o tai, kad jis nesuvokia savo nežiniukiškumo. Už drovų nemokšiškumą baisesnis tik karingas nemokšiškumas. Ir labai gaila, kad Rusijos valstybės karo istorijai vadovauja žmonės, turintys tokį pat akiratį ir žinių apie aviaciją lygį, kaip ir nusipelniusio lakūno bandytojo. Jei ne menkesnį.

Mokyti draugai iš „VIŽ“ galėjo patarti nusipelniusiam bandytojui: nedaryk sau gėdos, aviacija – ne tavo tema. Bet kažkodėl jie to nepadarė. Tad iš mūsų juokiasi visas pasaulis. „VIŽ“ pasiekia visų civilizuotų šalių bibliotekas. Ir tautas ištinka isterija: jei rusai šiuolaikinius ginklus patiki karingiems nemokšoms, tai galima laukti bet kokių netikėtumų.

2

Į Ščerbakovo atradimus gausios mano kritikų kaimenės atsiliepė audringais susižavėjimo pareiškimais. „VIŽ“ redakcijos neužvertė paneigimais ir protestais. Atvirkščiai. Susirinko visa minia oficialių paneigėjų, nusitvėrusių bandytojo Ščerbakovo apreiškimų, ir paskleidė juos žmonėms kaip „Ledlaužį“ į miltus sumalantį teiginį.

Istoriją su Me-209 kaip mirtiną antiledlaužinį argumentą viešai panaudojo:

– armijos generolas M. Garejevas,
– generolas pulkininkas J. Gorkovas,
– generolas majoras J. Solnyškovas,
– J. Muchinas,

– G. Baranovskis,

– G. Ivanickis,

– A. Lanščikovas.

Ir dar visa mokslo kariauna: tokio lėktuvo nebuvo! Vadinasi, „Ledlaužis“ sutriuškintas!

Priminsiu vadinamiesiems rimtiems istorikams ir tokiems pat didiems pulkininkams, kad lėktuvą Me-209 anuomet kruopščiai išstudijavo sovietiniai aviacijos konstruktoriai. Juo skraidė garsūs mūsų lakūnai bandytojai, vienas jų – S. P. Suprunas. Tai buvo kitokie žmonės. Jie nusimanė apie aviaciją ir ją mėgo.

Kaip visiškai slaptą vokiečių lėktuvą galėjo išstudijuoti mūsų konstruktoriai ir lakūnai? Ogi labai paprastai. Kartoju, Stalinas skyrė ypatingą dėmesį lėktuvų greičiui. Todėl ėmė ir įsakė nupirkti Vokietijoje 36 naujausius 12 tipų lėktuvus. Didysis pasaulinio proletariato vadas negalėjo praeiti pro mašiną, skraidančią greičiau už visus pasaulyje.

O naivuolis Hitleris, kaip žinoma, be atodairos (iki tam tikro meto) pasitikėjo Stalinu. Hitleris ėmė ir pardavė geriausius savo lėktuvus. Tarp jų ir Me-209. Ir pardavė ne tam, kad Raudonoji armija juos panaudotų kariniais tikslais, o kad galėtų kruopščiai išnagrinėti. Paprasčiau šnekant, Hitleris pardavinėjo ne lėktuvus, o paslaptis.

Hitleris prekiavo aviacijos paslaptimis ir 1940 metais, kai Vokietiją jau įtraukė Antrojo pasaulinio karo pelkė. Iš tos pelkės Hitleriui jau nebebuvo kaip išsikapstyti. Įklimpo.

Kaip labai reikėjo pasitikėti Stalinu... Kaip labai reikėjo strateginių žaliavų, kad karo metu mainais į naftą ir duoną pardavinėtum savo karines ir technologines paslaptis!

Kalbama, kad Hitleris rusų nelaikė žmonėmis, netikėjo, jog jie galėtų ką nors perimti ar nukopijuoti. Todėl nebijojo.

Viskas teisingai. Tačiau nederėtų atmesti ir kitos galimybės. Draugas Stalinas Hitlerio paslaptimis galėjo pasidalyti su Čerčiliu ir Ruzveltu. Dar ir pats būtų pasinaudojęs, ir išlaidas visas padengęs. Su kaupu. (Tai jis, beje, ir padarė.)

Tačiau Hitleris neturėjo išeities. Teko net užsiimti prekybos laivyno ir aviacijos paslaptimis.

Naujausi vokiški lėktuvai, taip pat ir Me-209, buvo bandomi netoli Maskvos Skrydžių bandymų institute, šiuo metu pavadintame žymaus lakūno bandytojo Gromovo vardu. Įdomu, ar Ščerbakovas kada girdėjo apie Gromovą ir Skrydžių bandymų institutą? Ar taip pat šoks įnirtingai neigti jų buvimą?

3

Per pastaruosius metus mūsų šalyje padarytas iš tiesų milžiniškas šuolis tyrinėjant karo istoriją. Tiesa, esama dar ir šiokių tokių trūkumų...

Istoriją tyrinėja entuziastai. Valstybė – nuošaly.

Tačiau kyla klausimas: kam gi išvis ta karo istorija reikalinga?

Tam, kad be jos neįmanoma būti kariškiu.

Karo istorija – visų karo mokslų pamatas ir pagrindas. Štai jums taisyklė, neturinti išimčių: generolas, neišmanantis karo istorijos, nesugebės kariauti šiuolaikiniame kare.

Pavyzdys: Žukovas Berlyne prarado dvi gvardijos tankų armijas – 1-ąją ir 2-ąją. Tačiau apie tai mūsų karo mokyklose ir akademijose nebuvo prisimenama. Sovietų Sąjungoje karo istorijos buvo mokomasi iš didvyriškų pavyzdžių: Valio! Pirmyn! O apie tai, kad stambius tankų dalinius ir junginius siųsti į miestų puolimą yra nusikaltimas, neprisimindavo. Ko kapstytis po praeitį? Karo istorija buvo dėstoma tuo pačiu lygiu, kokiu toks Ozerovas kūrė savo epopėjas apie karą. Po tokio mokymo, padauginto iš Ozerovo šedevrų peržiūrų, Rusijos gynybos ministras tankais didvyriškai užsiundė Grozną, visai taip, kaip Žukovas jais puolė Berlyną.

Rezultatas visiškai toks pat.

Dabar naujas Ozerovas apdainuoja didvyriškumą, ir naujos kartos turės jau ne vieną, o du ryškius istorinius pavyzdžius, kuriais remiantis bus mokomi būsimieji strategai. Valio! Valio! Ir tik pirmyn! Tankais miestų gatvėmis!

Todėl klausiame, kas šiuo metu atsako už mūsų gimtąjį karo istorijos mokslą?

Atsakymas – gynybos ministras ir Generalinio štabo viršininkas.

Ko tikėtis iš gynybos ministro?

Rusijos gynybos ministrai – pašaliečiai.

Jei jau tokia padėtis, gynybos ministro pavaduotojas, Generalinio štabo viršininkas armijos generolas J. N. Balujevskis privalėjo imti vadžias į savo nuospaudomis nusėtas rankas. Turėjo įvertinti padėtį, atitinkamai nuspręsti ir duoti įsakymą.

O juk padėtis visai paprasta: mes – vienintelė pasaulyje šalis, kurioje Antrojo pasaulinio karo istorija nestudijuojama valstybiniu lygmeniu. Ištisus 60 atkaklaus triūso metų Generalinio štabo Karo istorijos valdyba, Gynybos ministerijos Karo istorijos institutas, daugybė katedrų karo akademijose ir mokyklose nerado laiko net suskaičiuoti, kiek 1941 metų birželio 22 dieną Raudonoji armija turėjo divizijų.

Jei jau taip, savaime peršasi paprasčiausias sprendimas: reikia uždrausti oficialių asmenų pasisakymus Antrojo pasaulinio karo tema, uždrausti „Krasnaja zvezda" ir kitiems kariniams laikraščiams bei žurnalams publikuoti medžiagą apie karą.

Kai bus įvesta paprasčiausia tvarka karo istorijos moksle, kai bus surinkti, apdoroti ir patikrinti patys svarbiausi duomenys apie karą, tada bus galima draudimą atšaukti. Antraip gynybos ministras, jo tiesioginiai viršininkai ir jo pavaldiniai pasaulio akivaizdoje atrodo kuo kvailiausiai.

Istorijos vadovėlių Rusijos vidurinėms ir aukštosioms mokykloms kūrėjai atrodo keistai. Apie kokius vadovėlius gali būti kalbama, jei impotentiška valstybė nesugeba sukurti savo pačios istorijos? Ko gi jūs, piliečiai, augančią kartą mokote? Kuo remdamiesi savo vadovėlius prasimanote, jei oficialiosios karo versijos niekaip nepavyksta atrasti?

Ar ne paprasčiau būtų skyriaus apie karą dėstymą mokyklose ir kitose mokymo įstaigose atšaukti? Paprasčiausia sąžinė reikalauja, kad visi dėstytojai kreiptųsi į moksleivius ir paaiškintų: vaikeliai, tinginiai mūsų akademikai ir maršalai, „suviršinę" valdiškus milijonus

ir milijardus, prirašę ištisus kalnynus popieriaus, veltui iššvaistę dešimtmečius, vis dar nesugeba parašyti oficialios karo istorijos.

Pripažinus šį liūdną faktą, reikėtų imtis priemonių...

Ką gi daro Generalinio štabo viršininkas armijos generolas Balujevskis?

Jis elgiasi visiškai priešingai, nei turėtų esant tokiai padėčiai. Jis skatina didžiulius nerūpestingų generolų, admirolų ir karo istorijos akademikų susibūrimus.

Armijos generolas Balujevskis ir pats linkęs pasipuikuoti karo istorijos žiniomis. Tik rezultatas – kaip Žukovo Berlyne. Štai trumputė ištraukėlė iš didelio Balujevskio straipsnio, 2005 m. gegužės 7 d. paskelbto „Krasnaja zvezda". Generolas aprašinėja didingą 1945 metų sausio mėnesio Raudonosios armijos Vyslos ir Oderio operaciją: „Neįmanoma aprašyti visko, kas įvyko tarp Vyslos ir Oderio pirmaisiais 1945 metų mėnesiais. Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus nuo Romos imperijos žlugimo laikų."

Vyslos ir Oderio operacija – karo meno viršūnė ir mūsų karinės vadovybės išskirtinio pasididžiavimo objektas. Generolas Balujevskis reiškia ne savo nuomonę. Jis cituoja vokiečių generolą ir pabrėžia: štai matote, kaip Hitlerio generolas vertina Raudonosios armijos aukštosios vadovybės strateginį meistriškumą!

Likimas šiai citatai lėmė ilgą laimingą gyvenimą. Kasmet oficialiuose kariniuose veikaluose dešimtis kartų skamba: „nuo Romos imperijos žlugimo laikų"... Tokie pareiškimai gausių konferencijų ir simpoziumų dalyvių širdis pripildo pasididžiavimo.

Tačiau būtų puiku, jei mūsų generolai patys skaitytų knygas, patys rengtų savo pranešimus ir parinktų jiems citatas, o nesiremtų tuo, ką pakiša apsileidėliai referentai. Esu įsitikinęs, kad tuomet nė vienas atsakingas karinis vadovas vokiečių generolo citatos apie Vyslos ir Oderio operaciją nebekartotų.

Visose mūsų veiklos srityse seniai įsitvirtino apkaba valdiškos išminties, kurią reikia skelbti iškilmingomis progomis iš aukštų tribūnų. Bet jei mūsų generolai būtų išmokyti įsigilinti į esmę, kreipti dėmesį į smulkmenas, tai ištraukų, kurias jie žarsto gerbiamai publikai, rinkinys seniai būtų buvęs atnaujintas.

Šiuo atveju iš tarnybinių mūsų strategų atsargų vienas pirmųjų, esu įsitikinęs, visiems laikams būtų išbrauktas vaizdelis apie tai, kad Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus nuo Romos imperijos žlugimo.... Beje, ir dešimtys kitų panašių citatų taip pat būtų senų seniausiai negrįžtamai pamirštos.

Šio klausimo istorija tokia.

4

Stalinas suprato, kad karo tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos istorijos parašyti negalima. Pernelyg negraži ir nepadori išėjo ši istorija. Beliko arba tylėti, arba meluoti – be jokių normų ir apribojimų.

Stalinas pasirinko tylėjimą.

Stalinui valdant nebuvo bandyta parašyti karo istorijos. Kai kurių strategų veržimasis kurti ir skelbti savo prisiminimus ir apmąstymus buvo ryžtingai stabdomas. Vietoj mokslinių samprotavimų ir generoliškų prisiminimų pasirodė draugo Stalino kreipimųsi rinkinys: Broliai ir seserys... Į jus kreipiuosi, mano draugai!

Ir tai viskas.

O po Stalino į sostą įsiropštė visa gauja vadų – kolektyvinė vadovybė. Iki 1957 metų rudens po daugelio įnirtingų muštynių valdžios viršūnėje liko dviese – Žukovas ir Chruščiovas. (Beje, *žuk* – rusiškai vabalas, o *chrušč* ukrainietiškai – irgi vabalas.)

Štai du vabalai ir nusprendė sukurti karo istoriją, iš anksto žinodami, kad tiesos pasakoti nevalia. Bet jei tiesa atkrinta, tai kas lieka?

Didingas Chruščiovo ir Žukovo (tiksliau – Žukovo ir Chruščiovo) darbas turėjo amžiams įtvirtinti pagrindinę idėją: karui vadovavo ne vyriausiasis vadas, o jo pavaduotojas – Georgijus ant balto žirgo, kurį žygdarbiams įkvėpdavo ir palaimindavo Chruščiovas.

1957 m. rugsėjo 12 d. pradėtas svarbiausias penkių tomų veikalas „Didžiojo Tėvynės karo istorija“. Tuo pačiu metu buvo leidžiamos ir kitos knygos, skirtos paremti ir išplėtoti Kremliaus mitologiją. 1957 m.

rugsėjo 24 d. buvo pasirašyta spaudai vokiečių generolo Melentino knyga „Tankų kautynės“. Redaktorius buvo pirmasis GRU viršininko pavaduotojas Sovietų Sąjungos didvyris tankų kariuomenės generolas leitenantas A. P. Panfilovas. Štai toje knygoje ir buvo įvertinta Raudonosios armijos Vyslos ir Oderio operacija: „Neįmanoma aprašyti visko, kas įvyko tarp Vyslos ir Oderio... Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus...“

Pasak pralaimėjusio Hitlerio generolo prisipažinimo, baigiamajame karo etape Žukovo ir Konevo kariuomenės parodė tokį karinio meno lygį, kokio Europa nebuvo mačiusi pusantro tūkstančio metų. Šioje frazėje visiškai aiškiai pasakyta, kad sovietinių maršalų ir generolų karvedžių talentas paskutiniais karo mėnesiais pasiekė tokias viršūnes, kurios pranoko Bonaparto, Kutuzovo ir Kromvelio, Frydricho, Tiureno ir Kondė laimėjimus. Širdžiai miela pagyra. Tiesą sakant, būtent dėl šios citatos knyga buvo verčiama ir leidžiama.

Knyga dar nepasiekė spaustuvės, o ją jau ėmė cituoti. 1957 m. spalio 8 d. Žukovas, kalbėdamas didžiajam Jugoslavijos vadui, pirmą kartą perskaitė jos ištrauką. Įgarsino, kaip pasakytų naujieji raiškiosios kalbos puoselėtojai.

Tik kol strategas ilsėjosi jugoslavų ir albanų draugijoje, Kremliaus mafijos tėvai sušaukė sueigą ir didįjį karvedį iš savo gaujos išspyrė.

Taip Žukovo valdymas baigėsi, o su juo pabaigos sulaukė ir milžiniško istorijos tyrinėjimo darbas. Vietoj negimusio penkiatomio po trejų metų buvo pradėtas leisti šešiatomis, o pagrindinė mintis buvo jau kita – karą laimėjo Chruščiovas.

Posakis, kad Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus nuo..., buvo įrašytas į chruščiovišką karo istoriją (T. 5. P. 91), tačiau čia Žukovas paminėtas prabėgomis.

Beje, Stalinas šioje oficialioje šešiatomėje karo istorijoje irgi buvo ne itin pagerbtas. Štai jums požiūrio į istorinę tiesą pavyzdys. 1945 metais buvo įsteigti medaliai „Už pergalę prieš Vokietiją“, „Už pergalę prieš Japoniją“, „Už šlovingą darbą Didžiajame Tėvynės kare“. Priekinėje šių medalių pusėje – Stalino profilis. Tai suprantama – jis buvo Vyriausiasis vadas, be to, viso karo metu jis buvo vyriausybės

vadovas. Chruščiovinio šešiatomio kūrėjai šių medalių atvaizdus sudėjo į spalvotą įkliją. Trims medaliams nepagailėjo viso puslapio. Bet tuose atvaizduose nebuvo Stalino profilio!

Esu aistringas karinių apdovanojimų kolekcininkas. Jie viliojo mane nuo vaikystės. Tad vaizdelis: ant mano tėvo munduro šalia kitų apdovanojimų du medaliai su Stalino profiliu – už Vokietiją ir už Japoniją. Kai pasirodė paskutinis chruščiovinės oficialiosios istorijos tomas, nebuvo praėję nė du dešimčiai, todėl daugelis Sovietų Sąjungos keturiasdešimties metų ar vyresnių vyrų ir daugelis moterų turėjo vieną, gal du tokius medalius. Tad per šventes visi, kurie kariavo ir kurie pasižymėjo dirbdami užnugaryje, išeidavo į gatves pasipuošę šiais medaliais. Milijonams žmonių ant krūtinių – Stalinas. O čia staiga pasirodo oficiali karo istorija ir joje – visiems akivaizdi akiplėšiška klastotė.

Jei padlaižiams, prasimaniusiems karo istoriją ir joje centrine figūra paskelbusiems Chruščiovą, nesinorėjo prisiminti Stalino, tai buvo galima tiesiog nerodyti šių medalių atvaizdų. Tai būtų buvę neteisinga ir nesąžininga dešimčių milijonų žmonių, užsitarnavusių šiuos medalius krauju ir prakaitu, atžvilgiu. Bet tada bent jau nebūtų buvę melo ir akiplėšiško akibrokšto.

Bet rimtieji mūsų istorikai paskelbė suklastotus atvaizdus. Nuo tol ėmiau labai atsargiai vertinti oficialiąją sovietinę karo istoriją ir rimtų istorikų darbus.

Beje, apie karinius apdovanojimus. Žukovo asmens kultas vis stiprėja. Stalino ordino jau nebuvo. (Buvo projektas, tačiau taip ir liko neįgyvendintas.) O Žukovo ordinas yra. Mūsų šalyje nepriimta kreipti dėmesį į smulkias detales. Tad ir nekreipsime. Tačiau čia detalė anaiptol ne smulki, o tikrų tikriausias skandalas: ant Žukovo ordino Strategas pavaizduotas vilkintis mundurą, kuris oficialiai nebegaliojo nuo 1945 metų vasario, su keturiomis Aukso žvaigždėmis, iš kurių paskutinė buvo gauta 1956 metų gruodį.

Toks pat suklastotas atvaizdas – ant Žukovo medalio.

Jei valdant draugui Stalinui kas nors būtų pavaizdavęs Leniną su čalma, admirolą Ušakovą – su jūreiviškais marškinėliais ir kepure,

o Bogdaną Chmelnickį – su tankisto šalmu, į tokius dalykus būtų atkreiptas dėmesys. Ir padarytos atitinkamos išvados.

O dabar – galima.

Bet grįšime prie Žukovo.

Vizitas į Jugoslaviją baigėsi liūdnai. Išplaukė strategas kreiseriu griaudžiant saliutams. Lydimas naujausių minininkų palydos. Jį palydėjo garbės sargyba, skambėjo valstybinis himnas. Išvyko Žukovas kaip galingas Politbiuro narys. Jis dar dalijosi valdžią su Chruščiovu, tačiau daugelis jau susigaudė, kad jis ir Chruščiovą netrukus sučiaumos, kaip kad suvalgė kur kas stambesnius Beriją, Molotovą, Kaganovičių, Malenkovą ir kitus staliniškai užgrūdintus vadus.

Chruščiovas buvo silpniausias iš Stalino bendražygių grupės. Linksmuose partijos vakarėliuose jis buvo juokdarys. Tik štai po Stalino visi Kremliaus mamutai suvalgyti. Nikita – paskutinis mohikanas. Tačiau būtent jis, likęs vienas akis į akį su Žukovu, paprotino strategą išplaukti kreiseriu į kelionę po Vidužemio jūrą. Ir kol šis buvo išvykęs, išmetė karvedį iš visų postų.

Sugrįžo Žukovas namo kaip niekam nereikalingas pensininkas. Jis nedelsiant buvo iškviestas pasiaiškinti ir jam buvo išsakyta viskas, kas apie jį manoma. Strategas, mušdamasis į krūtinę, vizgino uodegą ir žeminosi, o įrodinėdamas savo nuopelnus kartojo: „Neįmanoma aprašyti... Europa nebuvo mačiusi nuo Romos imperijos žlugimo...“

5

Žukovas metų metus kartojo šią citatą daugybę kartų. Pavyzdžiui, ištrauka iš 1964 m. balandžio 18 d. laiško Chruščiovui: „Vyslos ir Oderio operacija, kaip Jums žinoma, yra viena iš didingų operacijų. Sovietų kariuomenė atliko ją puikiausiai, todėl susilaukė visuotinio susižavėjimo. Net priešai, ir tie buvo priversti pripažinti...“

Ir Žukovas kaip kozirių tūzą trenkia ant stalo citatą apie tai, kad Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus nuo Romos imperijos žlugimo laikų...

Žukovui iš paskos šią citatą dešimtmečius kala mūsų generolai, maršalai ir akademikai. Kas tik nėra kartojęs šių žodžių! Kai tik kalba pakrypsta apie iškilius karinius pasiekimus, prisimenamas Melentinas: „Neįmanoma aprašyti...“

Prasidėjo naujas tūkstantmetis, ir Raudonosios armijos seniai nebėra, o Rusijos armijos Generalinio štabo viršininkas armijos generolas J. N. Balujevskis tarška kaip užsuktas: „Neįmanoma aprašyti... Europa nebuvo mačiusi nuo Romos imperijos žlugimo laikų...“

Atrodytų, viskas puiku. Pralaimėjęs hitlerininkas pripažino neįtikėtinai aukštą Raudonosios armijos vyriausiųjų vadų, konkrečiai – Žukovo ir Konevo, kurie tuo metu vadovavo dviejų frontų pagrindinės strateginės krypties kariuomenėms, – strategijos meno lygį baigiamajame karo etape. Kodėl gi nepakartojus tokių mūsų karinę savimeilę glostančių pagyrų?

Taigi todėl, kad tai ne pagyrimas, o kaltinimas.

Vokiškame originale ir visuose vertimuose kalbama visai ne apie šlovingas Raudonosios armijos pergales: „Tai buvo neregėto masto tragedija. Senosiose vokiečių žemėse – Rytų Prūsijoje, Pomeranijoje ir Silezijoje – rusai pademonstravo žvėrišką žiaurumą. Neįmanoma aprašyti visko, kas įvyko tarp Vyslos ir Oderio pirmaisiais 1945 metų mėnesiais. Europa nebuvo mačiusi nieko panašaus nuo Romos imperijos žlugimo laikų.“

Iškart po karo nepribaigtas hitlerininkas apkaltino Raudonąją armiją barbariškumu, vandalizmu, betiksliu ir masiniu žmonių bei materialinių vertybių naikinimu, vagystėmis, plėšimais, smurtu.

Mūsų generolams ir maršalams derėjo arba atsakyti į kaltinimus, arba nutylėti. Bet Sovietų Sąjungos didvyris tankų kariuomenės generolas leitenantas A. P. Panfilovas, geisdamas įtikti didžiausiajam visų laikų ir tautų strategui, it smulkus sukčius sumaišė kortas. Rusiškame vertime žodžiai apie žvėrišką žiaurumą dingo, ir kaltinimas virto himnu.

Niekingu vagies išsisukinėjimu vengdamas atsakomybės generolas leitenantas Panfilovas tuo pačiu pripažino pateiktus kaltinimus

pagrįstais: nėra kaip atsakyti. Teturime vienintelę išeitį: iškreipti kaltinimų prasmę ir paversti juos šlovinimais.

Ir mes pusę amžiaus guodžiame save netikru pagyrimu, kurį mūsų karvedžiai patys sukurpė mikliomis rankomis ir ilgomis žirklėmis. Per pusę amžiaus nė vienas karininkas, nė vienas generolas, nė vienas maršalas, profesorius ar akademikas nerado laiko perkaityti tą knygą originalo kalba arba išverstą į bet kurią kitą kalbą, išskyrus rusų. Niekas neįžvelgė apgaulės.

Pasakysiu daugiau. RF generalinio štabo viršininkas armijos generolas Balujevskis šios knygos nėra skaitęs net rusų kalba. Tai galima įrodyti. Kažkada seniai, prieš 30 metų, kažkas suklydo rašydamas vokiečių generolo vardą – O. Melentinas. Taip ir prilipo. Melentino citatą referentai nurašinėja ne iš knygos, o vienas nuo kito. Vaikinai, rašę straipsnį generolui Balujevskiui, būtent taip ir parašė – O. Melentinas. Ir tai įrodymas, kad citata nurašyta nuo svetimo straipsnio ar pranešimo. Antraip, jei jie būtų nurašinėję iš knygos, tegu ir suklastotos, tai būtų parašę F. V. fon Melentinas.

6

Kas nors paprieštaraus, kad šiuo atveju armijos generolas Balujevskis yra tiesiog auka sukčių, melagių ir nemokšų, kurie vadovavo mūsų mokslui prieš pusę amžiaus, ir 1957 metais, iš netinkamos medžiagos nulipdę saldainiuką, didžiausiojo visų laikų ir tautų karvedžio džiaugsmui išleido suklastotą Melentino knygos vertimą.

Su tuo nesutinku, mat armijos generolas Balujevskis turi žinoti, ko buvo vertas sovietinis rimtasis karo istorijos mokslas įžymiųjų karvedžių Žukovo, Chruščiovo, Brežnevo, Andropovo valdymo laikais. Todėl, užėmęs aukštą Generalinio štabo viršininko postą, jis privalėjo duoti nurodymą patikrinti visų karinių knygų, išleistų Mokslų akademijos ir „Vojenizdat“ leidyklos, vertimo tikslumą. Tad kol ši knyga nepatikrinta, derėtų jos viešai necituoti.

Galiausiai buvo galima su originalu patikrinti bent jau tas citatas, kurias pats generolas nusprendė pakartoti savo viešame pranešime.

Aš anaiptol nereikalauju, kad kiekvienas mūsų generolas, maršalas, profesorius ir akademikas skaitytų karines knygas originalo kalba. Tačiau negaliu padėties vadinti normalia, kai pusę amžiaus tūkstančius kartų aukščiausiojo lygio strategai vis kartojo vieną įstrigusią citatą, ir nė vienas iš jų nerado laiko perskaityti knygą vokiečių kalba arba jos vertimą bet kuria kita kalba, išskyrus rusų. O ir rusų kalba ją, kaip matyti, skaitė ne visi, kam derėtų pagal užimamas pareigas.

7

Sovietų Sąjungoje siautėjo karo istorijos barbarai. Žlugus komunizmui Rusijos valstybė nepadarė nieko kovodama su šiuo blogiu. Atvirkščiai, valstybė šį neišprusimą puoselėja.

Pradedant nuo 1917 metų mūsų liaudžiai buvo tikslingai išmuštas noras domėtis istorija apskritai ir konkrečiai – karo istorija. Deja, šiuolaikinio karo mokslo negalima suvokti, nuolat atkakliai nestudijuojant praėjusių amžių ir tūkstantmečių patirties, kaip integralų skaičiavimo neįmanoma suprasti be aritmetikos žinių. Todėl naujajam gynybos ministrui karo mokslų studijas vertėtų pradėti visai ne nuo lankomų paskaitų Generalinio štabo akademijoje, o nuo gilinimosi į „Ikišauktinio vadovėlį".

Rusija pralaimėjo XX amžių. Prakišo. Pražiopsojo. Draugas Stalinas šiuo klausimu pasisakydavo ir dar aštriau. Viena pagrindinių Sovietų Sąjungos iširimo ir būsimo Rusijos iširimo priežasčių – šalies aukščiausios strateginės ir politinės vadovybės karinis absurdiškumas.

Visų baisiausia, kad karinių mokslų ir, konkrečiai karo istorijos, paprasčiausių pagrindų neišmanymas nieko negąsdina ir nepiktina. Užtat jų suvokimas atrodo keistas ir įtartinas.

Kritikai, priekaištaukite, kaltinkite ir paneikite mane. Tačiau nepamirškite ir mūsų strategų, kurių antpečiuose spindi ryškiausios žvaigždės.

Jeigu aš padariau klaidą, nieko baisaus. Tai niekam nepakenks. Tačiau jų neatsakingas požiūris į karo istoriją ir savo viešus pasisakymus atspindi ir išduoda tokį pat neatsakingą požiūrį į tiesioginių tarnybinių pareigų vykdymą. O juk jų rankose Rusijos likimas.

★★★

Karo istorijos tyrinėjimą mūsų šalyje pakeitė didžiuliai susibūrimai ir tuščios kalbos, kartojant nutrintas, nuvalkiotas „tiesas“. Šių susibūrimų medžiaga plačiai skelbiama ir pasauliui rodomas neįtikėtinas, pasipiktinimą keliantis Rusijos armijos aukščiausiųjų vadų nemokšiškumo lygis.

Tokio karinio neišprusimo Europa nebuvo mačiusi nuo Romos imperijos žlugimo laikų.

6 skyrius

KAM MUMS ISPANIJA?

Ispanų ir kinų tautų kova – tai pirmieji vėl brėstančios pasaulinės revoliucijos perkūnijos griausmai.

L. Z. Mechlisas
Armijos pirmojo rango komisaras,
DVRA Politinės valdybos viršininkas,
1939 m. balandžio 4 d.

1

O dabar, probėgšmais aptarę bendruosius klausimus, sugrįšime prie Antrojo pasaulinio karo ištakų. Nors ir keista, šių ištakų galima aptikti net Ispanijoje. Tiesa, joms nepavyko išsilieti į galingą upę.

1936 m. liepos 18 d. Seutos (Ispanijos Maroko) miesto radijo stotis keletą kartų perdavė sutartinę frazę „Virš visos Ispanijos giedras dangus." Tai buvo signalas pradėti karinį maištą prieš Ispanijos Respubliką. Maištui vadovavo generolas Ch. Sanchurchas[1], o po jo žūties – generolas B. F. Frankas.

Iš pat pradžių maištingųjų generolų ramstis buvo kolonijose dislokuota kariuomenė. Maištininkams reikėjo skubiai permesti tą kariuomenę iš Šiaurės Afrikos į Ispaniją. Į pagalbą generolui Frankui atėjo Hitleris. Jis skyrė dvidešimt karinių transporto lėktuvų Ju-52, ir šie beveik tris mėnesius praktiškai be pertraukos skraidė iš Maroko į Ispaniją ir atgal. (M. Vodopjanovas „Draugai danguje". Maskva, 1971. P. 147.) „Nuo 1936 m. liepos 28 d. iki rugpjūčio pabaigos Ju-52/3m permetė iš Afrikos į Ispaniją 7350 kareivių ir karininkų, reikalingus artilerijos pabūklus ir kulkosvaidžius. Lėktuvai, dažnai perkrauti, atliko 461 skrydį. Dar 5455

[1] José Sanjurjo Sacanell (1872–1936).

žmonės rugsėjo mėnesį buvo nugabenti 324 skrydžiais. Spalio mėnesį 83 skrydžiais nugabenti dar 1157 žmonės. Vėliau Hitleris pastebėjo: „Frankas turėtų pastatyti paminklą Ju-52. Šiam lėktuvui skolinga revoliucijos Ispanijoje pergalė. („Liuftvafės sparnai (koviniai Trečiojo Reicho lėktuvai)". Ketvirtas leidimas. Maskva: CAGI (Centrinio oro dinamikos instituto) mokslinės techninės informacijos skyrius, 1995. P. 20.)

Tai buvo pirmas istorijoje masinis kariuomenės permetimas oru. Šis oro tiltas išgelbėjo maištą esant pradinei, t. y. sudėtingiausiai, padėčiai. Paskui į generolo Franko pusę ėmė pereiti Ispanijos armijos kariniai daliniai. „Maištininkų pusėje atsidūrė 80 proc. ginkluotųjų pajėgų – 120 tūkstančių karininkų ir kareivių bei žymi civilinės gvardijos dalis." („Ispanija. 1918–1972". Maskva: Nauka. 1975. P. 210.)

Generolą Franką palaikė Vokietijos, Italijos ir Portugalijos diktatoriai – Hitleris, Musolinis, Salazaras. Generolo Franko pusėje kariavo 50 tūkstančių vokiečių, 150 tūkstančių italų, 20 tūkstančių portugalų, 90 tūkstančių marokiečių kareivių ir karininkų. Užsienis generolui Frankui suteikė 2700 pabūklų, 1150 tankų ir šarvuotų mašinų, 1650 lėktuvų. (VIŽ, 1986, Nr. 7. P. 85.)

2

Sovietų Sąjunga negalėjo likti nuošalyje.

Į Ispaniją atvyko V. A. Antonovas-Ovsejenka. Jis buvo viena pagrindinių figūrų komunistams užgrobiant valdžią 1917 metais. Jis buvo vienas Žiemos rūmų „šturmo" vadų, asmeniškai suėmė Laikinąją vyriausybę. Nuvertęs teisėtą vyriausybę, Antonovas-Ovsejenka tapo neteisėtos vyriausybės, kurios nepripažino Rusijos sąjungininkai, užtat pripažino priešai, su kuriais Rusija tuo metu kariavo, nariu.

Tad štai 1936 metais Stalinas paskyrė Antonovą-Ovsejenką į Sovietų Sąjungos generalinio konsulo Barselonoje pareigas. Iš pirmo žvilgsnio didžiosios Sovietų Sąjungos ir Europos masteliu – tai kuklios pareigos. Tačiau šiam žmogui priklausė pagrindinis vaidmuo kuriant sovietinį placdarmą Ispanijoje.

Į Barseloną nedelsiant ėmė plaukti sovietų laivai su ginklais ir „savanoriais". Vyriausiuoju kariniu Ispanijos respublikonų armijos patarėju Stalinas paskyrė Raudonosios armijos Generalinio štabo 4-osios valdybos viršininką Janą Berzinį. Iš viso į Ispaniją Raudonoji armija pasiuntė 2065 įvairių rangų vadus: 772 lakūnus, 351 tankistą, 100 artileristų, 222 bendrosios armijos patarėjus, 77 karinius jūreivius, 339 kitus karo specialistus ir 204 vertėjus. (VIŽ, 1971, Nr. 7. P. 77.)

Be to, NKVD, Užsienio reikalų liaudies komisariatas ir kitos žinybos į Ispaniją išsiuntė dar keletą šimtų sovietinių diplomatų, žvalgybininkų, kontržvalgybininkų, diversantų, žurnalistų, agitatorių, partinių darbuotojų, karo pramonės specialistų. Iš viso savanorių kartu su civiliais specialistais buvo apie tris tūkstančius. („Antrojo pasaulinio karo istorija. 1939–1945". T. 2, Maskva. 1974. P. 55.)

Stalinas į Ispaniją permetė 648 kovinius lėktuvus, 347 tankus, 60 šarvuotų automobilių, 1186 artilerijos pabūklus, 20486 kulkosvaidžius, 497813 šautuvų. („Antrojo pasaulinio karo istorija. 1939–1945". T. 2, Maskva. 1974. P. 54.) Beje, 1987 metais vieną tų šautuvų, pažymėtą numeriu ЖЮ2949, nusipirkau Ispanijos kaimelyje ir pasikabinau ant sienos savo kabinete. Ispanai šį daiktą vertino ir labai nenoriai su juo atsisveikino.

Be šautuvų, kulkosvaidžių, tankų ir lėktuvų, iš Sovietų Sąjungos į Ispaniją keliavo šoviniai, sviediniai, aviacinės bombos, karinė įranga, maisto produktai, degalai ir tepalai, medikamentai. Tik per tris 1936 metų mėnesius iš Sovietų Sąjungos į Ispaniją buvo nugabenti keturi milijardai šovinių. (A. P. Jaremčiukas „Rusų savanoriai Ispanijoje". San Franciskas: Globus, 1983. P. 12.)

Visa tai nemažai kainavo. Be to, dar pridėsime pervežimų iš Maskvos, Leningrado, Ukrainos, Uralo gamyklų į Ispanijos uostus kainą.

Be sovietinių ginklų tiekimo, Stalinas Prancūzijoje, Šveicarijoje, Čekoslovakijoje pirko tankus, lėktuvus, artileriją, automašinas, pabūklus ir minosvaidžius, šaudmenis, maisto produktus, medikamentus ir mokėjo už pristatymą į Ispaniją.

Ginklų tiekiama galėjo būti kur kas daugiau, tačiau Ispanija buvo blokuojama. Sovietų prekybos laivai išplaukdavo iš Juodosios jūros uostų. Sovietų Sąjunga Vidužemio jūroje neturėjo nei karinio laivyno, nei karinių jūrų bazių. Neginami prekybiniai laivai plaukė Ispanijos krantų link per visą Vidužemio jūrą. Nuo pat Juodosios jūros sąsiaurių iki paskirties uostų jiems iš paskos sekė Italijos ir Vokietijos lėktuvai bei karo laivai. O prie Ispanijos krantų jų jau laukė generolo Franko laivai, lėktuvai ir povandeniniai laivai.

Vis dėlto, nepaisant blokados, Stalinui pavyko į Ispaniją permesti milžinišką kiekį, kad ir kokiais standartais vertintum, strateginių krovinių.

Iš Ispanų armijos likučių, buvusių ištikimų Respublikai, pavyko suburti Liaudies armiją. Savanoriai iš viso pasaulio skubėjo ginti Ispanijos respublikos. Buvo sudarytos septynios internacionalinės brigados. Vieno iš internacionalinių brigadų vadų K. Sverčevskio paskaičiavimais, įvairių šalių savanorių buvo ne mažiau kaip 42 tūkstančiai. („Istoričeskij archiv", 1962, Nr. 2. P. 172.)

Respublikonų armijos gretose kovojo savanoriai iš 54 pasaulio šalių. (VIŽ, 1986, Nr. 7. P. 87.)

Stalinas finansavo „internacionalinių brigadų" sudarymą ir išlaikymą. Komunistinė propaganda visame pasaulyje kvietė naivius entuziastus ir visokio plauko perėjūnus vykti į Ispaniją. Ir šie važiavo iš JAV ir Britanijos, iš Vokietijos ir Švedijos, iš Austrijos ir Australijos.

Stalinas apginklavo naują pusės milijono komunistų bei jų bendrininkų armiją ir dvejus su puse metų aprūpino ją būtiniausiomis priemonėmis.

Kodėl?

3

Kad suprastume Stalino ketinimų rimtumą, įvertinsime kai kuriuos vadus, kuriuos jis siuntė į Ispaniją. Tuomet jie buvo leitenantai, kapitonai, pulkininkai, tačiau patys perspektyviausi Raudonosios armijos

vadai, kuriuos Stalinas ketino paaukštinti. Ispanija buvo paskutinis jų patikrinimas. Dauguma grįžę iš Ispanijos sparčiai iškilo. Štai kai kurių iš karinių patarėjų po keleto metų pasiektos aukštumos:

R. J. Malinovskis – Sovietų Sąjungos maršalas, SSRS gynybos ministras;

K. A. Mereckovas – Generalinio štabo viršininkas, Sovietų Sąjungos maršalas,

G. I. Kulikas – SSRS gynybos liaudies komisaro pavaduotojas, Sovietų Sąjungos maršalas;

N. G. Kuznecovas – Sovietų Sąjungos laivyno admirolas, SSRS jūrų karo ministras, per visą karą – Vyriausiosios vadavietės narys;

N. N. Voronovas – vyriausiasis artilerijos maršalas, SSRS ginkluotųjų pajėgų artilerijos vadas;

M. I. Nedelinas – vyriausiasis artilerijos maršalas, SSRS gynybos ministro pavaduotojas, nuo 1959 metų – Strateginės paskirties raketinės kariuomenės vyriausiasis vadas;

F. A. Agalcovas – aviacijos maršalas, Tolimosios aviacijos vadas, KOP vyriausiojo vado pirmasis pavaduotojas;

K. P. Kazakovas – artilerijos maršalas, Sausumos kariuomenės raketinės kariuomenės ir artilerijos vadas;

P. V. Ryčiagovas – aviacijos generolas leitenantas, Raudonosios armijos KOP Vyriausiosios valdybos viršininkas – SSRS gynybos liaudies komisaro pavaduotojas;

Ch. U. Mamsurovas – generolas pulkininkas, GRU viršininko pirmasis pavaduotojas;

P. P. Večnas – generolas leitenantas, Stalino karinis adjutantas;

I. I. Proskurovas – aviacijos generolas leitenantas, GRU viršininkas;

P. I. Batovas, D. G. Pavlovas, V. J. Kolpakči, N. G. Liaščenka – armijos generolai;

A. I. Rodimcevas, P. L. Romanenka, G. M. Šternas, M. S. Šumilovas, V. A. Juškevičius, T. T. Chriukinas – generolai pulkininkai;

V. A. Alafuzovas – admirolas, Vyriausiojo jūrų štabo viršininkas;

N. E. Basistyj – admirolas, Juodosios jūros laivyno vadas, jūrų karo ministro pirmasis pavaduotojas;

A. G. Golovko – admirolas, per visą Antrąjį pasaulinį karą vadovavęs Šiaurės laivynui, po karo – Vyriausiojo jūrų štabo viršininkas, jūrų karo ministro pavaduotojas.

Iš kariavusiųjų Ispanijoje daugiau kaip keturiasdešimt vėliau tapo generolais leitenantais, admirolų pavaduotojais, generolais majorais, kontradmirolais.

Kai kuriems kariavusiems dėl įvairių priežasčių nebuvo suteikti generolų laipsniai, vis dėlto jie užėmė tikrai aukštas pareigas. Tarp jų profesorius, pulkininkas I. G. Starinovas. Ispanijoje jis vadovavo visiems diversantams. Per Antrąjį pasaulinį karą maršalas Vorošilovas buvo partizaninio judėjimo vyriausiasis vadas, o pulkininkas Starinovas – jo pavaduotojas diversijoms.

4

Nepaisant visų Stalino pastangų, komunistų pergalė Ispanijoje buvo neįmanoma. Tai lėmė daugybė priežasčių. Visų pirma, į maištininkų pusę stojo daugiau kaip 80 proc. Ispanijos kareivių ir karininkų. Tai pripažįsta net komunistai. Šis faktas liudija, kad tai buvo ne viršūnių ir ne generolų maištas. Ispanų kareiviai ir karininkai galėjo rinktis, ir dauguma jų stojo prieš Respubliką. O tai liudija, kad ne viskas Ispanijos Respublikoje buvo gerai.

Antra, Ispanija toli. Stalinas negalėjo į Ispaniją permesti nė vienos savo divizijos. O jei ir būtų permetęs, tai ją aprūpinti būtų buvę neįmanoma.

Trečia pralaimėjimo priežastis – Ispanijos komunistų partija buvo itin silpna. Ji buvo priversta sudaryti koalicijas su kitomis partijomis. Pagrindiniai komunistų sąjungininkai buvo anarchistai. Rajonuose, kur jie užgrobė valdžią, buvo panaikinti pinigai, visų piliečių nuosavybė tapo visuotine. Ispanijos komunistų partijos generalinė sekretorė Doloresa Ibaruri apie savo sąjungininkus kare rašė taip: „Anarchistai sukūrė kažką panašaus į plėšikų karalystę.“ („Ispanų liaudies nacionalinis revoliucinis karas“. Voprosy istorii, 1953, Nr. 11. P. 11.) Sovietų Sąjungos

maršalas Mereckovas, kariavęs Ispanijoje, anarchistus vadino „linksmaisiais galvažudžiais“. Net jei patys komunistai būtų buvę angelai, tai vis vien su tokiais sąjungininkais jie buvo pasmerkti pralaimėti.

Be sąjungininkų laimėti buvo neįmanoma, su tokiais sąjungininkais – tuo labiau.

1939 m. kovo 28 d. buvo paimtas Madridas, paskutinysis Respublikos bastionas. (E. Diupiuji, T. N. Diupiuji „Pasaulinė karų istorija“. Ketvirtoji knyga. Sankt Peterburgas, Maskva, 1998. P. 41.) Beveik trejus metus trukusį karą laimėjo generolas Frankas. Sovietiniai kariniai patarėjai buvo evakuoti.

Asmeniškai mane visoje šioje istorijoje glumina laiko aplinkybių sutapimas.

Karas Ispanijoje buvo tarsi savotiškas Antrojo pasaulinio karo prologas. Pasibaigė mūšiai Ispanijoje, ir po penkių mėnesių prasidėjo naujas karas, jis nusirito iš pradžių per visą Europą, paskui – per visą pasaulį.

Ar buvo ryšys tarp karo Ispanijoje ir Antrojo pasaulinio karo? Jeigu buvo, tai koks?

5

Taigi kam Stalinui Ispanija? Kuriems galams Stalinas pragaišino tiesiog neįtikėtinai dideles lėšas? Nejaugi namie neturėjome rūpesčių? Koks mums skirtumas, valdys Ispaniją prezidentas, karalius, pulkininkas, generolas, maršalas ar generalisimas?

Sakoma, kad Stalinas norėjo užgesinti galimą Antrojo pasaulinio karo gaisro židinį. Kam jį gesinti? Stalinas nuolatos tvirtino, kad mums naudinga, kai „kapitalistai pjaunasi it šunys“. Tai tegu sau ir pjaunasi!

Jei už devynių jūrų marių, toli nuo mūsų sienų kapitalistinėje šalyje įsiliepsnojo karas, tai kuo gi tai galėtų pakenkti mūsų socialistinei tėvynei? Atvirkščiai, visi matys skirtumą: kapitalistinė šalis skendi griuvėsiuose, o socialistinė Sovietų Sąjunga klesti. Kuo blogiau jiems, tuo geriau mums.

Nuo kada draugas Stalinas susirūpino taikos išsaugojimu kapitalistinėse šalyse? Kam jam tai?

Betgi nebuvo Ispanijoje jokio pasaulinio karo gaisro židinio. Geografinė Ispanijos padėtis tokia, kad geriau nė nesugalvotum. Beveik visur aplink vanduo. Nuo Prancūzijos Ispaniją skiria kalnagūbris. Kariauti galima tik su Portugalija. Bet tam nėra priežasčių. Ispanija liko Pirmojo pasaulinio karo nuošalyje. Kai įsiliepsnojo Antrasis pasaulinis karas, į jį buvo įtrauktos beveik visos pasaulio šalys – nuo Kanados iki Naujosios Zelandijos, o Ispanija ir vėl liko karo šalikelėje. Taigi draugas Stalinas be reikalo rūpinosi 1936, 1937, 1938 metais.

Sakoma, kad mūsų „savanoriai" Ispanijoje kariavo prieš diktatūrą, jie nešė laisvę Ispanijos liaudžiai. Tai skamba kaip nuostabi melodija. Tik kodėl mūsų „savanoriai" nenešė laisvės savajai liaudžiai? Visi sovietiniai „savanoriai" tiesiogiai dalyvavo naikinant valstiečius kaip klasę Rusijoje, Ukrainoje ir visose likusiose „respublikose". Ant jų durtuvų laikėsi antiliaudinis režimas. Štai pavyzdinis „išvaduotojas" – V. A. Antonovas-Ovsejenka. 1921 metais jis buvo VCVK Įgaliotosios kovos su banditizmu komisijos pirmininkas Tambovo gubernijoje. Banditais buvo laikoma visa liaudis. Prieš komunistus Tambovo gubernijoje sukilo visi. Antonovas-Ovsejenka asmeniškai šaudė ir pats kapojo galvas, degino kaimus drauge su žmonėmis, varė kaimų gyventojus į pelkes ir ten lėtai juos skandino.

Savo žvėriškumu Antonovas-Ovsejenka visiškai priartėjo prie paties Tuchačevskio. Drauge su Tuchačevskiu jis pasirašinėjo įsakymus dėl nuodingųjų dujų panaudojimo prieš savo žmones, dėl įkaitų ėmimo ir masinio jų sušaudymo.

Ir štai šis karinis nusikaltėlis pasirodė Ispanijoje. Valio! Jis atnešė laisvės fakelą.

Antonovas-Ovsejenka ir jo bendražygiai nešė laisvę ispanų tautai 1937–1938 metais, o tuo metu jų draugai Sovietų Sąjungoje buvo naikinami tūkstančiais. Daugelis iš „savanorių", sugrįžę į pasaulinio proletariato tėvynę, paklius po sunkiu proletarišku kirviu. Pats pirmasis – Antonovas-Ovsejenka.

Ar galėjo tie žmonės kariauti už svetimą laisvę, jeigu patys buvo vergai ir tuo pačiu metu – savo liaudies budeliai?

Tad aiškinimas, kad Ispanijoje mūsų „patarėjai" ir „savanoriai" kariavo už laisvę, atkrinta. Jie negalėjo kariauti už laisvę, nes nežinojo, kas tai yra.

Kokie mes keistuoliai: generalisimas Frankas – baisus diktatorius, jo reikia neapkęsti, su juo reikėjo kovoti! O juk labai greitai ir pas mus atsirado savas generalisimas. Šalis eikvojo milžiniškas lėšas ir liejo žmonių kraują kovoje prieš tironą Franką, o tuo tarpu 1938 metų vasario mėnesį vien tik šiauriniame geležinkelio tiesimo pataisos darbų lageryje žuvo daugiau žmonių negu visoje Ispanijoje per visus Franko valdymo metus.

Generalisimo Franko valdymas baigėsi tuo, kad Ispanija be jokių sukrėtimų ir revoliucijų įsiliejo į Europą kaip laisva ir klestinti valstybė. Tad kurių galų mūsų kovotojai veržėsi versti tokią valdžią?

O štai jei būtų laimėję komunistai, vadovaujami draugų iš NKVD ir Kominterno, tai Ispanijai nebūtų pavykę išvengti teroro. Ir nuošalyje nuo Antrojo pasaulinio karo Ispanija nebūtų likusi. Tad dabar ant komunizmo griuvėsių saulėtoji Ispanija būtų panaši į Ševardnadzės laikų saulėtąją Gruziją – skylėtomis kelnėmis ir su mylimo vado portretais kiekvienoje sankryžoje.

6

Ispanijoje Stalinas ne gesino galimą Antrojo pasaulinio karo židinį, o jį kurstė. Stalino apskaičiavimais, generolo Franko pusėn turėjo stoti Hitleris ir Musolinis. Beveik taip ir atsitiko. Tik ne visai taip. Italija ir Vokietija karo neskelbė, bet siuntė į Ispaniją ginklus, „instruktorius" ir „savanorius". Tačiau oficialiai į karą neįsitraukė.

Padėtis buvo gana paprasta: Didžioji Britanija ir Prancūzija baiminosi Vokietijos ir Italijos sustiprėjimo, todėl turėjo stoti prieš Hitlerį ir Musolinį. Štai ko reikėjo draugui Stalinui.

Bet taip neatsitiko. Stalino propaganda kalė Didžiąją Britaniją ir Prancūziją prie gėdos stulpo: kaip jūs galite likti nuošalyje! Kaip galite laikytis neutralumo! Ten juk žūsta vaikai!

Mylimoje mūsų šalyje ką tik buvo komunistų dirbtinai sukeltas badas. Nuo jo mirė milijonai žmonių, pirmiausia žuvo vaikai. Bet mūsų propagandininkai to neprisiminė. Jie atsiminė tik ispanų vaikų kančias ir kvietė visą pasaulį įsikišti. Tik niekas nepaisė tų raginimų.

Pats draugas Stalinas gėdijo Didžiąją Britaniją ir Prancūziją dėl jų abejingumo. 1939 m. kovo 10 d. ataskaitiniame pranešime partijos XVIII suvažiavimui jis kaltino: „Tačiau nesikišimo politika praktiškai reiškia nuolaidžiavimą agresijai, karo kurstymą – vadinasi, jo pavertimą pasauliniu karu." (J. Stalinas. „Leninizmo klausimai". Maskva. 1945. Vienuoliktas leidimas. P. 570.)

Net po Stalino mūsų propagandininkai negalėjo atleisti Didžiajai Britanijai ir Prancūzijai jų elgesio. „Iš esmės, „nesikišimo" politika buvo plataus užmojo diversija prieš taiką, Antrojo pasaulinio karo provokavimo politika." („Sovietų Sąjungos Didžiojo tėvynės karo istorija. 1941–1945". T. 1. P. 109.)

Ne, brangūs draugai. Kaip tik Britanijos ir Prancūzijos nesikišimas į Ispanijos reikalus neleido Antrajam pasauliniam karui prasidėti 1937–1938 metais, o 1939–1945 metais šis pats baisiausias iš karų Ispaniją aplenkė.

★ ★ ★

Tad Stalinas įsitikino – iš vakarų pusės Europos nepadegsi.

Ką gi daryti? Atsakymas vienas – padegti iš rytų pusės. Savo poziciją jis tiksliai išsakė artimiausių bendražygių draugijoje: „SSRS – darbininkų tėvynė suinteresuota, kad karas prasidėtų tarp Reicho ir kapitalistinio anglų ir prancūzų bloko. Reikia viską padaryti, kad šis karas tęstųsi kiek galima ilgiau ir kad abi pusės išsekintų jėgas. Būtent dėl šios priežasties mes turime sutikti sudaryti sutartį, kurią siūlo Vokietija, ir stengtis, kad tas karas, kartą paskelbtas, tęstųsi kiek įmanoma ilgiau." (Kalba VKP(b) CK Politbiuro 1939 m. rugpjūčio 19 d. posėdyje.)

7 skyrius

KAD ŽEMĘ GRENADOJE VALSTIEČIAMS ATIDUOTŲ

Kad ir kaip vertintume sovietinę sistemą, viena yra neginčytina: nė viena valdžia žmonijos istorijoje nekėlė sau tokių grandiozinių tikslų ir nė viena valdžia istorijoje pakeliui į savo tikslus nesuvertė tiek lavonų.

Ivanas Solonevičius
„Rusija konclageryje". Maskva. 1999. P. 114.

1

Nuo vaikystės man buvo įteigta, kad sovietiniai žmonės padėjo Ispanijos liaudžiai kovoti už laisvę ir demokratiją. Knygose taip ir buvo rašoma: „Ispanija virto priešakinėmis kovos už demokratiją pozicijomis." Taip parašė pulkininkas I. Starinovas, svarbiausias sovietų diversantas („Minos laukia savo valandos". Maskva: Vojenizdat. 1964. P. 65.)

Štai kaip Starinovas aprašo savo profesiją: „Nuo senų laikų susiklosčiusi nuomonė, kad diversantas – niūrus, nuožmus žmogus be garbės ir sąžinės. Nesiginčysiu, padugnės, išleidžiamos iš buržuazinių šalių žvalgybos mokyklų, ir yra tokie žvėrys. Tačiau armijose, kovojančiose už liaudies reikalą, sprogdintojais tampa geriausi, atsidavę ir žmogiški kariai." (Ten pat. P. 81.)

Štai kaip „žmogiškas karys" kariavo Ispanijoje. 1937 metų balandžio mėnesį buvo nuspręsta užgrobti Virgen de la Cabeza vienuolyną. O kaip? Vienuolynas turi galingas sienas ir tvirtus vartus. „Žmogiškas karys" Starinovas sumanė būdą. Pagavo mulą, išleistą iš vienuolyno ganytis, ir apkrovė jį dėžėmis. „Vienoje iš ant mulo kabančių dėžių buvo sprogmenys: dvidešimt kilogramų dinamito,

apkrauto vinimis ir geležies gabalais. Ši dėžė buvo aprūpinta sprogdikliu." (Ten pat. P. 134.)

Mulas patraukė prie vienuolyno vartų. Jį įsileido. Ir ten driokstelėjo... Štai taip kovojo už demokratiją Ispanijoje „žmogiškas karys" Starinovas. Tai vienas iš daugelio nutikimų, apie kuriuos jis pasakoja nesikuklindamas. Štai kuo jis didžiuojasi. Apie tai jam buvo leista papasakoti. Tačiau svarbiausias diversantas galėjo pasakoti anaiptol ne apie viską.

„Žmogiškų karių" patirtis tapo internacionalinė. Iš XX amžiaus ji atėjo į naują tūkstantmetį. Kaip paprasta: apkrauti dinamitą vinimis...

O štai dar vienas kovotojas už Ispanijos laisvę ir demokratiją. Pats svarbiausias. Vladimiras Antonovas-Ovsejenka. Kaip prisimename, jis pirmas atvyko į Ispaniją ir užėmė svarbiausias generalinio konsulo Barselonoje pareigas. Jis pradėjo nuo to, kad Ispanijos Respublikos vyriausybei patarė saugiai paslėpti šalies aukso atsargas. Kur? Maskvoje. Kurgi dar?

Ispanijos aukso atsargos buvo išvežtos ir daugiau nebegrąžintos. Sakoma, kad anarchistai – plėšikai. Negaliu ginčytis. Bet milžiniškas Ispanijos aukso atsargas išvežė ne anarchistai, o nesavanaudžiai komunistai. Jie sako, kad Ispanijos aukso atsargos – tai užmokestis už ginklų tiekimą. Tiekimas iš tikrųjų buvo didžiulis, bet Ispanija kaupė auksą nuo Kolumbo ir dar senesnių laikų. Kad ir kokios didelės apimties būtų tiekimas, jis negalėjo būti brangesnis už tą auksą, kurį šalis sukaupė per amžius. Ir jeigu Ispanijos aukso atsargos – mokestis už karinį tiekimą, tai reikia paskelbti: Sovietų Sąjunga kariavo ne iš kilnių paskatų, o dėl aukso, kurį išvežė Antonovas-Ovsejenka.

1936 metais Ispanijos aukso atsargos viršijo 600 tonų. Per karinį maištą didžioji jų dalis buvo Ispanijos banko Madride rūsiuose. Po konsultacijų su sovietų atstovais Ispanijos vyriausybė kreipėsi į Maskvą prašydama „priimti saugoti" respublikos auksą.

Formaliai tai buvo aiškinama grėsme, kad maištininkai gali užgrobti Madridą 1936 metų spalio mėnesį. Spalio 15-ąją ministras

pirmininkas Largas Kabaljeras[1] ir finansų ministras Chuanas Negrinas[2] oficialiai kreipėsi į sovietų vyriausybę siūlydami „priimti saugoti" daugiau kaip 500 tonų aukso. Stalinas skubiai priėmė sprendimą dėl Ispanijos aukso atsargų išvežimo operacijos. Štai ištrauka iš VKP(b) CK Politbiuro 1936 m. spalio 17 d. posėdžio protokolo Nr. 44: „56. Drg. Rozenbergo klausimas. Sprendimas. Įpareigoti drg. Rozenbergą atsakyti Ispanijos vyriausybei, kad esame pasirengę priimti saugoti aukso atsargas ir kad mes sutinkame šį auksą išsiųsti grįžtančiais iš uostų mūsų laivais."

Priėmus politinį sprendimą užvirė darbas – spalio 20-ąją Ispanijoje gauta telegrama apie sutikimą priimti auksą, o spalio 22–25 dienomis jis jau buvo sukrautas į sovietų laivus Kartachenoje. Iš viso ant denio buvo priimta 510 tonų aukso. (R. Chrapačevskis „Kremliaus ispaniškas auksas". „Russkij fokus", 2001 m. gegužės 14 d., Nr. 7.)

Palyginkime – 2002 metų gruodžio mėnesį Rusijos aukso atsargas sudarė 387 tonos aukso (Rusijos informacinės agentūros „Interfaks" 2003 m. sausio 4 d. pranešimas). 2006 metų pabaigoje Rusijos aukso atsargos siekė 420 tonų („Krasnaja zvezda". 2007 m. balandžio 10 d.).

Štai kai kurie papildomi duomenys apie Antonovą-Ovsejenką, tą kovotoją už laisvę ir demokratiją. Jis turėjo didelės patirties dar nuo Rusijos pilietinio karo 1918–1922 metais: „Kai užėmė aukštus karinius postus, Antonovas-Ovsejenka, neturėdamas kariškio gabumų, liko pirmiausia politiniu vadovu. Kai jis vadovavo kariuomenei, jo prižiūrimoje teritorijoje buvo paplitę įkaitų šaudymai, taip pat masiniai sušaudymai... Nuo 1921 metų vasario iki rugpjūčio mėnesio VCVK Įgaliotosios komisijos kovai su banditizmu Tambovo gubernijoje pirmininkas... Antonovas-Ovsejenka ėmėsi masinių ir neįprastai žiaurių susidorojimų su sukilimo dalyviais, taip pat „bendrininkais" ir jų šeimų nariais. Faktiškai visa gubernija buvo užlieta krauju. 1921 m. birželio 11 d. jis drauge su Tuchačevskiu pasirašė įsakymą, kuriame numatyta nedelsiant be teismo sušaudyti „piliečius, atsisakiusius

[1] Francisko Largo Caballero (1869–1946).

[2] Juan Negrín López (1892–1956).

pasakyti savo pavardę"; „radus paslėptą ginklą vietoje sušaudyti vyriausią darbingą asmenį šeimoje"; be to, šeimos, slėpusios „banditų" šeimų narius arba turtą, buvo paskelbiamos banditais ir nedelsiant sušaudomos, ir t. t." („Stalino imperija". Biografinis enciklopedinis žodynas. Sudarytojas K.A. Zaleskis. Maskva: Veče. 2000. P. 29.)

Taip Antonovas-Ovsejenka veikė savo paties šalyje. Jis buvo budelis ir karinis nusikaltėlis. Tad Stalinas pasiuntė jį į Ispaniją. Čia Antonovas-Ovsejenka ne tik vadovavo sovietinių karinių patarėjų, žvalgų ir čekistų veiklai, bet iš esmės nurodinėjo Ispanijos Respublikos vyriausybei.

O antras pagal svarbumą sovietų žmogus Ispanijoje buvo Janas Berzinis.

2

Kadaise, kai dar buvau kursantas, visiems mums buvo siūloma vyriausiojo artilerijos maršalo N. N. Voronovo knyga. Įdomi knyga. Voronovas vadovavo visai Raudonosios armijos artilerijai Antrajame pasauliniame kare. Jis buvo vienas iš Stalingrado puolimo operacijos autorių. Jis vienas pirmųjų sugriautame Stalingrade tardė generolą feldmaršalą F. Paulių[3]. Visoje Vokietijos istorijoje generolai feldmaršalai nebuvo pakliuvę į nelaisvę. Paulius – pirmasis. Tačiau ir be šio epizodo, Voronovo knygoje daugybė įdomių dalykų. Knyga parašyta gyvai ir paprastai. Voronovas kariavo ir Ispanijoje.

Ir staiga vienas šios knygos sakinys mane ne šiaip užkabino, o tiesiog priblokšė: „Įvykiai Ispanijoje itin sujaudino sovietinę liaudį. Maskvoje ir kituose miestuose vyko gausūs dirbančių žmonių susirinkimai ir mitingai. Sovietiniai žmonės broliškai palaikė ispanų liaudį, kovojančią su sužvėrėjusiomis fašistinėmis gaujomis. Per trumpą laiką darbininkai ir kolūkiečiai įnešė į pagalbos ispanų kovotojams fondą dešimtis milijonų rublių." (N. Voronovas. „Karinėje tarnyboje". Maskva. 1963. P. 80.)

---

[3] Friedrich Wilhelm Ernst Paulus (1890–1957).

Mane tai sukrėtė. 1936 metais sovietų liaudis susijaudinusi sekė įvykius tolimojoje Ispanijoje, reiškė pasipiktinimą maištininkų veiksmais, darbininkai gamyklose, valstiečiai laukuose rinko uždirbtas kapeikėles ir gelbėjo ispanų liaudį. O prieš trejetą metų Sovietų Sąjungoje siautė neapsakomas badas, net pasigirdo apie žmogėdrystę, lavonėdrystę ir atvirą prekybą žmogiena. Tik sovietinių žmonių tai pernelyg nejaudino. Nei mitingų jie rengė, nei pinigus į pagalbą badaujantiesiems rinko. Sovietinių žmonių netgi nepapiktino tai, kad jų broliai, seserys, kaimynai, daugybė žmonių miršta iš bado, o komunistai į užsienį išveža milijonus tonų grūdų.

Neabejingoji mūsų liaudis yra atsakinga už visų žemės žmonių likimą, kartu būdama visiškai neatsakinga už savo likimą. 1936 metais Ispanijoje nebuvo koncentracijos stovyklų, Ispanijoje dar nebuvo šaudomi įkaitai, tačiau sovietiniai žmonės nepaprastai jaudinosi ir piktinosi. O Sovietų Sąjungoje klestėjo vergų darbas, konclageriuose ir kalėjimuose sėdėjo milijonai žmonių, ir tai sovietinių žmonių nei jaudino, nei piktino.

1932 m. gruodžio 27 d. Sovietų Sąjungoje buvo įvesti vidaus pasai, be kurių buvo neįmanoma įsidarbinti, susirasti būstą ir išvis kur nors važiuoti šalyje. Vidaus pasai buvo įvesti per patį bado įkarštį, kad veiksmingiau būtų užkirsti kelią valstiečiams, bėgantiems iš badaujančių vietovių į miestus arba geriau besiverčiančias šalies sritis.

Vidaus pasai buvo išduodami tik miestų gyventojams. Valstiečiai, sudarę gyventojų daugumą, pasų neturėjo. Sovietinis valstietis buvo tarsi vergas, negalintis pabėgti nuo savo šeimininko. Formaliai valstietis nebuvo savo šalies pilietis. Tik pagalvokime – dauguma šalies gyventojų nėra piliečiai.

Ir štai Stalino kariniai patarėjai, būsimieji generolai, admirolai ir maršalai, užuot kariavę už savo liaudies laisvę, puolė ginti ispanų valstiečius, kurie, skirtingai nuo sovietinių, buvo laisvi ir turėjo teisę išvažiuoti kur jiems patinka, nors ir į Ameriką.

3

Viskas, ką skaičiau apie karą Ispanijoje, mane stebino.

Štai iš pirmo žvilgsnio menkai pastebima detalė. Vyriausiuoju respublikonų armijos patarėju buvo Janas Berzinis, Raudonosios armijos Generalinio štabo 4-osios valdybos viršininkas.

Kas yra ta 4-oji valdyba?

XX amžiaus septintojo dešimtmečio pradžioje Sovietų Sąjungą užgriuvo beveik isteriškas sovietų žvalgo Richardo Zorgės garbinimas. Apie jį buvo rodomi filmai ir televizijos laidos, buvo rašomos knygos ir straipsniai, skaitomos paskaitos, jo vardu pavadintos gatvės ir aikštės, plačiai aptariami paminklo projektai. Buvo paskelbta, kad Richardą Zorgę atrado ir į žvalgybą nukreipė Janas Berzinis, Raudonosios armijos Generalinio štabo 4-osios valdybos viršininkas. Tada liaudžiai ir buvo paaiškinta, kas yra 4-oji valdyba. Taip XX amžiaus trečiajame ir ketvirtajame dešimtmečiuose buvo vadinama Raudonosios armijos karo žvalgyba. Dabar ši organizacija vadinama sutrumpintai GRU – Generalinio štabo Vyriausioji žvalgybos valdyba.

Buvau priblokštas ir netekęs žado: taigi į Ispanijos respublikonų armiją Stalinas pasiuntė du su puse tūkstančio labai aukštos kvalifikacijos sovietinių karinių patarėjų, tačiau pačiu svarbiausiuoju patarėju paskyrė sovietinių šnipų vadą.

Kodėl?

Ką šnipų vadas Berzinis veikė Ispanijoje? Kodėl vyriausiuoju kariniu patarėju Stalinas paskyrė ne kautynių užgrūdintą kovų vadą, o durklo ir apsiausto riterių ordino magistrą?

Dabar apie Janą Berzinį žinoma daug. Štai kai kurios žinios apie jį. Cituoju enciklopedinį žodyną „Stalino imperija“: „Berzinis Janas Karlovičius (tikroji pavardė Peteris Janovičius Kiuzis), partinis veikėjas, vienas iš GULAGo steigėjų... 1907 metais už policininko nužudymą nuteistas 8 metams katorgos, bet 1909 metais paleistas... Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui pašauktas į armiją, bet dezertyravo ir įsidarbino gamykloje (Petrograde)... Nuo 1917 m. gruodžio mėnesio dirbo RSFSR NKVD aparate, vadovavo Lenino ir vyriausybės narių

asmens apsaugai, sudarytai daugiausia iš latvių ir estų... Nuo 1924 m. kovo iki 1935 m. balandžio DVRA štabo 4-osios (žvalgybos) valdybos viršininkas... 1936 metais paskirtas vyriausiuoju kariniu respublikonų armijos patarėju Ispanijoje. 1937 m. birželio mėnesį sugrįžo į SSRS ir vėl užėmė Žvalgybos valdybos viršininko pareigas." („Stalino imperija". Sudarytojas K. A. Zaleskis. Maskva: Veče. 2000. P. 55.)

Viskas toje biografijoje stebina. Carinė Rusija mums piešiama kaip siaubingas režimas. Bet štai istorijos faktai: už policininko nužudymą Janas Berzinis gavo 8 metus, o atsėdėjo tik dvejus metus ir buvo paleistas.

Paskui per karą jis pabėgo iš armijos... Vykstant karui... įsidarbino imperijos sostinės gamykloje! Putilovo gamykloje! Pačioje svarbiausioje Rusijos karinėje įmonėje. Ir jo dokumentų nepatikrino!? Ir nieko nenustebino, kad jaunas vyrukas per karą kažkodėl ne fronte!? Būtų jis pabandęs sprukti iš armijos valdant draugui Stalinui...

Komunistams užgrobus valdžią Estija, Lietuva ir Latvija tapo nepriklausomos valstybės. Latvis Janas Berzinis Rusijoje tapo užsienietis. Leninas, Trockis ir kiti komunistų vadai žinojo, kad rusų tauta jų neapkenčia, todėl savo asmens sargybą sudarė iš užsieniečių samdinių: kinų, latvių, čekų, vengrų ir t. t. Berzinis ir į jį panašūs – užsienio legionieriai samdiniai.

Tad štai 1936 metais Stalinas į Ispaniją eiti vyriausiojo karinio patarėjo pareigas pasiuntė žmogžudį, bėglį, samdinį, kuris nė dienos nebuvo praleidęs kare, taigi pabėgo nuo karo.

Ko Janas Berzinis galėjo išmokyti ispanų komunistus? Kaip pabėgti iš armijos? Kaip statyti konclagerius ir kokią tvarką juose įvesti? Arba kaip žudyti policininkus?

4

Per karą keletas tūkstančių ispanų komunistų vaikų buvo išvežti į Sovietų Sąjungą. Jie buvo parengti ir tapo slaptojo fronto kovotojais. Tai išskirtinai didelė ir sukrečianti tema.

Ne mažiau įdomus užsienio savanorių Ispanijoje likimas: amerikiečių, kanadiečių, prancūzų, švedų ir kitų. Iš karto atvykus į šalį iš jų buvo atimami pasai ir visi kiti dokumentai. Saugumo sumetimais. Už pabėgimą iš „internacionalinių brigadų" grėsė sušaudymas. Čia jums ne Rusijos imperija!

Nors kurgi bėgti? Eisi tiesiai – vandenynas. Į kairę – taip pat vandenynas. Atgal – Vidužemio jūra. Uostai kontroliuojami. Siena su Prancūzija uždaryta. Aplink – frontas. Plikos, saulės išdegintos lygumos ir kalnai. Nėra kur slėptis. Kišenėje – nei skatiko, nei paso. Kartą patekęs į „internacionalinę brigadą", savanoris nustodavo buvęs savanoriu. Jis virsdavo ginkluotu vergu, kuriam pabėgti buvo beveik neįmanoma.

Atsitikdavo taip, kad pastatuose, kur buvo saugomi savanorių dokumentai, kažkodėl dažniau nei įprastai kildavo gaisrai, o mašinos, kurios perveždavo tuos dokumentus, dažniau nei įprasta būdavo apšaudomos. Dauguma internacionalinių brigadų kovotojų liko be jokio dokumento, o sovietinė karinė žvalgyba gavo tikrus pasus ir kitus asmens dokumentus dešimtims tūkstančių jaunų vyrų iš 54 šalių.

Kruvinoji komunistinio rytojaus aušra jau kilo virš Ispanijos ir kai ką ši aušra pažadino...

Ištrūkę iš Ispanijos pralaimėjus Respublikai, dauguma savanorių liko ištikimi savo idealams, jie nieko taip ir nesuprato. Tačiau mažiausiai bent jau vienas iš jų praregėjo. Tai buvo Džordžas Orvelas[4]. Jis atvyko į Ispaniją kovoti už laisvę ir demokratiją. Tik staiga jis suvokė, kad po laisvės kauke gali slėptis nežmoniškas nusikalstamas režimas. Savo vardą jis išgarsino dviem knygomis: „Gyvulių ūkis" ir „1984".

Pirmoje knygoje jis aprašė fermą, kurioje gyvūnai sukilo prieš žmogų. Sukilimas baigėsi visiška pergale. Tačiau laisvos gyvūnų bendrijos vadais tapo kiaulės. Jos ir įvedė savo kiaulišką tvarką. Nuostabu: Džordžas Orvelas aprašė britų ūkį ir berkšyrų veislės kiaules,

[4] George Orwell (tikrasis vardas Eric Arthur Blair, 1903–1950), anglų rašytojas ir žurnalistas.

tačiau Sovietų Sąjungoje už šios knygos laikymą nuteisdavo tikru laisvės atėmimu.

Tai mane taip pat nustebino. Jei Džordžas Orvelas būtų aprašęs sovietines komunistines kiaules, tai šį elgesį būtų galima suprasti. Bet kodėl jos taip įsižeisdavo, kodėl taip nervingai reaguodavo, skaitydamos apie berkšyrų veislės kiaulių valdžią?

Kas gi tai? Kiaulių solidarumas?

5

Antonovas-Ovsejenka buvo atšauktas iš Ispanijos į Maskvą, suimtas ir sušaudytas.

Janas Berzinis iš Ispanijos grįžo į savo Raudonosios armijos Generalinio štabo Žvalgybos valdybos viršininko postą, tačiau netrukus taip pat buvo suimtas ir sušaudytas.

O kariniai patarėjai, kurie iš tikrųjų kariavo, neužsiėmė politika ir šnipinėjimu, veržliai iškilo į karinės valdžios viršūnes. Kai kurie jų paskui pakliuvo po Stalino kirviu, bet ne už Ispaniją, o už kitus prasižengimus ir klaidas.

Kokias reikėtų daryti išvadas, nežinau.

Tačiau galima daryti prielaidas, kad Stalinas kažkuriuo metu jau nebesitikėjo karinės pergalės Ispanijoje, suprasdamas, kad esant tokioms sąlygoms ji neįmanoma. Todėl jis neturėjo priekaištų savo vadams. Jie padarė viską, kas įmanoma. Stalinas tai įvertino ir paskatino daugelį jų iškilti.

O štai budeliai, šnipai, politiniai veikėjai, tokie kaip Antonovas-Ovsejenka ir Berzinis, kažko iki galo nepadarė, Stalino lūkesčių nepateisino. Tad Stalinas juos sušaudė.

Tik kuo Stalinas kliovėsi? Ko siekė?

Anokia čia paslaptis. Pakanka žvilgtelėti į tų metų stalininės diplomatijos ir propagandos veiksmus. Trys valstybės su totalitariniais režimais – Vokietija, Italija ir Portugalija – padėjo generolui Frankui. O Ispanijos Respublikai valstybės lygmeniu pagelbėjo tik Sovietų Są-

junga. Didžioji Britanija ir Prancūzija laikėsi nesikišimo į Ispanijos reikalus politikos. Sovietinė propaganda tiesiog sprogo iš pasipiktinimo: Ispanijoje kenčia vaikai, o Didžioji Britanija ir Prancūzija į tai nereaguoja! Sovietinė propaganda šaipėsi iš Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos dėl žiauraus abejingumo ispanų vaikų likimams. Kaip buvo galima ramiai žiūrėti į ispanų tautos kančias!? Kaip buvo galima likti nuošalyje!?

Tačiau viskas buvo ne vaikų labui. Sovietų Sąjungoje rūpestingi komunistai 1935 m. balandžio 7 d. įvedė įstatymą, kurio pagrindu mirties bausmė buvo taikoma vaikams nuo 12 metų amžiaus.

Svarbiausias Stalino siekis buvo išreikštas visiškai aiškiai ir atvirai: įtraukti Didžiąją Britaniją ir Prancūziją į Ispanijos karą. Jei šis planas būtų pavykęs, Europos žemyno tolimame vakariniame pakraštyje būtų kruvinai susirėmusios Vokietija, Italija ir Portugalija su Didžiąja Britanija ir Prancūzija. O Sovietų Sąjunga toli. Stalino patarėjai ir „savanoriai" irgi būtų kariavę, bet karas jokiu būdu nebūtų palietęs Sovietų Sąjungos teritorijos. Stalinui tebūtų likę vis šliūkštelėti žibalo į beįsiplieskiantį karą.

Savanoriai internacionalistai iš 54 šalių – to paties sumanymo dalis. Stalino agentai visame pasaulyje ragino dorą jaunimą vykti į Ispaniją. Stalinas negailėjo pinigų agitacijai, sumokėjo savanorių kelionės ir pragyvenimo išlaidas, taip pat už internacionalinių brigadų apginklavimą. Sumanymas paprastas – įtraukti į karą viso pasaulio piliečius. Iš pradžių – pavienius žmones, paskui – grupes. O vėliau įvairių šalių vyriausybės būtų priverstos gelbėti pakliuvusius į bėdą savus žmones. Tai jau reikštų vienokius ar kitokius nesutarimus su Franko, Hitlerio, Musolinio, Salazaro vyriausybėmis.

Tačiau karas Ispanijoje taip ir neperžengė jos ribų. Stalino budelių, diplomatų ir šnipų pastangų nepakako sukelti visoje Europoje ispaniškam gaisrui.

Ir Stalinas ūmai pakeitė kursą.

6

Kai tik tapo aišku, kad karas Ispanijoje užtruks, kad iš kibirkšties vargu ar įsiplieks liepsna, Stalinas europinės diplomatijos dėmesį perkėlė į visiškai kitą rajoną – į Čekoslovakiją. Sumanyta supjudyti Čekoslovakiją ir Vokietiją. Čekoslovakijos pusėn turėjo stoti Didžioji Britanija ir Prancūzija... Sovietinė žvalgyba dirbo meistriškai, pamėtėdama čekams „nepaneigiamus įrodymus", kad Vokietija rengiasi įsiveržti, o vokiečiams – apie čekų armijos rengimąsi susidoroti su Sudetų vokiečiais. Konfliktas įsiplieskė.

Tad štai 1938 metų rugsėjo mėnesį Miunchene susirinko Vokietijos, Italijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vadovai. Nieko baisaus jie nepadarė. Sudetų sritis buvo apgyvendinta vokiečių, tačiau pagal Versalio sutartį buvo perduota Čekoslovakijai, geografiniam dariniui, istorijoje niekada neegzistavusiam. Dabar buvo sprendžiamas iš Vokietijos atimtų žemių sugrąžinimo Vokietijai klausimas, t. y. atkuriamas istorinis teisingumas.

Vėliau, 1939 metų kovo mėnesį, Hitleris užgrobė visą Čekoslovakiją. Bet tai jau kita istorija. Didžioji Britanija ir Prancūzija nebuvo Hitleriui davusios sutikimo tokiems veiksmams. 1938 metų rugsėjo mėnesį Miunchene buvo nuspręsta grąžinti Vokietijai Sudetus, t. y. tai, kas jai teisėtai priklausė.

Čekoslovakijos vyriausybė galėjo sutikti su sprendimais, priimtais Miunchene, arba nesutikti. Sovietų Sąjunga ryžtingai palaikė Čekoslovakijos nenorą atiduoti Sudetų sritį. Sovietų Sąjunga kuo ryžtingiausiai pasisakydavo iki pačios krizės...

Tačiau kai krizė prasidėjo, visi Sovietų Sąjungos vadovai ūmai kažkur dingo. Čekoslovakijos ambasadorius mėgino Maskvoje rasti būdą pasiekti Kremliaus vadus, bet atsitrenkė į akliną sieną. Net Užsienio reikalų liaudies komisaras Litvinovas pasirodė besergąs – bronchitas.

Maskvoje niekas neatsiliepė į pagalbos šauksmus.

Čekoslovakijos vyriausybė bandė gauti atsakymą į klausimą: ką darytų Sovietų Sąjunga, jei Čekoslovakija pasipriešintų Hitleriui? Atsakymo iš Maskvos negauta.

Rugsėjo 28 dieną Benešas[5] atvirai paprašė Sovietų Sąjungos karinės pagalbos. Sovietų Sąjunga į tai atsakė, kad pagalbos reikia ieškoti Tautų Lygoje. 1938 m. rugsėjo 30 d. 12 val. 20 min. Čekoslovakijos ambasada Maskvoje pranešė Prahai, kad „naujienų nėra", t. y. Maskva nestos Čekoslovakijos pusėn. Po 10 minučių, 12.30 val., Čekoslovakijos vyriausybė nutarė sutikti su sąlygomis, padiktuotomis Miunchene.

1938 metų spalio 3 dieną, po 61 valandos ir 30 minučių, kai Čekoslovakijos vyriausybė pakluso keturių valstybių reikalavimams, iš Maskvos į Prahą atėjo sovietų atsakymas: reikėjo ne pasiduoti, o kovoti, mes būtume jus palaikę bet kuriomis sąlygomis!

Kiekvienas, besidomintis šia problema, Igorio Lukešo knygoje „Čekoslovakija tarp Stalino ir Hitlerio" (Igor Lukes. Czechoslovakia between Stalin and Hitler. New York: Oxford University Press, 1996) ras šimtus faktų ir dokumentų, paneigiančių oficialią Kremliaus versiją apie tai, kad Sovietų Sąjunga buvo pasirengusi krūtine užstoti Čekoslovakiją.

Užtat paaiškėja, kad draugas Stalinas brolišką pagalbą rodė pakišdamas suklastotus duomenis, kad sukurstytų konfliktą, o kai šis kilo, sovietiniai vadai pasislėpė už Kremliaus sienų.

O kaipgi kitaip: Stalinui nebuvo prasmės įsipainioti anksčiau laiko. Na, jeigu Didžioji Britanija ir Prancūzija būtų susikibusios su Vokietija dėl Čekoslovakijos, tada būtų įsikišusi ir Sovietų Sąjunga... Baigiamajame etape. Išlaukus, kaip kad mokė draugas Stalinas, kol visos kariaujančios šalys nusilps alinančiame kare.

Tikėtina, jog sulauksiu priminimo, kad Sovietų Sąjunga neturėjo bendros sienos su Čekoslovakija, todėl tiesiog negalėjo padėti. Paprieštarausiu, nes „internacionalines brigadas" išlaikyti Čekoslovakijoje būtų buvę kur kas paprasčiau nei Ispanijoje. O „savanorius" ir „patarėjus" galėtume permesti kur tik nori. Tam esama įvairių būdų.

Ginklų permetimas (norint) galėjo būti organizuotas per Rumuniją. Tereikėjo kai kam tiesiog sumokėti tinkamą kainą. Galima buvo

[5] Edvard Beneš (1884–1948), ketvirtasis Čekoslovakijos prezidentas.

ir skristi. Kad patektum iš Sovietų Sąjungos į Čekoslovakiją, reikėjo perskristi 160 kilometrų Lenkijos arba Rumunijos oro erdvės.

Dabar imkime ir paklauskime solidžių istorikų, ar jie turi kokių nors nuorodų į tai, kad Sovietų Sąjunga bandė susitarti su Rumunija arba Lenkija dėl sovietų aviacijos permetimo šių šalių oro erdve arba dėl oro tilto organizavimo.

Po metų, 1939 metų rugpjūčio mėnesį, Stalinas reikalavo koridorių jo kariuomenei žygiuoti per Lenkiją. O, duokit, duokite koridorius! Mes dar prisikasime prie šitų koridorių. Tačiau ar 1938 metais jis reikalavo iš Lenkijos ir Rumunijos koridorių, kuriais būtų praleista jo kariuomenė į Čekoslovakiją? Ar reikalavo jis bent oro koridorių aviacijai?

Kremliaus vadai neplanavo permesti aviacijos į Čekoslovakiją ir jokio oro tilto nė nesirengė organizuoti. Visi jų grėsmingi pareiškimai apie pasirengimą paremti Čekoslovakiją – tik tušti plepalai.

O juk buvo galima pasirūpinti, kad sovietų lėktuvai į Čekoslovakiją masiškai perskristų ir be jokių leidimų. Kas galėjo tam pasipriešinti? Jei sovietų armada būtų pralėkusi labai aukštai, tai kuo tam, be bejėgiškų protestų, 1938 metais galėjo pasipriešinti Rumunija?

7

Karas tarp Centrinės ir Vakarų Europos nekilo nei dėl Ispanijos, nei dėl Čekoslovakijos. Todėl draugas Stalinas perkėlė savo dėmesį į Lenkiją. Štai čia ir pakliuvo Didžioji Britanija su Prancūzija į Stalino spąstus.

Atkreipkime dėmesį į datų sutapimą.

1939 m. kovo 28 d. generolo Franko kariuomenė įžengė į Madridą. Karo gaisras buvo užgesintas. Stalinui nebeliko ko tikėtis Ispanijoje. Numatydamas greitą karo Ispanijoje pabaigą, Stalinas įsakė Užsienio reikalų liaudies komisarui Litvinovui rengti antihitlerinę konferenciją.

1938 m. kovo 19 d. Litvinovas pateikė pasiūlymą sušaukti konferenciją, kurioje dalyvautų SSRS, Didžioji Britanija, Prancūzija, Lenkija, Rumunija ir Turkija. „Kolektyvinio saugumo" dingstimi Stalinas rengė Vokietijos izoliaciją ir blokadą.

Balandžio 17 d. Litvinovas pasiūlė sudaryti anglų, prancūzų ir sovietų sutartį.

Tuo pačiu metu Stalino diplomatija ėmėsi aktyvios veiklos rengdama dirvą, kad būtų sudaryta sutartis su Hitleriu: arba pasirašyk su manimi sutartį, arba pasmaugsime tave blokada.

Gegužės 5 d. Stalinas pašalina Litvinovą iš Užsienio reikalų liaudies komisaro posto ir į jo vietą skiria Molotovą. Jau tada įžvalgesni stebėtojai susigaudė, kokia buvo priežastis. Litvinovas žydas, Hitleris nesutiks turėti su juo reikalų. Jei Stalinas į šį postą paskyrė rusą, antrą savo įtakingumu Sovietų Sąjungoje žmogų, tuo pačiu metu palikdamas jam vyriausybės vadovo postą, vadinasi, užsienio politikoje bręsta ypatingos svarbos įvykiai.

Stalino apskaičiavimas paprastas: jeigu Didžioji Britanija ir Prancūzija sutiks palaikyti Europoje „kolektyvinį saugumą" pagal Stalino scenarijų, tada jis su jomis sudarys sąjungą, nukreiptą prieš Hitlerį. Jeigu ne, tada Stalinas „pasirūpins Europos saugumu", sudarydamas sąjungą su Hitleriu prieš Didžiąją Britaniją, Prancūziją ir visą likusią Europą.

★★★

Netrukus prasidėjo derybos tarp SSRS, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos dėl „agresoriaus pažabojimo".

Tai buvo spąstai. Tai buvo kablys su masalu, kurį Didžioji Britanija ir Prancūzija prarijo, nė nemirktelėjusios.

8 skyrius

KAM KOMUNISTAMS KOLEKTYVINIS SAUGUMAS?

Dirbtinai sukeltas badas paskatino žmogėdrystę. Vien tik vaikų 1933 metų badmečiu žuvo apie tris milijonus.

Genadijus Pokrasas
„Ruskaja myslj". 2004. Nr. 4.

1

1933 metais Vokietijoje Hitleris atėjo į valdžią, ir tuoj pat sovietų diplomatija išplėtė aktyvią veiklą lipdant antihitlerinį bloką: apginsime Europą nuo Hitlerio! Užtikrinsime kolektyvinį saugumą!

Kova už kolektyvinį saugumą – išskirtinio komunistų pasididžiavimo objektas: juk jie pirmieji įžvelgė pavojų ir padarė viską, kas įmanoma, kad apsaugotų Europą nuo karo.

„SSRS kova už kolektyvinį saugumą perėjo keletą nuoseklių etapų. Pirmas žingsnis šiame kelyje buvo Sovietų Sąjungos siūlymas pasirašyti susitarimą dėl agresijos ir agresoriaus (puolančiosios šalies) apibrėžimo, jis pateiktas 1933 m. vasario 6 d. Tarptautinėje konferencijoje nusiginklavimo klausimais." („Sovietų Sąjungos Didžiojo Tėvynės karo istorija". Maskva. 1961. T. 1. P. 82.)

Štai kaip tiksliai viskas sustyguota. 1933 m. sausio 30 d. Hitleris paskiriamas kancleriu, o lygiai po savaitės Sovietų Sąjunga jau žengė pirmą žingsnį kelyje į kolektyvinio saugumo Europoje užtikrinimą!

Suprantama, sovietų komunistai tuo nepasitenkino. Kova tik prasideda! Europos vyriausybes užgriuvo pasiūlymų lavina iš Kremliaus: regioninės sutartys! visuotinis nusiginklavimas! visos Europos saugumo sistema!

1933 m. gruodžio 12 d. Komunistų partijos Centro Komitetas priėmė specialų sprendimą išplėsti kovą už kolektyvinį saugumą...

Daug buvo padaryta. Net labai. Yra ką prisiminti. Sovietų Sąjungoje, o šiuo metu ir Rusijoje, profesoriai (su Saugumo komiteto pažymėjimais kišenėse) verksmingai pasakoja studentams apie tas tolimas dienas: didžiuokitės mūsų vadų ir diplomatų darbais! Kiek daug jie padarė, kad apsaugotų Europą nuo karo ir Hitlerio!

Tačiau mes saugumiečius akademikus sutrikdysime klausimu: kam Sovietų Sąjungai kolektyvinis saugumas? Dėl ko Kremliaus artistai šią komediją vaidino?

2

Juk iš tiesų keista. Slapta nuo viso pasaulio Stalinas sovietų teritorijoje rengė vokiečių tankistus, lakūnus, artileristus, pionierius, chemikus. Pažeidžiant Versalio sutartį, sovietų teritorijoje vokiečių konstruktoriai kūrė tankus, povandeninius laivus, kovinius lėktuvus, bandė nuodingąsias medžiagas ir sunkiąją artileriją. Stalinas pasirūpino Hitlerio pergale rinkimuose. Tą pripažino patys nacistai. Joachimas fon Ribentropas tvirtino, kad Hitlerio partijos priešai, t. y. komunistai ir socialdemokratai, „turėjo visas galimybes ją sunaikinti". Ribentropas rašė: „Jei 1932 metais mūsų priešai būtų buvę vieningi, jie būtų galėję mus nugalėti..." („Novoje vremia". 1994. Nr. 37. P. 43.)

Tačiau tada nacistų nugalėti nepavyko, nes nebuvo vienybės tarp Hitlerio priešininkų. Stalinas pasirūpino išskirti visus Hitlerio konkurentus ir priešininkus. Tai Stalinas įsakė vokiečių komunistams užsipulti ne hitlerininkus, o socialdemokratus. Todėl nugalėjo Hitleris.

Pats Hitleris suprato, kad į valdžią atėjo Stalino dėka, ir buvo jam dėkingas. 1940 m. gegužės 21 d. DVRA Generalinio štabo Žvalgybos valdybos viršininkas aviacijos generolas leitenantas I. I. Proskurovas pasiuntė gynybos ministrui Sovietų Sąjungos maršalui S. K. Timo-

šenkai pranešimą su užrašu „Slaptai“. Pranešime buvo pateiktas vokiečių karo atašė Maskvoje Ašenbrenerio[1] pasisakymas: „Buvau pas Hitlerį, ir jis man pasakė: „Atmink, kad Stalinas mūsų naudai atliko didį darbą, to mes niekada ir jokiomis aplinkybėmis neturime pamiršti.“ (T. Bušujeva. Prieš prakeikdami pabandykite suprasti. „Novyj mir“. 1994. Nr. 12.)

Tad kyla klausimas, kodėl Stalinas viena ranka vedė Hitlerį į valdžią 1933 metais, o kita čia pat būrė Europos valstybių bloką prieš Hitlerį?

Jei Stalinas nebūtų atvedęs Hitlerio į valdžią, nebūtų kilusi jokia grėsmė, ir tada „kolektyvinio saugumo“ užtikrinimo vajus būtų buvęs tiesiog nereikalingas. Atlaisvinęs kelią į valdžią Hitleriui, Stalinas tuo pačiu padarė Antrąjį pasaulinį karą galimą ir beveik neišvengiamą, o Stalino rėksniai Kolcovas, Erenburgas, Henris ir į juos panašūs ragino pasaulio tautas stiprinti solidarumą ir būti budrias.

Jei Stalinui iš tikrųjų buvo būtinas „kolektyvinis saugumas“, tai nereikėjo Sovietų Sąjungoje rengti vokiečių lakūnų ir tankistų, nereikėjo mokyti Geringo, Manšteino, Guderiano, nereikėjo padėti Hitleriui rinkimuose. Jei Stalinas to nebūtų daręs, Antrasis pasaulinis karas tiesiog nebūtų galėjęs kilti. Štai tuomet ir būtų buvęs užtikrintas Europos saugumas.

3

Dar vienas klausimas: kokia gi, tiesą sakant, Stalinui nauda iš „kolektyvinio saugumo“? Nejaugi jis tikėjosi Belgijos arba Liuksemburgo broliškos pagalbos, jei Hitleris užpultų Sovietų Sąjungą?

Tik kas gi, be Hitlerio, galėjo mus užpulti? Estija? Latvija? Netikiu. Lenkija? Vengrija? Suomija? Rumunija? Kokios jų galimybės pergalingai pasiekti Vladivostoką ir Magadaną?

---

[1] Heinrich Aschenbrenner (1895–1960).

Net Tuchačevskis, ir tas suprato, kad mūsų liaudį reikia bauginti realiu priešu. Bet prie vakarinių SSRS sienų iki 1939 metų sutarties Maskvoje pasirašymo nebuvo valstybių, galinčių sėkmingai kariauti puolamąjį karą su Sovietų Sąjunga. Todėl Tuchačevskis dar 1920 metų pradžioje sugalvojo lenkų ir vokiečių koaliciją, kuri esą buvo pasirengusi bet kurią akimirką kibti Sovietų Sąjungai į gerklę.

Apie tą mistinę lenkų ir vokiečių koaliciją Tuchačevskis rašė nuo Pilietinio karo laikų iki pat savo arešto. Ir suimtas, būdamas Ježovo belangėje, Tuchačevskis parašė visą veikalą apie agresyvų lenkų ir vokiečių bloką, rengiantį SSRS užpuolimą. Fantastinis Tuchačevskio darbas nevertas, kad ties juo bent prabėgomis stabtelėtume.

Tuo metu, kai Stalinas ir jo ištikimi bendražygiai didvyriškai kovojo už „kolektyvinį saugumą", Sovietų Sąjunga neturėjo bendrų su Vokietija sienų. Sovietų Sąjunga nuo galingųjų Europos valstybių buvo atitverta neutralių valstybių barjeru, todėl netikėtai užpulti SSRS Europoje buvo neįmanoma. Be to, Stalinas turėjo teritoriją, kurios užkariauti neįstengtų niekas. O jei ir būtų kam pasisekę užkariauti, tai išlaikyti savo rankose nebūtų pavykę niekam. Tai kurių galų jam „kolektyvinis saugumas"?

Karas galėjo kilti tarp Prancūzijos ir Vokietijos. Arba tarp Lenkijos ir Vokietijos. Bet tai, kad Hitleris ėmė pulti Lenkiją, tuo pačiu reiškė, kad į karą įtraukiama Prancūzija ir Britanija.

Bet kuriuo atveju Sovietų Sąjunga agresijos auka galėto tapti nebent pati paskutinė. Tai kodėl Stalinas labiau už kitus susirūpino „kolektyviniu saugumu"?

Draugo Stalino šalyje – masinis žmonių naikinimas ir badas su žmogėdryste. Ar jam dar jaudintis dėl sočios Danijos ir ištvirkusios Olandijos gerovės? Ketvirtajame dešimtmetyje Stalino imperijoje, kaip prisimename, tankų, patrankų, lėktuvų ir povandeninių laivų buvo pagaminama daugiau negu visose likusiose pasaulio šalyse sudėjus visas kartu. Ir štai draugas Stalinas susirūpino Europos „kolektyviniu saugumu": kad tik kur karas neplykstelėtų, kad neatneštų kam kančių, kaip tik kaip nors pavyktų nuo karo sunkumų apsaugoti lenkų ir norvegų buržujus.

Sovietų Sąjungoje verslininkai buvo išnaikinti absoliučiai visi lig vieno. Pirkliai, bankininkai, pramoninkai – visi, kas nespėjo pabėgti, sunaikinti. Nes buržujus – proletariato priešas. Stalinas nepasitenkino stambiaisiais buržujais. Jis ėmėsi ir smulkiųjų. Jei turi dvi karves, vadinasi, buožė. Buožės – smulkioji buržuazija. Tokius būtina tremti į tundrą ir taigą! Myriop! Jei jau laiko dvi karves, vadinasi, gali atsirasti ir trečia. O nuo trijų karvių iki multimilijardinių turtų – vienas žingsnis. Todėl buožes smaugti reikia dar esant užuomazgai! Sunaikinti kaip klasę!

Ir tuo pačiu metu draugas Stalinas per naktis nemiega. Vis mąsto, kaip Paryžiaus ir Londono milijardierius nuo Hitlerio išgelbėti, kaip užtikrinti jų saugumą, kaip išsaugoti jiems taiką ir ramybę.

Paaiškinkite man suprantamai, kurių galų Stalinui reikia saugoti buržujų saugumą?

Niekas kol kas nesugalvojo atsakymo į šį klausimą. Todėl mums pasakojama, kad visai ne Stalinas sumanė „kolektyvinį saugumą". Girdi, ne jo rankų darbas, ne jo išmonė. Pasakojama, kad „kolektyvinis saugumas" – ištikimo leniniečio Užsienio reikalų liaudies komisaro draugo Maksimo Maksimovičiaus Litvinovo darbas. Esą tai jis už taiką kovojo, nepaisydamas piktadario Stalino.

Stalinas CK narius, maršalus ir armijų vadus tiesiog būriais naikino, o stalininio CK narys draugas Litvinovas tuo metu, atseit, nekreipdamas dėmesio į kruvinąjį Staliną, vykdė savo veiklą už visuotinį ir visišką nusiginklavimą, gerų kaimyninių santykių Europoje ir visame pasaulyje nusistovėjimą. Štai koks geras draugas atsirado Kremliuje.

O mano galva, jei draugas Litvinovas nors žodelį būtų tarstelėjęs prieš Stalino valią, tai iš Užsienio reikalų liaudies komisaro kėdės jis bematant būtų išlėkęs, ir degtų minėtas draugas ryškia liepsna Dono kapinių krematoriume kartu su draugu Tuchačevskiu ir kitais draugais.

Be Stalino žinios jokios draugo Litvinovo iniciatyvos, taip pat ir „kolektyvinis saugumas", negalėjo būti ne tik oficialiai paskelbti, bet ir aptarti glaudžiame Užsienio reikalų liaudies komisariato vadovų

būrelyje. Nes juos visus tuoj pat būtų apkaltinę dešiniu kairuolišku nukrypimu ir it kiškelius laukymėje iššaudę.

Tik taip ir lieka neatsakyta, kam gi reikėjo Stalinui saugoti buržujų ramybę?

4

Keistų dalykų Stalino užsienio politikoje daugybė. Su kuo jis ieškojo sąjungos? Pirmiausia – su Britanija ir Prancūzija. Rado su kuo!

1935 m. kovo 16 d. Vokietijoje buvo įvesta visuotinė karinė prievolė. Tai buvo niekas kita, kaip tik oficialus Versalio taikos sutarties nutraukimas. Britanijai ir Prancūzijai šis Hitlerio žingsnis – karo pradžios priežastis ir dingstis. Bet Britanija ir Prancūzija nedarė nieko, kad Hitlerį pažabotų.

1936 m. kovo 7 d. Hitleris įvedė kariuomenę į demilitarizuotą Reino zoną. Pagal Versalio ir Lokarno sutarčių sąlygas Vokietija neturėjo teisės ten laikyti savo kariuomenę. Bet koks šio draudimo pažeidimas buvo vertinamas kaip agresija. Prancūzija ir Britanija privalėjo kaip atsaką į agresiją paskelbti karą Vokietijai. Tik jos nė nekrustelėjo uodegų.

1938 metais Hitleris prie Vokietijos prijungė Austriją. Tai naujas pasipiktinimą keliantis Versalio sutarties pažeidimas. Britanija ir Prancūzija turėjo pareikšti savo nuomonę. Tačiau jos vėl nieko nedarė.

1939 metų kovo mėnesį Hitleris užgrobė Čekoslovakiją ir išmėsinėjo ją gabalais. Vėlgi jokių veiksmų iš Britanijos ir Prancūzijos pusės.

Kyla klausimas, kodėl Stalinas ieškojo sąjungos su Britanija ir Prancūzija, kurios nesilaikė žodžio ir akivaizdžiai nesugebėjo ginti net savo interesų? Gal Stalinas tikėjosi, kad Britanija ir Prancūzija, nesistengiančios apginti save, puls ginti Sovietų Sąjungą?

Mano manymu, draugas Stalinas buvo ne kvailesnis už mus. Britanijos ir Prancūzijos pagalbos jis akivaizdžiai nesitikėjo. Kurių galų

tada draugas Litvinovas plėšėsi? Kodėl įkalbinėjo už „kolektyvinį saugumą“, jeigu žinojo, kad niekaip negalima pasitikėti sąjunga su Britanija ir Prancūzija?

Sutartis su Britanija, Prancūzija, JAV Stalinui buvo visiškai nereikalinga. Jei šių šalių vadovai būtų manę, kad jiems apsimoka padėti Stalinui, tai patys galėjo parodyti iniciatyvą ir pasirašyti bet kokią sutartį. Arba galėjo tiesiog padėti be jokių sutarčių. Būtent taip vėliau ir atsitiko.

Jeigu jie manė, kad pagalba Stalinui neatitinka jų interesų, tai galėjo atrasti šimtą tūkstančių priežasčių išsisukti, kad nereikėtų vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Ir jokia sutartis čia nepadės. Taip vėliau irgi įvyko. Buvo susitarta dėl Antrojo fronto atidarymo 1942 metais. Tačiau sąjungininkai iš Vakarų manė, kad tai jiems brangiai kainuos. Jiems buvo naudinga išsilaipinti Prancūzijoje tik tuomet, kai stuburas Vokietijai bus visiškai perlaužtas, kai karo baigtis bus nulemta. Taip jie ir padarė.

Mes tai suprantame, nejaugi Stalinas to nesuprato? Kodėl jis daugelį metų kovojo už vadinamąjį „kolektyvinį saugumą“? Kodėl jis siekė sudaryti sutartį su Britanija ir Prancūzija? Juk tūkstantmečių patirtis neturi išimčių: jei tavo galimam sąjungininkui dabar nenaudinga tave palaikyti, tai jis ras priežastį išsisukti, kad nereikėtų vykdyti savo įsipareigojimų. Ir atvirkščiai: jei kažkam naudinga tave šiuo metu palaikyti, tai jis tai darys net be jokių išankstinių susitarimų.

Trumpai tariant, popierėlio apie savitarpio pagalbą buvimas ar nebuvimas nieko nekeičia. Kurių galų Stalinui prireikė tokio popierėlio?

5

Nuo tos akimirkos, kai Hitleris atėjo į valdžią, asmeniniai Stalino pasiuntiniai bandė prispirti Hitlerį sudaryti brolišką sąjungą. Tuo pačiu metu Stalino pasiuntiniai Varšuvoje, Prahoje, Paryžiuje, Londone gąsdino Vokietijos keliamu pavojumi ir kvietė imtis „kolektyvinio saugumo“.

Stalinas įsiūbavo valtį. Hitlerį gąsdino tuo, kad susivienys su Britanija ir Prancūzija, o Britaniją su Prancūzija – kad susivienys su Hitleriu.

Stalinas leido Hitleriui suprasti: jei tarp mudviejų nebus sąjungos, tada prieš tave sukelsiu visą Europą. O Europą Stalinas baugino: Sovietų Sąjunga itin silpna ir nepaprastai baikšti – jei jūs nepradėsite karo su žmogėdra Hitleriu, tai aš būsiu privestas eiti į sąjungą su juo.

Žaidimo kaina augo. Stalinas informaciją apie santykius su Hitleriu pakišdavo visose Europos sostinėse. Ten kildavo sumaištis ir įsiliepsnodavo troškimas užbėgti už akių Maskvos ir Berlyno sąmokslui. Prasidėdavo derybos Paryžiuje, Londone, Prahoje... Informaciją apie tai Stalinas kyštelėdavo Hitleriui: žiūrėk, prismaugsiu...

Tais metais Amerikoje susidarė labai didelė žemės ūkio perprodukcija. Komunistai mėgsta rodyti įniršusiems žiūrovams pasibaisėtinus kadrus, kuriuose Amerikos fermeriai pila pieną tiesiai ant žemės, degina pasėlius, užmuša karves ir chlorkalkėmis apipila jų lavonus.

Sovietų Sąjungoje perprodukcijos problema buvo sprendžiama kur kas griežtesniu būdu. Raudonosios armijos daliniai, vadovaujami savo šaunių vadų, apsupdavo ištisus rajonus. Tuos valstiečius, kurie išaugindavo daugiau už kitus, drauge su šeimomis, siautėjant žiemai, suvarydavo į gyvulinius vagonus, nugabendavo už daugelio tūkstančių kilometrų į Sibirą, Uralą, Kazachstaną ir ten išmesdavo šaltyje plikoje stepėje. Ši milžiniška operacija buvo įgyvendinama Stalino įsakymu. Tiesiogiai vadovavo Molotovas. Po daugelio metų jo buvo paklausta, kiek gi žmonių tada buvo išvežta į laukinius negyvenamus rajonus? Molotovas atsakė: „Stalinas kalbėjo, kad mes iškėlėme dešimt milijonų. Iš tikrųjų mes iškėlėme dvidešimt milijonų." (F. Čiujevas. „Molotovas". Maskva: Olma-Press. 2002. P. 458.)

Tais metais į koncentracijos stovyklą pakliuvo baltarusių valstietis Ivanas Solonevičius. Jis vienas iš nedaugelio, kuriems pavyko pabėgti pradžioje iš lagerio, paskui – iš nugalėjusio proletariato šalies. Jis paliko sukrečiantį liudijimą to, ką teko išgyventi. Štai kaip jis vertina tą

laikotarpį: „Sovietų režimas buvo organizuotas ne šalies poreikiams, o pasaulinės revoliucijos labui. Šalies poreikiai jam iš esmės nieko nereiškia. Neįsivaizduoju, kad kaip nors kitaip būtų galima paaiškinti ir kolektyvizacijos epopėją, ir lagerių tragediją. Tačiau jei jūs pažvelgsite iš šio atskaitos taško, tai visa sovietinė buitis – nuo smulkmenų iki milžiniškų dalykų – įgaus logišką ir išsamų paaiškinimą." („Rusija konclageryje". Maskva: leidykla „Maskva". 1999.)

6

Raktus nuo Antrojo pasaulinio karo Stalinas laikė savo rankose. Stalinui visiškai nereikėjo sudarinėti ir pasirašinėti jokių susitarimų ir sutarčių. Stalinas galėjo pasirūpinti kolektyviniu saugumu Europoje savo jėgomis. Reikėjo garsiai ir aiškiai pareikšti Hitleriui: gali Europoje pulti, ką tik panorėsi, bet naftos tau neduosiu. Štai ir viskas. Antrasis pasaulinis karas po tokio pareiškimo tiesiog negalėjo kilti.

Tačiau Stalinas veikė kitaip. Jis pasakė Hitleriui: pulk ką nori, o aš tave aprūpinsiu ne tik nafta, bet ir javais, medvilne, nikeliu, manganu, chromu, variu, alavu, vanadžiu, molibdenu, volframu. Pulk, o aš tau tieksiu net tai, ko pats neturiu, ko pačiam trūksta. Už tolimų jūrų pirksiu kaučiuką triskart brangiau, pats permokėsiu ir tau vos ne dykai atiduosiu. Tik pulk!

Ir kai karas galų gale plykstelėjo, centrinis Komunistų partijos laikraštis „Pravda" kiek truktelėjo uždangą nuo tikrųjų Kremliaus gyventojų jausmų. Rašytoja komunistė Vanda Vasilevskaja buvo priimta draugo Stalino (tada apie tai niekas nežinojo) ir paskui prapliupo galingu straipsniu štai tokia dvasia: „Virpa pasaulio pagrindai, slysta žemė iš po žmonių ir tautų kojų. Liepsnoja gaisai, ir pabūklų griausmas drebina jūras ir žemynus. Tarsi pūkas vėjyje prapuola valstybės ir šalys... Kaip tai nuostabu, kaip puiku, kai visas pasaulis sukrečiamas iš pagrindų, kai žūsta galybės ir krenta didybės."

Štai ji – tikroji tiesa. Štai jis – tikrasis draugo Stalino požiūris į kolektyvinį Europos valstybių saugumą.

★★★

Iš pirmo žvilgsnio Stalino politikai trūko logikos: jis rengė vokiečius karui, tiesė Hitleriui kelią į valdžią ir tuo pačiu metu rodė jaudinantį susirūpinimą britų bei prancūzų buržujų saugumu. Tik nėra čia nieko keisto, ir logika geležinė: Stalinas rengė Hitlerį sutriuškinti buržuazinę Europą, o šią kurstė prieš Hitlerį.

9 skyrius

KAM RAUDONAJAI ARMIJAI REIKIA KORIDORIŲ PER LENKIJĄ?

Raudonoji armija buvo agresyvios totalitarinės despotijos, siekusios pavergti visą pasaulį, instrumentas.

A. Gogunas
„Tarp Hitlerio ir Stalino".
Sankt Peterburgas: Neva. 2004. P. 213.

1

Stalino politika buvo visai paprasta: Ispanijoje nepavyko sudaužti kaktomis Vokietijos su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, bet nieko baisaus – jas galima sukiršinti Čekoslovakijoje. O jei ne, supjudysime Lenkijoje.

Tad 1938 metų pabaigoje Stalinas visiškai pakeitė visas savo propagandines pakraipas. Antihitlerinė propaganda Sovietų Sąjungoje staiga išsyk užsičiaupė. Dabar Stalinui svarbiausia buvo nuraminti Hitlerį: griebk Europoje viską, kas patinka, aš tau netrukdysiu.

Hitleris reikalavo persvarstyti Versalio sutartį. Pagal šią sutartį Rytų Prūsija buvo atskirta nuo likusios Vokietijos dalies, o Dancigas paskelbtas laisvuoju miestu. Hitleris reikalavo, kad lenkų žemėje jam būtų suteiktas koridorius tarp Rytų Prūsijos ir pagrindinės Vokietijos teritorijos. Be to, Dancigas turėjo tapti Vokietijos dalimi.

Lenkijos vyriausybė atsisakė įvykdyti Hitlerio reikalavimus. Didžioji Britanija garantavo Lenkijos saugumą. Tarp Lenkijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos buvo pasirašyti tarpusavio pagalbos susitarimai.

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vyriausybės nusprendė į savo pusę patraukti dar ir Sovietų Sąjungą.

Tai buvo baisi ir nedovanotina klaida.

Kai tik Britanija ir Prancūzija sutiko su derybomis dėl „kolektyvinio saugumo", karas Europoje tapo neišvengiamas. Visa bėda, kad derybos tarp Britanijos, Prancūzijos ir Sovietų Sąjungos nedavė ramybės Hitleriui. Jis manė, kad „kolektyvinis saugumas" – tai Vokietijos apsupties politika (VIŽ, 1963, Nr. 12. P. 25). Tai – žaliavų blokados grėsmė. Hitleris manė, kad Vokietija yra spaudžiama į kampą, ir karštligiškai ieškojo išeities iš šios itin nemalonios padėties.

Tuo metu Stalino diplomatai pareikalavo, kad Britanijos ir Prancūzijos karinės misijos nedelsiant atvyktų į Maskvą. Britanijos ir Prancūzijos vyriausybės sutiko. O draugai iš Kremliaus ragina – greičiau!

Iki šiol niekas nepaaiškino, kam buvo reikalingas toks skubotumas. Vėliau net oficialūs sovietų istorikai buvo privesti pripažinti, kad nebuvo priežasčių skubėti. „Vargu ar dabar, išstudijavus pagrindinius valstybinius ir karinius Japonijos bei Vokietijos dokumentus, galima sutikti, kad 1939 metų rugpjūtį Sovietų Sąjungai grėsė tikras karo dviem frontais pavojus... Mes dabar jau žinome, kad Japonija nesiryžo užpulti SSRS net pačiais kritiškiausiais momentais 1941 ir 1942 metais, kai mūsų šalis buvo patekusi į beviltišką padėtį. Ir hitlerinė Vokietija 1939 metais neturėjo konkretaus karo su SSRS plano." (VIŽ, 1988, Nr. 12. P. 59.)

Tačiau Stalinas nekantravo: laikas nelaukia! Lėkit strimgalviais į Maskvą!

Britanijos ir Prancūzijos delegacijos atvyko į Maskvą. Jas pasitiko aukščiausiu lygiu. Ir prasidėjo komedija.

Stalino spąstai veikė nepriekaištingai. Viena iš dviejų:

– arba Stalinas privers Britaniją ir Prancūziją užpulti Vokietiją;

– arba apkaltins jas derybų nutraukimu, nuolaidžiavimu agresijai ir suvers kaltę dėl karo Europoje kilimo.

Stalino taktika visai paprasta – iškelti nepriimtinus reikalavimus: ponai, susitarkime, kad jūs pradedate tramdyti Vokietiją tiek tiesioginės, tiek „netiesioginės agresijos" atveju.

Tai vaikiškas matas.

Po tokio pasiūlymo Britanijos ir Prancūzijos delegacijos atsidūrė kvailio vietoje. Pasirašyk sutartį, kad Britanija ir Prancūzija pasirengusios užpulti Vokietiją „netiesioginės agresijos" iš jos pusės atveju, ir tada Stalinas viso pasaulio akivaizdoje pareikalaus vykdyti šį įsipareigojimą. „Netiesioginės agresijos" pavadinimu galėjo būti įvardyta kas tik nori. Ir Stalinas bus teisus, kai reikalaus, kad Didžioji Britanija ir Prancūzija, atsakydamos į bet kokius Vokietijos veiksmus, skelbtų jai karą.

Jeigu nepasirašysi sutarties, tada Stalinas paskelbs, kad Britanija ir Prancūzija – agresoriaus talkininkės, kad jos nenori sutramdyti Hitlerio.

2

Taigi, 1939 m. rugpjūčio 12 d. Maskvoje prasidėjo SSRS, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karinių misijų derybos. Visų akivaizdoje sovietų karinės delegacijos vadovas gynybos komisaras Sovietų Sąjungos maršalas Vorošilovas postringavo apie tai, kaip čia „sutramdžius Hitlerį". O šešėlyje vyko visai kiti dalykai.

Rugpjūčio 11-ąją, t. y. dar iki derybų su Didžiąja Britanija ir Prancūzija pradžios, Stalinas nusprendė pradėti derybas su Vokietija dėl Lenkijos padalijimo. Šis sprendimas buvo įformintas Molotovo telegrama SSRS reikalų patikėtiniui Vokietijoje Georgijui Astachovui. Telegrama buvo gauta šeštadienį, rugpjūčio 12-ąją. Tą pačią dieną 17.30 val. telegramos turinys buvo perduotas Hitleriui, tuo metu vedusiam derybas su Italijos užsienio reikalų ministru grafu Čianu[1]. Kiek pamąstęs Hitleris savo pašnekovui taip apibūdino Molotovo telegramą: „Rusai sutinka, kad į Maskvą politinių derybų būtų atsiųstas vokiečių atstovas."

Pats Čianas apie tai paliko tokį įrašą: „Rusų ir vokiečių santykiai

[1] Gian Galeazzo Ciano (1903–1944).

plėtojasi labai palankiai, ir kaip tik šiomis dienomis buvo gautas rusų pasiūlymas kviečiant nusiųsti į Maskvą įgaliotą vokiečių pusės atstovą derybų dėl draugystės sutarties." (Fleishhauer I. „Sutartis. Hitleris, Stalinas ir vokiečių diplomatijos iniciatyva. 1938–1939". Maskva, 1990. P. 237–238; Rozanovas G. L. „Stalinas-Hitleris. Dokumentinė sovietų ir vokiečių diplomatinių santykių 1939–1941 m. apybraiža". Maskva. 1991. P. 84–86.)

Stalinas visam pasauliui atvirai demonstravo ryžtą sustabdyti hitlerinę agresiją, o tuo pačiu metu (ir net anksčiau) slapta tiesė Hitleriui draugystės ir pagalbos ranką.

Šiais gudriais veiksmais Stalinas apsidraudė nuo nesėkmės, kad ir kaip pakryptų įvykiai. Brendo Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos konfliktas su Vokietija. Stalinas palaikė (atvirai arba slapta) draugiškus santykius su visais būsimo kivirčo dalyviais ir visus kurstė imtis aktyvesnių veiksmų.

1939 m. rugpjūčio 14 d. per derybas maršalas Vorošilovas iškėlė klausimą, ar Lenkijos vyriausybė pasirengusi suteikti koridorius praleisti Raudonosios armijos dalinius per Lenkijos teritoriją, jei kiltų konfliktas su Vokietija.

Į šį klausimą sulaukta neigiamo atsakymo.

– Ak, taip! – tarė draugai iš Kremliaus. – Tada mes pasirašome sutartį su Hitleriu ir drauge su juo dalijame Lenkiją dalimis.

Ir pasirašė. Ir padalijo.

3

Lenkijos atsisakymas praleisti Raudonosios armijos kariuomenę per savo teritoriją Kremliaus propagandai tapo universaliu triuškinančios galios argumentu. Į klausimą, kodėl buvo pasirašyta sutartis su Hitleriu, nedelsiant buvo gautas atsakymas: taigi Lenkija atsisakė suteikti mums koridorius! Mes buvome pasirengę ginti Lenkiją, o ji nepanoro.

Logika tiesiog pritrenkianti: įsileisk mane į savo namus, ir aš tave apginsiu. O jei neleisi – sudraskysiu į gabalus.

Draugas Vorošilovas, iš už kurio nugaros styrojo Stalino ūsai, samprotavo taip: arba Lenkijos valstybė leidžia Raudonąją armiją į savo žemes, arba Raudonoji armija drauge su Hitleriu sunaikina Lenkijos valstybę.

Tai tipiška mafijos rokiruotė: mes imamės saugoti jūsų restoraną po mūsų šiltu sparnu. Nesutinkate? Tada paimsime jėga. Arba sudeginsime.

Žvelgdami į tuos įvykius iš naujo tūkstantmečio pozicijų, mes priversti pripažinti, kad Lenkijos vyriausybės sprendimas neleisti raudonųjų į savo žemę buvo, be abejo, teisingas.

Pradėsime nuo grynai etinės pusės.

Jei Sovietų Sąjunga ketino ginti Lenkiją nuo vokiečių agresijos, tai derybas derėjo vesti visai ne su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, o su Lenkija. Jei buvo keliamas klausimas dėl Lenkijos ir Sovietų Sąjungos saugumo, tai kuo čia dėtos Didžioji Britanija ir Prancūzija?

Didžioji Britanija ir Prancūzija turėjo savų interesų, jie galėjo sutapti su Sovietų Sąjungos interesais, bet galėjo ir nesutapti. O Lenkijai svarbūs dalykai šiuo klausimu visiškai sutapo su Sovietų Sąjungos siekiais – neleisti Vokietijos į rytus!

Tad jei jau kalba pakrypo apie tai, kaip sustabdyti Vokietijos judėjimą į rytus, tai pirmiausia reikėjo pačią Lenkiją kviesti prie derybų stalo. Bet draugas Vorošilovas nesusiprotėjo. Už jį galvą suko draugas Stalinas, ir sumąstė staliniška maniera: Lenkijos nekviesti, Lenkijos saugumo klausimus spręsti jai už nugaros, reikalauti atsakymų į gyvybiškai svarbius lenkams klausimus ne iš Lenkijos vyriausybės, o iš britų ir prancūzų. Ir reikalauti atsakymo nedelsiant!

Paprasčiau tariant, Lenkijos saugumo klausimai buvo sprendžiami jai nedalyvaujant, taip tarsi Lenkija nėra savarankiška valstybė, ji jau nurašyta, tarsi ne Varšuvoje, o Paryžiuje ir Londone turi būti svarstomas klausimas, leisti Raudonąją armiją į lenkų žemes ar neleisti.

Su apgailestavimu reikia pripažinti, kad Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijas sudarė ne patys protingiausi žmonės. Kai

tik Vorošilovas iškėlė klausimą apie koridorius per Lenkiją, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos atstovai turėjo nedelsiant, draugiškai ir griežtai atsakyti: mes negalime spręsti šio klausimo, mes neįgalioti jo aptarti. Bet britų ir prancūzų išminčiai pakliuvo į Stalino spąstus, – jie įsivėlė į diskusijas.

Stalino apskaičiavimas buvo tikslus. Pasiūlyti aptarti klausimą dėl Lenkijos suvereniteto, į derybas nepakvietus Lenkijos delegacijos, reiškė apgalvotą atvirą ir įžūlų diplomatinį įžeidimą. Jei Lenkijos vyriausybė į iškeltą klausimą būtų atsakiusi teigiamai, tai būtų tapę šaliai gėda ir nacionaliniu pažeminimu.

Įsivaizduokite, kad kažkokie žmonės už uždarų durų tarp savęs aptarinėja, leisti į jūsų namus pašalinius ar ne. Į savo draugiją jūsų jie nekviečia. Susitarę tarpusavyje, kyšteli galvą pro duris: ei tu, žmogeli, kaip, sutinki?

Aš tokius išminčius pasiųsčiau po velnių. Lenkijos vyriausybė pasielgė būtent taip. Kitaip ji negalėjo pasielgti ir neturėjo tokios teisės! Bet kuriuo atveju principinga politika yra vienintelė teisinga. Lenkijos vyriausybė tąkart pasirodė visapusiai principinga. Tad nusipelnė tik garbės ir pagarbos!

Tolesni įvykiai visiškai patvirtino Lenkijos vyriausybės sprendimo teisingumą. Po kelių mėnesių Estija, Lietuva ir Latvija leido įkurdinti jų teritorijose Raudonosios armijos įgulas. Suprantama, kad tie daliniai buvo įkurdinti „saugumo nuo vokiečių agresijos užtikrinimo“ labui. Jokio saugumo Baltijos šalims Raudonoji armija užtikrinti nesugebėjo. 1941 metų vasarą Hitleris išspyrė sovietinius „gynėjus“ iš Pabaltijo per porą savaičių.

Užtat toks „saugumo užtikrinimas“ jau 1940 metų vasarą virto „liaudies masių sukilimu“, teisėtų vyriausybių nuvertimu, „savanorišku stojimu į brolišką tautų šeimą“, kolektyvizacija, masiniu žmonių naikinimu ir okupacija, o ši buvo numatyta amžių amžiams.

Jei 1939 metais Lenkijos vyriausybė būtų davusi sutikimą įsileisti Raudonąją armiją į savo teritoriją, tai per labai trumpą laiką Varšuvoje būtų įvykusi „socialistinė revoliucija“.

4

Lenkija negalėjo ryžtis tokiam žingsniui. Ir teisingai. Suomija, didžioji Lenkijos dalis, Estija, Lietuva, Latvija, Besarabija kadaise įėjo į Rusijos imperijos sudėtį. Griuvus imperijai jos nebebuvo pavaldžios Maskvai. Antrojo pasaulinio karo pradžioje Sovietų Sąjunga bandė visas tas žemes susigrąžinti į savo rankas. Lenkija ir Suomija priešinosi, tad po karo jos išsaugojo savo valstybingumą, nors ir apkarpytą. O visi, kas 1940 metais nesipriešindami priėmė sovietų kariuomenę, po karo buvo įtraukti į Sovietų Sąjungą.

Lenkijos vyriausybė atsisakė praleisti sovietų kariuomenę per savo teritoriją, nes suprato, kuo tai baigsis. Lenkijos vyriausybė atsisakė įsileisti sovietų kariuomenę, ir tai žygdarbis. Šiuo žingsniu Lenkijos vyriausybė užtikrino lenkų tautai viltį kada nors atgaivinti šalį. Naujojo tūkstantmečio pradžioje Lenkijos ekonomikos vystimosi tempai vieni iš didžiausių Europoje. Viena iš priežasčių – tai lemia, kad lenkai visada priešinosi komunizmui, taip pat ir 1939 metų vasarą.

5

1920 metais Stalinas ir Vorošilovas veržėsi per Lenkiją į Vokietiją, kad įžiebtų Pasaulinės revoliucijos gaisrą.

Stalinas ir Vorošilovas buvo sumušti Pilsudskio.

Nuo 1920 iki 1939 metų Stalinas ir Vorošilovas darė viską, kas įmanoma ir neįmanoma, norėdami nuversti Lenkijos vyriausybę ir įvesti ten komunistinę diktatūrą. Net ėmė siųsti į lenkų teritoriją čekistų teroristines gaujas, kurioms vadovavo I. Nechvidovičius, S. Vaupšas, V. Koržas, K. Orlovskis ir į juos panašūs, – jos turėjo išplėtoti „partizaninį karą".

„Partizaninis karas" nepavyko. Stalinui ir Vorošilovui teko visus tuos didvyrius susigrąžinti namo ir panaudoti juos pagal jų pagrindinę – sargybinių ir šaudytojų – specializaciją. Pavyzdžiui, Vaupšas ėmė vadovauti koncentracijos stovyklai, o vėliau vėl išvyko į užsienį,

šį kartą į Ispaniją, kurti laimingo gyvenimo, pasinaudojus savo gausia teroristo ir kalėjimo prižiūrėtojo patirtimi.

Lygiai tokia pat ir Orlovskio biografija: nuo 1920 iki 1925 metų vadovavo teroristų gaujai Lenkijoje, paskui buvo stambus viršininkas statant Belomoro kanalą – vieną garsiausių GULAGo statybų. Vėliau – draugiška pagalba Ispanijos liaudžiai.

Patikrinkite Koržo, Nechvidovičiaus ir kitų sovietų tarptautinio terorizmo didvyrių biografijas ir su nuostaba pastebėsite vis tą patį: „partizaninis karas" Lenkijoje, svarbios pareigos NKVD, toliau – Ispanija.

Ir štai 1939 metais visi tie vaupšai ir orlovskiai vėl susirinko Maskvoje ir laukė naujo darbo. O draugai Stalinas ir Vorošilovas tuo metu staiga užsidegė troškimu ginti Lenkiją, todėl pareikalavo, kad jų kariuomenė būtų įsileista į lenkų žemes.

Suprantama, kad toks reikalavimas Lenkijos vyriausybei buvo nepriimtinas. Stalinas ir Vorošilovas tai žinojo. Todėl ir pareikalavo.

Lenkija atsisakė praleisti sovietų kariuomenę per savo teritoriją. Stalinui to ir tereikėjo. Atsisako praleisti? Tada galas deryboms su Britanija ir Prancūzija. Tada mes pasirašome sutartį su Hitleriu!

Ir netrukus ją pasirašė.

6

Komunistų ideologai tvirtina: mes neturėjome išeities – arba giname Lenkiją kaip savo sesę, arba drauge su Hitleriu ją pribaigiame ir suplėšome dalimis. Kito pasirinkimo nebuvo.

O mes atkreipsime dėmesį į artimas datas.

Klausimą dėl koridorių, kuriais reikės praleisti Raudonąją armiją per Lenkijos teritoriją, pirmą kartą Vorošilovas iškėlė 1939 m. rugpjūčio 14 d., o jau rugpjūčio 19 d. Molotovas davė galutinį sutikimą, kad Ribentropas atvyktų į Maskvą dalytis Lenkijos.

Paprasčiau tariant, Kremliaus kovotojai už kolektyvinį saugumą klausimą dėl koridorių kėlė taip, kad į jį buvo galima gauti tik neigiamą atsakymą. Be to, nenumatė jokio laiko pamąstyti.

Jei Lenkijos vyriausybė, nepaisant sveiko proto ir nacionalinių šalies interesų, vis dėlto būtų pakeitusi savo sprendimą ir leidusi Raudonosios armijos daliniams judėti savo teritorija, tai vis vien buvo neįmanoma pakeisti padėties: Kremliuje jau į lubas šaudė kamščiai už brolišką Stalino ir Hitlerio draugystę.

O draugas Vorošilovas paskelbė: „SSRS sudarė nepuolimo sutartį su Vokietija, beje, todėl, kad derybos su Prancūzija ir Anglija dėl neįveikiamų nesutarimų atsidūrė aklavietėje." („Izvestija", 1939 m. rugpjūčio 27 d.)

Stulbinanti logika. Didžioji Britanija ir Prancūzija nenori pulti Vokietijos, esant jos „netiesioginei agresijai", todėl mes tampame ne „netiesioginiais", o tiesioginiais ir tikrais agresoriais, žudikais ir žmogėdromis, mes tampame Hitlerio sąjungininkais ir tieksime jam visa, kas būtina Europai sutriuškinti, ir drauge su juo plėšysime Europą.

7

Populiariausias komunistų paaiškinimas, kodėl buvo sudaryta Molotovo ir Ribentropo sutartis, – kad Raudonoji armija buvo visiškai nepasirengusi karui. Stalinui esą reikėjo laimėti laiko ir nukelti karo pradžią. Stalinas vilkino karą ir 1939 metais, ir 1940 metais. Bet ir paskui jis vis dar buvo visiškai nepasirengęs ir darė viską, kas įmanoma, kad karas kiltų ne 1941 metais, o bent jau 1942 ar 1943 metais.

Labai geras paaiškinimas.

Tik kaip jį susieti su reikalavimu suteikti koridorius?

Vorošilovas reikalavo koridorių nuo 1939 m. rugpjūčio 14 d. iki 18 d. imtinai. Tomis dienomis Raudonoji armija buvo pasirengusi stoti į mūšį kad ir tuoj pat. Tačiau rugpjūčio 19 d. ir Stalinas, ir Vorošilovas staiga įsisąmonino, kad šalis ir armija karui nepasirengusios, ir griebėsi vilkinti karą.

O dar po savaitės Vorošilovas grąžė rankas: ak, jei man būtų davę koridorius! Jau aš tai būčiau su Hitleriu susikovęs, tik štai to-

kios progos man nesuteikė piktybiški lenkai. Štai Vorošilovo žodžiai: „Sovietų karinė misija buvo tos nuomonės, kad SSRS, neturėdama tiesioginės sienos su agresoriumi, gali suteikti pagalbą Prancūzijai, Anglijai, Lenkijai, tik jei jos kariuomenė bus praleista Lenkijos teritorija, kadangi nėra kitų būdų susidurti su agresoriaus kariuomene." („Izvestija", 1939 m. rugpjūčio 27 d.)

Iš to, be jokių abejonių, aišku, kad nei Vorošilovas, nei Stalinas, stovėjęs šiam už nugaros, 1939 metų rugpjūčio pabaigoje visiškai nemanė, kad Raudonoji armija bejėgė, kad jie buvo pasirengę nedelsiant mesti į kautynes sovietines divizijas ir korpusus. Jiems tik trūko koridorių.

Tai kurių galų jie nusprendė imtis „vilkinimo"? Kodėl dėl „vilkinimo" sudarinėjo nusikalstamą sąmokslą su Hitleriu?

★★★

Kremliaus pranašams seniai metas apsispręsti:

– arba pripažinti, kad koridorių per Lenkiją reikėjo Vorošilovui ir Stalinui tik tam, kad sužlugdytų derybas su Didžiąja Britanija ir Prancūzija ir rastų nusikalstamo sąmokslo su Hitleriu pateisinimą;

– arba pripažinti, kad teiginys apie tai, jog sutartis su Hitleriu buvo sudaryta „karo vilkinimo" labui, yra melagingas.

Nes kažkaip negerai išeina: Raudonoji armija buvo visiškai nepasirengusi karui, artimiausių metų jai niekaip nepakaks pasirengti, todėl tuoj pat suteikite mums koridorius per Lenkiją, mes pasirengę nors ir dabar Hitlerį tramdyti!

10 skyrius

EUROPOS LIKIMAS BŪTŲ BUVĘS KITOKS...

Jei Anglijos ir Prancūzijos vyriausybės 1939 metais būtų panorusios suvienyti savo karines galias su Sovietų Sąjunga prieš agresorių, kaip mes tai siūlėme, Europos likimas būtų buvęs kitoks...

G. K. Žukovas
Sovietų Sąjungos maršalas,
keturiskart Sovietų Sąjungos didvyris.
„Prisiminimai ir apmąstymai".
Maskva. APN, 1969. P. 188.

1

Sovietiniais laikais buvo išrastas vadinamasis „Kokybės ženklas". Teoriškai juo turėjo būti ženklinamos tos prekės, kurios atitiko pasaulinius standartus. Praktiškai viskas buvo kiek kitaip...

„Apmąstymų" leidėjai prisiminė mūsų sovietinę visos liaudies kovą už kokybę. Vietoj sąžiningo darbo su klaidomis Didžiojo Stratego memuaruose, ant titulinio „Apmąstymų" lapo jie šleptelėjo Michailo Šolochovo pagyras – jis užtikrino, kad toje knygoje su kokybe viskas gerai.. Socialistinio realizmo klasikas teikėsi pasakyti, kad rašytojams profesionalams nelengva varžytis su tokia literatūra.

Čia iš pirmo žvilgsnio gryniausias Šolochovo nusižeminimas. O iš tikrųjų prieš mus – savigyros ir susireikšminimo pavyzdys: jau toks aš didis Šolochovas, tačiau ir man, be galo talentingam, nelengva ir nepaprasta literatūros meistriškumu rungtis su Žukovo *memuarais*.

Tam, kad įvertintumėte literatūrinius Šolochovo gabumus, primygtinai siūlau knygą, kurią parašė Zeevas Bar-Sella. Knyga vadinasi „Literatūrinė duobė. Projektas „Rašytojas Šolochovas““[1]. Akli šunyčiai kažkelintą dieną praregi. Būtent taip veikia žmones „Literatūrinė duobė“: paskaitai – ir praregi. Klapsi akimis, pakaušį kasai: tai kaipgi aš anksčiau viso to nepastebėjau?

Bet grįžkime prie Žukovo nemirtingojo šedevro. Tai irgi himnas sau. Vien ko vertas šis pasakymas: „Jei Anglijos ir Prancūzijos vyriausybės... būtų panorusios suvienyti..., kaip mes tai siūlėme...“

Lygis: vienoje pusėje – Anglijos ir Prancūzijos vyriausybės, kitoje – mes.

Kas tokie?

1939 metų kovo, balandžio, gegužės mėnesiais Stalinas ir Molotovas per savo artimiausius patikėtinius vedė įtemptas slaptas derybas su Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vyriausybėmis Vokietijos pažabojimo klausimais. Tuo metu divizijos vadas Žukovas mojavo kardu Baltarusijos ypatingojoje karinėje apygardoje. Jis pats Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vyriausybėms nieko nesiūlė, o jo nuomonės tada niekas neklausė.

Kaip slaptosios Stalino ir Molotovo veiklos padarinys prasidėjo SSRS, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karinių delegacijų derybos tų pačių metų rugpjūčio mėnesį. Korpuso vadas Žukovas tuo metu kariavo Mongolijoje. Nieko bendra su derybomis Maskvoje jis neturėjo, tad prisiminti jis neturi ko.

Tai kodėl gi neparašius – Stalinas ir Molotovas siūlė... Ar – sovietų vyriausybė siūlė... Arba – sovietinės karinės misijos, kuriai vadovavo Sovietų Sąjungos maršalas Vorošilovas, nariai siūlė...

Kodėl mes?

---

[1] Bar-Sella, Zeev. Литературный котлован. Проект “Писатель Шолохов”. Москва. РГГУ. 2005. P. 462.

2

Ir ar ne laikas išsiaiškinti, ką *mes* siūlėme?

Kadaise man teko dirbti Ženevoje. Tada ten vyko derybos dėl saugumo ir bendradarbiavimo Europoje. Vėliau Ženevos susitarimai buvo pasirašyti Helsinkyje.

Kodėl Helsinkyje?

Todėl, kad draugui Brežnevui buvo patogu iš Leningrado į Helsinkį atvykti traukiniu. O į Ženevą lėktuvu – neparanku. Tad nuspręsta sutarties pasirašymo vietą iš Šveicarijos perkelti į Suomiją. Ir likusių 34 Europos ir Šiaurės Amerikos šalių delegacijos patraukė ten, kur buvo patogu draugui Brežnevui...

Tačiau visas daugiametis parengiamasis darbas buvo atliktas Ženevoje. Ir man teko iš arčiau pasigrožėti sprendimų rengimo sistema. Be sovietų ambasadoriaus, Ženevoje nuolatos buvo draugas Semionovas, SSRS užsienio reikalų ministro pavaduotojas, sovietų delegacijos vadovas. Drauge su juo geriausiuose Ženevos viešbučiuose buvo įsikūręs visas URM darbuotojų taboras. Plušėjo jie kaip juodaodžiai medvilnės plantacijose. Nuo aušros iki sutemos. Buvo kaunamasi už kiekvieną kablelį. Ilgus metus rimti žmonės iš daugelio šalių užsiėmė pilstymu iš tuščio į kiaurą.

Maskva budriai sekė kiekvieną ištartą žodį, kiekvieną į protokolus įrašytą raidę. Menkiausias netikslumas, kiekviena netaiklus žodžių junginys reiškė klaikų skandalą. Iš Maskvos skriejo užšifruoti tekstai, ir draugą Semionovą, ištiktą širdies priepuolio, išveždavo į prašmatnią ligoninę, kuri buvo pagal kišenę tik arabų šeichams ir proletariato vadams...

Kai tik būdavo numatoma sėkmė ilgus metus besitęsiančiuose tauškaluose, Ženevoje pasirodydavo draugas Gromyka, Politbiuro narys ir Užsienio reikalų ministras, o jam iš paskos – du lėktuvai konsultantų...

Tuo pačiu metu kitos delegacijos Ženevoje vedė daugybę kitų derybų: dėl jūros sienų ir teritorinių vandenų, dėl jūrų teisės, dėl radijo dažnių paskirstymo, dėl strateginės ginkluotės mažinimo ir t.t., ir

pan. Su ta pačia nuostata: neatiduosime priešams nė sprindžio savo žemės!

Diplomatinės batalijos, pasakysiu jums, įtampa niekuo nenusileidžia tankų kautynėms.

Patys sunkiausi diplomatiniai mūšiai būna ne tarp priešininkų, besistengiančių susitarti, o tarp partnerių, nepasitikinčių vienas kitu.

Išimtis iš tų taisyklių buvo Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir SSRS karinių misijų derybos Maskvoje 1939 metų rugpjūčio mėnesį.

3

Per derybas dėl karinės-politinės sąjungos sukūrimo kiekvienos šalies siekio esmė yra prisiimti kuo mažiau įsipareigojimų, o savo partneriui suversti didžiumą. Ir dar šiek tiek viršaus. Dėl to aistros ir užverda.

Niekas prieš prasidedant deryboms Maskvoje 1939 metais staigmenų nepranašavo. Vokietija buvo apsupta priešininkų. Iš vienos pusės – Didžioji Britanija ir Prancūzija, iš kitos – Lenkija, Rumunija, Turkija, kurios tuo metu buvo Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos sąjungininkės.

Bet kuriuo atveju, ar Hitleris būtų patraukęs į vakarus, ar į rytus, Didžioji Britanija, Prancūzija ir Lenkija buvo priverstos su juo kariauti. Tuo pačiu metu, kad ir kaip viskas klostytųsi, Sovietų Sąjunga būtų likusi karo nuošaly, nes neturėjo bendrų sienų su Vokietija.

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijoms buvo iškeltas uždavinys būsimose negailestingose diplomatinėse grumtynėse pasiekti, kad SSRS vyriausybė prisiimtų šiuos įsipareigojimus:

– Vokietijos agresijos atveju Sovietų Sąjunga neturi imtis nieko nukreipto prieš Lenkiją, Rumuniją ir Turkiją;

– karo metu Sovietų Sąjunga užtikrina krovinių toms šalims tranzitą per sovietų teritoriją;

– jei karui vykstant Lenkija, Rumunija arba Turkija nuspręstų Sovietų Sąjungoje pirkti ginklus kovai su Vokietija, Sovietų Sąjunga joms neatsakys.

Prancūzų delegacija buvo gavusi instrukciją „Daugiau iš rusų nereikalauti". („1939 metai: istorijos pamokos". Maskva. 1990. P. 314.) Didžiosios Britanijos reikalavimai buvo dar kuklesni.

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijos pasirengė alinančiai kovai, tačiau sovietų karinės delegacijos vadovas Sovietų Sąjungos maršalas K. E. Vorošilovas čia pat vieninteliu sakiniu priėmė visas sąlygas: „Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos pasiūlymams prieštaravimų neturime."

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijos per septynias minutes pasiekė visko, ką bandė pasiekti. Šešių minučių prireikė išdėstyti savo pozicijas ir vienos minutės – proletariato maršalo apmąstymams ir atsakymui. Jokio nervų tąsymo, jokios kovos dėl apibrėžimų ir jų aiškinimų. Delegacijų vadovams – nei paralyžiaus, nei infarkto. Tiesiai ir aiškiai: ponai, jūsų reikalavimai priimami.

Ko gi sovietų delegacija pareikalaus iš potencialių sąjungininkų kaip užmokesčio už savo tiesiog neįtikėtiną nuolaidumą?

Draugas Vorošilovas iš Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos nepareikalavo nieko!

Priešingai, jis paragino Didžiąją Britaniją ir Prancūziją kelti didesnius reikalavimus Sovietų Sąjungai: „Drįstu manyti, kad ponas Dumenkas[2], dėstydamas vakarų fronto gynybos planus..., neapsiribojo tik vakarais, o išsakys savo prielaidas, kaip, jo manymu, turi būti organizuota gynyba ir agresoriaus jėgų atitraukimas rytuose."

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijos išklojo savo karinius planus. Sovietų delegacija kantriai juos išklausė ir neišsakė *nė vieno prieštaravimo, nė vieno pageidavimo.*

Įtariu, kad jei britų ir prancūzų delegacijos būtų atsivežusios į derybas kur kas kuklesnius įsipareigojimus, tai ir tuomet Maskva būtų tą priėmusi be prieštaravimų ir aptarimų.

---

[2] Joseph Edouard Aimé Doumenc (1880–1948), prancūzų generolas.

Vorošilovo taktiką galima išreikšti taip: kurių galų, ponai, imatės įsipareigojimų? Kodėl gi jums nesuvertus tų įsipareigojimų Sovietų Sąjungai?

4

1939 m. rugpjūčio 15 d. derybose Maskvoje sovietų delegacija atvertė kortas: jei Vokietijos agresija bus nukreipta prieš Didžiąją Britaniją ir Prancūziją, tai Sovietų Sąjunga pasiųs „63 pėstininkų divizijas, 6 kavalerijos divizijas ir atitinkamą kiekį artilerijos, tankų, lėktuvų, bendrai skaičiuojant – apytiksliai 2 milijonus žmonių".

Niekas neprašė Sovietų Sąjungos taip įsitraukti. Sovietų Sąjunga galėjo ramiai taikiai gyventi, iš savo saugaus atstumo stebėti visos Europos snukiadaužį. Tačiau draugas Stalinas kažkodėl buvo nusiteikęs siųsti beprotiškai daug tankų, artilerijos ir aviacijos į mūšį už prancūzų ir britų kapitalistų, darbo liaudies išnaudotojų ir engėjų, laisvę ir nepriklausomybę. Beje, nuo pačios pirmos karo akimirkos.

Tuo atveju, jei Hitleris būtų pasukęs prieš Lenkiją, Sovietų Sąjunga ketino suteikti „120 pėstininkų divizijų, 16 kavalerijos divizijų, 5 tūkstančius sunkiųjų pabūklų, 9–10 tūkstančių tankų, nuo 5 iki 5,5 tūkstančių kovinių lėktuvų (be pagalbinės aviacijos), tai yra bombonešių ir naikintuvų".

Kiekviena sovietų divizija turėjo būti sudaryta iš 19 tūkstančių karių ir vadų. Antrojo varianto atveju Sovietų Sąjunga siuntė dvigubai daugiau karių nei pirmojo.

Prie to buvo pridurta: „SSRS dalyvavimas kare bus įmanomas tik tuomet, jei Prancūzija ir Anglija susitars su Lenkija ir, esant galimybei, su Lietuva, taip pat su Rumunija dėl mūsų kariuomenės praleidimo..."

Priblokštos Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos delegacijos džiaugsmingai pranešė į Paryžių ir Londoną, kad rusai siūlo tiesiog neįtikėtiną pagalbą, nieko už tai nereikalaudami. Vienintelė sąlyga – suteikti koridorius per Lenkiją. Nebus koridorių – Sovietų Sąjunga kare nedalyvaus.

To pasitarimo dokumentai buvo paskelbti dar Stalinui gyvam esant – kaip įrodymas, kad Sovietų Sąjunga buvo ne žodžiais, o darbais pasirengusi suvaldyti Hitlerį ir užbėgti už akių Antrajam pasauliniam karui. Kremliaus propaganda daugybę kartų perspausdino to pasitarimo protokolus sunkiasvorėse „mokslo" knygose, pavadintose kaip nors „Sovietų Sąjungos kova už taiką Antrojo pasaulinio karo išvakarėse".

Mokslų akademija pripleškino begales panašaus pavadinimo ir vienodo turinio knygų. To pasirodė maža, todėl gausūs kąsniai iš pasitarimo Maskvoje protokolų buvo įsprausti dar ir į Žukovo memuarus, – nors jis nebuvo kaip nors susijęs su šiais įvykiais, bet išdidžiai pareiškė: mes siūlėme!

5

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karinėms delegacijoms derėjo tuomet, o taikingos Stalino užsienio politikos dainiams dabar derėtų atkreipti dėmesį į šiokį tokį iš pirmo žvilgsnio nepastebimą mažmožį, į sovietų reikalavimų suteikti koridorius pagrindimą: „SSRS dalyvavimas kare bus įmanomas tik tuomet, jei Prancūzija ir Anglija susitars su Lenkija..."

Iš šio pasakymo kyla vienintelė išvada: Kremliaus vadai Sovietų Sąjungos dalyvavimo artėjančiame kare visai nelaikė privalomu. Jei Didžiajai Britanijai ir Prancūzijai pavyks palaužti Lenkiją, tada dalyvausime. Nepavyks – kare nedalyvausime.

Ne nuo Hitlerio, pasirodo, priklausė Sovietų Sąjungos dalyvavimas kare, ir ne nuo Stalino, o nuo Lenkijos pasirinkimo. Ir toji piktybinė Lenkija priešinosi kaip galėdama, kad Sovietų Sąjunga dalyvautų kare. Nepanorės Lenkija, tad nelaimingoji Sovietų Sąjunga nebegalės stoti į karą...

Taigi už šitokį požiūrį vertėjo ponus lenkus gerai pavaišinti! Derėjo išilgai viso sovietų ir lenkų pasienio stalus padengti: valgykit, gerkit, linksminkitės ir patys su Hitleriu kariaukite, o mūsų kariau-

ti nekvieskite. Negalime su Hitleriu susikauti. Labai jūsų prašome, nesuteikite mums tokios progos! Jau mes kaip nors be karo pragyvensime.

Ramybės neduoda klausimas, į kurį kol kas niekas neatsakė: jei Kremliaus vadai manė, kad įmanoma likti nuošaly nuo karo, tai ko jie veržėsi kariauti? Kodėl siūlė savo milijonines armijas, jei Sovietų Sąjungai nebūtina buvo dalyvauti? Ir išvis kodėl sumanė pasitarimą Maskvoje, jei Sovietų Sąjungai buvo galima likti būsimojo karo nuošaly?

Jei Sovietų Sąjungos dalyvavimą kare nulėmė tik Lenkijos, kuri tokio dalyvavimo nepageidavo, nuostata, tai reikėjo tokį pasirinkimą visokeriopai skatinti ir palaikyti.

Rimti istorikai mums pasakoja, kad Stalinas stengėsi visomis jėgomis vengti dalyvauti kare. Jis stengėsi bent jau laimėti laiko ir užvilkinti Sovietų Sąjungos įsitraukimą į karą. Tie patys rimtieji istorikai mums pasakoja, kad Stalinas be galo norėjo gauti koridorius per Lenkiją ir užtikrinti Sovietų Sąjungos dalyvavimą kare nuo pat pirmos jo dienos. Ir tik piktavaliai lenkų ponai savo užsispyrimu jam sukliudė.

6

Mano draugas ir vertėjas Miša Šaulis kartą pastebėjo, kad spręsti apie karo istoriją pagal Žukovo memuarų leidimus, perdirbtus po jo mirties, – tas pat, kaip rašyti Pilietinio karo istoriją, anekdotus apie Čiapajevą pateikiant kaip jo prisiminimus.

Paskutinieji „patys teisingiausi" Žukovo memuarų leidimai iš tiesų tarsi anekdotai. Nors ir pirmasis leidimas, išėjęs dar Žukovui gyvam esant, taip pat gali tarnauti kaip pradedančių artistų linksmintojų ir masinių renginių organizatorių mokymo priemonė.

Žukovo troškimas pasirodyti esminių įvykių dalyviu atsigręžia prieš jį patį. Jis paskelbė, kad 1939 metų rugpjūčio mėnesį *mes siūlėme* koridoriais per Lenkijos teritoriją tiesiog prie Vokietijos sienų permesti 9–10 tūkstančių tankų.

Reikėtų manyti, kad Sovietų Sąjunga buvo nusiteikusi permesti į Lenkiją ne visus savo tankus. Kažkiek turėtų likti savo žemėje. Vadinasi, Sovietų Sąjungoje 1939 metų vasarą buvo ne 9–10 tūkstančių tankų, o daugiau.

Reikėtų manyti, kad jeigu Sovietų Sąjungos vadai primygtinai reikalavo koridorių, tai tankai, kuriuos jie ketino nukreipti Vokietijos sienų link, sugebėjo kariauti su vokiečių armija. Matyt, jie buvo suremontuoti, vairuotojai turėjo vairavimo patirties, o vadai – visas būtinas priemones vadovauti tokioms karinėms masėms mūšiuose ir kautynėse.

Šiaip ar taip, nei maršalas Vorošilovas tada, nei maršalas Žukovas po 30 metų nuo šių įvykių neišvadino tų tankų nei lengvaisiais, nei pasenusiais. Jie taip pat nepareiškė, kad 1939 metų rugpjūčio mėnesį daugumą tų tankų reikėjo remontuoti, kad vairuotojai nebuvo patyrę, o vadai neturėjo vadovauti reikalingų priemonių. Taip pat nutylėjo, kad armijai buvusi nukirsdinta galva.

Abu kategoriški iki galo: Sovietų Sąjunga buvo ryžtingai nusiteikusi pažaboti Hitlerį dar 1939 metų rugpjūtį. Tam ji turėjo visas galimybes, pajėgas ir priemones, tarp jų ir tūkstančius tankų, kurie buvo pasirengę koridoriais per Lenkiją patraukti Vokietijos sienų link vos davus komandą...

Toliau Žukovas pranešė, kad sutartį su Hitleriu reikėjo pasirašyti tam, kad laimėtume laiko ir užvilkintume karą...

Tai paaiškinkite man, kurių galų jį vilkinti, jei Raudonoji armija pasirengusi kariauti nors ir tuoj pat?

Vėliau Žukovas papasakojo, kad 1941 metais Hitleris pasiuntė prieš Sovietų Sąjungą 3712 tankų. Ir paaiškino, kad sutriuškinimo priežastis buvo daugkartinė kiekybinė vokiečių armijos, „ypač tankų, aviacijos ir artilerijos“, persvara.

Užgniaušime kvapą: o kurgi dingo tie 9–10 tūkstančių tankų, kuriuos 1939 metų rugpjūtį *mes siūlėmės* siųsti koridoriais?

O jie, pasirodo, staiga virto lengvaisiais. Taip pat paseno. Be to, juos buvo būtina remontuoti. Jie tapo lengvai užsiliepsnojantys. Jie neturėjo radijo stočių. O vairuotojai pamiršo, kaip vairuoti tankus.

Vadai prarado kariuomenės vadovavimo įgūdžius. Ir išvis Raudonojoje armijoje staiga visai mažai liko tankų.

Įdomu, kurių galų reikėjo laimėti laiko ir užvilkinti karą, jei per tą laiką, kurį pavyko laimėti, Raudonosios armijos tankai staiga palengvėjo ir paseno?

7

Jei Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karines delegacijas būtų sudarę labiau patyrę žmonės, tai jiems derėjo rimtai susimąstyti, kodėl gi draugas Stalinas toks dosnus.

Jie tokio klausimo nepateikė, todėl mes patys sau jį užduosime ir apsvarstysime galimus atsakymus. Kažkokia nesąmonė išeina. Jei Hitleris pasuks į vakarus ir kariaus su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, tai toks karas jam nieko gera nežada. Nes britų laivyno Hitleriui nepavyks įveikti. Neturi jis tokių jėgų. Neturi jis ir strateginės aviacijos. Bet kuriuo atveju karas užsitęs, ir todėl Hitleriui jis itin nenaudingas. Jei dar imsime domėn Ameriką, kuri į visa tai abejingai nepažiūrės, tenka pripažinti, kad Hitleriui tai bus pražūtingas variantas. Anksčiau ar vėliau Hitleris šį karą pralaimės.

Kyla klausimas, kodėl gi Stalinui, kai tokia padėtis, rūpi kažkokiais koridoriais du milijonus savo karių siųsti į pražūtį svečiuose kraštuose? Kam prisiimti įsipareigojimus? Tegu jie sau ten pjaunasi. O mums tai kas?

Sovietų Sąjungos pozicija, įvykiams pakrypus pagal antrąjį variantą, buvo dar keistesnė: jeigu Hitleris pasuks rytų kryptimi, tada Sovietų Sąjunga duos 4 milijonus karių... Čia galvotiesiems britų ir prancūzų generolams būtų derėję paklausti, kodėl draugas Stalinas toks šykštus? Kodėl šįkart jis duoda tik 4 milijonus?

Jei Stalinas vertino galimą Vokietijos puolimą prieš Lenkiją kaip grėsmę Sovietų Sąjungai, tai kurių galų derėtis, kurių galų iš anksto aptarinėti divizijų, artilerijos, lėktuvų ir tankų, kurie bus panaudoti

prieš Hitlerį, skaičių. Nes tuomet reikia siųsti visą sovietų galybę, ne kokius nors keturis milijonus!

Stalinas turi 170 milijonų gyventojų. Mobilizavimo ištekliai – 17 milijonų. Todėl taip derėjo ir pareikšti: jei Hitleris užpuls Lenkiją, būsiu privestas paskelbti visuotinę mobilizaciją ir kariauti visomis jėgomis iki pergalingos pabaigos, nesvarbu, ką bedarytų Didžioji Britanija ir Prancūzija. Ir pareikšti tai ne tik Didžiajai Britanijai ir Prancūzijai, bet ir visam pasauliui. Taip pat ir Hitleriui.

Tokiu atveju Raudonajai armijai nė nereikėjo koridorių per Lenkiją. Tegul Hitleris pirmiausia prasibrauna per Lenkiją, o mes per tą laiką pasirengsime ir sutiksime jį kaip pridera.

Visi didieji karvedžiai į pirmąjį ešeloną skyrė lengvąsias pajėgas – mūšiui pradėti. Priešininkui judant į priekį, pasipriešinimas ne silpnėjo, o didėjo, nes antrajame ešelone buvo kur kas daugiau ir geriau ginkluotų karių.

1939 metais pats likimas Lenkijos armijai skyrė priešakinio būrio vaidmenį, o Raudonajai armijai – pagrindinių pajėgų rolę. Atrodytų, tegu lenkai žūsta kaip pirmasis ešelonas, o Raudonoji armija stovės kaip antrasis. Ką, Stalinui pagailo lenkų? Tegu lenkams tenka pirmas pats baisiausias smūgis, tegu vokiečiai išeikvoja jėgas, tegu išskleidžia savo ryšius, transportą, o tada tegu be jokios pertraukos susiduria su pagrindinėmis Raudonosios armijos jėgomis toli nuo Vokietijos pasienio ir be tiekimo.

Tačiau Stalinui kažkodėl knietėjo į pirmąjį ešeloną siųsti geriausią, kovingiausią Raudonosios armijos dalį. Tam jis ir reikalavo koridorių per Lenkiją. Koridoriais Stalinas ketino vesti milijonus savo karių, lėktuvų, sunkiųjų pabūklų ir tankų junginius į vakarus, vos ne už tūkstančio kilometrų nuo savo pasienio, prie paties Oderio, ir pradėti karą tiesiog Lenkijos ir Vokietijos pasienyje.

Kokia prasmė? Kokia jam iš to nauda? Kam pačiam lįsti po pirmuoju smūgiu, jei Lenkija pasiryžusi pati jį prisiimti? Ko Raudonajai armijai veržtis į pirmąjį ešeloną, jei jos ten neleidžia?

Tokia pozicija darosi dar juokingesnė, nes Kremliaus propaganda mums kala į galvą mintį apie visišką Raudonosios armijos kovinį

nepasirengimą ir apie klaikią Stalino baimę prieš artėjančią iš vakarų grėsmę.

Jei jau bijai, slėpkis Lenkijai už nugaros, ko lendi į pirmąsias eiles?

★★★

Man regis, kad stebinantis Stalino dosnumas pirmuoju atveju ir toks pat stebinantis šykštumas antruoju gali būti paaiškinamas tuo, kad niekas Kremliuje rimtai nežiūrėjo nei į pirmą, nei į antrą situaciją ir nė nesirengė vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Reikėjo tik parodyti ryžtą duoti atkirtį agresoriui, kad ir kas įvyktų... Ir pareikalauti koridorių per Lenkiją... Ir sulaukti neigiamo atsakymo...

Paskui buvo galima švarią ranką prie karštos širdies pridėjus verksmingu balsu pareikšti: mes gi veržėmės jūsų ginti, betgi jūs nesutikote... Po Lenkijos atsakymo buvo galima Maskvos oro uoste pakabinti raudoną vėliavą su svastika ir traukti iš šaldytuvų butelius Ribentropui sutikti.

11 skyrius

KAIP ĮSIVAIZDUOJATE TUOS KORIDORIUS?

Planai negalėjo būti kilnesni, humaniškesni ir savo dvasia laisvesni už jų iniciatorius. Pasaulis jau tada regėjo grėsmingą lenktyniavimą tarp Osvencimo ir Maidaneko bei Katynės, Kuropatų ir Kolymos.

Janas Zamoiskis.
„Rusija XX amžiuje. Pasaulio istorikai ginčijasi". Maskva: Nauka. 1994. P. 428.

1

Kai prabylama apie koridorius per Lenkiją, aš nuolankiai išklausau garbių akademikų teiginius, o paskui, nuleidęs akis, nuolankiai paklausiu: kaip jūs įsivaizduojate tuos koridorius?

Paaiškinsiu klausimo esmę. Todėl leiskite pradėti užuolankomis iš toli. Iš 1812-ųjų metų.

Rusijos valstybei klostėsi labai prasta padėtis. Bonapartas Maskvos link veda milžinišką armiją. Kutuzovas su savo armija traukiasi. Caras, visuomenės elitas ir visa tauta reikalauja lemiamų kautynių. Kutuzovas vienintelis supranta, kad tokios kautynės gali pražudyti ir armiją, ir Rusiją. Tai juk, šiaip ar taip, Bonapartas. Jo svarbiausias koziris kaip tik ir yra priešininko sutriuškinimas visuotinėse kautynėse. Niekas negali jam prilygti didžiuosiuose susirėmimuose. Tokių kautynių jis kol kas nebuvo pralaimėjęs.

Mintis, suprantama, teisinga: susikauti su Bonapartu, betgi galima smarkiai nudegti. Todėl Kutuzovas kiek galėdamas vengė lemiamų kautynių.

Tačiau vienaakis lapinas suprato, kad rėksniai, kurie neturi supratimo, kas vyksta, taip pat savotiškai teisūs. Ne kiekvienam duotos didžio karvedžio smegenys.

Visuomenė niurzgėjo. O ir armija pyko. Seniai bambėjo: tai ką, trauksim į žiemos stovyklas? Gandai netilo. Kutuzovas buvo kaltinamas bailumu. Tai galėjo baigtis nušalinimu nuo pareigų. Vietoj Kutuzovo caras galėjo skirti narsuolį, kuris neabejodamas pultų į mūšį ir tame mūšyje nusisuktų sprandą, pražudytų ne tik save, bet ir visą savo armiją. Todėl norėdamas apsiginti nuo kaltinimų neryžtingumu ir bailumu, Kutuzovas prie Maskvos vartų stojo į mūšį. Vietą pasirinko prie Borodino kaimo, prie upelio, pavadinto tokiu neįprastu, keistu ir šiurpiu pavadinimu – Voina (karas *(rus.) – Vert. past.*).

Neįmanoma apskaičiuoti, kiek kraujo buvo pralieta tą baisią dieną. Gana siaurame ruože mirtinai susikibo KETVIRTIS MILIJONO kareivių. 1200 patrankų iš abiejų pusių nuo aušros iki saulėlydžio kapojo sviediniais ir karteče. Buvo užmušta ir suluošinta daugiau kaip 100 000 žmonių ir tikrai ne mažiau arklių.

Ir Bonapartas, ir Kutuzovas Borodino mūšį paskelbė savo pergale. Žvelgdami į tą mėsmalę iš XXI amžiaus, pripažįstame, kad mūšis baigėsi tose pačiose pozicijose, kuriose ir prasidėjo. Nė vienai iš šalių nepavyko priversti trauktis priešininkę.

Tai kodėl Kutuzovas šias skerdynes paskelbė buvus jo pergale?

Todėl, kad Bonapartui nepavyko sutriuškinti Rusijos armijos ir priversti Rusiją pasiduoti. Susirėmęs prie Maskvos vartų, Kutuzovas apsigynė nuo priekaištų dėl bailumo ir užsitikrino galimybę ir toliau veikti taip, kaip manė esant reikalinga.

Po kautynių Kutuzovas nusprendė daugiau nerizikuoti, mūšio kitą dieną nebetęsti. Užduotis atlikta, užteks. Jis liepė trauktis ir atiduoti prancūzams Maskvą. Suprantama, kad Bonapartas paskelbė šį mūšį savo pergale. O kaipgi kitaip: vyko mūšis, o po jo rusai atidavė Maskvą...

Kutuzovo armija atsitraukė Maskvos link, perėjo ją ir patraukė į pietryčius. Bonapartas užėmė Maskvą. O Kutuzovas, atitrūkęs nuo persekiojimo, pasuko į VAKARUS!

Jis nuvedė savo armiją piečiau nuo Maskvos ir įkūrė sustiprintą stovyklą į pietvakarius nuo miesto. Čia Kutuzovas papildė savo armiją, rengė ją naujoms kautynėms ir paliko Bonapartą ramybėje. Bonapartas sunerimo pats. Kutuzovas atsidūrė jam už nugaros. Bet kurią akimirką jis galėjo užtverti visus kelius, Bonaparto armiją jungiančius su Europa. Tai Bonapartui labai nepatiko. Ir jis nusprendė atsitraukti.

Nors dar nebuvo prasidėjusi žiema.

Nors niekas jo nevijo iš Maskvos.

Kutuzovo manevrinis žygis – puikiausias netiesioginių veiksmų strategijos panaudojimo pavyzdys: Kutuzovas su savo armija tūnojo sustiprintoje stovykloje ir nieko nesiėmė! O Bonapartas pats leidosi bėgti iš Maskvos!

Iki šiol Kutuzovas kaltinamas tuo, kad jis atidavęs Maskvą. Čia jau psichologinis momentas. Visi supranta Maskvos svarbą, tačiau nepastebi į akis nekrintančios smulkmenos: tuo metu imperijos sostinė buvo NE MASKVA.

Atiduodamas Maskvą, Kutuzovas niekuo nerizikavo. Valstybės valdymas nė minutę nebuvo sutrikdytas. Priekaištauti reikia ne Kutuzovui, o Bonapartui. Iki šiol niekas nepaaiškino keisto pasirinkimo: kodėl jis traukė į Maskvą, jei sostinė – Peterburge?

Atidavęs Bonapartui Maskvą, Kutuzovas paskatino milžiniškos užkariautojo armijos pražūtį ir užtikrino rusų armijai pergalingą žygį iki pat Paryžiaus bei jo užgrobimą. O Paryžius buvo imperijos sostinė. Ir ne tik. Paryžius tuo metu buvo viso Europos žemyno sostinė. Aukodamas rikį, Kutuzovas užsitikrino matą.

Čia dar kartą verta priminti skirtumą tarp Rusijos imperijos ir Sovietų Sąjungos. Rusų armija pasiekė Paryžių, ten Bonaparto neužtiko ir grįžo namo.

O draugas Stalinas, jei būtų užgrobęs Paryžių, niekada ir jokiu būdu savo noru jo nebūtų apleidęs.

2

Dabar įsivaizduokime, kad Stalino pasiryžimas sutramdyti agresorių 1939 metų rugpjūčio mėnesį buvo ne apsimestinis, ne juokais, bet tikrų tikriausias. Įsivaizduokime, kad Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vyriausybėms pavyko įkalbėti užsispyrėlius ponus lenkus, ir šie suteikė koridorius. Viskas puiku, viskas nuostabu. Draugas Stalinas siunčia Lenkijos ir Vokietijos sienos link, beveik prie Oderio krantų, du, o gal net ir keturis milijonus Raudonosios armijos karių ir vadų su atitinkamu kiekiu artilerijos, tankų, lėktuvų, strateginių atsargų ir t. t., ir pan.

Kaip su visu šiuo ūkiu įsikurti?

Bepigu buvo Žukovui Mongolijoje. Stepė, vien tik stepė aplink. Nė gyvos dvasios. Tupdyk lėktuvus kur patinka. Aerodromas kur tik nori. Rausk kokias tik nori tranšėjas. Apgyvendink savo karius taip, kaip, tavo manymu, reikia.

Bet Lenkija – ne Mongolija. Čia tankiai apgyvendinta Centrinė Europa. 5 tūkstančiai kovinių lėktuvų – tai 100 sukomplektuotų aviacijos pulkų. O 5 500 lėktuvų – tai 110 pulkų. Vykstant karui buvo pripažinta, kad ir to per daug. Po karo buvo nustatyta: naikintuvų pulkas – 40 lėktuvų, taktinių bombonešių – 30.

Kiekvienam pulkui reikia mažiausiai trijų oro uostų: pagrindinio ir dviejų atsarginių. Raudonajai armijai įžengus į Lenkijos teritoriją būtų reikėję nedelsiant įrengti mažiausiai 300–330 aerodromų.

Tačiau 5–5,5 tūkstančių lėktuvų – tai tik naikintuvai ir bombonešiai. O kur įsakysite tupdyti žvalgybinius lėktuvus? O transporto? Bet juk būtina pilotų ir šturmanų skrydžių kvalifikaciją išlaikyti, netgi kelti. Todėl reikia turėti pakankamai ir mokomųjų lėktuvų. Ir aerodromų mokomiesiems skrydžiams atokiau nuo pasienio.

Beje, o kur įkurdinti aviacijos grupuotę taip, kad mūsų taikiai miegantys oro uostai vieną gražų sekmadienio rytą nesulauktų pirmo netikėto triuškinančio smūgio? Naikintuvus geriau laikyti 100 kilometrų atstumu nuo sienos. O bombonešius būtų neblogai išdėstyti už 200 km nuo sienos. Kad aviacinė grupuotė liktų stabili,

neprošal turėti ir užnugario aerodromų nors 300 km atstumu nuo sienos. Jei kas atsitiktų, aviacija turėtų kur atšokti.

Bet tuomet sovietų aerodromus būtų tekę rengti VISOJE LENKIJOJE. Paimkite Lenkijos su 1939 metų sienomis žemėlapį. Vakaruose – Vokietija. Iš šiaurės pakibusi Rytų Prūsija, iš pietų – vokiečių užimta Čekoslovakija. Paimkite skriestuvą ir pamatuokite atstumus 100 kilometrų nuo sienų spinduliu. Neužimti lieka tik šalies centras ir sritys rytuose. Štai ten Lenkijos centre ir įkurdinkite naikintuvų aerodromus. Į čia tieskite kelius ir ryšių linijas. Ir tokiam skaičiui lėktuvų įrenkite milžiniškus bombų, sviedinių, šovinių, atsarginių dalių sandėlius ir aviacinio kuro saugyklas. Niekaip neišsiversi ir be remonto bazės... Tuos aerodromus, jei jau jie įrengti tik per šimtą kilometrų nuo sienos, turės ginti ne tik zenitinė artilerija, bet ir lauko kariuomenė.

3

Pakanka tik vieno bandymo pažymėti žemėlapyje, kaip būtų galima išdėstyti sovietinės aviacijos bazavimo aerodromus ir jų kovinio aprūpinimo, apsaugos bei gynybos sistemas, kad suprastume, jog Stalinas gudravo, reikalaudamas koridorių. Jei būtų buvęs išspręstas koridorių klausimas, būtų kilęs rūpestis dėl aerodromų. Negali juk įvesti į svetimą šalį milijonus savo kareivių ir palikti juos be aviacijos paramos ir be aviacinės žvalgybos!

Tačiau be aerodromų aviacijos neįkurdinsi!

O ar galima oro uostus palikti be kelių, be zenitinės priedangos, be sandėlių ir saugyklų, be ryšio mazgų ir vadaviečių, be aviacijos ligoninių ir remonto bazių, be dviejų trijų grandžių padėties ore stebėjimo postų, be apsaugos ir gynybos? Taigi.

Dabar pabandysime bombonešius įkurdinti taip, kad iki sienų būtų bent 200 km. Skriestuvu pamatuosime ir švilptelėsime. Bombonešių aviacijai išdėstyti Varšuvos rajonas netinkamas – juk čia kiek daugiau negu šimtas kilometrų nuo sienos su Rytų Prūsija. Čia mes tupdysime savo naikintuvus, o bombonešius nukelsime tolėliau.

Jiems netinka nei Krokuvos, nei Poznanės, nei Lodzės, nei Lvovo, nei Ternopolio rajonai. Bombonešių aviacijos aerodromus reikėtų rengti Bresto, Rovno, Lucko, Kovelio rajonuose.

Jeigu mums būtų reikėję turėti keletą aerodromų, nutolusių per 300 km nuo sienos su Vokietija ir jos okupuota Čekoslovakija, tai mes tokį plotelį būtume galėję aptikti Sarnų rajone prie pat sovietų pasienio.

Kai nesigilini į esmę, tai užsiminus apie koridorius per Lenkiją, vaizduotė piešia sovietų kariuomenės žygio į vakarus Vokietijos sienų link vaizdus. Bet tereikia pamąstyti, kaip koridoriai tuoj pat virsta nuolatiniais sovietų kariuomenės daliniais visoje šalyje nuo pat Sovietų Sąjungos iki Vokietijos sienų.

Klausimų apie aviacijos išdėstymą kyla begalės. Štai vienas iš daugelio: ar Raudonoji armija rengėsi savarankiškai vyti lenkų valstiečius iš žemės, ar veikdama drauge su Lenkijos valdžia?

Jei drauge, tai nuo tos bendros sąveikos ir reikėjo pradėti. Reikėjo derėtis su Lenkijos vyriausybe, o ne su britų ar prancūzų.

Taigi dar bus tankai. 9 tūkstančiai ar 10. Ar kas nors pamąstė, kaip tokią aibę kovinės technikos įkurdinti svetimoje šalyje? Mongolija sunkumų nekėlė. Mongolija buvo visiškai priklausoma nuo Maskvos. Sovietiniai draugai Mongolijoje darė ką norėjo. Maža to, tarp Sovietų Sąjungos ir Mongolijos buvo pasirašyta sutartis, pagal kurią Raudonoji armija įsipareigojo ginti Mongoliją nuo agresijos.

Bet juk Lenkija buvo savarankiška valstybė. Na, būtų lenkai suteikę koridorius. O toliau kaip? Negi sovietų divizijos apmirusios koridoriuose lauktų karo pradžios? Reikėjo šnekėti ne apie koridorius, o apie galimybę svetimoje teritorijoje 700–800 kilometrų nuo sovietų sienų ir 170 kilometrų nuo Berlyno įkurdinti milijonines kariuomenės mases, dar taip, kad jų neliktų laukuose iki rudens ir žiemos, drauge su daugybe tūkstančių kovinės technikos, su milijonais tonų strateginių žaliavų.

Atsakymų iš visus šiuos klausimus derėjo ieškoti ne Londone ir ne Paryžiuje, o Varšuvoje. Tačiau Maskva nė nepasivargino šių klausimų pateikti Lenkijos vyriausybei.

Koridorių per Lenkiją klausimą sovietų delegacija karinėms Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijoms kėlė taip, tarsi Lenkijoje jokios vyriausybės jau nė nebūtų. Tarsi tai būtų buvusi dyka žemė, niekieno negyvenama, niekieno nevaldoma.

Ir po to kas nors dar įrodinės, kad Stalino ketinimai 1939 metais buvo tyri tarsi miško upelis?

4

Tik kodėl toje istorijoje vis dėlto atsirado Bonapartas?

Neskubėkite. Tuojau paaiškinsiu.

Tūkstančius metų iki Bonaparto karvedžiai žinojo pagrindinę taisyklę kare: reikia atkirsti savo priešininko tiekimo kelius ir apsaugoti savuosius tiekimo kelius nuo priešo mėginimų juos atkirsti. Bonapartui pavyko šią išmintį įgyvendinti paprasčiau nei visiems kitiems.

Gerai buvo Žukovui Mongolijoje. Jis turėjo 57 tūkstančių karių kariuomenę. Tos sovietų kariuomenės grupuotės aprūpinimas pareikalavo didžiulių pastangų. Visa, kas būtina, teko vežti mašinomis. Dešimtys tūkstančių tonų – šimtus kilometrų. To atsivežtinio būtiniausio pakako trumpai operacijai.

Dabar įsivaizduokite dviejų ar net keturių milijonų karių grupuotę su milžiniškais kiekiais ginkluotės ir kovinės technikos. Jei prasidėtų karas, jiems tektų dalyvauti ne trumpalaikėje operacijoje, o kariauti ilgą alinantį karą. Tuo atveju neapsieisi nei su dešimtimis, nei su šimtais tūkstančių tonų. Bus skaičiuojama milijonais tonų šaudmenų, kuro ir tepalų, maisto produktų, inžinerinio turto, atsarginių dalių ir t. t., ir pan. Tokią galybę krovinių buvo įmanoma pristatyti tik geležinkeliais.

Reikalavimas suteikti koridorius per Lenkiją reiškė nei daug, nei mažai, tik visų Lenkijos geležinkelių perdavimą į Raudonosios armijos rankas. Savo ruožtu tai reiškė savarankiškos valstybės visos ekonomikos perdavimą valdyti raudoniesiems vadams.

Kaipgi kitaip?

Štai, pavyzdžiui, sovietų šaulių korpuso vadas. Jis vadovauja 60 tūkstančių karių. (Nepamirškime, kad draugas Stalinas grasino pasiųsti divizijas po 19 tūkstančių kareivių.) Vadas, pavyzdžiui, turi skubiai savo korpusui pristatyti tris geležinkelio ešelonus su 122 mm haubicų sviediniais. Stoties viršininkui jis negali aiškinti, ką ir kur gabena.

Ir laukti, kol bus duota vagonų, jis negali. Kažkokie nepribaigti kapitalistai savo reikaliukus tvarkosi. O sovietinis vadas juk gavo kovinę užduotį. Už neįvykdymą jį sušaudys. Tad negi jis lauks, kol prakeiktas buržujus savo vagonus išsikraus? Juk paprasčiau buržujų sušaudyti, o jo krovinius iš vagonų išmesti, negu savo makaulę po čekisto revolveriu pakišti.

Ir korpusų ne vienas, o daugybė. 60 šaulių divizijų – tai 20–25 korpusai. 120 divizijų – tai 40–50 korpusų. O dar ir kavalerijos korpusai. Ir aviacijos. Ir tankų. Ir PLG. Ir visiems čia pat tučtuojau reikia transporto. Ir visiems divizijų vadams taip pat.

Kaipgi gali sovietiniai vadai pasielgti dėl geležinkelio? Įsivaizduokime: sėdi raudonieji vadai ir laukia, kol lenkų ponai visas savo transporto problemas išspręs, o paskui juos vargšelius prisimins ir pagaliau skirs garvežių su vagonais... Taigi tokio momento gali ir nesulaukti. Geležinkelio transportas visada perkrautas. Garvežiai ir vagonai visada turi darbo...

Ir dar... Lenkų ponai kažkurioje tarpustotėje susirengė remontuoti. O leidimo ar prašė? Mes juk neturime teisės savo planus atskleisti. Todėl ne mes su jais, o jie su mumis turi derinti, kur, kada ir ką galima ar reikia remontuoti. Mes jiems dar turime nurodyti, kur ir kokiose vietose reikia padidinti pralaidumą, kur atšakas pratęsti, kur tankų iškrovimo aikšteles įrengti. Nes kaipgi mes be viso to išsiversime?

Tad nori ar nenori, tačiau kiekvienoje stotyje mums teks pasodinti sovietinį karo komendantą, kad jis prireikus galėtų sustabdyti visą eismą, pareikalauti iškrauti ir nuleisti nuo bėgių krovinius, o sąstatą nedelsiant nusiųsti į nurodytą vietą nurodytu laiku. Be to, dar ir visus maršrutus sutvarkytų, kad mes galėtume gabenti.

O kad komendantas būtų gerbiamas, kiekvienoje stotyje reikia laikyti dalinį.

Tik tai dar ne viskas.

Sėdi stotyje dėdulė, kažką raktu stuksena: ti ti ti ta ti ti... Mes juk nesuprasim, ką jis ten ir kam perduoda. Netvarka. Reikia sodinti savus žmones. Antraip negalėsime tvarkyti eismo.

Geležinkeliai tais laikais niekaip negalėjo išsiversti be telegrafo ir telefono. Todėl drauge su geležinkelio perdavimu į sovietų administracijos rankas turėjo būti perduotos ir visos ryšio linijos. Tačiau išilgai geležinkelio buvo nutiestos ne tik geležinkelio vidaus reikmėms skirtos linijos, bet ir visos vyriausybinės linijos. O atskirti vienas nuo kitų buvo neįmanoma: jos ėjo per tuos pačius ryšio mazgus.

Jei jau ėmėmės kontroliuoti geležinkelio linijas, reikia imtis valdyti ir mazgus. Tik jie bendri ir valstybinėms linijoms. Paėmėme į savo rankas ryšio mazgus, ir (norime mes to ar ne) visa valstybinio ryšio sistema tapo mūsų priežiūrima.

O drauge – ir visa valstybės valdžia.

5

Lenkų geležinkelių perėjimą sovietinėn kontrolėn reikia vertinti dar vienu požiūriu, kurio nederėtų pamiršti. Kilus karui tūkstančių, dešimčių tūkstančių, šimtų tūkstančių ir milijonų tonų karinių krovinių perkrovimas iš plačiabėgių į siaurabėgius vagonus būtų gerokai apsunkinęs kariaujančių Raudonosios armijos dalinių aprūpinimą. Perkrovimas būtų stabdęs tiekimą, kuris ir taip visur ir visada yra svarbiausias rūpestis. Be to, krovos vietos būtų buvusios itin pažeidžiamos. Todėl milijoninio sovietų kovinio kontingento įvedimas į Lenkijos teritoriją neišvengiamai būtų pareikalavęs lenkų geležinkelį pertvarkyti pagal sovietinį standartą...

Ar kada mėginote iš vieno dengto vagono iškrauti dėžes su sviediniais, pervilkti jas ir sukrauti į kitą vagoną? Kiek šiam reikalui jums prireiks kareivėlių ir laiko?

Gerai, jei vagonai greta sustatyti. Bet jei iškrauti reikės štai čia, o tempti ten toli? Tais laikais nebuvo konteinerių ir krovos technikos. O tarp iškrovimo ir pakrovimo vietos – begalinėmis eilėmis stovi ešelonai...

Arba (dar blogiau) – ešeloną reikia skubiai iškrauti, o tuščias pakrauti dar neatvažiavo. Todėl tempiame va ten. O paskui rytoj – iš ten tempsime į pakrovimo vietą.

Betgi turite ne vieną vagoną, o tūkstančius. Ir po tokio perkrovimo kažkuri šaulių divizija vietoj 76 mm sviedinių neišvengiamai gaus dėžių su aviaciniais prietaisais. O kažkuris tankų pulkas vietoj tankų vikšrų – arklių pasagas. Juk perkraunant iš tūkstančių vagonų į tūkstančius kitų neišvengiamai aidi keiksmai ir sproginėja bombos.

Ar jums kada nors teko į tanką pripilti degalų iš geležinės statinės? Siurblio rankena visai tokia pat kaip mėsmalės. Suk ją, ir degalai vamzdeliu iš statinės į gerklę čiurlena. Pasuksi kokias 20 minučių, o ranka nebeklauso. Tik statinėje degalų beveik vis tiek pat... Dabar įsivaizduokite benzino, dyzelinio kuro ir viso kito gero perpumpavimą iš vieno ešelono cisternų į kitą. Juk negalėjai tikėtis jokių perpumpavimo įrenginių. O danguje priešo bombonešiai šmirinėja. Šalimais kareiviukai tampo ant nugaros dėžes su šoviniais ir sviediniais, ridena statines su silkėm ir raugintais kopūstais, tarsi skruzdės tįsia šieno ryšulius...

Taikos metu vagonai pakeliami keltuvais ir ratai pakeičiami. Prireikia didžiulių energijos ir laiko sąnaudų. Per karą tam nėra nei energijos, nei laiko. Ir niekas neleis dešimtis tūkstančių kareivių siųsti krauti vagonų. Todėl vokiečiai 1941 metais, skverbdamiesi į Sovietų Sąjungos gilumą, buvo priversti sovietinius bėgius keisti pagal europietišką standartą.

Paskui puldama Raudonoji armija vėl turėjo pagal sovietinį standartą viską pertvarkyti iki pat pasienio, o vėliau ir iki paties Berlyno.

Tad jei į Lenkijos teritoriją būtų buvę įvesti milijonai Raudonosios armijos karių ir lenkų geležinkelio kontrolė būtų perėjusi sovietų karinės administracijos žinion, sovietų karinei vadovybei būtų tekę nedelsiant imtis pertvarkyti lenkų geležinkelius net nelaukiant

karo. Antraip, karui prasidėjus geriausiai parengti Raudonosios armijos daliniai atsidurtų toli nuo savo tiekimo bazių ir negalėtų gauti visko, ko reikia kovos veiksmams.

6

Dabar dar sykį atsiversime Lenkijos su 1939-ųjų sienomis žemėlapį...

Ką matome? Regime vokiečių žemes, apsupusias Lenkiją iš trijų pusių. Dar matome geležinkelius...

Sovietų ir lenkų sieną kirto šešių krypčių geležinkelio linijos.

Viena kryptis eina išilgai sienos su Čekoslovakija: Proskurovas, Lvovas, Krokuva. Šią magistralę Raudonosios armijos vadovybei būtų tekę ginti visomis jėgomis. Priešininkui būtų užtekę vienoje vietoje susprogdinti tiltą, ir visas sovietų ir vokiečių fronto pietinis sparnas būtų likęs be šaudmenų bei viso kito.

Tai magistralei grėsė ne tik diversantų būriai, bet ir pajėgūs priešininko junginiai. Įsivaizduokime, vokiečių divizija smogė iš Čekoslovakijos teritorijos, perkirto magistralę ir pažabojo ją, įrengė įtvirtintą lauko rajoną, milijonais minų užminavo jo prieigas. Kaip atmušite užgrobtą ruožą? Ir kiek prireiks laiko? O jeigu bus ne viena vokiečių divizija, bet trys?

Tam, kad neleistų užgrobti šios magistralės, Raudonosios armijos vadovybei būtų tekę išilgai viso pasienio su Čekoslovakija skirti gynybai labai stambias pajėgas.

Dabar atkreipsime dėmesį į kitas magistrales. Visos kitos magistralės iš rytų sueina krūvon Varšuvoje, o iš ten paskui vėduokle išsiskleidžia į vakarus. Tarkime, Stalinas gavo koridorius ir tais koridoriais pasiuntė pagrindinę savo kariuomenės dalį rytinių Vokietijos sienų link. Kas iš to išeis? Susidarys siaubinga padėtis. Pagrindiniam visų mūsų magistralių mazgui, Varšuvai, kelia grėsmę Rytų Prūsija – lygiai taip, kaip Kutuzovo stovykla grasino visoms Bonaparto komunikacijoms.

Pagrindinės ir geriausios Raudonosios armijos pajėgos būtų pasiekusios pozicijas, iš kurių būtų galima pradėti Berlyno operaciją, bet už Raudonosios armijos, 300–400 kilometrų jos užnugaryje, kėlė grėsmę įtvirtintos Rytprūsių žemės. Lygiai taip pat, kaip įtvirtinta Kutuzovo stovykla, grėsusi keliams, jungusiems prancūzų okupuotą Maskvą su Europa.

Ką būtų daręs koks nors, net ne pats protingiausias, strategas esant tokiai padėčiai?

Jis nebūtų vedęs savo kariuomenės į Berlyno prieigas, taigi, vadinasi, nebūtų reikalavęs koridorių per Lenkiją.

Arba jis būtų išvedęs savo kariuomenę beveik prie paties Oderio, tačiau būtų išdėstęs visą frontą į šiaurę, ne mažiau kaip milijoną karių, kad užkirstų kelią smūgiui iš Rytų Prūsijos į savo kariuomenės užnugarį. Be to, dar vieną frontą su tiek pat karių jis turėjo įrengti piečiau, kad apsaugotų save nuo smūgio iš Čekoslovakijos pusės.

1939 metais Lenkija buvo tarsi vienas koridorius iš rytų į vakarus. Jei tas koridorius būtų naudojamas skverbimuisi į vakarus, derėjo savo kariuomenę ginti nuo smūgių tiek iš šiaurės, tiek ir iš pietų pusės. Trumpai tariant, Stalinas, net nebūdamas žmogėdra, vis vien būtų buvęs priverstas išdėstyti Lenkijoje ne vieną, bet tris frontus: į vakarus, į šiaurę ir į pietus. Visa Lenkijos teritorija būtų virtusi vienu galingu placdarmu. O Varšuvos apylinkėse Stalinas būtų turėjęs įrengti itin galingą įtvirtintą rajoną – kad apsaugotų svarbiausią visų ryšių ir transporto mazgą, nuo kurio priklausė armijos aprūpinimas.

Koridoriai per Lenkiją būtų reiškę žaibišką ir neišvengiamą šalies kontrolės perėjimą į kovotojų už Europos saugumą rankas. Pakartosiu, net ir tuomet, jei tie kovotojai būtų vadovavęsi pačiais tyriausiais ketinimais.

★★★

Hitleris reikalavo vieno koridoriaus per Lenkiją. Ne kariuomenei, o autostradai ir geležinkelio linijai į Rytų Prūsiją tiesti. Pagal tai, koks

būtų buvęs išrinktas maršrutas, šio koridoriaus ilgis galėjo būti nuo 46 iki 93 kilometrų.

Stalinas reikalavo daugybės koridorių nuo Sovietų Sąjungos iki Vokietijos sienų. Tų koridorių ilgis nuo 600 iki 800 ir daugiau kilometrų. Tačiau, kaip matėme, tie koridoriai neišvengiamai turėjo susilieti į vieną koridorių, ilgiu ir pločiu dengiantį visą Lenkiją.

Hitleris žmogėdra. Kas dėl to ginčijasi?

O štai draugas Stalinas – Europos gynėjas. Jeigu tik piktavaliai lenkų ponai būtų leidę draugui Stalinui, tai jis būtų apsaugojęs nuo karo visą Europą. Tada tai Europos likimas būtų buvęs kitoks.

12 skyrius

LAIMĖTI LAIKO!

Jei mes priimsime Vokietijos pasiūlymą sudaryti su ja nepuolimo sutartį, ji, žinoma, užpuls Lenkiją, ir Prancūzijos bei Anglijos įsikišimas į šį karą bus neišvengiamas. Vakarų Europoje prasidės dideli sujudimai ir suirutė. Esant šioms sąlygoms, mes turėsime daug galimybių likti konflikto nuošalyje ir galėsime tikėtis stoti į karą mums naudingomis sąlygomis.

J. Stalinas
1939 m. rugpjūčio 19 d. kalba
VKP(b) CK Politbiure.

Su dar didesniu nekantrumu dabar tenka laukti ginkluotos kovos įvykių išsirutuliojimo Vakarų Europoje, kur karas prasidėjo tik 1939 metų rugsėjo mėnesį...

Brigados vadas *G. S. Isersonas*
„Naujos kovos formos".
Vojenizdat, 1940. P. 75.

1

Kažkada seniai buvau mokomas: perskaitei agentūrinį pranešimą, įsidėmėk jį visą, visiškai atsipalaiduok, ištirpk tarsi ledo gabalėlis ežere. Išnyk ir pasklisk į visas puses, kad niekas nesudrumstų tau ramybės, kad pasitrauktų į šalį rūpesčiai ir išgyvenimai, kad išoriniai garsai plauktų pro šalį. Kad pamirštum absoliučiai viską. Kad galvoje nebūtų jokių minčių, visiškai jokių – vien tylaus, skaidraus, gilaus

miško ežero vaizdas (ir pojūtis!). Išmok atsipalaiduoti akimirksniu ir visiškai. O paskui, pasiekęs dugną, pamažu grįžk atgal. Sugrįžimo į šį pasaulį akimirką, kai atmintyje viskas atgyja, pasistenk perskaitytą pranešimą nusakyti vienu žodžiu.

Jei nepavyksta vienu, išreikšk dviem.

Šitaip – dirbant su bet kokia informacija. Visą dieną dirbai su šūsnimi popierių, pavakarę saldžiai pasirąžyk, palaimingai nusižiovauk ir ištirpk. Ir tegu ežeras būna skaidrus skaidrus. Ir tegu smėlis dugne būna baltas. Tegu šnara nendrės. Tegu vandens paviršiuje plūduriuoja geltono lapo laivelis. Tegu į ežerą įsiliedamas čiurlena žaismingas upeliūkštis.

Padirbėjai savaitę, vėl viską pamiršk, atsitrauk nuo kalnų skaičių ir faktų, atsijunk. Paskui pasistenk viską išreikšti vienu žodžiu. Arba trumpu žodžių junginiu. Bet taip, kad juo aprėptum visą tos savaitės esmę ir visumą. Galima net ne žodžių junginiu. Juk mes mąstome ne žodžiais, o kokiais nors neapibrėžtais vaizdais: viską supranti, tačiau ne iš karto pavyksta tai apibūdinti, kad ir kitam pasidarytų aišku. Tuomet svarbiausia, kad išvada pačiam sau būtų trumpa. Ir nieko baisaus, kad aiškinant kitiems galbūt prireiks kelių sakinių.

Trumpai tariant, būtina užčiuopti tai, kas svarbiausia, pačią esmę ir suvesti ją į vieną tašką.

Tad štai, kadaise man teko dirbti vokiečių kariniuose archyvuose Freiburge. Kasdien pasidarydavau išvadą, sutelkęs ją į vieną vaizdą, vieną frazę, vieną žodį. Ir kiekvieną savaitę apibendrindavau. Baigėsi du mėnesiai. Iš vakaro susikroviau lagaminą... Ir jau susirengiau... Tačiau išvada blykstelėjo dar prieš pasineriant į ežerą. Išvada sukrečianti – *ginklų nekeikia.*

Per du pakankamai įtempto darbo mėnesius neaptikau nė vieno neigiamo vokiečių atsiliepimo apie sovietinius ginklus. Nei 1941 m. vasarą, nei vėliau vokiečių kareiviai, karininkai, generolai sovietinių ginklų neįvertino neigiamai.

Iš sovietų taktikos jie ne šiaip juokėsi, o tiesiog tyčiojosi, šaipėsi, kandžiai pajuokė. Kaip ir iš rusų protinių sugebėjimų. Iš pradžių. Ir

ko tik neaptiksi tuose archyvuose! Čia ir plakatai su neskustais išsigimėlių snukiais ir užrašais „Untermensch“, ir ataskaitos apie daugybę sutriuškintų sovietų divizijų, pranešimai apie neįtikėtinus trofėjus, liudininkų parodymai apie NKVD žvėriškumus, nusiskundimai dėl blogų kelių, dulkių ir karščio, vėliau – dėl lietaus ir purvo, sniego ir šalčio. Viskas blogai, viskas ne taip. Išskyrus ginklus.

Visos baladės apie šautuvą trims, apie pasenusius tankus ir lėktuvus, lyginamus su skraidančiais karstais – tai kur kas vėlesnė, pokario metų komunistinės propagandos kūryba. Pavyzdys: tai, ką Kremliaus gudruoliai iš Agitpropo paniekinamai pravardžiuoja „asilu“, vokiečiai vadino „žiurke“. Ir griežtai įspėjo kiekvieną vokiečių lakūną naikintoją oficialioje instrukcijoje: „Neužspeisk „žiurkės“ į kampą!“

Kitaip tariant, oro mūšyje nuo sovietinio naikintuvo I-16 gali smarkiai kliūti.

Taip pat pagarbiai vokiečiai atsiliepdavo apie sovietinius tankus, kuriuos mes įpratę apšaukti pasenusiais, apie trijų linijų šautuvą, apie 45 mm prieštankinę patranką, net apie sovietų kareivio uniformą. Tų, kurie kariavo prieš Raudonąją armiją laukuose, miškuose, miestų griuvėsiuose ir apkasuose, o ne sostinės kabinetuose, nuomone, sovietinių karių apranga buvo paprasta, lengva, patogi, puikiai pritaikyta karo sąlygoms.

Apibendrinęs tai, ką perskaičiau, dar sykį įsitikinau, kad maudymasis šaltame miško ežere išblaivina.

Dabar imkime ir šį paprastą, bet gana veiksmingą būdą pritaikykime mūsų pokalbio temai. Pabandykime išsiaiškinti, kaip komunistinė propaganda piešia Stalino siekius prieškariniu laikotarpiu ir pirmaisiais dviem Antrojo pasaulinio karo metais. Tuo tikslu sukrausime oficialiosios ideologijos mašinos prištampuotų knygų, laikraščių, disertacijų krūvas ir išrinksime viską, ką pavyks apie tai rasti. Paskui atsipalaiduosime ir pasistengsime visus Stalino planus bei sumanymus (kaip juos piešia propaganda) apibūdinti vienu žodžiu.

Tas žodis – VILKINTI.

2

1939 m. rugpjūčio 23 d. Maskvoje tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos buvo pasirašytas susitarimas sunaikinti Lenkijos valstybę ir pasidalyti lenkų teritoriją. Tačiau Lenkija tarpusavio pagalbos sutartimis buvo susijusi su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, todėl Lenkijos padalijimas neišvengiamai vedė į karą Europoje, vadinasi, į pasaulinį karą. Iš tikrųjų, po aštuonių dienų pasirašius sutartį, 1939 m. rugsėjo 1 d., prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Jis buvo tiesioginis ir neišvengiamas Maskvoje pasiekto susitarimo padarinys.

Tą patį mėnesį karas persimetė į Atlantą, po keleto mėnesių nedelsiant apėmė Suomiją, Daniją, Norvegiją, paskui Belgiją ir Olandiją, Prancūziją, Estiją, Lietuvą, Latviją, Rumuniją, nusirito iki Jugoslavijos ir Graikijos, per Vidužemio jūrą plūstelėjo į Afriką. 1941 m. vasarą Antrasis pasaulinis karas įsiveržė į Sovietų Sąjungos teritoriją.

Mums aiškinama, kad 1939-ųjų rugpjūtį Sovietų Sąjunga neturėjo išeities, sutartį reikėjo pasirašyti, kad būtų išgelbėta šalis, laimėta laiko ir atidėtas karas. Dėl to reikėjo Lenkiją suplėšyti į gabalus.

Iš pirmo žvilgsnio sklandu: jei Sovietų Sąjunga 1941-ųjų birželio mėnesį nebuvo pasirengusi savos šalies gynybai, tai 1939-ųjų rugpjūčio mėnesį juo labiau negalėjo apsiginti, štai todėl draugas Stalinas ir buvo priverstas įsakyti draugui Molotovui pasirašyti sutartį. Kad užvilkintų...

Įdomiai draugas Stalinas vilkino. Pasirašė su Hitleriu sutartį, ir po savaitės įsiplieskė baisiausias žmonijos istorijoje karas. Pasirašė Stalinas su Hitleriu sutartį, ir nuo tos akimirkos abu šoko draskyti Europos.

Hitleris – Lenkiją. Stalinas – Lenkiją.

Stalinas – Suomiją. Hitleris – Norvegiją ir Daniją.

Hitleris – Belgiją, Olandiją, Prancūziją. Stalinas – Estiją, Lietuvą, Latviją.

Stalinas – Rumuniją. Hitleris – Jugoslaviją ir Graikiją...

Minia net išsižiojusi tiki paaiškinimais: nuo 1939 m. rugsėjo 1 d. Hitleris kariavo Antrąjį pasaulinį karą, o mes tuo metu ką veikėme? Mes vilkinome karą...

Stebinantis vilkinimas – pasirašėme su Hitleriu sutartį, ir tuoj pat NKVD duodamas įsakymas iš Kremliaus: renkite lagerius priimti šimtams tūkstančių belaisvių kareivių ir karininkų.

Karas, kilęs kaip Kremliuje pasirašytos sutarties padarinys, vėliau neišvengiamai persimetė ir į Sovietų Sąjungą, kuriai galiausiai kliuvo daugiau už kitus.

Rimtieji istorikai, kuris iš jūsų, kur ir kaip sugebėjote įžvelgti vilkinimą?

Na, imkite ir kartais pasitelkite paprasčiausią sveiką protą: jei sutarties nebūtų pasirašę, Antrasis pasaulinis karas nebūtų prasidėjęs, vadinasi, nebūtų mūsų pasiekęs. Ir dabar nereikėtų po penkių, šešių ir daugiau dešimtmečių Rusijos miškuose ir pelkėse rankioti kareivių kaulų.

Tačiau sutartis buvo pasirašyta, ir galimybė kilti karui virto neišvengiamybe. Sutarties pasirašymas ne atidėjo karą laike ir erdvėje, o paankstino jį. Gerokai ir neatšaukiamai paankstino.

Sovietų Sąjungoje niekas niekada neslėpė, kad Hitleris galėjo užpulti Lenkiją tik tuomet, jei su tuo būtų sutikęs Stalinas. Stalinas davė Hitleriui tokį sutikimą. Stalinas atlapojo karui vartus. Stalinas atidarė šliuzus. Čia ne mano mintys, taip mano mūsų nusipelnę karvedžiai.

Armijos generolas A. Majorovas: „Planuodama užpulti Lenkiją, Vokietija labiausiai bijojo Sovietų Sąjungos, o ne Anglijos ir Prancūzijos. Būtent todėl fašistų vadai ir skubėjo sudaryti nepuolimo sutartį su SSRS.“ (VIŽ, 1989, Nr. 5. P. 35.)

Armijos generolas Majorovas aiškiai išreiškė savo mintį: Hitleris skubėjo. Ir kliūtimi Vokietijos kelyje galėjo tapti tik Sovietų Sąjunga. Tačiau netapo.

Iš vokiškų ir sovietinių šaltinių mes žinome, kad Hitleris iš tiesų skubėjo. Ribentropas pasakojo nuostabius dalykus: 1939 m. rugpjūčio 23 d. vokiečių delegacija išvyko iš Berlyno, neturėdama net sutarties su Sovietų Sąjunga projekto. Jau lėktuve pakeliui į Maskvą Ribentropas ir teisės patarėjas F. Hausas apmetė projektą. („Tarp Londono ir Maskvos“. Maskva: Myslj, 1996. P. 140.)

Delegacija atvyko į Maskvą antroje dienos pusėje.

Stalinas priėmė Ribentropą savo kabinete 15.30 val. Susitikimas tęsėsi tris valandas. Paskui Ribentropaș susisiekė su Berlynu, gavo galutinį sutikimą.

22 val. Stalino kabinete prasidėjo antras susitikimas, jis baigėsi tuo, kad Ribentropas ir Molotovas pasirašė sutartį.

Nuo juodraštinio projekto iki svarbiausio XX amžiaus tarptautinio susitarimo pasirašymo – keletas valandų. Visas veiksmas – antroje dienos pusėje.

Taip skubėjo Hitleris. Taip jam talkino Stalinas. Jokių nereikalingų tauškalų, jokių biurokratinių derinimų. Jokio vilkinimo.

Hitleris skubėjo gauti Dancigą ir kelius į Rytų Prūsiją. O kur skubėjo Stalinas? Hitleriui reikėjo skubiai pasirašyti sutartį, tik kas skubino Staliną, kas vertė? Juk galėjo pilstyti iš tuščio į kiaurą derybų metu. Taip būtų laimėjęs laiko. Taip ir vilkintų...

Dar tiksliau Molotovo ir Ribentropo sutarties esmę apibūdino GRU viršininkas armijos generolas P. I. Ivašutinas: „Ta sutartis Hitleriui atrišo rankas imtis agresijos." (VIŽ, 1991, Nr. 6. P. 11.)

Piotras Ivanovičius Ivašutinas, kaip tikras paties aukščiausio rango karinis žvalgybininkas, pasakė taip, kad nebeliko ko ir pridurti: pasirašydami sutartį atrišome Hitleriui rankas.

Nebūtume pasirašę – Hitleris būtų sėdėjęs surištomis rankomis.

Be sutarties nebūtų buvusios Hitlerio agresijos. Nebūtų buvę Lenkijos padalijimo, nebūtų buvę Antrojo pasaulinio karo, nė Sovietų Sąjunga nebūtų buvusi užpulta. Pasirašydamas sutartį, Stalinas paleido Hitlerį nuo grandinės.

Jeigu taip aš būčiau pasakęs, bemat būčiau apkaltintas, kad dirbu britų žvalgybai. Tačiau tai pasakiau ne aš, o mano buvęs tiesioginis viršininkas armijos generolas Ivašutinas. Nuoširdžiai mano gerbiamas.

O jis kuriai gi žvalgybai dirbo?

3

Vokietijos ir SSRS sandėrį įprasta vadinti Molotovo ir Ribentropo sutartimi. Šis pavadinimas klaidina ir neatspindi to, kas įvyko, esmės. Maskvoje pasirašyta sutartis – tai Hitlerio ir Stalino sąmokslas kariauti Europoje bendrą agresyvų karą. Todėl šis sandėris iš esmės buvo Stalino ir Hitlerio sutartis. Be to, tarptautinėje praktikoje sutartys dažniau vadinamos ne pagal ją sudariusių valstybės veikėjų pavardes, o pagal vietovių, kuriose dokumentai buvo pasirašyti, pavadinimus: Miuncheno susitarimai, Varšuvos sutartis, Bagdado paktas, Ženevos susitarimai. Todėl pagal visuotinai priimtas diplomatines normas tikriausias sandėrio pavadinimas – 1939 metų Maskvos sutartis dėl Antrojo pasaulinio karo pradžios.

Praėjus aštuonioms dienoms, kai buvo pasirašyta Maskvos sutartis, prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Ir tada draugas Stalinas pritaikė savo pirmąjį vilkinimą. Va tada jis ir nutęsė.

Vokiečių kariuomenė įsiveržė į Lenkiją, o Raudonosios armijos kariuomenė stovėjo prie Lenkijos sienų, nekariavo, sienos neperžengė. Kremliuje buvo susitarta Lenkiją suplėšyti broliškai. Tačiau Hitleris drasko, o draugas Stalinas vilkina. Oficialus sovietinės vyriausybės paaiškinimas: dar neatėjo laikas Raudonosios armijos veiksmams. Toks gaišimas lėmė, kad visa kaltė dėl Antrojo pasaulinio karo kurstymo krito Vokietijai, Hitleriui ir jo aplinkai. Į pasaulio istoriją jie pateko kaip pagrindiniai ir vieninteliai Antrojo pasaulinio karo kaltininkai.

1939 m. rugsėjo mėnesį Vokietijos vyriausybė ne kartą priminė SSRS vyriausybei apie sąjungininko prievoles ir reikalavo, kad Raudonosios armijos daliniai, kaip numatyta Maskvos sutartyje dėl karo pradžios, įžengtų į Lenkiją.

Sovietų vyriausybė atsakydavo atsisakymu, beje, atsakydavo ne iš karto, o padelsusi dvi tris dienas. Pavyzdys. Į Vokietijos reikalavimą, atsiųstą rugsėjo 3 dieną, sovietų vyriausybės vadovas ir Užsienio reikalų liaudies komisaras Viačeslavas Michailovičius Molotovas atsakė rugsėjo 5-ąją: „Sutinkame su jumis, kad tinkamu laiku bus tiesiog

būtina pradėti konkrečius veiksmus. Tačiau mes manome, kad toks laikas dar neatėjo. Galbūt klystame, tačiau mums atrodo, kad pernelyg didelis skubotumas gali mums pakenkti ir paskatinti mūsų priešus susivienyti...“ („SSRS–Vokietija, 1939“. Dokumentai ir medžiaga apie sovietų ir vokiečių santykius 1939 m. balandžio – rugsėjo mėnesiais. Sudarė J. Felštinskis. 1983. P. 81.)

Vokiečių vyriausybė kartojo savo reikalavimus ir vėl gaudavo atkirtį pagal sustiprintą programą.

Raudonosios armijos daliniai kovos veiksmus Lenkijoje pradėjo tik po dviejų su puse savaičių – rugsėjo 17 d.

Būtent taip draugas Stalinas planavo ir toliau vilkinti: Hitleris triuškina Europą, o jam už nugaros Stalinas, žaisdamas kirviu, laukia palankaus momento.

Galiausiai tai Hitleriui nusibodo. Jis susigaudė, kad Stalinas vilkins, kol bus naudinga, bet vėliau gali ir šmaukštelėti. Hitleris nusprendė tokio momento nelaukti ir smogė pirmas.

4

Viskas apsivertė aukštyn kojom. Iš visų galimų sąmokslo su Hitleriu variantų Stalinas išsirinko tą, kuris labiausiai atitiko sovietų sumanymą sutriuškinti Europą, tačiau menkiausiai atitiko Sovietų Sąjungos gynybos reikalavimus. Hitleris tuo pasinaudojo. Ir įsiplieskė politinė, ekonominė, ideologinė, karinė katastrofa, kokios pasaulio istorijoje dar nebuvo.

Sovietų liaudžiai atrodė visiškai neaišku, kodėl karas vyksta gimtojoje šalyje, nors buvo rengiamasi kariauti priešo žemėse. Kas gi atsitiko? Pats Stalinas buvo priverstas žmonėms paaiškinti. Ir jis atsakė: „...Broliai ir seserys, į jus kreipiuosi, mano draugai!“

Savo kalboje per radiją 1941 m. liepos 3 d. Stalinas Hitlerį ir Ribentropą išvadino pabaisomis ir žmogėdromis. Visiems savo broliams ir seserims draugas Stalinas suprantamai išaiškino, kas kaltas dėl sutriuškinimo: „Čia nemažai reikšmės turėjo ir ta aplinkybė,

kad fašistinė Vokietija netikėtai ir išdavikiškai pažeidė taikos sutartį."

Štai kaip! Pasak Stalino išeina, kad Raudonoji armija pralaimi ir praranda didžiules teritorijas dėl to, kad pabaisos ir žmogėdros užpuolė netikėtai. O netikėtumo įspūdžio žmogėdroms pavyko pasiekti, nes sutartimi užmigdė mūsų budrumą. Maža to, dėl sutarties atsirado bendra siena su Vokietija. Nebūtų buvusios sutarties, nebūtų prarastas budrumas, nebūtų bendros sienos, nebūtų nė netikėto užpuolimo, taigi – ir nelaimės.

Vadinasi, dėl visko kalta sutartis. Taip?

Ne. Ne taip. Draugas Stalinas mąsto kitaip: „Kaip galėjo atsitikti, kad Sovietų vyriausybė sutiko sudaryti nepuolimo sutartį su tokiais klastūnais ir pabaisomis kaip Hitleris ir Ribentropas? Ar tik nebuvo čia padaryta Sovietų vyriausybės klaida? Žinoma, kad ne!... Ką laimėjome mes, sudarę nepuolimo sutartį? Savo šaliai mes užtikrinome pusantrų metų taiką ir galimybę parengti savo pajėgas atkirčiui, jei fašistinė Vokietija nepabijotų užpulti mūsų šalį, pažeisdama sutartį."

Tad štai Vokietija nepabijojo. Kurgi atkirtis? Kodėl armija bėga, palikusi krūvas ginklų, oro uostus, pramonės centrus, rajonus, miestus, sritis, respublikas?

Ir kur logika?

Stalinas sako: mes sudarėme sutartį ir tuo patys išsigelbėjome. Sutartis leido rengtis atremti puolimą!

Tai kodėl to atrėmimo nėra? Todėl, kad sudarėme sutartį.

5

Bet kuri taikos ar tarpusavio pagalbos sutartis neturi prasmės. Jei mes draugai, kuriems galams mums sutartis? O jei esame priešai, tai sutartis stipriojo nesustabdys, o silpnojo neišgelbės.

Jei mes su jumis tai suprantame, negi draugas Stalinas to nesuprato? Tačiau tūkstančiai ekspertų it prisukti kartoja: pasirašydamas sutartį Stalinas išlošė beveik dvejus metus!

Tačiau ekspertai nusišneka. Nieko Stalinas neišlošė.

Iki 1939 m. rugsėjo mėnesio Hitleris negalėjo užpulti Sovietų Sąjungos – nebuvo bendros sienos. 1939 m. rugsėjį Hitleris buvo užsiėmęs – kariavo Lenkijoje. O užpulti Sovietų Sąjungą prasidėjus spaliui – nėra prasmės. Nes nykus metų laikas.

Be to, per žaibo karą Lenkijoje Vokietijos armijos daugiausia naudotų šaudmenų strateginės atsargos buvo išeikvotos, o visus tankus teko grąžinti į gamyklas, kad kapitaliai suremontuotų, pakeistų svarbiausias detales. Sutriuškinusi Lenkiją vokiečių armija keletą mėnesių buvo tokios būklės, kad nepajėgė imtis stambių puolimo operacijų.

1940 metais Hitleris irgi negalėjo užpulti Sovietų Sąjungos. Didžioji Britanija ir Prancūzija 1939 metais paskelbė karą Vokietijai, jos jau kariauja. Vadinkite tą karą keistu, tačiau vis dėlto tai – karas.

O su Stalinu – taika. 1940 metų pirmą pusę Hitleris tikėjo Stalino taikingumu. Beje, jis ne vienintelis patikėjęs. Net XXI amžiuje retsykiais pasitaiko žmonių, tikinčių, kad, be išsisukinėjimo nuo karo ir vilkinimo, draugas Stalinas apie nieką kita negalvojęs. Tai kam Hitleriui pulti Sovietų Sąjungą, su kuria sudaryta taika ir kuri tvarkingai tiekia Vokietijai strategines žaliavas, jeigu užnugaryje Prancūzija, su kuria vyksta karas. Pulti Sovietų Sąjungą, prieš tai nesutriuškinus Prancūzijos, Vokietijai reiškė karą dviem frontais ir pražūtingo Pirmojo pasaulinio karo scenarijaus kartojimą.

Todėl 1940 metais Prancūzija buvo pirma eilėje. Norint ją sutriuškinti, reikėjo paaukoti dar vieną vasarą. Po Prancūzijos sutriuškinimo pasikartojo praėjusių metų istorija: šaudmenų atsargos išnaudotos, tankus reikia taisyti. O čia dar Didžioji Britanija dunkso anapus sąsiaurio...

Padėtį sunkino tai, kad Britanijos ir Prancūzijos vadovai žinojo: jei Hitleris sutriuškins Sovietų Sąjungą (Berlyne, Paryžiuje ir Londone buvo tikima, kad tai įmanoma), tuomet žemyne šeimininkaus Vokietija. Didžioji Britanija ir Prancūzija negalėjo leisti, kad tai nutiktų. Tada Hitleris būtų priminęs visus pažeminimus, kuriuos Vokietija iškentė Versalyje dėl Britanijos ir Prancūzijos kaltės. Jau jis tai būtų

atsigriebęs. Todėl, jei Hitleris po Lenkijos būtų žygiavęs į rytus, Didžioji Britanija ir Prancūzija būtų buvusios tiesiog priverstos pačios gintis nuo gresiančio Vokietijos įsiviešpatavimo Europoje, t. y. britų ir prancūzų laivynai būtų buvę priversti blokuoti Vokietiją. Kitaip tariant, jei Hitleris iškart po Lenkijos būtų patraukęs ir toliau į rytus, Pirmojo pasaulinio karo padėtis būtų pasikartojusi vėl: Vokietija ir Rusija pešasi, o Didžioji Britanija ir Prancūzija surengia naują Versalį. Tik šįkart – mirtiną Vokietijai.

Tai suprato ir pats Hitleris, ir jo generolai. Pagal karo logiką 1940 metais Hitleris turėjo sutriuškinti pirmiausia Prancūziją ir kariauti ore ir jūroje su Britanija. Taip jis ir padarė. Todėl 1940 metai taip pat nebuvo tinkami pulti Sovietų Sąjungai.

Sovietų Sąjungai užpulti netiko nei 1941 m. sausis, nei vasaris, nei kovas, nei balandis. Šaltis, sniegas, neišbrendamas purvas žaibo karui pražūtingi. Anksčiausias laikas – 1941 m. gegužės vidurys.

Tuos beveik dvejus metus Hitleris neturėjo sąlygų užpulti Sovietų Sąjungą. Jį laikė suvaržiusi strateginė padėtis Europoje, o ne Kremliuje pasirašytas popierėlis, į šį Hitleriui buvo nusispjaut, kaip ir visus kitus panašius popiergalius.

Apibendrinu: ar buvo sutartis, ar jos nebuvo, tačiau iki 1941 metų gegužės mėnesio Hitleris vis tiek negalėjo užpulti Sovietų Sąjungos. Bet kuriuo atveju Hitleriui reikėjo mažiausiai dviejų vasarų: pirmos – sudoroti Lenkijai, antros – Prancūzijai. Arba atvirkščiai: pirmos – Prancūzijai, antros – Lenkijai. 1939 metų sutartis neatidėjo karo dar pusantrų metų, nes ir be jokios sutarties Stalinas bet kuriuo atveju turėjo laiko iki 1941 m. gegužės.

6

Stalino pareiškimą, kad Sovietų Sąjunga, sudariusi sutartį, išlošė laiko pasirengti karui, pasigavo tūkstančiai generolų, maršalų ir rimtų visų įmanomų krypčių ir pakraipų istorikų. Tik niekas Stalinui už tuos žodžius nepriekaištavo. Nors Stalinas skiedė akivaizdžias nesąmones.

Pažvelgsime iš kitos pusės. Sutartis buvo pasirašyta 1939 m. rugpjūčio 23 d. dešimčiai metų. Tačiau nepraėjo nė dveji metai, kai 1941 m. birželio 22 d. Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Ar sutartis tądien apgynė pasaulinio proletariato tėvynę?

Ne. Neapgynė.

Sutartis buvo, bet Hitleris užpuolė. Tai paaiškinkite man, bukam nevykėliui, parodykite pirštais, kuo naudinga buvo sutartis tą dieną?

Sugrįžkime į praeitį viena diena anksčiau. Ar galėjo Hitleris užpulti birželio 21-ąją?

Galėjo.

Ar būtų sutartis jį sustabdžiusi?

Ne. Nusišvilpt jam į tas sutartis. Jei nepasakius dar smarkiau.

Galbūt galėjo užpulti birželio 20-ąją?

Galėjo ir 20-ąją.

Galbūt galėjo gegužės mėnesį? Galėjo ir gegužės. Taip ir ketino iš pradžių. Sutartis – jokia kliūtis.

O ar galėjo užpulti kovo mėnesį?

Negalėjo – orai netinkami. O jei orai būtų buvę tinkami, keliai ir aerodromai nevirtę koše, tai sutarties buvimo faktas Hitlerio negalėjo sustabdyti. Klausimu patikrinsime sumanumą: jei sutartis 1941 m. birželio 22 d. tebuvo tik popieriaus skiautė, negalinti garantuoti nepuolimo, tai ar galėjo ta skiautė garantuoti nepuolimą visas ankstesnes dienas, savaites ir mėnesius?

Jei 1941 metais staiga išaiškėjo, kad sutartis – tai gabaliukas minkštučio tualetinio popieriaus, tai kodėl turime tikėti, kad ankstesniais metais jis reiškė kažką kitą? Jei 1941 metais sutartis neišgelbėjo Sovietų Sąjungos nuo užpuolimo, tai kodėl turime tikėti, kad 1939 ir 1940 metais ji patikimai užtikrino Sovietų Sąjungos saugumą?

Hitleris į visas tas sutartis rimtai net nežiūrėjo!

Beje, kaip ir jo partneris.

Jau po užpuolimo Stalinas ėmė kartoti, kad jis Hitlerio klastą numatė, kad jis žinojo, jog anksčiau ar vėliau Hitleris užpuls. Stalino

mintį pasičiupo pritariančiųjų choras: negi mums visiems nebuvo aišku, kad Vokietija anksčiau ar vėliau užpuls? Juk žinojome!

Ir čia atkreipkime dėmesį į visiškai prarastą ir Stalino, ir jo pasekėjų logiką.

Įsivaizduokime, patekome į žmogėdrų salą. Nėra kur bėgti. Pasirašėme su žmogėdromis dešimties metų sutartį. Mums visiškai aišku, kad vis vien kartą žmogėdros bandys mus suryti. Su garnyru ar be jo. Nelaukdamos, kol baigsis laikas. Tai nejaugi turint sutartį mums ramiau miegoti negu be jos? Koks skirtumas, yra sutartis ar jos nėra? Jeigu ji mūsų neapgina? Jeigu nežinia, kada Garbiajai Derybų Šaliai šaus į galvą mūsų paskanauti – po metų ar rytoj auštant?

Kaip galima sakyti, kad Stalinas laimėjo pusantrų metų dėl sudarytos sutarties, jeigu sutartis Hitlerio nė kiek nesulaikė?

Stalino mintį išreikšiu kitais žodžiais: Sovietų Sąjunga išlošė pusantrų metų, prisidengdama sutartimi, kuri neužtikrino saugumo, kuri nevaržė nei Hitlerio kėslų, nei jo veiksmų. Paprasčiau tariant, pusantrų metų ar beveik net dvejus metus mes dangstėmės tuo, kas mūsų nedengė ir negalėjo dengti.

★★★

Tačiau pasisako rimti (iš pirmo žvilgsnio) žmonės, – ir vis ta pati giesmelė.

Sovietų Sąjungos maršalas V. G. Kulikovas: „Molotovo ir Ribentropo sutartis šiek tiek atidėjo karą. Esu skaitęs „Barbarosos" planą ir žinau, kad SSRS užpulti buvo rengiamasi kur kas anksčiau, manau, pirmojo smūgio padariniai būtų buvę dar siaubingesni." („Krasnaja zvezda", 1996 m. birželio 22 d.)

Taigi (jei patikėsime Sovietų Sąjungos maršalu) dar iki Ribentropo vizito į Maskvą, t. y. 1939 metų rugpjūčio, vokiečių generolai rengėsi užpulti Sovietų Sąjungą, o draugas Stalinas Molotovo ir Ribentropo sutartimi tą užpuolimą atidėjo. Antraip nebūtume išvengę bėdos. Be popierėlio, pasirašyto klastingo hitlerinio žmogėdros, mes daugiau neturėjome kuo apginti Tėvynę.

Drauge maršale, leiskite šiuo klausimu su jumis nesutikti. Iki sutarties sudarymo Hitleris neturėjo planų užpulti Sovietų Sąjungą. Ir negalėjo turėti. Svarbiausia Vermachto smogiamoji jėga 1941 metų vasarą – keturios tankų grupės: Kleisto, Guderiano, Goto ir Hepnerio. O 1939 metais Hitleris neturėjo nė vienos tankų grupės. Hitleris teturėjo 6 tankų divizijas.

Kaip Hitlerio generolai galėjo 1939 metais planuoti panaudoti tankų grupes, jei šių nė nebuvo? O be tankų grupių jokios „Barbarosos" negalėjo būti. Net drąsiausiose idėjose ir girto kliedesiuose.

Ir kaip Hitlerio generolai iki Molotovo ir Ribentropo sutarties sudarymo galėjo planuoti užpulti Sovietų Sąjungą, jei nebuvo bendros sienos, jei tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos plytėjo Lenkija? Nejaugi generolai žemėlapiuose dėliojo savo aerodromus ir 6 savo tankų divizijas lenkų teritorijoje, kurią dar reikėjo užkariauti?

Tai štai, drauge maršale, iki Molotovo ir Ribentropo sutarties pasirašymo Hitleris negalėjo turėti jokių Sovietų Sąjungos užpuolimo planų. O iš to darome išvadą, kad 1939 metų rugpjūčio mėnesį draugas Stalinas vilkino karą, kurio Hitleris dar nė neplanavo.

13 skyrius

KODĖL DRAUGAS STALINAS NESKUBĖJO PRADĖTI ANTROJO FRONTO?

Iš šios sutarties plaukė, kad karą pradeda Hitleris. Mums tai buvo naudinga tiek kariniu, tiek moraliniu požiūriu. Tiesiogiai pradėjęs veiksmus prieš Lenkiją, tuo pakurstys prieš jį kariauti Prancūziją ir Angliją. O mes – liksime neutralūs.

N. Chruščiovas
„Ogoniok". 1989. Nr. 30. P. 10.

1

Jei Sovietų Sąjungai būtų rūpėję išsaugoti taiką Europoje, tai derėtis su Didžiąja Britanija ir Prancūzija jai nė nebūtų reikėję. Europos saugumo klausimą Stalinas galėjo išspręsti savomis jėgomis. Reikėjo paprastai ir suprantamai paaiškinti Hitleriui: smogsi Prancūzijai – atsidursi aklinoje blokadoje. Aš tuo pasirūpinsiu. Britanija padės. Spręsk.

Ir Stalinui nevertėjo pradėti ilgų derybų su Prancūzija, tiesiog tik pasakyti: jei Hitleris patrauks ne į vakarus, o Sovietų Sąjungos link, ir jei mums bus riesta, tai paskui jis ir iki jūsų prisikas. Paskui jums irgi klius. Jis primins jums Versalį, skaitykite „Main kampf". Kaip tokiomis aplinkybėmis reikėtų pasielgti, spręskite patys...

Derėtis su Lenkija, Lietuva, Estija, Latvija, Suomija buvo dar mažiau priežasčių.

Jei Hitleris būtų galėjęs rinktis, ką užpulti pirmą, Lenkiją ar Sovietų Sąjungą, tada Stalinui reikėjo sudaryti su Lenkija maždaug tokią sutartį: jus užpuls – mes padėsime, užpuls mus – jūs padėsite.

Tačiau Hitleris negalėjo užpulti Sovietų Sąjungos, iš pradžių nesutriuškinęs Lenkijos. Lenkija savo geografine padėtimi – pirma Hitlerio kelyje. Taip susiklosčius padėčiai sovietų diplomatijos užduotis buvo paprasta. Teliko Lenkijos vyriausybei pareikšti: mes esame padarę vieni kitiems daug bloga, tačiau bendros grėsmės akivaizdoje pamirškime nuoskaudas.

Gindami savo šalį, lenkai nuo būsimo antpuolio gynė Sovietų Sąjungą. Todėl nebuvo būtina sudarinėti jokių sutarčių. Reikėjo padėti Lenkijai. Pirmiausia buvo galima padėti viešais įspėjimais Hitleriui: Lenkijos (kaip ir Suomijos, Estijos, Lietuvos, Latvijos, Rumunijos) užpuolimą mes vertiname kaip mūsų šalies užpuolimą. Su visomis iš to išplaukiančiomis...

Lenkijos vyriausybė nenorėjo su Stalinu sudaryti karinės sąjungos. Tam turėjo priežasčių. Sovietų Sąjungai tai buvo net naudinga: kariaukite pirmieji, o mes – po jūsų.

Derėjo Hitleriui pirštu pagrūmoti, kad Lenkijos užpuolimas bus signalas skelbti Raudonosios armijos kovinę parengtį. Po Lenkijos kaip valstybės sutriuškinimo lenkų tauta tęs pasipriešinimą, ji priims bet kokią pagalbą, jei tik ji bus nuoširdi. Sovietų Sąjunga tokią pagalbą suteiks be apribojimų.

Reikėjo paskelbti Hitleriui, kad agresijos prieš Lenkiją atveju Sovietų Sąjunga suteiks prieglobstį lenkų pabėgėliams, priims vaikus ir sužeistuosius, suburs savo žemėje lenkų partizanų būrius, apginkluos ir aprūpins juos visais būtinais dalykais. Be to, sovietų žemėje bus įkurdinti lenkų pulkai, divizijos, o vėliau – korpusai ir armijos ir pasiųsti į mūšį. Nuo Lenkijos užpuolimo pradžios Sovietų Sąjunga irgi taps Vokietijos priešininke. Sovietų Sąjungos pusėje bus visas pasaulis. Sovietų vyriausybės ir liaudies veiksmus supras visa žmonija. Esant tokiai padėčiai, Vokietija nepajėgs Sovietų Sąjungai smogti netikėto smūgio, o karas nebus žaibiškas. Toks scenarijus – pražūtis Vokietijai.

Štai taip reikėjo kalbėtis su Hitleriu. Tokį scenarijų reikėjo paskelbti visam pasauliui.

1939 metų vasarą derėjo Hitleriui priminti, kad Ispanijoje sovietų lakūnai, pionieriai, tankistai, artileristai, diversantai kariavo taip pat

ir prieš vokiečių karo specialistus. Ten karas tęsėsi beveik trejus metus. Siųsti žmones ir ginklus į Ispaniją buvo sudėtinga. Tačiau Lenkija – ne Ispanija. Lenkija greta. Sovietų Sąjunga į Lenkiją gali nusiųsti bet kiek savanorių – nors ir penkis milijonus, nors dešimt, ir kiek tik nori tankų, lėktuvų ir artilerijos.

Stalinas galėjo pasakyti Hitleriui: nusiunčiau į Ispaniją 648 lėktuvus ir 347 tankus. Nes Ispanija toli. Į Lenkiją nusiųsiu 10, 20 kartų daugiau. Ispanijoje buvo 40 tūkstančių svetimšalių karių septyniose internacionalinėse brigadose. Ginti Lenkijos surinksiu milijoną.

2

Be tokio veiksmų plano, Stalinas turėjo daugybę kitų galimų variantų.

Antras variantas. Plėšyti Lenkiją. Tačiau ne iki galo. Še tau, Hitleri, kąsnelis su Dancigu ir „Lenkijos koridoriumi", o šitas – man: Rovnas, Lvovas, Tarnopolis. Broliškai. Tačiau tegu tarp mūsų klesti neutrali apkarpyta Lenkija.

Jeigu tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos būtų likęs 300–400 (tegu nors 100!) kilometrų lenkų žemės ruožas, netikėtas užpuolimas būtų buvęs neįmanomas. Tada nebūtų reikėję jaudintis, kad tik nesuteiktume Hitleriui dingsties pulti. Tada 1941 metais rinktiniai Raudonosios armijos daliniai nebūtų pakliuvę į vokiečių artilerijos ugnį pirmosiomis karo minutėmis. Tada būtų pakakę laiko šokus iš miegų ir kelnes užsimauti, ir šovinių gauti.

Nekyla klausimų, būtų Hitleris su tokiu variantu sutikęs ar ne. Aišku kaip dieną – būtų sutikęs. Jis visiškai pagrįstai bijojo Vokietijos blokados, o reikalavo tik Dancigo ir kelio į Rytų Prūsiją. Daugiau jis neprašė. Jam ir pačiam būtų buvę ramiau miegoti taip padėčiai susiklosčius. Kitas klausimas, kodėl gi draugas Stalinas nė nesiūlė tokio varianto? Kodėl jis pasiūlė Lenkiją sudraskyti iki galo ir nustatyti bendrą sieną tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos? Kuriems galams jam Hitleris kaimynas?

Trečias variantas. Pasirašyti sutartį su Didžiąja Britanija ir Prancūzija, nereikalaujant koridorių per Lenkiją. Velniams mums tie koridoriai? Tegu prieš Hitlerį kariauja Didžioji Britanija, Prancūzija ir Lenkija. Ko pulti akis išdegus koridoriais? Ateis mūsų eilė, tada ir kariausime. Ko pirma Lenkijos į peklą lįsti?

Ketvirtas variantas. Iš viso nieko nedaryti. Tegu jie ten Europoje sau riejasi, o mes nei naftos, nei grūdų, nei medvilnės, nei chromo Hitleriui neduosim. Neutralitetas! Tegu Hitleris kariauja be mūsų volframo ir vanadžio.

Daug buvo variantų. Ir visi – naudingi. Išskyrus vieną, tą, kurį pasirinko Stalinas. Tą, pagal kurį atsirado bendra siena su Vokietija. Kam jam to reikėjo?

Tačiau Stalinas nesiūlė kitų variantų. Ir atidavė Hitleriui daugiau, negu šis prašė.

Nesiderėdamas.

3

Jis suprato, ką darė. Dėl Lenkijos padalijimo Didžioji Britanija ir Prancūzija paskelbė karą Vokietijai...

Čia trumpam padarysiu pertraukėlę. Nes šioje pasakojimo vietoje pasigirsta dar viena Kremliaus dainelė. Ji buvo atliekama daugybę kartų ir duetu, ir kvartetu, ir daugiabalsiu choru. Štai vieno iš šlykščiausių Kremliaus niekšų solinis pasirodymas. Tai Aleksandras Sergejevičius Jakovlevas. Generolas pulkininkas. Aviakonstruktorius. Aviacijos pramonės liaudies komisaro pavaduotojas. Lenino, Valstybinės ir šešių Stalino premijų laureatas. Stalino referentas aviacijos klausimais. SSRS MA akademikas. Perspektyviausių sovietinės aviacijos plėtojimo krypčių slopintojas. Pasak Marko Solonino, žiurkių karalius. (Detalės – puikioje Solonino knygoje „Taikiai miegančiuose aerodromuose“.)

Štai žiurkių karaliaus arija: „Anglija ir Prancūzija paskelbė Vokietijai karą. Paskelbė... Bet nekariavo, nors buvo susiklosčiusi joms

palanki karinė padėtis. Visas pasaulis kiekvieną dieną laukė, kada gi Anglija ir Prancūzija pradės karinius veiksmus...“ („Gyvenimo tikslas“. Maskva. 1968. P. 213.)

Štai kokie netikėliai: karą paskelbė, bet nieko nedarė! O juk padėtis palanki!

Su tuo sutiksime. Tačiau pabandysime ir tuos netikėlius taip pat suprasti. Didžioji Britanija turėjo nedidelę armiją, daugiausia skirtą kolonijoms ginti. Tuo metu iš jos nebuvo galima tikėtis didžiulių pergalių. Tuo pat metu Didžioji Britanija turėjo milžinišką laivyną. Tai štai laivynas kariavo. Kariavo taip įnirtingai, kaip Sovietų Sąjungos laivynui neteko kariauti per visą jo istoriją.

1939 m. spalio mėnesį buvo nuskandintas 21 prekybinis britų laivas,

lapkričio – 73,

gruodžio – 79,

1940 m. sausio mėnesį – 72,

vasario – 45,

kovo – 46,

balandžio – 58.

Toliau – panašus vaizdas. Po vieną, o kartais ir po 2–3 laivus kasdien!

Sudėjus prarastų laivų vandens talpa svyruoja pagal mėnesius: 158 tūkstančiai tonų, 226 tūkstančiai, 189 tūkstančiai, 214. Labai greitai buvo pasiektas milijonas. Toliau – dar daugiau. O juk kiekvienas laivas kažką plukdė. Vertingo. Britanijai gyvybiškai svarbaus.

Britanijos karo laivynas buvo pasiųstas ginti jūros kelių, nuo kurių Didžioji Britanija visiškai priklausė. Nuo 1939 m. rugsėjo iki 1940 m. gegužės, t. y. vadinamojo „keistojo karo“ laikotarpiu, britų laivynas prarado lėktuvnešį „Courageous“ ir linijinį „Ark Royal“, buvo gerokai apgadinti linijiniai laivai „Nelson“ ir „Barham“, kreiseriai „Belfast“, „Ajax“, „Exeter“, „Suffolk“. Neminėsime eskadrinių minininkų ir kitokios smulkmės.

Karališkasis Britanijos laivynas turėjo milžiniškų nuostolių, tačiau jis įvykdė dvi svarbiausias užduotis, kurioms atlikti jis ir buvo sukurtas:

pirma, jis sustabdė vokiečių transporto laivyną Atlanto vandenyne;

antra, ir tai svarbiausia – neleido užsmaugti savo šalies jūrų blokada.

Kažkas gali pavadinti šį karą „keistu“. Asmeniškai aš nieko keista jame neįžvelgiu: antausių skaldymas pagal sustiprintą programą. Vokietijos laivynui tose peštynėse taip pat smarkiai kliuvo.

Štai teksto iliustracijos:

1940 m. balandžio 9 d. britų povandeninis laivas nuskandino vokiečių kreiserį „Karlsruhe“.

Balandžio 10 d. nuskandintas kreiseris „Koenigsberg“.

Balandžio 11 d. labai stipriai apgadintas mažasis linijinis „Lutzow“. Į Kilį jį teko parvilkti. Jo grąžinimas į rikiuotę ir remontas truko ilgiau negu 6 mėnesius. (Tai ne tas „Lutzow“, kuris buvo parduotas Stalinui, bet kitas. Anksčiau jis vadinosi „Deutschland“ (*vok.* Vokietija – *Vert. past.*). Tačiau kažkas Hitleriui pašnibždėjo, kad negerai išeitų, jei kada nors „Vokietija“ būtų nuskandinta. Dėl to laivas gavo kitą vardą.)

Balandžio 13 d. Narviko rajone britų laivynas nuskandino aštuonis vokiečių eskadrinius minininkus ir vieną povandeninį laivą.

Na, o kaip sausumoje? Sausumoje daugiausia buvo tylu. Kaipgi kitaip? Prancūzija visą savo biudžetą sukišo į gynybinės linijos išilgai pasienio tvirtinimą. Manė, karas prasidės, sėdėsime įtvirtinimuose, priešo savo žemėn neįsileisime. Tik štai karas. O Prancūzijos armija pasirengusi tik tam, kam ir buvo rengiama – tūnoti įtvirtinimuose.

Paskui Vokietija sutriuškino Prancūziją. Tačiau tai jau kita daina.

4

Žinoma, netikėliai: prancūzpalaikiai karą Hitleriui paskelbė, o patys tupėjo įtvirtinimuose, arbata mėgavosi. Varlių valgytojai užsitraukė gėdą amžiams!

Tik ne mums juos reikia barti.

Štai jei ir Sovietų Sąjunga būtų paskelbusi karą Vokietijai 1939 metų rugsėjį ir dar būtų nors kažką padariusi, tuomet galėtume kitiems priekaištauti: mes liejome kraują, o jūs įtvirtinimuose tūnojote!

Žiurkių karaliui Aleksandrui Sergejevičiui, prieš kaltinant kitus neveiklumu, derėjo pagalvoti apie save. Derėjo paklausti, ką darė Sovietų Sąjunga tais šlovingais laikais? Kaip kovojo su Hitleriu? Kodėl, kai Didžioji Britanija ir Prancūzija paskelbė karą Vokietijai, Sovietų Sąjunga nepradėjo antrojo fronto?

Kas nors paprieštaraus – taigi mes draugavome su Hitleriu!

Į tai kandžiai pasmalsaukime: o kas gi jus, komunistai, vertė bičiuliautis su žmogėdromis? Ir jei jau įsipainiojot į draugystę su Hitleriu, tai buvo galima tą klaidą ištaisyti. Juk su Japonija bičiuliavomės, o paskui popierėlį suplėšėme į skutelius ir kaukštelėjome kvapą beišleidžiančiai Japonijai kūju per pakaušį. Tai ko su Hitleriu nenutraukėm draugystės?

Sutinku, 1939 m. rugpjūčio mėnesį buvo sunku numatyti įvykius. Tačiau Hitleris užpuolė Lenkiją, ir tuoj pat Didžioji Britanija ir Prancūzija paskelbė jam karą. Padėtis tapo visiškai aiški. Čia ir Sovietų Sąjungai derėjo apsigalvoti: sutartį su Hitleriu pasirašėme, – nelabasis supainiojo, prašovėme. Atleiskit, atsiprašome. Sutartį nutraukiame. Ir iš paskos Didžiajai Britanijai bei Prancūzijai taip pat skelbiame karą Hitleriui.

Dingsties buvo galima ir neieškoti. Derėjo paskelbti: mes su Hitleriu pasirašėme nepuolimo sutartį, o pulti Lenkijos nesitarėme. Jei Hitleris užpuolė Lenkiją, vadinasi, mes jam skelbiame karą ir pradedame antrąjį frontą!

Beje, Kremliaus propaganda iki pat Sovietų Sąjungos subyrėjimo atkakliai tvirtino: mes su Hitleriu susitarėme tik dėl nepuolimo, bet jokio slapto sąmokslo nebuvo, Lenkijos nesidalijome, slaptų papildomų protokolų nepasirašinėjome, o tai, ką kai kurie gudručiai mums po nosim kaišioja, – klastotė.

Vakarų numylėtinis Michailas Gorbačiovas, ranką ant geraširdės krūtinės padėjęs, nemirkčiodamas tyromis akimis, užtikrintai teigė:

Molotovas ir Ribentropas pasirašė tik nepuolimo sutartį. Jokių papildomų slaptų protokolų nėra ir niekada nebuvo!

Kaip netikėsi sąžiningu žmogumi. Ir tikėjo. O tuos gudručius, kurie rado kopijas vokiečių archyvuose, badė klausimu it lokį ietimi: kur tikrasis dokumentas?

Neįveikiama logika: jei jau komunistai publikai dokumento nepateikė, vadinasi, ir nėra tokio dokumento. Vadinasi – niekad ir nebuvo!

O dokumentas gulėjo Politbiuro archyve... Ir Gorbačiovas iš archyvo asmeniškai jį užsisakė, skaitė ir grąžino ten, kur niekas, be jo ir jo šutvės, pakliūti negalėjo.

Aš suku į tai, kad Sovietų Sąjungai 1939 m. rugsėjo mėnesį nereikėjo ieškoti dingsties paskelbti karą Vokietijai: Hitleris užpuolė Lenkiją, ir tai užtektinai svari priežastis kariauti.

Bet draugas Stalinas neskubėjo.

5

O buvo galima parodyti apdairumą ir karo neskelbti. Išlaikyti neutralumą.

Didžioji Britanija ir Prancūzija, aiškina mums propagandininkai, paskelbė karą, bet nieko nedarė. Tačiau tai netiesa. Didžioji Britanija ir Prancūzija, tiesiog sėdėdamos įtvirtinimuose, tuo pačiu trukdė per Atlantą į Vokietiją atplukdyti strategines žaliavas.

Hitleriui į pietus – Alpės, toliau – Vidužemio jūra, kurios prieigas kontroliuoja vis ta pati Britanija. Iš pietų taip pat neatsiveši.

Į šiaurę – Baltija. Iš Švedijos ir Suomijos ėjo strateginių žaliavų srautai, tačiau labai menko pasirinkimo: nikelis, geležies rūda, mediena. Visa kita – iš rytų. Ir jeigu kaip tik čia draugas Stalinas būtų laikęsis neutralumo: tau, Adolfai, reikia medvilnės karo reikmėms ir volframo šarvamušiams sviediniams? Atleisk, brangusis, pačiam nepakanka.

Štai ir viskas. Taip Trečiasis Reichas ir būtų užgesęs.

Tačiau Stalinas nepradėjo antrojo fronto. Skirtingai nuo tų, kurie „paskelbė karą, bet nieko nedarė“, draugas Stalinas karo neskelbė, užtat darė daug. Pernelyg daug. Jis aprūpino Hitlerį viskuo, ko reikėjo karui.

Negana to, 1939 m. rugsėjo 28 d. Maskvoje buvo pasirašyta sutartis oficialiu pavadinimu „Dėl draugystės ir sienų“. Tuo metu prieš Vokietiją jau vienijosi Kanados, Australijos, Indijos, Pietų Afrikos pajėgos. Ir Jungtinės Valstijos jokiu būdu negalėjo likti viso to nuošaly. Jos taip pat turėjo netrukus stoti prieš Hitlerį. Kodėl Stalinui knietėjo rugsėjo mėnesį dar apsunkinti tai, kas buvo padaryta rugpjūtį?

1939 m. rugpjūčio mėnesį pasirašyta nepuolimo sutartis, o rugsėjį dar viena – draugystės! Kam Stalinui tokia draugystė? Ir jei, kaip sako draugai iš Kremliaus, padėtis tuo metu buvo palanki sutriuškinti Vokietiją, tai kodėl nepradėjus antrojo fronto?

O jei nesinorėjo kariauti, tai bent nereikėjo užsirašyti į Hitlerio draugus.

6

Nepamirškime, kad 1939 metais Stalinas galėjo iš daug ko pasirinkti. Visi variantai buvo labiau ar mažiau švarūs moraliai. Jų panaudojimas būtų sustiprinęs tiek Europos, tiek Sovietų Sąjungos saugumą.

Tačiau buvo viena išimtis. Vienas variantas buvo itin purvinas: suplėšyti į gabalus Lenkiją ir nustatyti bendrą sieną su Vokietija. Šis variantas Staliną pavertė Hitlerio sąjungininku. Šio varianto įgyvendinimas reiškė galą Lenkijai, karo Europoje pradžią ir smarkiai kirto per Sovietų Sąjungos saugumą, nes vedė į padėtį, kurioje karas tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos darėsi įmanomas. Be to, Vokietija netikėtu smūgiu dabar galėjo pradėti karą prieš Sovietų Sąjungą.

Draugas Stalinas išsirinko būtent tą patį nešvariausią iš visų galimų variantų ir nedelsiant jį pasirašė, nekeldamas jokių papildomų sąlygų, nesvarstydamas jokių kitų variantų.

Visus to varianto trūkumus pateisino du privalumai: to varianto panaudojimas iš tiesų vedė į Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Vokietijos susidūrimą, be to, suteikė galimybę Stalinui suduoti netikėtą smūgį Vokietijai.

★★★

Stalinas nevilkino Antrojo pasaulinio karo pradžios. Jis ją artino. Stalinas vilkino tik Sovietų Sąjungos įstojimo į tą karą akimirką. Todėl jis neskubėjo pradėti antrąjį frontą.

Jo veiksmų paaiškinimą randame Kominterno generalinio sekretoriaus Georgijaus Dimitrovo dienoraštyje, 1939 m. rugsėjo 7 d. įraše. Kalbėtasi savų draugijoje. Tų prisipažinimų nebuvo numatyta viešinti. Draugai sovietai seniai buvo išmokyti nepalikti pėdsakų. O draugas bulgaras per savo nepatyrimą tokius dalykus užfiksavo.

Dalyvaujant draugams Molotovui ir Ždanovui draugas Stalinas oficialiam Kominterno vadovui draugui Dimitrovui taip aiškino apie savo užsienio politikos esmę: „Karas vyksta tarp dviejų kapitalistinių šalių grupių... Tačiau mes neturime nieko prieš, kad jos kaip reikiant susipeštų ir susilpnintų viena kitą. Neblogai, jei Vokietijos rankomis bus išklibinta turtingiausių kapitalistinių šalių padėtis (ypač Anglijos). Hitleris, pats to nesuprasdamas ir nenorėdamas, klibina, griauna kapitalistinę sistemą. (...) Mes galime laviruoti, kiršindami vieną šalį prieš kitą, kad dar smarkiau peštųsi." (Levas Bezymenskis „Hitleris ir Stalinas prieš susirėmimą". Maskva. 2000. P. 290; „Karas ir politika. 1939–1941". Maskva. 1999. P. 38, 97.)

Štai ir visas Stalino politikos įminimas. Kai jie vienas kitą bus sukandžioję iki paskutinio atodūsio, tada draugas Stalinas ir pradės antrąjį frontą.

14 skyrius

APIE LABIAUSIAI PASENUSĮ TANKĄ

Kai regi tas robotus primenančias plieno pabaisas, kuriomis Stalinas ketino pavergti Europą, paslapčia išgyveni siaubą.

J. Gebelsas.
Įrašas asmeniniame dienoraštyje 1945 m. kovo 9 d.

1

Tačiau ar turėjo Stalinas užtektinai jėgų sutriuškinti Vokietiją 1941 m. vasarą?

Išsiaiškinsime.

Jei gatvėje sustabdysime bet kurį praeivį ir paklausime, kokios buvo gėdingų Raudonosios armijos pralaimėjimų 1941 m. vasarą priežastys, tai kiekvienas nesusimąstydamas mums papasakos apie kvailą, užsispyrusį ir bailų Staliną, apie „begalvę" armiją, apie vieną šautuvą trims, apie lėktuvus-karstus ir pasenusius tankus.

Kaip tik nuo paties seniausio ir pradėsime.

Oficialus jo pavadinimas – lengvasis pėstininkų tankas T-26. Į ginkluotę įtrauktas 1931 m. vasario 13 d. Gamintas iki 1941 m. liepos. Svėrė 10 tonų. Ekipažą sudarė 3 žmonės. Variklis – 90 AJ. Maksimalus greitis – 30 km/val. Šarvas prieškulkinis: korpusas – 16 mm, bokštelio priekinė dalis – 25 mm.

Tai pagrindinės ypatybės. T-26 buvo pagamintos 23 serijos. Kovinis pirmosios serijos tanko svoris – 8 tonos. Pamažu, modernizuojant, kovinis svoris augo. Paskutinių variantų svoris viršijo 12 tonų. Iki 1935 metų korpusai ir bokšteliai būdavo kniedijami, nuo 1935 metų – suvirinami. 1936 metais variklio galingumas padidintas iki 97 AJ.

Pačios pirmosios serijos tankai turėjo po du bokštelius. Iš viso buvo pagaminti 1627 dviejų bokštelių tankai T-26. Iš jų 1176 turėjo po vieną kulkosvaidį kiekviename bokštelyje. Tačiau jau tais pačiais 1931 metais šalia vien kulkosvaidžiais ginkluotų T-26 pradėta gaminti tokius pat patrankomis ginkluotus tankus: dešiniajame bokštelyje – 37 mm patranka, kairiajame – kulkosvaidis. Raudonoji armija gavo 451 dviejų bokštelių tanką T-26 su 37 mm patranka ir kulkosvaidžiu.

Visų vėlesnių 22 serijų T-26 turėjo tik vieną bokštelį. Ginkluotė: 45 mm patranka ir du trys kulkosvaidžiai – vienas sudvejintas su patranka, kitas – užpakalinėje nišoje, nuo 1937 metų – dar ir zenitinis. Buvo T-26A variantas (artilerinis). Jis turėjo 76 mm kalibro patranką ir du arba tris kulkosvaidžius.

T-26 ypatybės tokios menkos, kad Sovietų Sąjungoje iki pat jos subyrėjimo niekada nebuvo žinoma, kiek būta tų tankų. Buvo ar nebuvo tų tankų – jokio skirtumo. T-26 – toks prastas, kad jo tiesiog neįtraukdavo į statistiką.

Kremliaus ideologai ir ordinais apsikarstę memuarų rašytojai iki ašarų kvatojo iš tokių ypatybių. Tik pamanykit, 90 arklio jėgų variklis! O paskui pagerintas net iki 97! Cha cha. O greitis? Argi tai greitis? Dukart Sovietų Sąjungos didvyris tankų kariuomenės generolaş pulkininkas Dragunskis vaipėsi: koks T-26 šarvas? Fanerinis!

O aš, atsakydamas į generolų ir akademikų šmeižtą, dabar pranešiu tai, ko niekas be manęs dar nesiryžo pareikšti: HITLERIS NETURĖJO NIEKO, KAS BŪTŲ GALĖJĘS PRILYGTI MŪSŲ PUIKIAJAM T-26.

Ir iki karo pabaigos nieko panašaus ar bent kiek primenančio T-26 Hitlerio konstruktoriams nepavyko sukurti.

Bet iš pradžių išsiaiškinkime kiekybės klausimą.

2

Kiekybė, kaip mus mokė, tai irgi kokybė. 1941 m. birželio pradžioje sovietų pramonė išleido 11218 tokių tankų. Dalis jų buvo pra-

rasta Ispanijoje, Mongolijoje, Suomijoje. Tačiau šis tas liko. 1941 m. birželio 22 d. Raudonoji armija turėjo 10026 tankus T-26. (K. Kalašnikovas, V. Feskovas, A. Čmychalo, V. Golikovas. „Raudonoji armija 1941 m. birželį". Novosibirskas: Sibirskij chronograf. 2003. P. 147.)

Ką reiškia 10 tūkstančių vieno tipo tankų. Tai daug ar mažai?

Palyginkime: 1939 m. rugsėjo 1 d. Hitleris pradėjo Antrąjį pasaulinį karą turėdamas 2977 visų rūšių ir tipų tankus. Jie visi buvo lengvieji. Vokietijoje vidutinių tankų tada nebuvo. Juo labiau – sunkiųjų. O Raudonojoje armijoje 1939 m. rugsėjo pradžioje vien tik T-26 buvo 9605.

Beje, „Ledlaužyje" įvėliau klaidą. Mano paskaičiavimais, 1941 metais Raudonojoje armijoje tankų T-26 buvo apie šešis tūkstančius. Nusprendžiau, kad verčiau jau apsirikti sumažinus tikrąjį skaičių, negu užgriebti pernelyg daug. Kaip lošiant „21" – verčiau sustoti nepriskaičiavus, negu surinkti per daug. O tankų BT man išėjo apie septynis tūkstančius. Todėl parašiau: BT tankų buvo gaminama didžiausia pasaulyje serija.

Nieko nuostabaus, kad suklydau. Tais metais, kai po kruopelę rinkau medžiagą „Ledlaužiui", visi duomenys apie T-26, T-27, T-28, T-35, T-37A, T-38, BT ir kitų tankų gamybą ir kiekius kariuomenėje buvo visiškai nepasiekiami.

Maža to, oficialiuosiuose daugiatomiuose paradiniuose, parodomuosiuose karo aprašymuose retai pavykdavo rasti net užuominų apie tai, kad būta tankų T-26. Sklaidykite Žukovo memuarus, raskite nors vieną užuominą apie labiausiai paplitusį Raudonojoje armijoje, o ir Žemės planetoje tanką. Knaisiokitės! Nerasite.

Vartykite sunkiai pakeliamus oficialiosios karo istorijos tomus. Rezultatas vis toks pat. Ideologinė Centro Komiteto aptarnavimo tarnyba prisiminė ir rašė (sumažindama) tik apie naujausių tankų kiekius. Visi likusieji buvo priskirti prie „lengvųjų ir pasenusių" kategorijos ir švariai iššluoti, išgrandyti iš statistikos.

Tačiau Sovietų Sąjungai žlugus vaizdas ėmė ryškėti. Parketiniai generolai ir karo istorijos valdininkai kaip ir anksčiau uoliai saugojo savo paslaptis. Tačiau šalyje tvarkos mažėjo, valstybės valdymo sistemoje atsirado properšų, plyšių ir skylių, o tuo pasinaudojo istorijos

mėgėjai. Jie po kruopelę rankiojo duomenis apie tankų kiekius ir dėjo krūvon.

Ir kai tik valstybinės paslapties rūkas šiek tiek prasisklaidė, į mane kaipmat įsikibo kritikai: BT buvo leidžiami didžiausiomis serijomis? Tai jau ne! T-26 buvo gaminami dar didesnėmis serijomis!

Sutinku su kritikais. Atsiimu savo žodžius.

Tačiau ir aš savo ruožtu turiu priekaištą savo mieliesiems kritikams. Mat kokie dabar esat gudrūs, kai kažkas už jus tiesą atkapstė, duomenis surinko į krūvą, išsiaiškino, išsijojo pelus ir padėtį akivaizdžiai parodė. Bet kurgi jūs anksčiau buvote? Visuotinio komunistinio liaudies mulkinimo laikais aš rašiau apie mūsų lengvuosius tankus ir įvardijau skaičius, visai atitinkančius tai, kas buvo iš tikrųjų. O kuris iš jūsų išdrįso tada prisiminti tuos tankus ir įvardyti bent kokius nors skaičius, tegu net ir ne visai tikslius?

Ir kodėl man sąskaitą pateikiate? Mano nežinojimas suprantamas ir pateisinamas. Ne aš – tamsos šaltinis. Ne mane reikia kaltinti. Ir ne man sąskaitas derėtų pateikti. Visi Sovietų Sąjungos archyvai buvo ne mano, o brangiosios Komunistų partijos, sovietinės vyriausybės, VS, Gynybos ministerijos, Generalinio štabo ir kitų ne mažiau gerbiamų struktūrų rankose. Štai jos tegu ir atsako.

Nuo 1941 metų iki pat savo gėdingo žlugimo dienos visuotinai mylima valdžia per 50 metų nieko nepadarė, kad karo istorija būtų atskleista. Priešingai, ji darė viską, ką galėjo, kad ištryptų, išravėtų ir išnaikintų iš liaudies atminties visus prisiminimus apie karą. Karo tyrinėjimas ir jo atminimo išsaugojimas buvo pakeistas pasibaisėtinų monumentų statymu ir pompastiško seilėjimosi iškilmėmis. Skambant saldžioms šnekoms ir triukšmingiems maršams, aidint saliutams ir plepalams apie patriotizmą, gimtoji valdžia paslėpė archyvuose tiesą apie karą ir nieko prie tų archyvų neprileido.

Skaitykite gėdingą oficialųjį Chruščiovo palaimintą šešiatomį. Kas ten pasakyta apie tai, kiek buvo T-26?

Taigi ten nieko nepasakyta. Ten tasai pasaulyje anuomet labiausiai paplitęs tankas išvis nepaminėtas. O apie BT kas ten rašoma? Apie Er-2, Su-2 ir Ar-2?

Skaitykite dar gėdingesnį oficialųjį Brežnevo dvylikatomį. Kas ten apie T-26 paminėta? Ten irgi nieko.

Aš, negalėdamas susipažinti su visiškai slaptais dokumentais apie tankų gamybą Sovietų Sąjungoje, išvedžiau T-26 skaičių, nepriskaičiavęs 40 procentų. O Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas, kuris pagal užimamas pareigas turėjo planuoti karą, nė nežinojo, kad tokių tankų būta. Nežinojo iki karo pradžios, per karą, o ir po karo taip pat nežinojo. Net nenorėjo žinoti. Man pritrūko 40 procentų, o „pergalės maršalas" išvis nieko neturi.

Karo ir jo duotų pamokų tyrinėjimu Žukovas neužsiėmė ir kitiems draudė, kol turėjo valdžią.

Atrodytų, jei jau Žukovui karas neįdomus, tai ir memuarų nevertėjo rašyti! O jei jau ėmeisi, tai bent kartelį užsuk į archyvus! Juk tau jie atviri.

Koks gi rezultatas? Taigi jokio. Žukovas ne tik nenutuokė, kiek turi sau pavaldžių BT ir kiek T-26, kiek T-35 ir T-38, – į tokias smulkmenas jis, suprantama, nesileido, – bet netgi nežinojo bendro sovietinių tankų skaičiaus. Net apytiksliai. Prieš karą nežinojo. Per karą nežinojo. Ir po karo nerado laiko pasidomėti. Savo „pačioje teisingausioje knygoje apie karą" jis neprisiminė nei BT skaičiaus, nei T-26 skaičiaus. Ir nemėginkite jo knygoje ieškoti duomenų apie lėktuvus DB-3f ir Pe-8.

Štai, kritikai, kas turėtų traukti jūsų akis. Štai kieno padus, blauzdas ir sėdmenis derėjo piktai apkandžioti. Aš negalėjau, bet nors šį tą padariau, o jis turėjo visas sąlygas, deja, nepajudino nė piršto. Jis gyvenimą praleido šokdamas ir griežda mas armonika. O perskaityti savo prisiminimų ir apmąstymų apie karą laiko taip ir nerado.

3

Savo memuarų neskaitė ir Sovietų Sąjungos maršalas Ivanas Stepanovičius Konevas.

Kitaip nei beraštė moteriškė, vadovavusi Žukovo „prisiminimų ir apmąstymų" autorių grupei, Konevo memuarų kūrėjai T-26

paminėjo, deja, štai taip: „T-26, BT-5, BT-7 – buvo greitaeigiai, tačiau silpnai ginkluoti, lengvo šarvo; jie buvo degūs ir buvo tiesiog nepatikimi mūšio lauke. Vokiečių vidutiniai tankai daug kur lenkė juos savo kovinėmis ypatybėmis.“ („Keturiasdešimt penktieji“. Maskva: Vojenizdat. 1966. P. 122.)

Kiek gi jų buvo?

Apie tai kūrėjai pamiršo pasakyti.

Šio šedevro meistrai T-26 priskyrė greitaeigių kategorijai. Tokias nesąmones spausdino leidykla „Vojenizdat“. Tas kvailystes skaitė akademikai, daktarai, generolai ir admirolai. Konevo knyga, kaip ir Žukovo veikalas, buvo aptarinėjama šimtuose, tūkstančiuose Centro Komiteto organizuotų skaitytojams konferencijų, visose karo akademijose ir mokyklose, kariniuose daliniuose, junginiuose ir štabuose. Ir niekas niekada nepapriekaištavo beraščiams, atsakomybės jausmą praradusiems strategams, kad šie visiškai nepažįsta savo armijos, kuriai vadovauti ir komanduoti jiems tekusi garbė.

Didysis karvedys Konevas ir rimtieji istorikai, kurpę už jį memuarus, paskelbė, kad mūsų lengvieji tankai turėjo lengvą šarvą. Tačiau pamiršo pranešti, kokį šarvą turėjo lengvieji vokiečių tankai. Nejaugi vokiečiai įsigudrino savo *lengviesiems* tankams įtaisyti *sunkius* šarvus? Jei taip, tai tie tankai jau nebe lengvieji.

Išminčiai iš Konevo komandos paskelbė, kad mūsų lengvieji tankai buvo prastai ginkluoti, bet pamiršo palyginti tankuose BT ir T-26 įtaisytą 45 mm patranką su vokiška 20 mm patranka tanke Pz-II, arba su tanku PZ-I, kuriame išvis nebuvo jokios patrankos.

Konevas paskelbė, kad savo kovinėmis ypatybėmis „vokiečių vidutiniai tankai daug kuo lenkė“ sovietinius lengvuosius tankus. Išvada: štai kokie jūs, rusai, kvaileliai – jūsų *lengvasis* tankas silpnesnis už vokiečių *vidutinįjį*!

Tai bent strategas! Tai bent mokslinis metodas!

Matote, kokie kvaili ir atsilikę tie rusai: jų lengvo svorio boksininkas negali susitvarkyti su vokiečių vidutinio svorio boksininku!

Universalus būdas. Loterija be pralaimėjimų: lyginti nepalyginamus dalykus. Naudodamasis tokia metodika, galiu ką tik panorėjęs

įrodyti. Pavyzdžiui, nė į vieną sovietinį zaporožietį nesutelpa tiek žmonių, kiek į amerikietišką autobusą. Štai jis, šimtmečių atsilikimas! O viena vokiška karvė duoda pieno daugiau negu visi rusų lokiai.

Kaip žemai reikėjo pulti, kad mūsų lengvąjį tanką imtum lyginti su vokiečių vidutiniu ir tuo remiantis paversti savo šalį visuotinės pasaulio pajuokos objektu!

Tai kodėl, kritikai, jūs mane mušate, o Žukovo su Konevu neliečiate?

Juos reikia kritikuoti. Jiems, o ne man reikia sąskaitas pateikti.

4

Taigi aš pripažįstu savo klaidą, padarytą nustatant T-26 skaičių, ir, naudodamasis proga, ją ištaisau: Sovietų Sąjunga pagamino BT tipo tankų labai daug, tačiau tankų T-26 Sovietų Sąjunga pagamino dar daugiau.

1941 metais didžiausia pasaulyje tankų serija – sovietinė: T-26.

Antrojoje vietoje pasaulyje – Sovietų Sąjunga. Su tankais BT.

Trečiojoje vietoje pasaulyje... Kas? Teisingai – Sovietų Sąjunga: serija T-37A bei tęsinys – T-38. Pasaulyje tiek vieno tipo tankų niekas tais laikais negamino.

O dabar, išsiaiškinę kiekybės klausimą, pereisime prie kokybės.

Kuri savybė pati svarbiausia?

Esu daug kartų girdėjęs, kad svarbiausia bet kurio ginklo ypatybė – sugebėjimas sunaikinti priešininką. Šiuo atveju tanką geriausiai apibūdina jo ginklo galia.

Visiškai su tuo sutinku. Tačiau yra dar ir svarbesnė ypatybė – patikimumas. Kokia nauda iš pačios galingiausios patrankos, haubicos ar raketos, jei jos nėra kaip reikiant patikimos? Pasirinkti ginklą – tai kaip pasirinkti žmoną. Gerai, jei ji ir gražuolė, ir protinga, ir kukli, gera, taupi, tvarkinga, darbšti. Tik kas iš to, jei nepatikima. Iš gyvenimo patirties aukštumų patariu jaunajai kartai didžiausią dėmesį

kreipti į šią savybę. Nors ir kitas dorybes taip pat verta turėti galvoje. Argi blogai – nugyventi gyvenimą darniai sutariant su gražia ir protinga žmona?

Taigi koks patikimas buvo gražuolis T-26?

Kare ginklų sistemų mados keičiasi sparčiai. Kare ginklai sunaikinami mūšiuose arba nukenčia nuo nepakeliamų apkrovų. Karas išrūšiuoja visa, kas neįtinka jo įnoringam skoniui. Per Antrąjį pasaulinį karą Raudonosios armijos tankų parkas buvo atnaujintas aštuonis kartus. Kare pasirodo naujos kartos ginklai, o šiuos netrukus pakeičia dar naujesni...

Karas Europoje jau ėjo į pabaigą, o Tolimuosiuose Rytuose šaulių ir motorizuotų šaulių junginiuose vis dar buvo naudojami T-26. Ten susidarė atskiras draustinis, kur tankų parkas beveik nebuvo atnaujinamas: ne tai rūpėjo, o ir nebuvo reikalo. Išėjo panašiai kaip atskirtoje nuo viso pasaulio Australijoje, ten išliko nuostabą keliančių gyvūnų. Visiškai kaip atplėštoje nuo civilizacijos Kuboje, kurioje naujo tūkstantmečio pradžioje išliko pusės šimtmečio senumo keistų amerikietiškų automobilių. Štai taip iki 1945 metų Tolimuosiuose Rytuose išliko T-26, BT ir kitų retenybių.

Sovietinės kariuomenės Tolimuosiuose Rytuose užduotis karo metu – stoti į neįveikiamą gynybą ir mažiausiomis jėgomis laikyti frontą. Tam T-26 buvo nepakeičiamas. T-26 – tai judrus šarvuotas ugnies taškas.

Tačiau 1945 metų vasarą viskas pasikeitė. Iš vakarų imta slapta permesti sovietinius smogiamuosius junginius – tankus ir mechanizuotus korpusus, didelės ir ypatingos galios artileriją, aviacijos junginius, o drauge su jais dešimtis tūkstančių tonų šaudmenų ir degalų tankams. Galite nustebti, tačiau senutėliai T-26 puolamajame kare puikiai pravertė.

Pavyzdys: 1-ojo Tolimųjų Rytų fronto 10-ajame mechanizuotame korpuse buvo 251 tankas. Iš jų – 110 T-34. Likę – BT ir T-26.

1-ojo Tolimųjų Rytų fronto 5-ojoje armijoje buvo 410 tankų. Iš jų T-34 – 207, likę – BT ir T-26.

Pati galingiausia smogiamoji sovietinės kariuomenės grupuotė Tolimuosiuose Rytuose – Užbaikalės fronto 6-oji gvardijos tankų armija. Joje buvo 1019 tankų, kartu su „pasenusiais" BT-7 ir T-26, kurių bendras skaičius – 141. Rezultatas? Japonų armija Azijos žemyne sutriuškinta per dvi savaites, užgrobtos teritorijos su šimtais milijonų gyventojų.

Kaip tik tai planavo draugas Stalinas 1941 metų vasarą prieš Vokietiją. T-26 tokiam darbui puikiai tiko.

5

Apie tai, koks patikimas buvo T-26, apie tai, kad jis 1941 metais nepaseno, galima spręsti iš nuostabą keliančių faktų.

1941 metais vokiečių kariuomenė kruopščiai rinko Raudonosios armijos paliktus T-26 ir paleisdavo prieš vakarykštį šeimininką. T-26, dabar jau su svastikomis ant šonų ir bokštelių, kariavo prieš Raudonąją armiją Smolensko kautynėse, 1941-aisiais prie Maskvos, jie atmušė nevykusias Žukovo atakas Syčiovkos ir Rževo rajone. Vokiečiai panaudojo T-26 prie Leningrado ir Sevastopolio, prie Briansko, Minsko ir net ties Varšuva.

1941 metų vasarą užgrobti T-26 perėjo visą karą vokiečių tankų kariuomenėje. Net 1945-uosius metus vokiečių armija pradėjo turėdama ginkluotėje sovietinius T-26. (Encyclopedia of German tanks of World War Two. London. AAP. 1978. P. 238.)

Likus keleriems metams iki Antrojo pasaulinio karo pradžios sovietiniai savanoriai pametė Ispanijoje kelias dešimtis šių tankų. Ispanų armija juos išlaikė savo ginkluotėje iki 1956 metų. Tiesa, po Pilietinio karo Ispanijoje jiems nebeteko kariauti.

O štai T-26, kuriuos Suomijos armija paėmė per Žiemos karą, ištvėrė visą karą atšiauriu oru, vietovėje, kuri net teoriškai netinkama tankų veiksmams. Jie kariavo prieš Raudonąją armiją, prieš T-34, KV, ir net prieš ISU-152.

Suprantama, jie negalėjo nugalėti tų pabaisų. Tačiau T-26 gerai tiko kare prieš pėstininkus. Tankai ir savaeigiai pabūklai be lydinčių

pėstininkų nesunkiai pažeidžiami. Protinga taktika ir karinis sumanumas leido suomiams su T-26 atkirsti pėstininkus nuo sunkiųjų tankų, o paskui užgrobti geros būklės tiek KV, tiek kitas tokias pat grėsmingas mašinas.

Ištvėrę visą karą, trofėjiniai sovietiniai T-26 buvo Suomijos ginkluotėje iki... 1961 metų. Suomijos kareiviai gynė savo šalį, savo laisvę. Todėl jie rūpestingai prižiūrėjo karinę techniką. Raudonosios armijos pamesti „pasenę" T-26 dar daugiau kaip 20 metų ištikimai tarnavo naujajam šeimininkui, nors šis neturėjo atsarginių dalių atnaujinti ir taisyti.

O juk Suomija ne skurdžiausia šalis pasaulyje. Galėjo įsigyti ką nors grėsmingesnio. Bet Suomijos karo specialistai iki pat kosmoso eros pradžios šią „pasenusią" mašiną laikė užtektinai patikima ir galinga savo tėvynei ginti.

6

Tanką, mūsų žinomą kaip T-26, 1929 metais sukūrė Didžiosios Britanijos kompanija „Vickers". Britų karinė vadovybė jo nevertino ir neįtraukė į savo armijos ginkluotę. Tačiau daugelio pasaulio šalių specialistai laikėsi kitos nuomonės.

Tas tankas – viena žymiausių mašinų pasaulinėje tankų gamybos istorijoje. Jis buvo tinkamai įvertintas daugelyje šalių. Jis padarė milžinišką įtaką pasaulinei tankų gamybai XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje. Nemažai techninių šios mašinos sprendimų pasiskolino čekų, italų bei amerikiečių konstruktoriai. Tankas buvo neįtikėtinai populiarus tarptautinėje rinkoje.

Tas tankas, turėjęs skirtingų pavadinimų, buvo įtrauktas į daugelio šalių ginkluotę – nuo Suomijos iki Kinijos, nuo Bulgarijos iki Portugalijos, nuo Graikijos iki Tailando, nuo Lenkijos iki Bolivijos. Gerai išplėtota prekyba liudija jo naudai. Prastos prekės mikliai neparduosi. Visi ekspertai tvirtina tą patį – puiki mašina. Įprastas atsiliepimas: „Tai buvo puikus to meto tankas: žemas, nesudėtingai

gaminamas ir naudojamas, pagal savo dydžius gerai ginkluotas ir apsaugotas." (P. Chamberlain and C. Ellis. British and American tanks of World War II. New York, ARCO. 1969. P. 27.)

Kyla klausimas, kaip galėjo „puikus to meto tankas" pasenti praėjus 12 metų nuo sukūrimo? Kaip jis galėjo pasenti, jei buvo nuolat tobulinamas? Kaip jis galėjo taip pasenti, kad net buvo visiškai išbrauktas iš statistikos?

Sovietų Sąjungoje apie T-26 kilmę nebuvo kalbama. Daugelis tankistų, net aukšto laipsnio, net kariavę su T-26, nežinojo jo kilmės ištakų. Pavyzdžiui, kapitonas V. S. Archipovas 1939 metais per Žiemos karą Suomijoje vadovavo tankų T-26 kuopai. Mūšyje jis susidūrė su priešininko „Vickersais" ir iš pradžių palaikė juos sovietiniais tankais. Po daugelio metų, tapęs dukart Sovietų Sąjungos didvyriu, tankų kariuomenės generolas pulkininkas prisiminė: „Supainioti buvo vieni juokai, nes lengvasis anglų tankas „Vickers" iš išorės buvo panašus į T-26 tarsi dvynys. Tik mūsų patranka galingesnė – 45 mm, o „Vickerso" – 37 mm." („Tankų atakų metas". Maskva: Vojenizdat. 1981. P. 35.)

Tankų generolui į galvą neateina, kad ne „Vickers" buvo iš išorės panašus į T-26, bet T-26 tiek išore, tiek vidumi buvo „Vickersas", tik mūsų patrankos buvo geros.

Šitoks, švelniai tariant, užmaršumas mums būdingas. Štai, kaip mūsų žmonių sielų inžinieriai ir rūpestingieji vadai sau įsivaizdavo sovietinio tanko BT kilmę: „Amerikiečiai sukūrė savo greitaeigį operatyvinį tanką. Apie jo kovinį pritaikymą daug rašė ir jie, ir britai. Tačiau visus aplenkė sovietų karinė mintis ir sovietinė pramonė... VKP(b) Centro Komitetas nusprendė 1932 metų Gegužės 1-osios parade pademonstruoti pirmuosius sovietinius greitaeigius tankus. Dvi bandomąsias mašinas pagaminti pagal jauno sovietų konstruktoriaus Kristi brėžinius buvo patikėta CHPS (Charkovo garvežių statyklos – *Vert. past.*) direktoriui..." (I. V. Dubinskis. „Ypatinga sąskaita". Maskva: Vojenizdat. 1989. P. 19, 55.)

Tų eilučių autorius buvo Gynybos komisijos prie Ukrainos LKT atsakingasis sekretorius ir tiesiogiai rūpinosi tankų BT gamybos

organizavimu. Vėliau jis vadovavo tankų brigadai. Dubinskio knyga buvo parašyta XX amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Daugiau nei tris dešimtmečius jos nepraleido cenzūra. Tačiau Dubinskis taip pat turėjo užtarėjų: Sovietų Sąjungos maršalą I. Ch. Bagramianą, armijos generolą A. V. Gorbatovą, generolus leitenantus M. F. Lukiną ir A. I. Todorskį. Jie knygą skaitė, gyrė, reikalavo išleisti. Knygą karštai palaikė Konstantinas Simonovas. Jis net sugalvojo jai pavadinimą. Apie tai pasakyta ir pratarmėje.

Tik nė vienas iš jų neprisiminė, kad „jaunas sovietų inžinierius Kristis"... buvo amerikietis[1].

7

Sovietų Sąjungoje britų „Vickers" buvo nuolat gerokai tobulinamas. Kaip mes jau nustatėme, pirmasis ir svarbiausias (po patikimumo) reikalavimas bet kuriam ginklui – sugebėjimas žudyti panašius į save.

Akivaizdu, kad 37 mm patranka negalėjo patenkinti sovietinių vadų, todėl 1932 metais Sovietų Sąjungoje buvo sukurti 45 mm patrankos variantai – tankinis ir prieštankinis. Patranka buvo įtaisyta tankuose T-26, BT-5, BT-7 ir BT-7M, sunkiuosiuose patrankomis apginkluotuose šarvuotuose automobiliuose, taip pat po dvi tokias patrankas buvo kiekviename sunkiajame tanke T-35, tik jau kaip papildymas prie pagrindinio 76 mm kalibro pabūklo.

Pramaniūgai iš Gynybos ministerijos ir jų užjūrio pakalikai paskelbė, kad mūsų tankai turėjo „apgailėtiną 45 mm patrakėlę" (I. Kosinskis „Novoje russkoje slovo", 1989 m. birželio 26 d.)

Ar tikrai taip?

Ne, netiesa. Patranka buvo ne tokia jau apgailėtina.

Ugnies krikštą T-26 gavo Ispanijoje.

---

[1] John Walter Christie (1865–1944), amerikiečių inžinierius ir išradėjas.

Pagrindinis priešininkas – vokiečių tankas Pz-I. Kovinis svoris – 5,6 tonos. Maksimalus šarvo storis – 13 mm. Ginkluotė – du kulkosvaidžiai.

Pirmą kartą T-26 ir Pz-I susitiko 1936 metais Ispanijoje. Rugsėjo mėnesį Hitleris nusiuntė ten 41 tokio tipo mašiną. O spalio 13 dieną kita šalis gavo dovanėlę nuo draugo Stalino – laivu „Komsomol" atvyko 50 T-26. Vokiečių tankai patyrė baisių nuostolių. O kaipgi – jie ginkluoti dviem kulkosvaidžiais, tik T-26 – itin galinga patranka ir trim kulkosvaidžiais. Ir su dukart stipresniu šarvu. T-26 pramušdavo vokišką tanką kiaurai iš bet kokio atstumo. O vokiškas tankas, net kaktomuša stojęs prieš T-26, negalėjo šiam nieko padaryti, nes išvis neturėjo patrankos.

Konflikto pabaigoje Hitleris pamėtėjo Ispanijon keletą Pz-II. Kovinis svoris – 8,7 tonos. Didžiausias šarvo storis – 14,5 mm, 20 mm patranka ir vienas kulkosvaidis. T-26 pramušdavo ir tą tanką iš kilometro atstumo, ir dar toliau. O Pz-II galėjo pažeisti T-26 tik iš labai arti, jei pataikyta tiksliai.

1937–1938 metais Ispanijoje sovietiniai T-26 susidorodavo su vokiškais Pz-I ir Pz-II be jokių sunkumų.

★★★

Karas Ispanijoje baigėsi 1939 metais. Komunistai pralaimėjo ne todėl, kad T-26 buvo nepakankamai gerai ginkluoti arba šarvuoti, o todėl, kad Ispanijos liaudžiai labai jau nepatiko kolchozai, partkomai ir kitos keistos naujovės, komunistiniais būdais diegtos pagal sovietinius pavyzdžius. Ispanijos armija stojo liaudies pusėje, tvirtai pasakiusi Maskvos pasiuntiniams: komunizmas nelaimės! *No pasaran! Не проханже!*

Nors sovietiniams tankams priekaištų nebuvo.

15 skyrius

APIE ŠIMTMEČIŲ ATSILIKIMĄ

Generolas I. V. Boldinas rašo: „O ir ko galima reikalauti iš T-26? Šaudyti iš jų į žvirblius?“ Vadinasi, vokiškos 20–37 mm patrankos – tai konstruktorių minties viršūnė, o dešimt tūkstančių „keturiasdešimt penktukių“, įtaisytų ant T-26, – niekam netinkamos.

V. Bešanovas
„1941 metų tankų pogromas“.
Maskva: AST. 2000. P. 92.

1

Komunistiniai ideologai prigalvojo daugybę be galo paprastų triukų, kuriais įrodinėja Raudonosios armijos „nepasirengimą“ karui.

Maršalo Konevo (ir tų, kurie rašė jo knygą) metodas buvo plačiai taikomas. Metodo esmė – lyginti mūsų lengvuosius tankus su vokiečių vidutiniais, o mūsų vidutinius – su vokiečių sunkiaisiais, pasirodžiusiais antroje karo pusėje, ir tuo pagrindu daryti išvadas ne mūsų naudai. Konevas pirmasis pritaikė šį triuką prieš tanką T-26. Metodas patiko. Dabar jis naudojamas prieš visus sovietinius tankus – ir ikikarinius, ir tuos, kurie pasirodė karo metais.

Daugybę kartų komunistinėje „mokslinėje“ spaudoje T-34 buvo lyginamas su vokiečių „Pantera“. Kokiu pagrindu? Ogi tokiu, kad tai vidutiniai tankai. Pala pala. Skirtingų T-34 variantų kovinis svoris kito nuo 26,8 iki 32 tonų. O pati pirmoji „Pantera“ – 43 tonos. Vėliau jos svoris šoktelėjo iki 45,5 tonos.

1941 metais, apžiūrėjęs apleistą sovietinį T-34, išklausęs inžinierių ir generolų pranešimų, Hitleris įsakė sukurti lygiai tokį pat tanką,

sveriantį apie 30 tonų. Projekte jis taip ir vadinosi VK3001. Čia skaičius 30 – kovinis svoris, 01 – pirmasis modelis.

„Tigras“ projekte buvo vadinamas VK4501 – t. y. numatytas svoris siekė 45 tonas.

Svoris tankui toks pat svarbus, kaip ir lėktuvui. Įsivaizduokite, kad kuriate lėktuvą, kurio svoris 10 tonų, tačiau jis kažkodėl pasiekia 15 tonų. Nors varikliai, važiuoklė, sparnai, degalų atsargos ir visa kita apskaičiuoti 10 tonų svorio lėktuvui.

Jeigu tanko svoris smarkiai viršijo užduotąjį, tai jo laukia visi tie patys nemalonumai, kurie ištiks pernelyg sunkų lėktuvą arba smarkiai riebalais aptekusį boksininką.

Vokiečių konstruktoriai nesugebėjo įvykdyti Hitlerio užduoties. „Panteros“ svorio nepavyko išlaikyti. Buvo numatyta 30, išėjo 43–45. Ginkluotė ir šarvas apskaičiuoti vidutiniam tankui, o jo svoris – kaip sunkiojo. Ir tas svoris buvo visiškai nereikalingas. Tas antsvoris susidarė dėl neprotingo komponavimo.

O VK4501, tas pats „Tigras“, vietoje 45 pasiekė 57 tonas.

Ir štai vokiečių konstruktoriai, siekdami atsiskaityti, „Panterą“ ir toliau vadino vidutiniu tanku, nors šis persirito per vidutiniam tankui nustatytas ribas ir pateko į sunkiųjų kategoriją. O ten mūsiškiai IS-2 – 45 tonos. Beje, ir IS-2, ir „Pantera“ pasirodė antrojoje karo pusėje, beveik tuo pačiu metu, tais pačiais metais.

Tarkim, vidutinio svorio boksininkas neprisižiūrėjo, kibirais maukė alų, krepšiais šlamštė dešras ir karkas, praleido treniruočių. Ir apaugo riebalais. Tad pateko į sunkiasvorių kategoriją. Ne todėl, kad plieniniai raumenys, o todėl, kad riebalais apteko. Tai ką, mes jį užrašysime į vidutinio svorio grupę, nes jam taip norisi? Todėl, kad jis savo svorio nesugeba kontroliuoti?

Beje, kare ir iškart po karo mūsų tankų generolai ir specialistai „Panterą“ laikė sunkiuoju tanku. (Pavyzdys: V. D. Mostovenka „Tankai“. Maskva: Vojenizdat. 1958. P. 147.)

Tačiau netrukus paaiškėjo, kad komunistų ir nepribaigtų hitlerininkų interesai visiškai sutampa. Hitlerininkams reikėjo įrodyti, kad nors ir pralaimėjo karą, bet jie vis vien protingi ir stiprūs.

O komunistams žūtbūt reikėjo įrodyti, kad jie nieko bloga neplanavo prieš Europą, nes jie atsilikę šimtmečiais ir nepasirengę karui.

Hitlerininkams buvo naudinga „Panterą" vadinti vidutiniu tanku.

Ir komunistams taip pat. Jie nepageidauja lyginti vokišką „Panterą", sveriančią 45 tonas, su mūsišku IS-2, kurio svoris irgi 45 tonos. Nes nekas paaiškės. Nes stulbinantis sovietų pranašumas išryškės. Todėl Kremliaus ideologai randa mūsų arsenale tai, kas gerokai lengvesnis, ir lygina iš tiesų vidutinį tanką T-34 su „Pantera", tik vadinama vidutinio svorio tanku.

Ir palyginę tai, ko palyginti negalima, jie turi progą mūsų žmonėms prikaišioti atsilikimą: kokie visi jūs, rusai, menkaverčiai.

2

Štai jums to paties būdo taikymas, norint įrodyti mūsų greitaeigių tankų menkas kovines savybes: „Muziejaus ekspozicijoje yra dar vienas lengvasis tankas – BT-7... BT-7 nusileido vokiškiems vidutiniams tankams šarvu ir ginkluote, tačiau pranoko juos greičiu, manevringumu ir eigos atsarga." („Krasnaja zvezda", 2000 m. balandžio 5 d.)

Susižavėjimo vertas rankų miklumas. Rusijos gynybos ministerija su džiaugsmu skelbia visam pasauliui, kad sovietinis *lengvasis* tankas nusileido vokiškiems *vidutiniams*. Nepasirengimas įrodytas. Ačiū karvedžiui Konevui, išmokė kortas sumaišyti.

Štai dar: „BT-5 ir BT-7, ginkluoti 45 mm patranka ir apsaugoti 15–22 mm „šarvu", negalėjo rungtis su vokiškais tankais T-III ir T-IV, turinčiais 30 mm šarvą ir atitinkamai 37 mm ir 75 mm patrankas." („Krasnaja zvezda", 2001 m. gegužės 29 d.)

15–22 mm šarvą Rusijos gynybos ministerija rašo su kabutėmis. Lengvajam tankui to akivaizdžiai nepakanka. Reikėtų storesnio. Ir jei sąvoka parašyta su kabutėmis, tai susidaro įspūdis, kad tai visai nė ne šarvas, kažkas kita, tik pavadinta šarvu. O štai 30 mm ant vokiškų vidutinių tankų – tai jau tikra galybė. Vidutinio svorio tankui 30 mm – kaip tik pats tas.

Pakamantinėsime karvedžius: jei 30 mm pakanka vidutiniam tankui, tai kiek, jūsų nuomone, reikėtų lengvajam?

45 mm patranka sovietiniame lengvajame tanke – tai, kas, Kremliaus strategų nuomone, liudijo mūsų šimtmečių atsilikimą. O štai 37 mm patranka vokiškame vidutiniajame – tankisto svajonė.

Na, o 75 mm? Neišsigąskite. Šaunamojo ginklo ypatybės visiškai neapsiriboja kalibru. Po kalibro mes domimės vamzdžio ilgiu. Tad štai vokiškos 75 mm tankų patrankos, gamintos iki 1942 metų balandžio mėnesio, turėjo labai trumpą vamzdį. Rusijos gynybos ministerijos tvirtinimas, kad sovietinė 45 mm tankų patranka negalėjo rungtis su vokiška 75 mm trumpavamzde tankų patranka, yra piktybinis beraščių žmonių, neapkenčiančių savo šalies ir savo tautos, šmeižtas.

Pirmuoju atveju mūsų strategai prisiminė, kad sovietiniai lengvieji tankai BT dalimi ypatybių pranoko bet kuriuos vokiškus tankus. Praėjo metai, ir apie BT pranašumus nuspręsta nebeprisiminti. Imta atrinkti tik tas ypatybes, kur vokiečiai turėjo pranašumą.

3

Štai dar vienas kortų sukčių triukas.

Bet kuri mašina tobulinama gamybos procese. Pavyzdžiui, 1940 metų T-34 – tai vieną, o 1944-ųjų T-34 – tai jau kažkas visiškai kita: kitokia patranka, kitoks bokštelis, kitokia pavarų dėžė, kitokia ekipažo sudėtis, kitokia apžvalga vadui, kitokios ryšio priemonės ir t. t. Triuko esmė – pateikti tik to pirmojo, dar labai netobulo pavyzdžio, duomenis, nutylint apie vėlesniuosius.

Tačiau ir vokiečiai tobulino ginkluotę. Pz-IA – viena, o Pz-IF, gamintas iki 1942 metų balandžio – jau visai kas kita. Svoris padidėjo nuo 5,4 iki 21 tonos! Keturis kartus! Nuo lengviausio tanko perėjo į vidurinių tankų kategoriją. Šarvas nuo 13 mm buvo padidintas iki 80 mm! Tačiau ginkluotė liko kaip anksčiau – du kulkosvaidžiai. Kam reikėjo tokios keistenybės?

Pz-IF atlaikydavo labai galingų patrankų apšaudymą šarvamušiais sviediniais, bet tas iš esmės vidutinis tankas negalėjo kelti grėsmės net labai lengviems tankams. Netgi būdamas tokio svorio!

Tai puikiausias tobulinimo netinkama kryptimi pavyzdys. Štai iš ko derėtų pasijuokti. Medžiagų ir darbo sąnaudos milžiniškos, vertė astronominė, naudos jokios. 80 mm šarvas buvo gyvybiškai reikalingas sunkiesiems tankams gaminti, o jį švaistė pasibaisėtiniems tankams, nesugebantiems kovoti net su lengvais ir lengviausiais tankais. Iš viso buvo pagaminta 30 tokių gražuolių. Paskui kažkas susigaudė, kad vokiečių tankų statytojai nusivažiavo.

Tad štai, gudručiai iš Mokslų akademijos ir kitų taip pat gerbiamų struktūrų ima žinyną, susiranda kažkokį vieną kurio nors pavyzdžio ginklo parametrą ir džiaugsmingai ima žviegti: štai kokie stiprūs buvo vokiečiai. Mūsų ginčas visą laiką sukasi apie 1941 metų birželį ir 1939 metų rugsėjį. O jie mane talžo pavyzdžių, pasirodžiusių gerokai vėliau, charakteristikomis.

Apgaulės mechanizmo principas štai koks: sovietinių tankų duomenys imami patys minimaliausi, t. y. pačių pirmųjų pavyzdžių, o vokiškų tankų duomenys imami maksimalūs, t. y. tų pavyzdžių, kurių nei 1939, nei 1941 metais dar nebuvo.

Ginčijamės dėl 1939 arba 1941 metų. Tai jie žongliruoja 1932 metų laidos sovietinių tankų charakteristikomis, o vokiškų – 1942, 1943, 1944 metų.

Kalbame apie T-26. Štai vienas iš daugelio minėto triuko panaudojimo prieš tą tanką pavyzdžių: „Lengvojo tanko T-26 taktinės–techninės charakteristikos. Masė – 7,2 t. Ekipažas – 3 žmonės. Ginkluotė – du 7,62 mm kulkosvaidžiai DT-2. Kovinis komplektas – 4489 šoviniai. Maksimalus šarvo storis – 13 mm. Karbiuratorinio variklio galingumas – 90 AJ. Maksimalus greitis plentu – 30 km/val. Įveikiamos brastos gylis – 0,8 m.“ („Krasnaja zvezda“, 2000 m. balandžio 5 d.)

Čia padėtas taškas.

Komunistinis agitatorius pasakė teisybę. Betgi ne visą. Jis aprašė pačią pirmąją T-26 seriją. Tik „pamiršo“ pasakyti, kad po pirmosios

T-26 serijos su kulkosvaidžių ginkluote buvo dar 22 tų tankų serijos su puikiausiomis patrankomis, kurių pavydėjo visas pasaulis. Agitatorius „pamiršo" papasakoti, kad vėlesnėse serijose, pradedant jau antrąja, išaugo ir kovinis svoris, ir sustiprintas šarvas, o paskui padidėjo ir variklio galingumas bei kulkosvaidžių skaičius.

4

Sulig kiekvienais metais meluojama vis niekšingiau. Štai kaip mūsų aukštakakčiai Rusijos gynybos ministerijos ekspertai palygina T-26 su vokišku Pz-I, jį jie vadina T-1: „Daugybė T-26 buvo kulkosvaidžiais ginkluoti tankai, kaip ir T-1. Esminis skirtumas – dauguma sovietinių T-26 buvo dvibokščiai, o vokiški T-1 – vieno bokštelio, tačiau taip pat su dviem kulkosvaidžiais. Dažnai mūšyje vienas bokštelis trukdė šaudyti kitam, tuo tarpu du suporuoti kulkosvaidžiai, priešingai, leido koncentruoti ugnį. Svoriu sovietiniai tankai pranoko, užtat greičiu atsiliko nuo T-1 (atitinkamai 28 km/val. ir 40 km/val.), nors šarvas ir vienų, ir kitų buvo praktiškai vienodai silpnas. T-26 siluetas buvo aukštesnis, ir tai akivaizdžiai liudija ne pastarojo naudai." („Krasnaja zvezda", 2006 m. kovo 25 d.)

Kaip pareiškė Rusijos gynybos ministerija, sovietinis T-26 nusileido vokiškam Pz-I visais punktais: šaudymo galingumu, greičiu, jis buvo aukštesnis, t. y. į jį buvo lengviau pataikyti, buvo sunkesnis, tačiau iš to vėlgi jokios naudos – vis vien silpnas šarvas. Vokiečių pranašumas akivaizdus. Kur jau ten rusams varžytis su aukščiausiąja rase.

Rusijos gynybos ministerijos šmeižtą gali atskleisti bet kuris moksleivis, besidomintis šia tema. Vien tik ko verta miela frazė: „Daugybė T-26 buvo kulkosvaidžiais ginkluoti tankai"... Iš viso buvo pagaminta 11218 tankų T-26. Iš jų ginkluotų kulkosvaidžiais – 1176. Paskaičiuokite procentais, ministre.

Kremliaus ideologai T-26 priskiria prie pasenusių. Bet ne tokie kvaili buvo britų konstruktoriai, kaip juos aprašinėja „Krasnaja

zvezda". Ir ne toks kvailas buvo draugas Stalinas, kad liaudies pinigus leistų bet kokiam šlamštui. Prieš perkant licenciją, sovietų komisija kruopščiai išnagrinėjo nuostabios mašinos techninę dokumentaciją ir atliko visapusiškus bandymus. Paskui Sovietų Sąjungoje buvo išplėtota masinė gamyba.

Tankas buvo ekonomiškas, pigus, patikimas, paprastas tiek gaminti, tiek naudoti, išsiskyrė žemu ribiniu slėgiu į gruntą, sklandžia eiga, manevringumu. Smulkiagrandžiai vikšrai išlaikydavo 4800 km distanciją. Nieko prilygstančio ar bent artimo tuo metu pasaulyje nebuvo. Palyginkime: vokiško Pz-I vikšrai išlaikydavo 700 km distanciją. Tanko „Vickers – 6 ton" greitis ne 28 km/val., kaip praneša „Krasnaja zvazda", o 22 mylios/val. (British and American Tanks of World War II. New York: ARCO, 1969. P. 27.) Tai, kad ir kaip bežiūrėtum, daugiau nei 28 km/val.

Bet galbūt Sovietų Sąjungoje pagaminti T-26 neišspausdavo britiško standarto? Išspausdavo. Būtų pabandę Stalinui nepaklusti! Visi kalti ir nekalti akimirksniu būtų buvę apkaltinti kenkimu su visais iš to išplaukiančiais padariniais. Prieš pradedant serijinę gamybą draugas Stalinas pareikalavo atsakymo ne tik į klausimą apie kovines britų originalo galimybes, bet ir apie galimybę sovietų gamyklose gaminti tokias pat, ne menkesnių ypatybių kopijas. Ir Stalinas į savo klausimus gavo teigiamą atsakymą.

Gamyklai Nr. 174, gaminusiai T-26, visi būtini įrengimai buvo pristatyti iš JAV. Puiku, kad dėdulė iš už vandenyno pasirodė besąs geras, nieko negailėjo draugui Stalinui. O inžinierių, technikų bei darbininkų darbą su ta įranga kontroliavo draugai, pasižymintys šaltomis širdimis ir karštomis galvomis. Su tokiais nepakvailiosi.

Mūsų keliais T-26 užtikrintai išlaikė 30 km/val. greitį.

Cha cha! Bet juk vokiškas Pz-I vis vien turėjo didesnį greitį! Net 40 km/val.! Teisingai. Vokiškais keliais.

Pz-I buvo puikus kurortiniame klimate, paraduose, operetiniuose karuose. 1939 metų rugsėjo mėnesį Lenkija laikėsi didvyriškai. Anaiptol ne taip, kaip Raudonoji armija 1941 metų birželį. Bet visi koziriai buvo Hitlerio pusėje. Lenkiją beveik iš visų pusių supo

vokiečių žemės, taip pat ir Rytų Prūsija iš šiaurės rytų bei Hitlerio užgrobta Čekoslovakija iš pietų. Ir nė vienos kliūties lengviesiems vokiečių tankams. Ir sausas šiltas rugsėjis. Lenkams tragedija. Vokiečių kariuomenei – trumpas pergalingas karas (tiesa, užsitęsęs ir su liūdna pabaiga).

O prancūziokai kare pernelyg nesivargino. Atsipalaidavo.

Tad štai, gerais keliais PZ-I iš tikrųjų išspausdavo 40 km/val. Užtat tikrame kare nespėdavo net paskui pėstininkų kolonas ir kinkinių vežimus. 1941 m. liepos 4 d., tryliktą karo dieną, generolas pulkininkas F. Halderis savo darbo dienoraštyje pažymi apie pasibaisėtiną tankų trūkumą vokiečių kariuomenėje. Hoto tankų grupė, pavyzdžiui, tuo metu įsigudrino prarasti pusę savo tankų. Ir tą pačią dieną, tame pačiame puslapyje Haideris rašo, kad tankai Pz-I yra našta kariuomenei. Jis siūlo juos „siųsti į užnugarį naudoti vidinei apsaugai tėvynės teritorijoje, pakrantėms saugoti, taip pat kovinio parengimo tikslais". Taip iš dalies ir buvo pasielgta.

Pz-I neišlaikė nė dviejų savaičių tikro karo. Susidarius padėčiai, kai vokiškų tankų katastrofiškai trūko, to „tanko" teko atsisakyti. Geriau neturėti nieko, negu turėti Pz-I.

Ir štai Rusijos gynybos ministerija, visa tai žinodama, staiga paskelbia, kad vokiškas Pz-I vis vien buvo geresnis. Ministre, kuo galima paaiškinti jūsų sveikam protui prieštaraujančią meilę Hitleriui ir jo sumuštai kariuomenei?

5

Komunistai nepasiduoda: bet juk vokiečių Pz-I turėjo didelį ugnies tankį!

Piliečiai, kuriems galams jums tankis, jei tanko vis vien negalima panaudoti tikrame kare? Jei jį tryliktą karo dieną teko atsiimti iš kovinių dalinių. Vokietijos gilumoje prie malkų sandėlių – sargai su dvivamzdžiais, štai jiems į pagalbą Pz-I. Su dideliu tankiu. Niekam kitam jie netiko. 1941 metų vasarą tikras karas tik prasidėjo, nei

purvo, nei sniego, nei šalčio, o Pz-I jau nebegali kariauti. O žinote, kas jam atsitiko spalio mėnesį?

Kadangi tankų klaikiai trūko, ne visi vokiečių vadai atidavė Pz-I. Todėl istorija išsaugojo palikuonims nuotraukas ir kadrus: vokiškas tankas įsimurkdė į rusišką purvą.

Ir apie kokį ugnies tankį kalba? Vokiškame Pz-I – vienas bokštelis su dviem kulkosvaidžiais. Ekipažas – du žmonės: vairuotojas ir kulkosvaidininkas. Sovietų pirmosios serijos T-26 – du bokšteliai, kiekviename po kulkosvaidį. Ekipažas – trys žmonės: vairuotojas ir du kulkosvaidininkai. Atitinkamai vidinė sovietinio tanko apimtis didesnė. Bet tą apimtį reikia apsaugoti šarvu. Štai kodėl jo svoris buvo didesnis.

Keista Rusijos gynybos ministerijos logika – vienas vokietis šaudo į vieną taikinį tuo pačiu metu iš dviejų kulkosvaidžių, todėl ugnies tankis didelis. O du rusai nepriklausomai vienas nuo kito šaudo iš dviejų kulkosvaidžių į tą patį taikinį, bet mūsų ugnies tankis menkas. Taip išeina?

Bet kodėl gi? Ir pirmu, ir antru atveju į vieną taikinį tuo pačiu metu šaudo du kulkosvaidžiai. Esant tokioms pat sąlygoms, ugnies tankis bus vienodas.

Rusijos gynybos ministerijos ekspertai paporino apie vokiškos konstrukcijos privalumus, bet pamiršo įvardyti sovietinės (t. y. britiškos) konstrukcijos privalumus. Vokiškame tanke mūšio lauką stebi dvi akys, o sovietiniame – keturios. Vairuotojo neskaičiuojama. Jam savi rūpesčiai. Tikimybė, kad du sovietų kulkosvaidininkai aptiks taikinį, dvigubai didesnė negu kad vienas vokiečių.

Jei vokietis suklydo nusitaikydamas, jei ne taip paskaičiavo trajektoriją, jei neatkreipė dėmesio į vėjo stiprumą ir kryptį, tai abu kulkosvaidžiai pyškins kur papuola. O jei vienas sovietų kulkosvaidininkas suklydo, tai kitas pataisys.

Jei vokiečiui pateko krislas į akį, jis nebešaudys taikydamasis. O mūsų užsičiaups tik vienas bokštelis. Kitas veiks.

Jei vokiečiui bokštelyje kiaušą nušniojo, bokštelis nutils. Mes šiam atvejui turime antrą galvą. Kaip koks trigalvis slibinas. Ir darbe viena

kitai netrukdo: tu – tiesiai ir į dešinę, aš – tiesiai ir į kairę. Jei mano sektoriuje kažkas labai svarbaus, veikiame pagal mano komandas. Jei svarbu tavajame – veikiame pagal tavo.

Idėja turėti du kulkosvaidžių bokštelius viename tanke ne tokia jau kvaila, ministre, kaip atrodo neišmanėliams. Pradedant Krymo karu XIX a. viduryje ir iki mūsų dienų bet kurios armijos svarbiausias uždavinys tikrame kare – pralaužti priešininko frontą. O tas uždavinys galų gale nukreipiamas į pėstininkų išrūkymą iš tranšėjų ir kitų priedangų. 1943 metais Kursko lanke vokiečių armijai taip ir nepavyko išspręsti to uždavinio. Artilerija kalė, minosvaidžiai siautėjo, aviacija bombardavo, tankai lygino tranšėjas, sukdamiesi vietoje ir griaudami sienas. Bet tranšėjų daug, ir tankų visoms vis vien neužteks. Tad kaip tik tokiam atvejui ir buvo sumanytas britų tankas su dviem bokšteliais – „tranšėjų valytojas“. Kirsdamas tranšėją, tankas pasuka bokštelius į priešingas puses ir nušluoja viską, kas gyva, į dešinę ir kairę nuo savęs. Ir vienas bokštelis kitam netrukdo. Ir jokios koncentracijos čia nereikia, nes šaudoma iš itin trumpos distancijos – iki pirmo tranšėjos linkio.

Bet ir tai nėra svarbiausia. Pėstininkai mūšio lauke – ne mažiau už tankus ir artileriją svarbus taikinys. Tik bėda, kad taikinių daug ir visi smulkūs. Todėl tikrai svarbus kovinės mašinos sugebėjimas vienu metu pataikyti į keletą taikinių. Pz-I galėjo tuo pačiu metu šaudyti tik į vieną taikinį, o mūsų T-26 – į du. Tai svarbu. Po dviejų dešimtmečių amerikiečiai Vietname šarvuotam transporteriui M-113 įtaisė tris kulkosvaidžius: vieną iš priekio, du iš šonų. Trys kulkosvaidininkai galėjo tuo pačiu galėjo šaudyti į tris skirtingus taikinius.

Beje, ir vokiečiai po karo taip pat padarė. Jų kovinėje pėstininkų mašinoje „Marder“ įtaisyti trys ugnies taškai, kiekvienas iš jų turi beveik 360° ugnies sektorių, kiekvienas šaudo nepriklausomai nuo kitų.

O pasižiūrėkite į Izraelio armiją. Nuo senų tankų (beje, tai T-54, T-55 ir T-62) izraelitai nuima pabūklų bokštelius, vietoj jų deda keturis ar net penkis kulkosvaidžių lizdus. Ir kiekvienam kulkosvaidžiui savas kulkosvaidininkas. Ir niekas niekam nemaišo. Tokios kovinės

mašinos ekipažas sugeba kautis iš karto su daugeliu taikinių, kurių kiekvienas smulkus ir judrus. O vadovaujantis Rusijos gynybos ministerijos logika, reiktų vienam šauliui šaudyti iškart visais penkiais kulkosvaidžiais. Kad ugnies tankis būtų didesnis.

6

Na, o šarvas?

Kaip pamename, T-26 korpuso priekis – 16 mm, bokštelio priekis – 25 mm. Vokiško Pz-I šarvas kur kas plonesnis. Daugiausia 13 mm. Ne ką geriau ir Pz-II. Visų Pz-II, pagamintų iki 1941 m. kovo mėnesio, maksimalus šarvo storis – 14,5 mm.

Visi Pz-III ir PZ-IV, pagaminti iki 1938 m. birželio, taip pat turėjo šarvą, kur kas silpnesnį už mūsų T-26, daugių daugiausia – 15 mm.

Pradedant nuo 1938 metų vidurio tankai Pz-III, Pz-IV buvo gaminami su šarvu, kurio maksimalus storis siekė 30 mm. Tai truputėlį viršija T-26 šarvo storį.

Bet 30 mm – tai iš priekio.

O Pz-IVB ir Pz-IVC šonai – 15 mm. Tie tankai buvo gaminami iki 1939 metų rugsėjo.

Pz-IVD šonai – 20 mm. Tie tankai buvo gaminami iki 1941 metų gegužės mėnesio imtinai.

Be to, reikia atsižvelgti į du momentus. Sovietinio šarvo kokybė buvo aukštesnė. Tą pripažįsta visi hitlerininkai, pradedant nuo ginkluotės ministro A. Špejerio. Britų tankų centre Bovingtone apžiūrai pateikti T-34 ir vokiečių „Pantera“. Po karo į juos buvo šaudoma iš labai galingų laivų patrankų. Sviedinys tanką T-34 perskrosdavo kiaurai kaip DŠK[1] kulka skardinę dėžutę. Skylė kiauryminė. O „Panteroje“ nuo pramušos į visas puses – klaikūs pusantro metro ilgio įtrūkimai, plėštinė žaizda, sulankstytas visas korpusas. Mūsų

[1] Turimas galvoje Degtiariovo–Špagino stambaus kalibro kulkosvaidis. (*Vert. past.*)

šarvas klampus, vokiečių – trapus. Dėl daugelio strategiškai svarbių sudedamųjų dalių stokos tiek iki karo, tiek ir karo metais vokiečių metalurgams nepavyko sukurti šarvo, kokybe prilygstančio sovietiniam. Mūsiškiam užvirini skylę, pakeiti ekipažą, pažeistus agregatus ir aparatūrą ir vėl gali traukti į mūšį, o „Pantera", pataikius tokiam pat sviediniui, remontuoti jau buvo netinkama.

Atkreipsime dėmesį ir į formą. Vokiečių korpusai ir bokšteliai kampuoti – daugybė vertikalių sienelių, jos beveik, o kartais ir visai be nuolydžio. Tarsi lentinės dėžutės. Mūsų net labiausiai „pasenusio" T-26 vertikali šarvo priekinė dalis yra minimalaus dydžio, bokštelis cilindriškas. Sviedinys juo nuslysta. Nuo 1938 metų T-26 buvo gaminamas su kūginiu bokšteliu. Tokį numušti dar sunkiau. Esant tokiam pat šarvo storiui, korpuso dalių nuolydis saugojo kur kas geriau, negu naudojant dėžučių formas su vertikaliomis arba beveik vertikaliomis šarvuotomis detalėmis.

T-26 turėjo variklį su horizontaliai išdėstytais cilindrais. Todėl jo korpusas, ypač užpakalinė dalis, buvo žema. Buvo iškilusi tik nedidelė po bokšteliu esanti dėžė ir pats bokštelis. O į juos pataikyti ne taip jau paprasta.

Per Žiemos karą Suomijoje kai kurie T-26 buvo įvilkti į papildomus šarvo ekranus, kurių storis siekė 30 ir netgi 40 mm. Tad bendras storis pasiekdavo 50 ir net 65 mm. Tuomet šarvas būdavo išsklaidytas, o tai didino jo atsparumą. Be to, sviedinys turėdavo iš pradžių pramušti papildomą šarvą, pakreiptą vienu kampu, paskui – pagrindinį, įtaisytą kitu kampu. Vokiškoms 37 mm tankų ir prieštankinėms patrankoms toks uždavinys buvo neįveikiamas. Ekranuotas T-26 atlaikydavo ne tik 37 mm patrankų apšaudymą iš bet kokio atstumo, bet net ir apšaudymą iš galingos sovietinės 45 mm patrankos iš 400 metrų atstumo.

Armijos generolas D. D. Leliušenka Žiemos kare buvo pulkininkas, tankų brigados vadas: „Į taip ekranuotą tanką T-26, kuriame buvau, Suomijos kampanijos metu pataikė 12 sviedinių. Ir nė vienas nepramušė šarvo." („Maskva-Stalingradas-Berlynas-Praha". Maskva: Nauka. 1975. P. 33.)

Bet net jei ir lygintume 30 mm šarvą ant GERIAUSIO 1941 metų vokiško tanko su PRASČIAUSIO sovietinio tanko 25 mm, skirtumas nedidelis. Tai vis vien prieškulkinis šarvas. Kulka nepramuš nei 25 mm, nei 30. O prieštankiniam sviediniui jokio skirtumo – ar 25 mm, ar 30 mm.

Kad „atlaikytų" prieštankinį sviedinį, 30 mm šarvas buvo nepakankamas, o prieš kulkas – perteklinis. Kitaip tariant, GERIAUSI vokiški tankai tempė su savim papildomą svorį, kuris buvo nereikalingas ginantis nuo kulkų, užtat nepakankamas apginti nuo sviedinių.

Šmeižikams, kurie skelbia, jog sovietinio tanko T-26 šarvinė apsauga buvo silpna, aiškinu: LABIAUSIAI PASENĘS sovietinis tankas buvo apsaugotas prieškulkiniu šarvu, t. y. tokiu pat, kaip ir 1941 metais buvę GERIAUSI vokiški tankai. O skirtumas toks, kad be tankų T-26 ir kitų tankų su prieškulkiniu šarvu, Stalinas turėjo dar tankų ir su šarvu, apsaugančiu nuo sviedinių. O Hitlerio VISI tankai 1941 metais turėjo tik prieškulkinį šarvą.

7

Ir štai Rusijos gynybos ministerija pasikviečia rimtąjį istoriką Jurijų Žukovą paaiškinti padėtį. Rimtasis istorikas yra istorijos mokslų daktaras, RMA Rusijos istorijos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis. Rimtasis mokslininkas praneša: „Pilietinis karas Ispanijoje – puikiausias poligonas – parodė, kad viskas, ką mes laikėme savo pasiekimais, yra niekam tikę! Kad ginkluotės kūrimo srityje mes einame visai į kitą pusę. Mes įsitikinome, kad mūsų aviacija daug kartų silpnesnė už vokišką, kad tankai neatitinka lygmens, kurį buvo pasiekusi vokiečių tankų pramonė." („Krasnaja zvezda", 2007 m. kovo 21 d.)

Gandą apie tai, kad karas Ispanijoje atskleidė sovietų atsilikimą aviacijoje, paleido į mokslinę apyvartą „žiurkių karalius", SSRS MA akademikas, generolas pulkininkas A. S. Jakovlevas.

Jakovlevo šmeižtą atskleidė Markas Soloninas savo sukrečiančioje knygoje „Taikiai miegančiuose aerodromuose“. Jis suprantamai paaiškino savanaudiškus žiurkių karaliaus interesus. Jakovlevo gyvenimo tikslas – išsiveržti į viršūnes. Tam reikėjo nuskandinti tikrąjį naikintuvų karalių Nikolajų Nikolajevičių Polikarpovą. Paskui dar ir apšmeižti jį, pateikiant savo klastotes kaip lėktuvų statybos šedevrus, o save – kaip Tėvynės gelbėtoją.

Todėl žiurkių karalius žavėjosi karo Ispanijoje laikų Hitlerio aviacija. Girdi, kur jau Polikarpovo „Asilui“ su „Messeriu“ rungtis.

Tik Jakovlevas galėjo sukurti vertą naikintuvą.

Savo karjeros labui žiurkių karalius Jakovlevas šmeižė Tėvynę, žmones, jų pasiekimus, visus mus vaizduodamas bukagalviais ir silpnapročiais.

Užtat gandas apie tai, kad sovietiniai T-26 ir BT neatitiko lygio, kurį buvo pasiekusi vokiečių tankų pramonė karo Ispanijoje pabaigoje, t. y. Pz-I ir Pz-II lygio, dar nesenas. Jį platina rimtasis istorikas G. Žukovas, o šį palaiko ir jam talkina Rusijos gynybos ministras.

Kokie gi jūsų, ponai, savanaudiški interesai?

16 skyrius

KUO, IŠSKYRUS NIEKŠYBĘ?

Tankas T-26 visiškai save pateisino.

Korpuso vadas *V. A. Frolovas*, vadovavęs 14-ajai armijai Žiemos kare. Pranešimas Stalinui 1940 m. balandžio 15 d.

1

Tad štai kalba Sovietų Sąjungos maršalas V. G. Kulikovas ir griausmingai pareiškia, kad „Molotovo ir Ribentropo sutartis šiek tiek uždelsė karo pradžią", be šios sutarties „pirmojo smūgio padariniai būtų buvę dar liūdnesni".

Karvedžio žodžius išversti į žmonių kalbą galima tik taip: 1939-ųjų rugpjūčio pabaigoje mūsų liaudis išgelbėti savo kailį galėjusi tik niekšybe, tik išduodama visus savo kaimynus, tik manevruodama už svetimų nugarų ir užpakalių. Maršalas Kulikovas skelbia, kad išsigelbėti buvo įmanoma tik patarnaujant Hitleriui, visiškai pasikliauti su juo pasirašytu popiergaliu, patikėti fiurerio garbės žodžiu.

Tik taip esą buvę galima išsigelbėti.

Kitų išsigelbėjimo būdų, tvirtina maršalas Kulikovas, nebuvo galima rasti. Jeigu sutartis nebūtų pasirašyta, Hitleris čia pat 1939-ųjų rugsėjį būtų sudraskęs Lenkiją, o spalį būtų užpuolęs Sovietų Sąjungą, tad sutriuškinimas būtų dar siaubingesnis nei 1941 metais!

Karvedy, leiskite nedrąsiai paprieštarauti.

Raudonosios armijos 1939 metais negalima buvo sutriuškinti.

Netgi dėl daugelio priežasčių.

Pirmoji. Jeigu sutartis nebūtų buvusi pasirašyta, Hitleriui būtų grėsusios izoliacija ir žaliavų blokada. Jis tai suprato, todėl ir skubėjo pasirašyti sutartį. Be tokios sutarties jis būtų baiminęsis įsivelti į

karą. Tad apie kokį Raudonosios armijos sutriuškinimą galima kalbėti, jeigu pats karas nebūtų prasidėjęs?

Antroji. Jeigu Hitleris, negavęs Stalino leidimo, ir būtų puolęs Varšuvos bei Krokuvos kryptimi, tuomet jam būtų tekę užgrobti ne dalį Lenkijos, bet ją visą. Tad būtų sugaišęs daugiau laiko ir išeikvojęs daugiau jėgų. Šiuo atveju Raudonajai armijai būtų suteiktas visas 1939 metų rugsėjis susiburti pagal pavojaus signalą ir surengti atvirą mobilizaciją. Esant tokiam scenarijui netikėtas Vokietijos puolimas prieš Sovietų Sąjungą būtų visiškai neįmanomas. Visi būtini signalai Raudonajai armijai būtų perduoti, visos užduotys išaiškintos vykdytojams, kariniai daliniai perkelti į nurodytus rajonus, štabai – į lauko vadavietes, ryšiai pervesti į karo režimą, aerodromai užmaskuoti, vertybės ir gyventojai – iškeldinti iš pavojingų zonų ir t. t., ir pan.

Trečioji. Jeigu Hitleris būtų užpuolęs Lenkiją be Stalino leidimo, Raudonoji armija ir NKVD nebūtų smaugusios lenkų tautos pasipriešinimo, o jai būtų pagelbėjusios. Jau 1939 metų rugsėjo 1-ąją (o gal ir anksčiau) Sovietų Sąjunga būtų pradėjusi burti internacionalines brigadas, kvietusi stoti į jas viso pasaulio savanorius. Tuomet lenkų partizanai, tarptautinių brigadų kovotojai ir sovietiniai savanoriai būtų sukėlę tikrų tikriausią bėgių karą Lenkijos žemėje. Vokiečių kariuomenės sutelkimas sovietų pasienyje, jos tolesnis rudens ir žiemos puolamųjų operacijų tiekimas ir aprūpinimas sovietų teritorijoje būtų buvęs labai sutrikdytas, o gal ir visiškai sužlugdytas.

Ketvirtoji. 1939 metų rugsėjį sovietų teritorijoje būtų pradėti formuoti lenkų aviacijos pulkai, tankų brigados ir šaulių divizijos. Vėlesnė patirtis juk parodė, kaip lenkai narsiai ir sumaniai kovojo su vokiečių kariuomene visuose frontuose nuo Ukrainos iki Italijos, nuo Didžiosios Britanijos iki Normandijos, nuo Šiaurės Afrikos iki Berlyno. Jų net būtų nereikėję raginti.

Penktoji. 1939 metais (skirtingai nei 1941-aisiais) Sovietų Sąjunga turėjo galingas savigynos sistemas. Visi tiltai prieš puolant vokiečių tankams būtų buvę susprogdinti. Ir geležinkelių tiltai – taip pat. Būtų susprogdinti vandentiekio bokštai, garvežių depai, tuneliai, pervažų sankirtos bei jų valdymo sistemos ir t. t., ir pan. Milžiniškose Sovietų

Sąjungos erdvėse būtų buvę parengti sprogdinti šimtai pagrindinių geležinkelio objektų. Norėdamas juos atstatyti, Hitleris turėtų sugaišti keletą metų. O be jų juk neįmanoma aprūpinti kariuomenės, kuri vis toliau žengia į rytus.

Galima išvardyti dar daug kitų priežasčių, kurios būtų sutrukdžiusios Hitleriui sutriuškinti Raudonąją armiją 1939 metais taip, kaip sutriuškino ją 1941-aisiais. Ne mažiau svarbi tarp jų buvo ir ta, kad 1939 metais didelis tankų, aviacijos ir artilerijos pranašumas buvo kaip tik sovietų pusėje.

2

Bet pabandykime patikėti karvedžiu Kulikovu. Įsivaizduokime, kad vokiečių armija 1939-ųjų rugsėjo pabaigoje ar spalio pradžioje be atvangos braunasi per sovietų sieną.

Pz-I ir Pz-II rūpesčių Raudonajai armijai nekėlė. Tų pačių 1939-ųjų pradžioje baigėsi karas Ispanijoje, per jį tapo visiškai akivaizdu, kad šiems tankams geriau su T-26 nesusitikti. Jeigu 1939 metų spalį Raudonoji armija ir Vermachtas būtų susidūrę kaktomuša, realų pavojų sovietų pusei būtų galėję kelti tik 98 tankai Pz-III, ginkluoti 37 mm patranka, ir 211 Pz-IV su trumpavamzde 75 mm patranka.

O dabar atsigręžkime į Raudonąją armiją.

Užmirškime 400 vidutinio svorio tankų T-28 ir 40 sunkiųjų T-35, kurių tuomet jau turėjo Raudonoji armija. Ugnies galia, saugumu, variklių galingumu šie tankai pranoko ne tik bet kuriuos Vokietijos, bet ir likusių pasaulio šalių tankus. Įsivaizduokime, kad ir jų nebūta.

Pamirškime ir penkis tūkstančius BT su 45 mm patrankomis (imu mažiausią skaičių 1939 metų rugsėjo mėnesį). Tankai BT pranoko geriausius vokiečių tankus ir ugnies galia, ir variklių galingumu, kai saugumas, t. y. apsauga nuo kulkų, lygiavertis.

Pamirškime netgi ir tris tūkstančius plaukiojamųjų tankų. Hitleris tokios klasės tankų išvis neturėjo.

Neskaičiuokime ir pusantro tūkstančio tankų T-26, ginkluotų kulkosvaidžiais ir 37 mm patrankomis.

Nagi įsivaizduokime, kad tuo metu Raudonoji armija teturėjusi tik T-26 su 45 mm patrankomis. 1939 metų vasarą draugas Stalinas jų turėjo 8000 (aštuonis tūkstančius).

3

Čia būtų pats metas palyginti paties silpniausio, labiausiai pasenusio sovietinio tanko patranką su pačia galingiausia vokiečių tanko patranka, įtaisyta moderniausio vokiško tanko viršuje Antrojo pasaulinio karo pradžioje.

Sovietinė 45 mm tankinė (ir prieštankinė) patranka turėjo pleišto pavidalo pusautomatę spyną, leidžiančią atlikti 15 šūvių per minutę. Šarvus pramušantis sviedinys svėrė 1,4 kg. Pradinis greitis – 760 m/sek.

Šarvus pramušantis vokiečių 37 mm tanko (ir prieštankinės) patrankos sviedinys svėrė 0,68 kg, pradinis jo greitis – 745 m/sek.

Sovietų sviedinys turėjo šiek tiek didesnį pradinį greitį ir buvo daugiau nei du kartus sunkesnis. Atitinkamas ir rezultatas.

Vokiečių 37 mm patranka 1000 m atstumu, smogdama 60 laipsnių kampu, pramušdavo 14 mm šarvą. O sovietinė 45 mm tomis pačiomis sąlygomis pramušdavo 32 mm storio šarvą. Taigi Antrojo pasaulinio karo pradžios akimirką pats labiausiai PASENĘS sovietų tankas buvo ginkluotas patranka, kuri daugiau kaip du kartus galingesnė negu PATI GERIAUSIA vokiečių patranka, įtaisyta PAČIAME MODERNIAUSIAME vokiškame tanke.

Sovietų Sąjungos maršalams įsidėmėtina: 1939 metais 1 km distancijoje *pats labiausiai pasenęs* tankas galėjo grumtis su pačiu galingiausiu vokišku tanku. Tuo pat metu *pats geriausias* vokiškas tankas per tokį atstumą jam buvo išvis nepavojingas.

1942 metais Sovietų Sąjungoje pradėti gaminti tankai T-70. Tai buvo patys geriausi Antrojo pasaulinio karo tankai. O juose buvo

įtaisyta ta pati 45 mm patranka. Nė vienas lengvasis pasaulio tankas iki pat karo pabaigos tokios galingos patrankos neturėjo.

1941 metų vasarą galingiausia JAV tanko patranka – 37 mm, Japonijos – 37, Didžiosios Britanijos – 40 mm. Čia kalbame ne apie lengvuosius, o apie visus tankus! O pas mus, pradedant 1933 metais, lengvasis, pats seniausias turėjo 45 mm patranką.

Jeigu jau pradėjome kalbėti apie tankų patrankas, verta pakartoti ir vokiečių 75 mm patrankos, kuria tuo metu buvo ginkluoti tankai Pz-IV, ypatybes. Šis trumpavamzdis pabūklas buvo skirtas ne kovoti su tankais, o tik naikinti ugnies taškus. Taip pat ir šarvuotus. Todėl šiai patrankai ir buvo skirtas šarvamušis sviedinys. Jis svėrė 6,8 kg. Galingas daikčiukas. Tačiau pradinis jo greitis tebuvo 385 m/sek. Taigi labai menkas. Mažas pradinis greitis reiškė ne tik silpną griaunamąjį poveikį, bet ir labai aukštą trajektoriją.

Jeigu pradinis greitis būna didelis, tai trajektorija tiesesnė. O kai pradinis greitis nedidelis, šaudant į tą patį atstumą, reikia vamzdį iškelti aukščiau. Trajektorija pasidaro išlenkta. Na ir kas? Ogi tas, kad mūšio metu nėra kada nustatyti tikslių atstumų. Be to, ir padėtis nepalanki. Esant pažemio trajektorijai sviedinys skrieja beveik tiesiai. Apsirikai nustatydamas atstumą – nedidelė bėda. Vis tiek švystelėsi tenai, kur ir taikei.

O kai sviedinys skrieja lanku, paklaida nustatant atstumą reiškia, kad sviedinys arba prašvilps virš taikinio, arba šleptels į žemę per arti. Šaudant į judančius taikinius didelis pradinis greitis yra ypač svarbus. Jeigu pradinis greitis mažokas, tai veikiai jis ir prarandamas. 385 m/sek. – tai greitis, kai sviedinys išlekia iš vamzdžio. Antrą sekundę greitis bus dar mažesnis. Trečiąją ... Kol sviedinys nuskries tenai, kur pasiųstas, taikinio toje vietoje gali ir nebebūti.

Mano išvada paprasta. Jeigu 1939 metais Raudonojoje armijoje nebūtų buvę nieko, išskyrus T-26, tai ir tuomet viso to būtų buvę daug kartų daugiau, negu pakankamai atremti agresijai. Juk tais pačiais metais Suomija išlaikė 1610 kilometrų frontą teturėdama vos 60 „Vickersų“. Kaip prisimename, tai tokie pat tankai kaip ir mūsiškiai T-26, tik su užkelta silpnute 37 mm patrankėle. Ir nieko.

Suomiai tikrai nemažai Raudonajai armijai nuleido kraujo. Tad nejau mes tokie nemokšos, kad turėdami šitiek tankų su dukart galingesnėmis patrankomis ir remdamiesi įtvirtinta „Stalino linija“ tais metais būtume nesugebėję išlaikyti 570 kilometrų fronto? Nejaugi mūsų liaudis negalėjo apsiginti niekaip kitaip, vien tik griebdamasi niekšybės ir išdavystės?

★★★

Karjeristai atrado aukso gyslą.

Nereikia priešintis, stengtis ir plėšytis. Protas irgi nebūtinas. Tereikia visa gerkle rėkauti, kad Sovietų Sąjungos tautos buvusios siaubingai kvailos ir nieko nebesugebančios. Ginklų jos neturėjusios, o jeigu ir buvo kažkokių senienų, tai naudotis jomis jos buvo nepajėgios. Ir 1939 metais jos neturėjo jokio kito išsigelbėjimo, kaip tik atsiduoti Hitlerio malonei, pasitikėti juo, tarnauti jam, o pakeliui kirviu į nugarą smogti visoms savo kaimynėms, ir tolesnėms, ir artimesnėms.

Šūkaukite apie visa tai! Už tai juk dosniai mokama.

Per savo amželį aš sutikau daug žmonių, kuriems valdžia už tokią tarnystę atsimokėdavo vilomis, kurortais, pinigais, laipsniais, ordinais, postais ir titulais.

Iki Sovietų Sąjungos maršalo imtinai.

17 skyrius

KAS PRILYGS T-26?

T-26 mėgo visi, išskyrus mūsų memuarų rašytojus.

Anatolijus Kopeikinas

1

Aš esu skolingas.

Mat pareiškiau, kad palyginti labiausiai pasenusio sovietų tanko T-26 su tokiais pačiais vokiškais neįmanoma, nes Vokietijoje tokių nebuvo, tad ir lyginti nėra su kuo. Iš tikrųjų taip ir buvo. Hitleris neturėjo nieko lygiaverčio, nieko artimo ar netgi bent kiek primenančio T-26. Ir per karą iki pat jo pabaigos nieko prilygstančio sovietiniam tankui T-26 Vokietijoje nebuvo sukurta.

Manimi, suprantama, niekas nepatikėjo. Pažadėjau šią mintį plačiau išaiškinti, tik vis nuklysdavau į smulkmenas ir lankas. Bet gana tų smulkmenų. Pereikime prie svarbiausių dalykų.

Tankų vaidmens kare samprata išgyveno trejetą etapų.

Per pirmą etapą, Pirmajame pasauliniame kare, visos kariaujančios valstybės, kurios tik turėjo tankų, jais stiprino pėstininkus. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui Japonijoje, toks tankų vaidmens supratimas išliko iki pat Antrojo pasaulinio karo ir netgi jam vykstant.

Bet XX amžiaus trečiojo dešimtmečio pabaigoje kai kurie kariniai teoretikai įkopė į antrą etapą: tankus reikia sutelkti į galingas smogiamąsias grupuotes, juos sustiprinti motorizuotais pėstininkais ir artilerija, savaeige ar traktorių traukiama, ir panaudoti savarankiškiems kovos veiksmams įsiveržus į priešo gilumą ir atitrūkus nuo mažiau judrios pagrindinės kariuomenės dalies.

Teoriškai tai suprato daugelis. Bet praktiškai pirmąkart stambūs tankų junginiai savarankiškiems veiksmams buvo sutelkti tik Sovietų Sąjungoje. Smulkiai apie visa tai – trečioje knygoje. Sovietų Sąjungos pavyzdžiu pasekė Vokietija. Hitleriui atėjus į valdžią, Vokietijoje irgi pradėta kurti tankų divizijas.

Bet tuo metu Sovietų Sąjungoje samprata apie tankų kariuomenės vaidmenį jau pakilo į trečią pakopą. Sovietų Sąjungoje suvokta, jog reikia galingų tankų junginių veikti savarankiškai, be to, reikia ir palyginti nedidelių tankų kariuomenės padalinių bei dalinių kartu su pėstininkais, kad jie mūšio metu veiktų vieni kitus tiesiogiai.

Taigi:

Pirmasis lygis – tankai paremti pėstininkams.

Antrasis – galingi tankų junginiai, skirti savarankiškiems veiksmams.

Trečiasis – ir viena, ir kita; pėstininkams skirti ir tankai, ir galingi tankų junginiai.

1939 metais, Antrojo pasaulinio karo pradžioje, Raudonoji armija turėjo galingų tankų junginių, skirtų savarankiškiems veiksmams, – korpusų ir brigadų. Be to, kiekviena sovietų šaulių divizija turėjo ir savo nuosavą tankų batalioną, tiesiogiai palaikantį pėstininkus. Be viso to, kiekviena kavalerijos divizija turėjo savą tankų pulką, tai paversdavo jį raitelių mechanizuota grupuote, kurios pagrindine smogiamąja ir ugnies galia tapo tankai, o raiteliai – tankų palyda.

T-26 buvo specialiai sukurtas veikti šaulių pulkų ir batalionų kovinėse gretose, netgi neatsiejamai su jais. Toks batalionas divizijoje ypač sustiprindavo jos smogiamąją galią puolant, taip pat labai padidindavo atsparumą ir ginantis.

Sovietinė šaulių divizija ugnimi ir smogiamąja galia pranoko bet kurią kitą pasaulio pėstininkų diviziją. Kiekviena divizija turėjo penkis pulkus (tris šaulių ir du artilerijos), taip pat keletą pavienių batalionų, tarp jų ir tankų, ir žvalgybos.

Tankų batalione – 54 tankai T-26.

Žvalgybos batalione, be viso kito, buvo ir viena plaukiojamųjų tankų kuopa: 16 – T-37A arba T-38.

Iš viso kiekviena sovietinė šaulių divizija turėjo 70 nuosavų tankų.

Vokietija, kaip žinoma, Antrąjį pasaulinį karą pradėjo nepasirengusi. Hitleris į Antrąjį pasaulinį karą tiesiog įklimpo. Jau 1939 metų rugsėjo 3-iąją pasigirdo jo nevilties šauksmas: „Ką gi dabar mums daryti?“ Kas jau kas, o jis tikrai suvokė, kad Vokietija naujam pasauliniam karui nepasirengusi. Ir štai jums dar vienas patvirtinimas: nei prieš karą, nei per jį vokiečių konstruktoriai taip ir nesukūrė tanko, skirto pėstininkams paremti.

Jei kiltų būtinybė, pėstininkus būtų galima apginkluoti bet kuriais tankais, tačiau vokiečių pramonė gamino tiek mažai tankų, kad jų padaliniai taip niekuomet ir netapo šaulių divizijų dalimi. Visa, ką pagamindavo vokiečių pramonė, patekdavo į tankų divizijas, o šauliams nieko nelikdavo.

Man paprieštaraus, kad prireikus vokiečių pėstininkų diviziją galėjo sustiprinti tankų divizijos. Tikrai. Bet ir sovietų šaulių diviziją buvo galima sustiprinti tankais.

Skirtumas tik toks, kad sovietų divizija pastiprinimo galėjo sulaukti iš saviškių, o vokiečių divizija – iš nulinių išteklių.

Skirtumas ir toks, kad Raudonojoje armijoje Antrojo pasaulinio karo pradžioje veikė specialios tankų brigados, skirtos proveržiams. Jas sudarė T-28, kokybinio pėstininkų pastiprinimo tankai, ir T-35 – ypatingo kokybinio pastiprinimo tankai. Ateityje T-28 ir T-35 buvo numatyti pakeisti naujausiais KV-1 ir KV-2, jie buvo ne tik sukurti, bet išbandyti ir pradėti tiekti kariuomenei. Tad sovietų vadovybė prireikus turėjo kuo sustiprinti savo šaulių divizijas. O vokiečių armijoje nebuvo nei proveržio tankų, nei specialių junginių, skirtų kokybiškai sustiprinti pėstininkus pagrindinėse kryptyse.

Taip, ir vokiečių pėstininkų diviziją buvo galima sustiprinti tankais. Bet tik teoriškai.

2

O dabar, apsiginklavę samprata, kad T-26 – tai šaulių divizijų tankas, pabandykime pažvelgti į jį iš kitos pusės ir kitu žvilgsniu. Ir tada visi jo regimieji trūkumai staiga pavirs privalumais.

Silpnas variklis? Iš tiesų. Bet jį galima pavadinti ir kitu žodžiu – taupus. Įsivaizduokite, kad dviejų tūkstančių kilometrų fronto ruože jūsų pačiose svarbiausiose kryptyse grumiasi galingos tankų formuotės, tačiau be jų – dar per visą frontą jūsų du šimtai šaulių divizijų, ir kiekvienoje – po nuosavą tankų batalioną. Kuro kare stinga visada. O čia, be galingų tankų junginių, tenka aprūpinti dar ir 200 pavienių tankų batalionų, esančių šaulių divizijose. Bėda ne vien ta, kad trūksta degalų. Dar kyla keblumų ir dėl gabenimo. Kaip į 200 batalionų, išmėtytų po didžiulį ruožą, pristatyti degalus?

Todėl šiuo konkrečiu atveju ne toks galingas tanko variklis buvo parankesnis nei ypač galingas, mat ne toks rajus.

Betgi mažokas greitis! Teisingai. O kur skubėti? Mes juk pėstininkai. Sovietiniai pėstininkai, kaip ir vokiečių, judėjo savo kojomis. T-26, važiuodamas netgi ne pačiu didžiausiu, vidutiniu greičiu, vis tiek aplenkdavo pėstininkus. Tad ar reikia ko nors daugiau?

Dabar tarkime, kad divizija stovi gynyboje. Jos frontas 20–30 kilometrų. Tankų batalionas – atsargoje, užnugaryje – 5–7 kilometrai nuo fronto linijos. Iškilus pavojui šis batalionas galėjo bet kada per keletą minučių atsidurti priekinėse linijose, jeigu jo pagalbos prireiktų kovinių gretų centre. Bet ir iki kiekvieno flango netoli.

Taigi ir greičio šiam tankui pakako.

Miela malonu krapštinėti trūkumus. Tanke T-26 Kremliaus akademikai iškniso jų visą krūvą.

O aš tuo metu, kai pamaivos tyčiojasi iš sovietinio pėstininkams skirto tanko T-26, siūlau: nagi palyginkime! Sovietinio tanko variklis silpnutis? Greitis nepakankamas? Šarvai „faneriniai“? Tarkime. O koks vokiečių pėstininkams skirto tanko variklis? Kokie šarvai? Kokia patranka, kiek kulkosvaidžių? Taigi.

Juk trūkumų turintys tankai geriau negu jokių tankų. Sovietiniams pėstininkams trūkumų turintis tankas, o vokiečiams – jokio.

Stalino pusėje pėstininkams „blogas“ tankas, bet Hitleris ir tokių neturi. Apie sovietinį tanką kalbama, kad „pasenęs“, bet nepatikslinama, su kuo lyginama. Mat nėra su kuo lyginti. Vokiečių armijoje nebuvo jokių atitikmenų.

Be to, T-26 – tai juk tik PAPILDYMAS. Kitaip sakant, tai tik pagalba svarbiausiai tankų galybei.

3

Suomijos armija 1939–1940 metų žiemą labai sėkmingai panaudojo britų „Vickersus“. Nepaisant to, kad juose tebuvo silpnutės 37 mm patrankėlės. Ir nė vienas sovietų generolas neskelbia, kad „Vickersai“ su 37 mm patrankomis 1940 metais buvo pasenę. Tad kaip galėjo mūsų T-26 pasenti 1941-aisiais?

Suomijos armijos gynybos pagrindas – inžinerinių užtvarų linijos, pridengtos ilgalaikių gelžbetoninių įrenginių ugnimi, jie gerai įkurdinti vietovėje bei paslėpti. Tarp jų klajoja „Vickersai“: šovė iš pasalos ir apmirė, o naktį pakeitė poziciją ir vėl tyko aukos. Tarsi snaiperis.

Jeigu Raudonoji armija 1940 metais išilgai vakarų sienų būtų sukūrusi nepertraukiamą tranšėjų ir inžinerinių užtvarų liniją ir būtų panaudojusi savo „pasenusius“ T-26 kaip judrius bei nejudrius ugnies taškus, tai tokios gynybos būtų išvis neįmanoma pralaužti. Ypač jei tranšėjų juostos remtųsi galingais įtvirtintais „Stalino linijos“ rajonais.

T-26 galite vadinti pasenusiais, bet nuo to niekas nesikeičia, nes 200 šaulių divizijų su pasenusiais tankais vis tiek geriau nei 200 šaulių divizijų išvis be tankų. Pėstininkai su tankais – visada galingesni nei pėstininkai be tankų. Bet kurio mūšio metu, ginantis, kontrsmūgiuojant, puolant, pralaužus gynybą, persekio-

jant priešą ir esant bet kuriai kitai padėčiai geriau turėti tankų, nei kariauti be jų.

Savas, o ne paskirtas tankų batalionas kiekvieno sovietų šaulių divizijos vado rankose buvo tarsi kozirinė korta. Esant bet kuriai kritinei padėčiai tankų batalionas tampa tuo plieniniu karkasu, aplinkui kurį galima organizuoti bet kokio pobūdžio mūšį.

O sovietinių šaulių divizijų prieštankinė gynyba buvo išties nepramušama. Kiekvienas bataliono vadas dar turėjo savą prieštankinį skyrių – dvi 45 mm prieštankines patrankas, kurios per pirmąjį karo etapą, iki pat Stalingrado imtinai, galėjo kautis su bet kuriais vokiečių tankais. Bataliono vadas mūšio metu šias patrankas pastatydavo pačiame pavojingiausiame ruože prie tos savo kuopos, kuriai būdavo sunkiausia.

Be to, kiekvieno šaulių pulko vadas turėjo savą prieštankinę bateriją – 6 tokias pačias patrankas. Jis neišdalydavo jų po lygiai kiekvienam savo batalionui, bet kritinę mūšio akimirką statydavo grėsmingiausiame ruože ir taip pagelbėdavo tam batalionui, į kurį priešas buvo nukreipęs svarbiausią smūgį.

Be viso to, divizijos vadas turėjo savą prieštankinį divizioną – 18 tokių pačių patrankų. Ir jis vėlgi neišdalydavo šių patrankų savo šaulių pulkams, bet laukdavo, kol paaiškės pagrindinė priešo smūgio kryptis. Tik nustatęs, kur karščiausia vieta, mesdavo tenai savo prieštankinį divizioną.

Taigi iš viso kiekvienoje sovietinėje šaulių divizijoje buvo 54 prieštankinės patrankos: 18 devynių šaulių batalionų vadų rankose, 18 trijų šaulių pulkų vadų rankose ir 18 – divizijos vado.

Tokia organizacija leido neišbarstyti prieštankinių patrankų per visą divizijos fronto ruožą, bet nuosekliai sutelkti pastangas ties ta vieta, kuri šiuo metu pati pavojingiausia.

Be to, šaulių pulkų vadai prieš tankus panaudodavo ir 76 mm pulko patrankas, o divizijos vadas – du artilerijos pulkus. Šių pulkų ginkluotę, be viso kito, sudarė 76 mm Grabino patrankos. Dalį jų pirmaisiais karo mėnesiais užgrobė vokiečių armija, ir jos virto pačiomis galingiausiomis prieštankinėmis vokiečių patrankomis per visą pirmąjį karo laikotarpį.

Nieko panašaus ir lygiaverčio nei vokiečių, nei kokia nors kita armija neturėjo.

Be visos šitos artilerijos, kiekvienas sovietinės šaulių divizijos vadas sunkiausią akimirką į grėsmingą ruožą galėjo pasiųsti savą tankų batalioną – 54 tankus T-26.

T-26 – tai tokia pati 45 mm prieštankinė patranka, tik savaeigė, be to, dar ir su kulkosvaidžiais, tik pridengta nors ir lengvais, bet vis dėlto šarvais.

Beveik 200 sovietinių šaulių divizijų su tankais (kartoju – be galingų tankų junginių) galėjo tapti labai galinga jėga esant netikėtam Vokietijos puolimui. Turėdama savus tankus bet kuri šaulių divizija bet kurioje vietoje galėjo greitai pasirengti neįveikiamai gynybai – panaudoti T-26 kaip šarvuotas prieštankines patrankas, išdėlioti jų pasalas, pritaikius kaip į žemę įkastus nejudrius ugnies taškus arba kaip judrią prieštankinę atsargą.

Bet taip neatsitiko. Seniai jau laikas užduoti klausimą kodėl? Laikas surasti kaltininką.

★★★

1941-ųjų vasarą staiga paaiškėjo, kad sovietinės šaulių divizijos savų tankų T-26 neturi. Ir savų tankų batalionų jose nėra. Visada būdavo, bet sugriaudėjo karas, o jų nebėra. Pėstininkai liko be tankų. Kaipgi taip atsitiko? Kur jie pradingo? Kas kaltas?

Klausimus užduoti reikia ne man. O įžymiajam karvedžiui. Bet niekas karvedžio tokiu klausimu nesuglumino. Pats šį klausimą irgi apėjo.

Bėda ne ta, kad T-26 buvo blogas tankas, o ta, kad 1941 metų pavasarį G. Žukovo įsakymu visus tankus T-26 iš sovietų šaulių divizijų atėmė. Netgi panaudojo ne pagal paskirtį.

Apie šį nusikaltimą, padarytą Raudonajai armijai, Žukovas prisiminti nepanoro. Ir mąstyti apie tai nepradėjo. Patogiau juk buvo paskelbti, kad daug tūkstančių sovietinių tankų buvę lengvieji ir pasenę, taip diskusiją ir užraukti.

18 skyrius

DAR KARTĄ APIE SUNKIUOSIUS TANKUS

Vermachto ginkluotėje buvo ir trofėjinių tankų. Išskyrus rusiškus trofėjinius tankus, visi kiti buvo visiškai pasenę ir fronte neturėjo jokios karinės vertės.

Generolas majoras
*B. Miuleris-Hilebrandas**
„Vokietijos sausumos armija. 1933–1945“.
Maskva: Vojenizdat. 1976. T. 3. P. 164.

1

Sunkiojo tanko vaidmenį mūšyje įvertinti gana paprasta.

Įsivaizduokite kruvinas muštynes kareivinėse. Vyrai – grupė prieš grupę. Persvara tai vienoje pusėje, tai kitoje. Staiga, kaip moko karo menas, lemiamą akimirką lemiamoje vietoje atsiranda linksmas bebaigiantis tarnybą vyrukas su laužtuvu. Ir įvyksta persilaužimas. Akimirka. Kovos baigtį palydi gausūs raktikaulių ir šonkaulių lūžiai. Sukilę pirmamečiai kareivėliai klykdami išsilaksto, o vyrukas, pajutęs skonį, toliau džiugiai traškina kaukoles.

Maždaug tas pats vyksta ir mūšio lauke: jeigu pasirodė sunkusis tankas, tai vidutiniokams ir lengviesiems priešo tankams geriausia susiprasti ir grumtynių vengti. Juk tai įsiutęs dramblys, kuris savo iltimis perskros pilvą bet kuriam pasipriešinti drįstančiam žvėriui.

Tai profesionalus ledo ritulininkas, kuris svies už borto liesą akiniuotą mėgėją, jei šiam dingtelės galvon išbandyti jėgas.

---

* Burkhart Müller-Hillebrand (1904–1987).

Tai boksininkas sunkiasvoris, kuris pirmu smūgiu išnarins žandikaulį bet kurios kitos svorio kategorijos sujžūlėjusiam priešininkui.

Sunkusis tankas – grėsminga pabaisa. Su laužtuvu. Prieš laužtuvą nėra kito būdo...

Nebent tik kitas laužtuvas.

Dešimtmečiais Kremliaus ideologai savo apkvailintai liaudžiai ir visai pažangiajai žmonijai porino įstabias istorijas apie Raudonosios armijos „nepasirengimą" karui. Tik štai bėda: 1941 metų birželio 22 dieną Raudonojoje armijoje tankų buvo septynis kartus daugiau nei Vermachte. Be kiekybinio pranašumo – dar ir milžiniškas kokybinis. Vokietija, kaip visiems žinoma, dideliam karui buvo nepasirengusi. Vienas iš nesuskaičiuojamų šio nepasirengimo požymių – armija visiškai neturi sunkiųjų tankų.

1941 metų birželio 21-ąją Raudonoji armija turėjo 711 sunkiųjų KV tankų ir 59 tankus T-35 (SSRS ginkluotųjų pajėgų kovinė ir kiekybinė sudėtis Didžiajame tėvynės kare. Statistikos rinkinys Nr. 1 (1941 m. birželio 22 d.).

Tasai pats šaltinis nurodo, kad birželio 21-ąją Sovietų Sąjunga turėjo lygiai 1400 tankų T-34. Apie juos vėliau. O kol kas įsivaizduokime gatvę, kurioje nėra kur prasilenkti. Čia sustojo grupė prieš grupę: mūsų, be viso kito, 770 mužikų su laužtuvais, jų – nė vieno. Mūsų armija ginkluota, o hitlerininkai beginkliai.

770 sunkiųjų sovietų tankų, kai visiškai jų nėra priešo pusėje, – tai absoliutus pačių grėsmingiausių karo ginklų kiekybinis ir kokybinis pranašumas. Nieko siaubingesnio už sunkųjį tanką tuo metu niekas pasaulyje neturėjo, kaip, beje, ir pačių sunkiųjų tankų. Lėktuvas atskrido, pašaudė, pabombardavo, atliko savo numerį ir nuskrido. O tankas, štai jis! Skirtingai nei pats baisiausias lėktuvas ir pati siaubingiausia patranka, tankas sugeba ne tik žudyti, bet dar ir užgrobti teritoriją. Ir ją išlaikyti.

Vienas juokas kariauti, kai turi sunkiųjų tankų, be to, kai dar žinai, kad užpuolikas jų neturi. Jau vien nuo šio fakto žinojimo subyra visos marksistinių ir hitlerinių ideologų teorijos apie techninį Sovietų Sąjungos atsilikimą, apie protinį ir fizinį rusų nevertingumą.

Negana to, kad Stalinas turėjo 770 sunkiųjų tankų, Sovietų Sąjungoje buvo išplėtota ir masinė jų gamyba. Birželio 22-ąją karas nesibaigė, o tik prasidėjo. Tos pačios dienos vakarą sovietinė pramonė dar padidino sunkiųjų tankų skaičių. Ir kitą dieną – taip pat. Slinko dienos, savaitės, mėnesiai, sovietinės gamyklos pridėdavo dešimtis, šimtus, vėliau ir tūkstančius sunkiųjų tankų jau prie esančių Raudonosios armijos ginkluotėje vokiečių įsiveržimo metu. Tačiau vokiečių pramonė atsakyti neturėjo kuo: 1941 metais Vokietijoje sunkiojo tanko nebuvo nei armijos ginkluotėje, nei serijinėje gamyboje, nei kaip eksperimentinių pavyzdžių, nebent tik drąsiausiuose sumanymuose ir svajonėse. Pirmi vokiečių sunkiųjų tankų pavyzdžiai fronte pasirodys tik 1942 metų pabaigoje.

Tad ką daryti Kremliaus išminčiams esant tokiai padėčiai? Kaip įrodyti aukščiausios teutonų rasės pranašumą prieš tuos bukagalvius, girtus ir tingius ivanus?

2

Sunkiuosius, vidutinio svorio ir lengvuosius tankus galima puikiai įsivaizduoti kaip olimpinius medalius: auksas, sidabras, bronza.

Laimėjimus sąžiningoje olimpinėje kovoje galima įvertinti pagal įvairias metodikas. Paprasčiausia – suskaičiuoti, kas, kokių ir kiek medalių laimėjo. Tada rezultatus nesunku palyginti.

Tad pasinaudokime šiuo būdu. Sunkiuosius tankus laikysime auksu:

Sovietų Sąjungoje – 770;

Vokietijoje – 0.

Dabar skaičiuokime vidutinio svorio tankus.

Raudonojoje armijoje – 1400 T-34 ir 481 T-28.

Vokiečių armijoje Rytų fronte – 965 Pz-III, 439 Pz-IV ir 250 savaeigių pabūklų Pz-III pagrindu.

Iš viso sidabro:

Sovietų Sąjungoje – 1881;

Vokietijoje – 1654.

Be to, neužmirškime, kad 1941 metų birželį sovietų ir vokiečių fronte 264 Pz-III tankai buvo iš pirmųjų serijų. Jie ginkluoti tik 37 mm patrankomis. O svoris nesiekė 20 tonų. Kremliaus propaganda juos įrašė į sunkiųjų ir vidutinių tankų skiltį. Bet nei ginkluote, nei koviniu svoriu jie vidutiniais nelaikytini. Juoba – sunkiaisiais.

Jeigu spręstume teisingai, tai vidutinio svorio tankų santykis turėtų būti:

Sovietų Sąjungoje – 1881;

Vokietijoje – 1390.

Tiek jau to, į vidutiniųjų kategoriją įrašykime ir tankus su 37 mm patrankomis.

Tik neužmirškime, kad patys naujausi Pz-III su 50 mm patrankomis, taip pat Pz-IV ir savaeigiai pabūklai su trumpavamzdėmis patrankomis nei ginkluote, nei šarvais, nei variklių galingumu, nei pravažumu negalėjo prilygti sovietų tankams – nei T-34, nei T-28.

Į vidutinių ir sunkiųjų skiltį oficialūs Kremliaus ideologai paprastai įrašo dar ir vadinamuosius 35-tonius bei 38-tonius tankus. Bet tasai, kuris domėjosi karu, žino, kad šie tankai nebuvo nei vidutiniai, nei sunkieji.

Dabar pažvelkime į bronzą.

Raudonoji armija turėjo 10026 T-26, 7596 BT, 3737 plaukiojamuosius tankus T-37A, T-38 ir T-40.

O vokiečių armija turėjo 180 Pz-I, 746 Pz-II ir 772 trofėjinius čekų tankus.

Sovietų Sąjunga – 21359;

Vokietija – 1698.

Jeigu iš šios grafos išbrauktume plaukiojamuosius tankus, tai net tuomet sovietų lengvųjų tankų persvara bus DEŠIMTERIOPA. Be to, Pz-II, ginkluotas 20 mm patranka, ir trofėjiniai čekų tankai su 37 mm patrankomis tiko kovoti tik su sovietiniais lengvaisiais tankais. Pz-I, ginkluotas kulkosvaidžiais, netiko netgi tokiems tikslams. O 17622 BT ir T-26 galėjo kautis su BET KURIAIS 1941 metų vokiečių tankais.

Bendras vaizdas atrodo taip:

sovietų sunkiųjų tankų pranašumas absoliutus;

vidutinių – kokybinis itin ryškus ir šiek tiek pranašesnis kiekybinis;

lengvųjų – milžiniškas ir kiekybinis, ir kokybinis;

plaukiojamųjų – absoliutus.

3

Olimpinius medalius galima skaičiuoti ir pagal kitą tvarką: nurodyti bendrą kiekį ir pridurti, kad iš jų – tiek ir tiek aukso.

Kai kurie tyrinėtojai nustato 25508 bendrą sovietinių tankų skaičių. Ir netgi daugiau. Aš su tuo sutinku. Bet kad manęs nekaltintų dėl neobjektyvumo, sovietų tankų skaičių paimsiu minimalų, o vokiečių Rytų fronte – maksimalų, pagal dosniausią Žukovo gestą.

Taigi bendras kiekis:

Sovietų Sąjungoje – 24010;

Vokietijoje – 3712.

Tarp jų aukso... Beje, šį klausimą aptarėme. Piktdžiugiškai nekartokime.

Ar galima sugalvoti dar kokią nors tankų galios palyginimo sistemą?

Galima.

Mat ir ją sugalvojo Kremliaus juokdariai. Šią sistemą sudaro keletas triukų.

Pirmasis triukas. Bendro kiekio nelyginti, o tiesiog pareikšti: jie turi tiek ir tiek, o mūsų – pasenę.

Antrasis triukas. Lengvuosius tankus išvis pašalinti iš statistikos, kaip elgiasi „Krasnaja zvezda“ (2006 m. kovo 25 d.), lygindama sovietinius BT ir T-26 su vokiečių lengvaisiais tankais: „Taip, pagal pagrindinius parametrus jie geresni už vokiečių lengvuosius T-I ir T-II. Bet tai viso labo lengvieji tankai.“

Štai kaip. Lengvieji ir lieka lengvaisiais. Kurių galų juos išvis įskaičiuoti?

Palūkėkite, Pz-I turėjo karbiuratorinį variklį, kurio galingumas 57 AJ ir buvo ginkluotas kulkosvaidžiais, tuo tarpu BT-7M turėjo greitaeigį 500 AJ galingumo dyzelį ir buvo ginkluotas 45 mm patranka. Bet Rusijos gynybos ministerijai tas pats galas: lengvieji neįskaičiuojami. Ir štai 21000 lengvųjų tankų Rusijos gynybos ministerija vienu sakiniu nurašo: kokia iš jų nauda? Skaičiuojame tik vidutinius ir sunkiuosius!

Trečiasis triukas. Vidutinius ir sunkiuosius tankus skaičiuoti, bet ne atskirai, o drauge. Mužikai su laužtuvais ir be jų vienoje gretoje kaip lygiaverčiai.

Į šią skiltį įrašo sovietinį sunkųjį tanką KV-2 (52 tonų svorio, su 152 mm pabūklu, 48,6 kg svorio sviedinys) ir vokiečių Pz-IIF (19,5 tonos svorio, 37 mm patranka, 0,68 kg svorio sviedinys).

Rašome mums vienetą. Ir jiems – vienetą. Tarsi šie tankai būtų vienodos kategorijos. Tarsi jokio skirtumo tarp jų neįžvelgtume.

1941 metų vasarą pats sunkiausias vokiečių tankas Pz-IVF svėrė 22,3 tonos. Pirmieji pavyzdžiai kariuomenėje pasirodė tik 1941-ųjų balandį. Jame trumpavamzdė 75 mm patranka ir du kulkosvaidžiai. O mūsų šalyje 1939 metų liepą baigta gaminti T-35 – trys patrankos ir septyni kulkosvaidžiai. 76 mm patrankos pradinis sviedinio greitis 555 m/sek., apie jį to meto vokiečių konstruktoriai galėjo tik svajoti.

Savo šarvų storiu ir variklių galingumu iš gamybos pašalinti T-28 bei T-35 irgi iš esmės pranoko tuos vokiečių tankus, kuriais dar tik pradėta ginkluoti kariuomenę. Bet! Mums – vienetuką. Jiems – taip pat. Išlygino.

Ketvirtasis triukas. Vokiečių skaičiavo visus tankus, taip pat ir tuos, kurie buvo atsarginiai ir į kovos veiksmų teatrą dar tik riedėjo arba rengėsi įsitraukti, tačiau mūsų skaičiavo vien sunkiuosius ir vidutinius, nors ne visus, o tik naujausio pavyzdžio. Ir vėlgi – ne visus sunkiuosius ir vidutinius naujausių pavyzdžių, o tik tuos, kurie atsidūrė prie pasienio stulpų.

Tad štai rezultatas: Vokietijoje 3712 tankų, Sovietų Sąjungoje – 1800. Tai išspausdinta knygoje, kurios anoniminiai autoriai reiškia padėką už pagalbą armijos generolui M. Garejevui, generolui pulki-

ninkui J. Gorkovui, generolui majorui J. Solnyškovui, J. Muchinui, A. Lanščikovui, G. Baranovskiui, G. Ivanickiui ir dar visai galybei tokių pat garbių mokslo šviesuolių.

Patenkinti šviesuoliai su tuo sutinka. Net linkčioja išmintingomis galvomis. Ir neprieštarauja. Jiems svarbiausia – patriotinis jaunosios kartos auklėjimas. Svarbiausia – visam pasauliui atskleisti tiesą apie Sovietų Sąjungos tautų nevertingumą.

4

Generalinio štabo viršininkas armijos generolas Kvašninas nupiešė šiek tiek kitokį, bet tokį pat apgailėtiną vaizdą: 1941 metų vasarą vokiečių kariuomenėje sunkiųjų ir vidutinių tankų buvę pusantro karto daugiau nei Raudonojoje armijoje. („Krasnaja zvezda", 2001 m. birželio 22 d.)

Siekdamas tokio triukšmingo rezultato, Rusijos generalinio štabo viršininkas panaudojo būtent šią, jau seniai išbandytą klastojimo metodiką:

– jis neįvardijo bendro tankų kiekio sovietų ir vokiečių kariuomenėje;

– lengvuosius tankus išvis išbraukė iš statistikos;

– sunkiuosius ir vidutinius tankus suvertė į vieną krūvą ir taip sukūrė iliuziją, esą ir Hitleris šiek tiek buvo pasirengęs karui, esą ir jo armija turėjo sunkiųjų tankų.

Svarbiausia, kad, paskelbdamas Vokietijos pranašumą sunkiaisiais ir vidutiniais tankais, Rusijos generalinio štabo viršininkas išsisuko nuo smulkmenų. Nesivargino patikslinti: šitokių ir anokių tankų tiek, o kitokių – šitiek. Juk taip generolo kūrinys būtų tik išlošęs. Liaudis būtų pritarusi: štai, girdi, Rusija pamaži traukiasi nuo Žukovo nemokšiškumo ir neišmanymo, štai ir tarp mūsiškių raštingų karvedžių jau pasitaiko. Savą mintį įrodyti jau sugeba.

Bet didis viršininkas karinių žinių lygiu atsiduria vis toje pačioje gėdingoje vietoje, kaip ir maršalas Žukovas. Jis panaudoja vis tuos

pačius gatvės valkatų triukus, kuriais Žukovas drabstė mėšlą ant savo liaudies galvos.

Kodėl gi didis viršininkas per viršūnėles šuoliuoja galopu ir detalėmis visiškai nesidomi?

Todėl, kad jo gudragalviški samprotavimai perdėm menkučiai ir trapūs. Vos pirštu paliesi, ir visas statinys subyrės.

Perskaitęs generolo Kvašnino samprotavimus, aš, nuodėmingasis, nusprendžiu, kad Rusijos generalinio štabo viršininkas tiesiog kartoja Gebelso prasimanymus. Taigi ne! Kvašninas ir Gebelsą pralenkė. Gebelsas bent jau žinojo, kad 1941 metais Vokietijoje sunkiųjų tankų išvis nebuvo, o 1942-ųjų pabaigoje pasirodė tik kai kurie pavyzdžiai, kuriuos buvo galima ant pirštų suskaičiuoti. Gebelsas savo reputaciją brangino: vieną kartą sumeluosi, kitą kartą – nepatikės. Todėl Gebelsas, baimindamasis, kad bus atskleistas kaip begėdis, niekada nesakydavo, jog karo pradžioje Vokietija turėjo sunkiųjų tankų. O generolui Kvašninui savo reputaciją saugoti nėra jokio reikalo. Viešoji nuomonė apie jį nustatyta seniai ir aiškiai.

Viršininke, šį klausimą užduodu jau daugybę kartų. Naudodamasis proga pateikiu jį ir jums asmeniškai. Paaiškinkite liaudžiai, kaip Vokietija galėjusi pusantro karto pranokti Sovietų Sąjungą vidutinių ir sunkiųjų tankų skaičiumi, jei sunkiųjų Vokietija išvis neturėjo?

5

Kaip skaičių besukiotum, kaip sovietinius tankus mėšlu tepliotum, o nuo apvalaus nuliuko Vokietijos sunkiųjų tankų grafoje vis tiek neišsisuksi. Šis nuliukas dešimtmečiais ramybės nedavė mokslingoms galvelėms. Daugelis net į mokslines paieškas leidosi, vildamiesi ką nors rasti, kad tą nuliuką pavyktų pridengti.

Sėkmė nusišypsojo tyrinėtojui, o šiam aš pranašauju puikią karjerą. Tai B. Peresleginas. Jis prabloškė pasaulį atradimu: 1941 metais Hitleris turėjo sunkiųjų tankų! Kokių? Taigi prancūziškų trofėjinių B-1bis!

Valio! Kas ieško, tas visada suras!

Prieloškianti žinia nedelsiant perskriejo okeaną ir rimtiems istorikams sukėlė tikrą džiaugsmo bangą. Iš tikrųjų – pagaliau pavyko įrodyti, kad vis dėlto ir Hitleris šiek tiek rengėsi karui.

Ir štai Rusijos gynybos ministerija didžiam istorikui iš Čikagos užsako seriją straipsnių apie sovietų tankus. Garbusis tyrinėtojas tuojau pat į Rusijos gynybos ministeriją ima siųsti milžiniškus veikalus apie visišką kvailų rusų ivanų nepasirengimą karui ir apie neabejotiną teutonų rasės pranašumą.

Rusijos gynybos ministerijos centrinis organas visa tai spausdina.

Tarp daugybės nuostabių čikagiečio rasisto atradimų buvo ir šis: „Taigi „mitologai", švelniai tariant, klysta, o jų priešininkai teisūs teigdami, kad ir SSRS užpuolimo metu hitlerininkai buvo ginkluoti sunkiaisiais tankais. Ir iš tikrųjų pagal sunkiųjų ir vidutinių tankų skaičių SSRS pasienio kariuomenė nusileido vokiečių."

Čia pat tolimųjų kraštų mokslininkas iš užjūrio užtraukia himną, skirtą prancūzų tankams B-1bis, kurie buvo vokiečių armijos užgrobti 1940 metais: „Ginkluoti 75 mm ir 47 mm patrankomis, apsaugoti 60 mm šarvais per visą korpusą jie buvo panaudoti suteikus pavadinimą PzKpfv B1(f). Tokių tankų vokiečiai paėmė apie 400. Jie panaudoti Rytų fronte, be kita ko, kaip ugniasvaidžiai tankai." („Krasnaja zvezda", 2006 m. kovo 25 d.)

Vos tik šis epochinis atradimas buvo paskelbtas laikraštyje „Krasnaja zvezda", estafetę perėmė rimti užatlantės istorikai. Ši sistema juk veikia pagal dviejų veidrodžių principą. Atspindėdami vienas kitą, jie sukuria begalybės iliuziją. Rusijos gynybos ministerijai naudinga remtis ne kažkokiu Peresleginu, o išminčiumi iš anapus vandenyno: matote, visame pasaulyje rimti mokslininkai taip mano. O amerikiečių tyrinėtojams patogu remtis ne savo namiškiu čikagiečiu žinovu, bet Rusijos gynybos ministerija: rusai patys juk pripažįsta esantys nevisaverčiai, jie patys suvokia visišką aukštesnės rasės pranašumą ir atvirai apie tai visam pasauliui skelbia. Ši medžiaga gauta iš Maskvos! Iš pirmųjų lūpų! Iš Rusijos gynybos ministerijos.

Po kiekvieno šuolio per vandenyną sensacija įgauna vis didesnį mastą. Prasidėjo nuo nedidelio privataus asmens straipsnelio, paskui iškilo iki oficialios Rusijos gynybos žinybos nuomonės lygio, o dabar jau virsta visame pasaulyje pripažinta, moksliškai patvirtinta tiesa.

Ministre, kol vokiečių sunkiuosius tankus šlovino įvairiausi parsidavėliai peresleginai ir jiems pritariantys Čikagos žinovai, aš tylėjau. Mus dar klasikas įspėdavo: tik nesiginčyk su kvailiu. Bet jeigu tokias nesąmones skleidžia Gynybos ministerijos centrinis organas, teikdamas peno užjūrio šmeižikams ir niekšams, leiskite jums nurodyti kai kuriuos netikslumėlius.

Iš jums pavaldaus spaudos organo paskelbto teksto aišku, kad vokiečiai užgrobė apie 400 prancūzų sunkiųjų tankų, ir visi jie panaudoti Rytų fronte.

Perskaitykime citatas dar kartą – jokių nuorodų, kad Rytų fronte panaudota dalis šių tankų. O iš teksto kažkodėl aiškiai išplaukia, kad panaudoti visi 400. Be to, nuo pat karo pradžios.

Prancūzijoje iš tikrųjų buvo pagaminti 36 tankai B-1 ir 362 B-1bis. Betgi ne visus juos užgrobė vokiečių kariuomenė ir ne visus buvo įmanoma sutaisyti. Vokiečiai užgrobė 161 tanką, dar tinkamą panaudoti. Kai kurie vėliau kovojo ir sovietinėje teritorijoje. Bet čia jų buvo ne 400, o tik 12. Ir pasirodė jie sovietinėje žemėje ne 1941 metais, o 1942 metų balandį.

Drįstu pranešti, ministre, kad su šiais tankais buvo sudaryta 223-oji atskira tankų kuopa. Visą duomenų bylą apie šią kuopą jūs galite gauti vokiečių karo archyve Freiburge. Esu tikras, kad tarp užgrobtų vokiečių karo archyvų, kurie saugomi Podolske, taip pat galima būtų aptikti daug įdomių dalykėlių. O jeigu nebūtų laiko pasidomėti archyvais, siūlyčiau „Encyclopedia of German tanks of World War Two". London. APP, 1978. P. 214.

12 šio tipo tankų aš neįrašau į statistiką tik todėl, kad juk ginčijamės apie 1941 metų Raudonosios armijos sutriuškinimo priežastis. O jeigu kam nors parankiau lyginti sovietinę karinę galią su tuo, kas atsirado Hitlerio rankose beveik po metų nuo sovietų ir vokiečių karo pradžios, tai tuomet 12 trofėjinių tankų B-1 derėtų lyginti su

tuo, ką Stalinas turėjo 1941 metų birželio 21-ąją plius visi tie sovietiniai sunkieji tankai, kurie pagaminti iki 1942 metų balandžio.

6

Dabar nukreipkime savo akylą žvilgsnį į sunkųjį prancūzų tanką. Tanko B-1 pavadinimą vokiečiai išsaugojo, o B-1bis pervadino B-2. Skaitant geradario iš užjūrio apreiškimus, prieš akis iškyla kažkas itin galinga. Mūsų KV – viena 76 mm patranka, o grėsmingajame prancūzų viena beveik tokio pat kalibro patranka – 75 mm, dar viena – 47 mm, kaip priedas dar ir ugniasvaidis. Ir prancūziško šarvo storis 60 mm ne tik iš priekio, bet ir visur kitur.

Mums dar galėjo ir apie variklio galingumą pranešti. Bet užjūrio atradėjas tai kažkodėl nutylėjo. Ir nuotraukoje būtų gerai juo pasigrožėti, bet ir šios „Krasnaja zvezda" nesiteikė parodyti. Nors juk geriau vieną kartą šį prancūzų technikos stebuklą pamatyti, nei šimtą tūkstančių kartų klausytis čiulbesių iš užjūrio.

Todėl patys pasistengsime gauti tiriamojo objekto atvaizdą. Ir jį įvertinsime.

Ką gi matome?

Pirmiausia regime prieštvaninę važiuoklę, aiškiai paveldėtą iš Pirmojo pasaulinio karo tankų. Ir nenuostabu. Po to karo Prancūzija ilgai ilsėjosi ant laurų. Jos maršalai buvo paskelbti nacionaliniais didvyriais. Jų autoritetas tarsi spindinti viršūnė perskrosdavo debesis.

Čia ir slypėjo nelaimė.

Generolai nugalėtojai visada rengiasi ne būsimajam, o buvusiam karui. Be to, nesikarščiuodami. Nuo 1918 metų Prancūzijoje buvo derinami reikalavimai būsimam tankui. Šie reikalavimai galutinai su visomis suinteresuotomis institucijomis suderinti tik 1927 metais. Bet tai visiškai nereiškia, kad šie reikalavimai atspindėjo pažangiausias 1927 metų pažiūras. Jie atspindėjo 1917 metų pažiūras. Kas 1917 metais prancūzų strategams trukdė sutriuškinti vokiečių armiją? Trukdė kulkosvaidžiai. Tad ko reikės ateityje? Reikės mašinos, kuri

važiuos tiesiai į kulkosvaidį, jį supleškins ir atvers kelią saviems pėstininkams.

Taip ir nusprendė. Išvaizda šis tankas labiausiai primena pirmuosius britų tankus: vikšrai apgaubia korpusą. Skirtumas tik tas, kad prancūzai prie savo stebuklo viršaus įtaisė dar nedidelį bokštelį, apie kurį pakalbėsime vėliau.

Ką dar matome?

Matome štampuotus trakus su „pagalvėmis". Sukibimas su gruntu minimalus. Kildamas ir leisdamasis nuo kalvos tankas slysdavo, o ant minkštos žemės buksuodavo.

Pažvelgsime ir į kniedes. Į tai skaitančios publikos dėmesio nebekreipiu. Kas supranta, įvertins.

Kas dar?

Dar labai keistas ginkluotės išdėstymas: 75 mm patranka su labai trumpu vamzdžiu ne bokštelyje, o priekinėje korpuso dalyje. O virš jos – nedidelis bokštelis su 47 mm patranka ir kulkosvaidis. 47 mm patrankos vamzdžio ilgis – 34 kalibro: džiūgauti nėra ko.

Visų prancūzų tankų, kaip ir šio, trūkumas – ankštas bokštelis vienam žmogui. Jis – ir vadas, ir taikytojas, ir užtaisytojas. Ir siuvėjas, ir kirpėjas. Pačiame labiausiai pasenusiame sovietiniame tanke T-26, ginkluotame 45 mm patranka, mūšio lauką stebi dviese: taikytojas – nuolat, vadas – prieš pasitraukdamas užtaisyti sviedinius. O visuose prancūzų tankuose – bokštelyje vienas žmogus: iššovei ir stebėk, kur sviedinys nuskriejo, galvok, kas pasikeitė, kol tu buvai nusigręžęs. Sovietiniame tanke taikytojas nenusisuka užtaisyti. Kol sviedinys skrieja į taikinį, taikytojas jau pasirengęs atlikti kitą šūvį.

Prancūzų tanke bokštelyje sėdėjo vadas. Jis ne tik šaudė iš savo 47 mm patrankos ir kulkosvaidžio, bet jam, kaip vadui, dar teko duoti nurodymus svarbiausiam pabūklui, įtaisytam korpuse. Tik jei jis dar ir vadas, tai tekdavo vadovauti ir patikėtam padaliniui.

Bet ir tai dar ne viskas. Kulkosvaidis bokštelyje nesuporuotas su patranka. O labiausiai pasenusiame T-26 patranka ir kulkosvaidis greta – paspaudei vieną mygtuką, driokstelėjai iš patrankos, paspaudei kitą – tratini iš kulkosvaidžio. O čia kažkodėl kulkosvaidis pasisukdavo tik 10 laipsnių į kairę ir 10 laipsnių į dešinę 47 mm patran-

kos atžvilgiu. Kam visa tai, jeigu vis tiek bokštelis sukinėjasi visus 360 laipsnių?

Sovietiniuose T-28 ir T-35 kulkosvaidis irgi buvo įtaisytas neatsižvelgiant į patranką. Bet juk tuose bokšteliuose sėdi trise. Prie kulkosvaidžio dirbo specialiai pasodintas karys. Tad patranka ir kulkosvaidis galėjo vienu metu šaudyti ir į vieną, ir į skirtingus taikinius.

O prancūzų bokštelyje vienam žmogui reikėjo ir bokštelį sukinėti, ir paskui dar kulkosvaidį kraipyti į įvairias puses. Kam labai sudėtingą mašiną daryti dar sudėtingesnę?

Šis karo šedevras turėjo dar vieną keistą ypatybę: pagrindinė 75 mm patranka galėjo šaudyti tik į priekį. Labai jau trumpas šio pabūklo vamzdis. Skubu pranešti – 17 kalibrų. Tai netgi blogiau nei vokiečių tankų patrankos. Ten patranka irgi tokio pat kalibro, bet ilgis – 24 kalibro. Jeigu vokišką vadindavo „nuolauža" ir „nuorūka", tai kaip įsakysite įvardyti šią gražuolę?

Bet tuo keistenybių sąrašas dar nesibaigia. Saldainiukas štai koks: pagrindinės patrankos taikytojas kėlimo mechanizmą turi, o sukamojo į šonus – ne.

Ką daryti? Tam buvo numatytas pats sudėtingiausias patrankos nukreipimo mechanizmas – pasukti visą tanko korpusą. Taikytojas vamzdį vertikaliai nukreipdavo kėlimo mechanizmu, o vairuotojas pasukdavo horizontaliai vairalazde, atsukdamas visą tanką taikinio link.

Po Antrojo pasaulinio karo švedai irgi panašų sumanymą įgyvendino savo tanke, ten ir vertikaliai, ir horizontaliai nukreipiama visu tanko korpusu. Nors tai padaryta pagal septintojo dešimtmečio technologijas. Bet vis tiek tokia sistema toliau nei tobulėjo, nei plito.

O prancūzai savo tankus darė remdamiesi trečiojo dešimtmečio technologijomis. Iš viso to, švelniai tariant, nieko neišėjo.

Jeigu prancūzų tankas B-1 būtų pasirodęs Pirmajame pasauliniame kare, jis būtų tiesiog didžiausia brangenybė. Net jokių sunkumų panaudoti mūšyje: vairuotojas išlaiko kursą tiesiai į šaudantį priešo kulkosvaidį, o taikytojui tereikia nureguliuoti vamzdį vertikaliai. Šaudoma beveik į kaktą, beveik sau po kojų.

Bet Antrajame pasauliniame kare atsirado gausybė daug svarbesnių ir pavojingesnių taikinių. Svarbiausias jų – priešo tankas. Priešui tereikia pasukti bokštelį, o nerangiam prancūzui tenka sukinėtis visu korpusu. Dar ir iš to menka nauda: trumpas vamzdis plius beprotiškai sudėtingas nusitaikymo būdas neleido šauti taikliai iš didesnio ar mažesnio atstumo.

7

Nuo užgrobtų B-1 ir B-2 vokiečiai nuimdavo 75 mm patrankas, nes jos buvo visai niekam nenaudingos.

Šiuos tankus jie taip pritaikė:

– kaip nejudrius ugnies taškus Atlanto pakrantėse, taip pat ir tiesiog prie Prancūzijos krantų esančiose užgrobtose britų Gernsio ir Džersio salose;

– sudaryti užnugario tankų padaliniams, kurių artimiausiu metu neketino įtraukti į kovos veiksmus; 1943 metais šie tankai pateko į 21-ąją tankų diviziją, o ši pražuvo Afrikoje, bet buvo iš naujo suformuota Normandijoje;

– vairuotojams mokyti;

– kaip judančią platformą 105 mm haubicai, ji statyta atvirai ant korpuso stogo; iš viso perdaryta 16 mašinų, visos panaudotos Prancūzijoje;

– kaip tanką ugniasvaidį, jis įtaisytas vietoj 75 mm patrankos.

„Dėl riboto bokštelio vienam žmogui galimybių, taip pat dėl prastų eigos savybių šių tankų buvo neskubama įtraukti į vokiečių kariuomenės ginkluotę. Nuo 1942 metų, juose įrengus vokiečių radijo aparatūrą, šiuos tankus pradėta siųsti į užnugario tankų padalinius, daugiausia Vakaruose. Kai kurie panaudoti vairuotojams mokyti. Nuo tokių mašinų buvo nuimamas bokštelis... Vieninteliai atvejai, kai šio tipo tankai buvo panaudoti už Prancūzijos ribų, 223-ioji tankų kuopa išsiųsta į Rusiją ir 7 šio tipo tankai perduoti SS divizijai „Princas Eugenas“, kovojusiai Balkanuose.“ (Encyclopedia of Ger-

man tanks of World War TWO. Londonas. AAP. 1978. P. 213.)

Čia būtų pats metas prisiminti ir variklį. B-1bis buvo karbiuratorinis 300 AJ galingumo variklis. Pačiuose paskutiniuose – 307 AJ. O mūsų BT-7 – 500, ir mes dar visam pasauliui klykiame: lengvasis, pasenęs! BT-7M taip pat turėjo 500 AJ variklį, ir ne karbiuratorinį, o dyzelinį.

O čia... 307 AJ karbiuratorinis. Geriausiu atveju. Tik niekas apie lengvąjį ir pasenusį nešūkauja ir net nešnabžda. Netgi visiškai atvirkščiai: štai ji – galybė! Štai vokiečių pasirengimo karui įrodymas! Štai kur sunkusis tankas!

Mes į statistiką neįtraukiame tūkstančių tankų su 500 AJ varikliais kaip nevertų dėmesio, o Hitleriui įrašome tanką su silpnute širdele, tanką, kurio net fronte 1941 metais nebuvo.

Tik mes dar nesiteikėme ministro sudominti kitu klausimu: kiek gi tasai sunkusis svėręs? Ministre, pasirengę atsakyti?

B-1 svėrė 25 tonas, šarvų storis 40 mm. B-1bis šarvai pastorinti iki 60 mm, svoris padidėjo iki 32 tonų. Remiantis gana autoritetingais šaltiniais – 31,5 tonos.

Kas, kur ir kada 32 tonų tanką laikė sunkiuoju?

Be to, reikia turėti omenyje, kad didelis svoris anaiptol nereiškia didelės galios. Jeigu vyriškis sveria 150 kg, tai dar nereiškia, kad jis turi neregėtai daug jėgos. Prancūzų tankai buvo pasenusios konstrukcijos, svoris išnaudotas netikslingai, todėl toks didelis jis ir išėjo.

Betgi jei didelis svoris, tai svarbu, su kuo jį lyginsi. Sovietų Sąjungos ginkluotė tuo pat metu turėjo T-28. Pirmi svėrė 25 tonas, paskutiniai – 32. Ir niekas jų prie sunkiųjų nepriskiria. Ir išvis iki pat Sovietų Sąjungos griūties jų į jokią statistiką neįtraukdavo. Betgi jie ojojoj kiek galingesni už prancūziškus „sunkiuosius" tankus. Paskutiniuosiuose pavyzdžiuose patranka su pradiniu greičiu 555 m/sek. Ir šaudyti ji galėjo į visas puses, visais 360 laipsnių. Ugnies galia šis tankas pranoko prancūziškąjį. Ir šarvus jam įtaisė iki 80 mm. Ir variklį – 500 AJ.

Bet T-28 – praeitis. Vietoj jo nuo 1939 metų serijomis buvo leidžiamas T-34. Pirmųjų kovinis svoris siekė 26,5 tonos. Pačių paskutinių – 32 t. Niekuo prancūziškas dinozauras negalėjo prilygti T-34.

Pats lengviausias, pats pirmiausias T-34 variantas savo kovine galia buvo dviem pakopom aukščiau nei prieštvaninis prancūzų „sunkusis tankas“.

Kodėl gi niekas neskelbia T-34 sunkiuoju?

★★★

Knygos, kuriai paaiškinimus parašė kažkoks Peresleginas, 524-ame puslapyje skyrius „Vidutiniai tankai“. Jame – vokiečių „Pantera“, kovinis svoris – 45 tonos. Nesupratingiems dar pakartojama: vidutinis tankas „Pantera“. O puslapiu aukščiau – trofėjinis prancūzų tankas B-1bis ir paskelbta: štai jis – 1941 metais turėtas sunkusis vokiečių tankas! Kovinis svoris – 32 tonos!

Tai – tikrasis Rusijos rimtojo istorijos mokslo veidas. Pagaliau pavyko įrodyti, kad 32 tonos – tai sunkusis tankas, o 45 tonos – vidutinis; kad 32 yra daugiau už 45.

Toje pačioje knygoje – duomenys apie sovietinį vidutinį tanką T-34-85, kurio kovinis svoris 32 tonos. Pasak Pereslegino, 32 yra gerokai mažiau (o gal daugiau?) už 32.

Čia pat sovietų KV-1S (42,5 tonos). Peresleginas skelbia – tai sunkusis tankas. Sunkusis, betgi lengvesnis už vidutinio svorio kategorijos „Panterą“.

527-ame puslapyje – tankas Pz-III, serijos D-E: kovinis svoris – 19,5 tonos. Priskirtas prie vidutiniųjų.

Pilieti mokslo profesoriau, ar galima vienai svorio kategorijai priskirti ir iki 20 tonų sveriančius tankus, ir 45 tonų svorio? Ir jei tankai nuo 19,5 iki 45 tonų imtinai yra vidutiniai, tai kodėl 32 tonas sveriantis tankas iš tos kategorijos iškrinta?

Panašių peresleginų daug. Jie atspindi oficialų Rusijos Mokslų akademijos požiūrį. Būtent tokie duomenys skelbiami visuose akademiniuose leidiniuose.

Kurgi logika? Kam reikalingi tokie triukai?

Triukų reikia propagandai, o Rusijos istorijos mokslas – jos uolus tarnas.

Įsakyta įrodyti, kad Hitleris buvo pasirengęs karui, kad 1941 metais jis turėjo sunkiųjų tankų, – ir mūsų oficialieji istorikai, kariškai atidavę pagarbą, 32 tonų tanką įrašo tarp sunkiųjų.

Įsakyta popieriuje padidinti vidutinių tankų skaičių Hitlerio armijoje – ir mūsų istorijos iliuzionistai smagiu mostelėjimu 19,5 tonos sveriantį tanką įtraukia į vidutinių tankų skaičių. (O sovietinį T-28, turėjusį nepalyginamai aukštesnes kovines ypatybes ir svėrusį 32 tonas, iš statistikos išbraukia.)

Įsakyta įrodyti, kad antroje karo pusėje hitlerininkams pavyko sukurti vidutinį tanką, savo kovine galia lenkusį T-34, – ir tuoj pat laisvo elgesio istorikai jums tai lengvai įrodo. Todėl ir 45 tonas sveriančią „Panterą" skelbia esant vidutiniu tanku.

Marksistai savo mokslinę metodiką vadina įmantriu terminu – dialektika. Išvertus į suprantamą žmonėms kalbą – dvimintystė.

19 skyrius

APIE YDINGĄ KONCEPCIJĄ

Į visus šiuos klausimus „mokslas“ mums neatsako ir atsakyti negalės, jeigu tik nesieks savęs kaip kastos savižudybės. Kadangi – atsakyti, reikštų prisipažinti, jog jisai, tasai „mokslas“, mums melavo sąmoningai, tyčia ir sistemingai.

Ivanas Solonevičius
„Liaudies monarchija“. Minskas: Luči Sofii. 1998. P. 131.

1

„Minų tankis siekė keturis tūkstančius minų į kvadratinę mylią“. Taip Rusijos gynybos ministerijos centrinis organas aprašo sovietų kariuomenės pasirengimą vykdyti gynybines operacijas Kursko lanke 1943 metų vasarą („Krasnaja zvezda“, 2006 m. balandžio 22 d.).

Priblokšime Rusijos gynybos ministrą klausimu: kokio kelmo minas reikia dėlioti į kvadratines mylias? Įsivaizduokite, kad mums įsakyta užtverti priėjimą į kažkurią teritoriją, kurios plotas vienas kvadratinis kilometras. Ta proga mums paskyrė 100 tonų spygliuotosios vielos. Viena šio ploto kraštinė – kilometras, antra, trečia, ketvirta – irgi po kilometrą.

Visas perimetras – 4 kilometrai.

Padalysime 100 tonų ir gausime po 25 tonas perimetro kilometrui. Negi koks nors ne iki galo iškvaišęs ministras visą vidinę šio kvadratinio kilometro erdvę apraizgytų tarsi voratinkliu?

Dabar įsivaizduokime, kad mums įsakyta išlaikyti fronto ruožą, tarkime, 10 kilometrų. Šiam tikslui skirtos atitinkamos priemonės.

Kyla klausimas, ar jūs kur nors vieną kvadratinio kilometro plotą apraizgysite spygliuotąja viela?

Be abejo, ne! Iš spygliuotosios vielos mes darysime užtvaras priešui sulaikyti.

Minos – tai irgi priemonė barjerui sukurti. Visa tai taip ir vadinama – minų sprogstamosios *užtvaros.* Jos nuo spygliuotosios vielos skiriasi tik tuo, kad minos nematomos, kaip ant kuolų įtempta viela. Be to, minos ne tik priešą sulaiko, o dar ir rankas, kojas nutrauko, vikšrus perkerta, tankams pilvą pramuša, į gabalus automobilius, vežimus ir motociklus sudrasko.

Ir štai mums duota užduotis išlaikyti 10 kilometrų frontą. Ta proga, be viso kito, skirta 4000 prieštankinių ir, tarkime, 12000 priešpėstinių minų. Nagi parinkime kur nors kvadratinį kilometrą ir jame prikimškime minų. Ir dar vieną.

O paskui pagalvosime, kam veltui švaistyti tokias gėrybes, jei reikia atlaikyti visą fronto ruožą? Be to, koks gi kvaiša priešas būtent į šį kvadratinį kilometrą lįs? Vos tik priešo pionieriai užčiuopia minų lauką, jie tuojau pat pasistengs nustatyti ir jo ribas. Šias ribas nužymės rodyklėmis, išmintingi viršininkai jas pažymės žemėlapiuose ir apeis šonais.

Tad štai, minų laukai – tai juostos. Jos gali būti plačios ar siauros, ištisinės ar su properšomis, tiesios ar vingiuotos, tankios ar išretintos, priešais priekinę liniją ar užnugaryje, tačiau bet kuriuo atveju jų paskirtis – būti užtvara, barjeru, kliūtimi.

Taigi įsivaizduokime: mūsų divizija išlaiko 20, o gal ir 30 kilometrų fronto barą. Dešiniajame flange mes užminavome kvadratinį kilometrą. Ir kairiajame. Ir dar vieną centre. Galima ir savo užnugaryje kvadratinį kilometrą užminuoti. Tik kokia prasmė? Ar šie kvadratiniai kilometrai sulaikys priešą? Arba mes už šitų kvadratinių kilometrų esame nusiteikę pasislėpti?

Betgi kvadratinė mylia dar didesnė...

Palūkėkite, kodėl gi staiga mylia? Vokiečiai Kursko lanke kilometrais mąstė. Raudonieji vadai – taip pat. O jeigu kas nors iš jų ant eiklaus žirgo iš Pilietinio karo atšuoliavo, tasai varstais skaičiavo. Iš kur čia išlindo mylios?

Tokius dalykus perskaitęs mėgstamajame kariniame laikraštyje, pirmiausia nusprendžiau, kad atsirado tenai jūreivėlis – kelnių klešnės metrinės, krūtinė kriauklėmis aplipusi, visas inkarais ir undinėmis ištatuiruotas. Šitoks, suprantama, Kursko lanką jūrmylėmis matuoja. Matyt, jų laivyne kvadratines mylias minuodavo. Nors, kita vertus, kam? Netgi ir laivyne minos – užtvarų ginklas: neįleisti nenaudėlio čionai arba neišleisti jo iš tenai. Ir jūroje vis tiek reikia užtverti kokią nors liniją nuo taško A iki taško B. Galima viena eile. Galima ir 20 eilių. Bet vis tiek turėsime kažką panašaus į siauresnes ar platesnes juostas. Arba juostų atkarpas. O gal aš kažko nesuprantu?

Pasitikrinkime. Gal dabar jau kažkas pasikeitė? Todėl reikia susirasti žinyną, išleistą maždaug karo metu. Prie to meto sąvokų prisitaikyti.

Geriausias, kurį man pavyko aptikti, – „Jūrų žodynas", 2-asis tomas, Maskva: Vojenizdat, 1959 m: „MINŲ UŽTVAROS (MINŲ LAUKO) TANKIS – tai vidutinis skaičius minų, tenkantis vienai mūsų užtvaros myliai pagal fronto ruožą."

Tad štai: pagal fronto ruožą. Ir čia kvadratinių mylių nėra.

Tad kodėl gi svarbiausias Rusijos karinis laikraštis mala nesąmones apie kvadratines mylias Kursko lanke? Mane šis klausimas siaubingai sudomino. O skrynelė atsivėrė paprasčiausiai. Į centrinį Rusijos karinį laikraštį iš Amerikos plaukia visiškai neraštingų autorių didžiuliai straipsniai. Centrinis karinis laikraštis šias kvailystes spausdina, kartais net ištisus atverstinius puslapius skiria užjūrio puskvailiams. Bevalis įbaugintas Rusijos gynybos ministras šių nesąmonių sulaikyti nepajėgus. Todėl amerikiečiai centriniame Rusijos kariniame laikraštyje skelbia bet kokią galvon šaunančią bjaurastį.

Šiuo labai retu atveju jie pagiria: kvailieji ivanai kartais irgi stengdavosi pakariauti, štai Kursko lanke po 4 tūkstančius minų į kvadratinę mylią susiprato sukišti.

O man idioto pagyrimas blogiau nei įžeidimas. Nagi, ministre, įsigilinkime į užjūrio pagyrimą. Mylia – 1609 metrai. Kvadratinė mylia – 2 588 881 kvadratinis metras. Išdėliokime į kvadratinę mylią 4000 minų. Vadinasi, viena mina į 647 kvadratinius metrus.

Juk neriebu ? Ir labai kvaila.

Štai taip mus ir vaizduoja užjūrio išminčiai. O Gynybos ministerija visa tai nuolankiai spausdina savo centriniame laikraštyje.

Amerikiečių istorijoje rašoma taip: kvaili, nesubrendę ivanai buvo visiškai nepajėgūs kariauti. Vokiečiai tvarkėsi su jais kaip su puspročiais. O išmintingiausi ir narsiausi amerikiečiai nesunkiai vokiečius triuškindavo.

Amerikiečių sumetimas taip vertinti istoriją suprantamas. Bet pagal įsakymą iš Amerikos Rusijos gynybos ministerija šią versiją primeta ir savo armijai, savo tautai ir visam pasauliui.

Klausimas – ko jūs siekiate, ministre?

2

Amerikos galvočių prasimanymai skleidžiami po visą pasaulį Rusijos karinio biudžeto sąskaita. Šie prasimanymai tik kur ne kur pagiriamieji. Kaip štai tie patys apreiškimai apie kvadratines mylias Kursko lanke. O kitur – tik linksmi pasišaipymai iš žemesnės rasės, kuri visiškai nieko nesugeba.

Mane nutraukia: Rusijos gynybos ministerija čia niekuo dėta. Amerikiečiai centriniame Rusijos kariniame laikraštyje skelbia tai, kas jiems patinka. Tad ko galima pareikalauti iš Rusijos gynybos ministro ir jo pavaldinių? Bartis derėtų su amerikiečiais! Prieštaravimus siųsti jų adresu.

Gerai.

Paprieštarausime ir amerikiečiams.

Amerikiečiai, per centrinį Rusijos karinį laikraštį jūs išjuokiate sovietinius daugiabokščius tankus T-28 ir T-35. Betgi 1939 metais Sovietų Sąjunga galutinai atsisakė bandymų kurti naujus daugiabokščius tankus, nes suvokė visišką šios krypties neperspektyvumą. Amerika tuo metu tankų kariuomenės dar išvis neturėjo. Ji sukurta tik 1940 metų liepos 10 dieną. O 1940 metų rugpjūčio 28-ąją Jungtinės Valstijos pradėjo kurti savąjį daugiabokštį tanką. 1941 metų

balandį – pirmieji rezultatai: vidutinio svorio tanko M3 bandomasis pavyzdys. Gaminti pradėta 1941 metų rugpjūtį.

Jau pats pavadinimas liudija kvailumą be prošvaisčių. 1940-ųjų pirmajame pusmetyje JAV, be vidutinio tanko M3, buvo išleidžiamas ir lengvasis tankas M3. Ir ratinis dviašis šarvuotas transporteris M3. Ir iš dalies vikšrinis šarvuotas transporteris M3. Ir 75 mm savaeigis pabūklas M3. Ir tankų patranka M3. Ir dar dešimtys karinės technikos bei įrangos pavyzdžių, pažymėtų tuo pačiu indeksu.

Ir taip visur.

Tuo metu buvo lengvasis tankas M2 ir vidutinis tankas M2, šarvuotas transporteris M2 ir stambaus kalibro kulkosvaidis M2, 75 mm tankų patranka M2 ir 155 mm patranka M2. Šautuvas M1 ir tankas M1, 81 mm minosvaidis ir 76 mm tankų patranka M1. O mano laikais dar buvo JAV kulkosvaidis M60, įrengtas tanko M60 viršuje. Dabar vietoj šio tanko – vėl M1. Tai ne tas pats, kuris buvo tuomet, o kuris nūnai...

Kai kalbama apie sovietinę ginkluotę, užtenka paminėti indeksą: BTR-60P, AKM, IMR.

O jeigu kalba nukrypsta į amerikiečių techniką, tai dar reikia paaiškinti, apie ką čia šnekėsime. Bet kai kalbiesi, tai dar gali gan greitai susigaudyti, o štai dokumentuose... M2 ir M2. Kas čia ir kur?

Bet nebesikabinkime prie pavadinimų. Štai esmė.

Kalbėsime apie amerikiečių tanką M3, ne apie tą, kuris lengvesnis, o apie tą, kuris vidutinio svorio. Apie tą, kuris paleistas į serijinę gamybą 1941 metų rugpjūtį. Svoris 27 tonos. Ekipažas 6 vyrukai. Konstrukcija prieštvaninė ir ypač nevykusi. Kai kas mano, kad tai pats beviltiškiausias Antrojo pasaulinio karo tankas. Visiškai nesutinku. Tai prasčiausias visų laikų ir visų tautų tankas. Ginkluotė išdėstyta trimis lygiais. Tanko korpuse 75 mm 1897 metų Pjuto ir Diupono pavyzdžio patranka su horizontaliu posūkiu, viso labo 32 laipsnių. Virš jos – bokštelis su 37 mm patranka ir kulkosvaidžiu, o virš šio dar vienas bokštelis su kulkosvaidžiu. Kulkosvaidžiai 1919 metų pavyzdžio. Bendras tanko aukštis 312 cm. Trys metrai. Su viršum. Šauk į jį – pro šalį neprašausi. Ir nėra kur tokiai žirafai pasislėp-

ti. Šarvai silpni. Šarvų lapai sutvirtinti kniedėmis. Slėgis į gruntą – 0,93 kg į kvadratinį centimetrą. Sovietų sunkiųjų tankų šis rodiklis gerokai mažesnis – 0,78 tanke T-35 ir 0,77 tanke KV.

Dėl perdėm didelio slėgio į gruntą tankas M3 posūkiuose nuolatos įklimpdavo smėlyje, purve ar arime. O nepasukus viso korpuso, nutaikyti pabūklo išvis neįmanoma. Variklis – aviacinis, žvaigždės pavidalo Wright Continental R-975. Be galo išrankus degalų ir tepalų kokybei. Paskutiniuose pavyzdžiuose, kad kaip nors sumažintų nepaprastą jo polinkį užsidegti, dėdavo penkių automobilio variklių rinkinį, jų bendra galia 370 AJ. Vikšrai – guminiai ir metaliniai. Jie dažnai nusmukdavo. Ypač būdavo pavojinga susidurti su ugnimi. Mat mūšio metu guma sudegdavo, todėl vikšras pairdavo. Šis tankų gamybos stebuklas buvo daromas iki pat 1942 metų gruodžio.

Dovanotam arkliui į dantis nežiūri. Raudonoji armija šiuos tankus gaudavo kaip tokį arklį. Sovietiniai kareiviai šį šedevrą vadindavo santrumpa SS – savaeigis „sortyras“ . Arba BMŠ – broliškas milžinkapis šešiems. Jokiomis ypatybėmis, išskyrus stebėtiną aukštį ir nepaprastą santykinį slėgį į gruntą, M3 nepranoko mūsiškių T-28 ar T-35, kurių gamyba buvo nutraukta dar prieš porą metų.

Tanką M3 pakeitė jau ne toks išsigimėlis „Sherman“. Raudonojoje armijoje tankistų už kriminalinius nusikaltimus į baudos kuopą stengėsi nesiųsti. Tausojo kadrus. Mat kadrai lemia viską. Kadrai, kurie įkliuvo už tėvynainių moterų išprievartavimą, buvo siunčiami kariauti šermanuose.

„Šermane“, kaip ir M3, įdėtas tas pats žvaigždės pavidalo aviacinis variklis R-975. Su šiuo varikliu „Šermanai“ buvo gaminami iki 1943 metų lapkričio. Vėliau dėl aviacinių žvaigždinių variklių stygiaus į šermanus pradėta dėti įvairiausius variklius – nuo V pavidalo karbiuratorinio (M4A3) iki penkių automobilinių rinkinio (M4A4).

Amerikiečiai, negi jums dera T-35 ir T-28 vadinti pasenusiais? Argi jums tinka šaipytis?

3

Su jų sunkiuoju tanku dar juokingesnė komedija. Amerikiečių konstruktoriai taip ir nesugebėjo sukurti sunkiojo tanko nei prieš karą, nei jam vykstant. 1945 metų pradžioje pagaliau atsirado vidutinio svorio tankas „Pershing". Tankas buvo geras. Suprantama, amerikiečių nuomone. Variklis, tiesą sakant, benzininis. Tankas viršuje turėjo 90 mm patranką su ilgu vamzdžiu. Vidutiniam tankui per baigiamąjį Antrojo pasaulinio karo etapą tai buvo netgi labai šaunu.

Tačiau...

„Bokštelis turėjo ypatybę sviedinius įtraukti į save, užuot juos atmušęs." („Tanks". Londonas: Amber Books Ltd. 2004. P. 69.)

Tuo bėdos dar nesibaigia.

Kuriant bokštelį padaryta klaidų, jos ir lėmė svorio balanso pažeidimus. Bokštelis buvo tokios formos ir taip uždėtas ant korpuso, kad ilgavamzdė patranka dėl savo svorio bokštelį išversdavo iš korpuso. Kad sudarytų atsvarą patrankai, užpakalinėje bokštelio pusėje teko privirinti pusantros tonos ketaus gabalą.

Tuomet tankas viršijo 40 tonų. Taip peršingas pateko į sunkiųjų kategoriją. Valio! Pasirodo, net ir amerikiečiai sugeba sukurti sunkųjį tanką!

Bet neskubėkime džiaugtis. Pagalvokime, kažkokiam nelabai stipriam dėdulei ant nugaros užkrovė maišą su smėliu, pasvėrė drauge su šiuo maišu ir paskelbė sunkiasvoriu. Pamąstykime, ar suteikė jam jėgų šis nereikalingas svoris? Ar nuo nereikalingo svorio jis pasidarė galingesnis? Ar lengviau jam su šiuo nereikalingu svoriu bėgioti, šokinėti ir kautis?

Tanko konstruktorius visaip stengiasi taupyti kiekvieną gramą svorio, kad jų sąskaita pavyktų sustiprinti šarvus, padidinti patrankos ir variklio galingumą. Tankų konstruktoriai įsigudrina taupyti, net sovietinių tankų variklio cilindrų blokus darydami iš aliuminio. Bet štai ant tanko užkraunamas nereikalingas svoris.

Per nesusipratimą prie sunkiųjų tankų kategorijos priskirtas „Peršingas" šioje kompanijoje jautėsi ypač nejaukiai. 90 mm patranka tuo

metu būtų buvusi gera vidutiniam tankui. Bet tik ne sunkiajam. Vokiečių „Tigrų“ kalibras buvo šiek tiek mažesnis, betgi vamzdžiai gerokai ilgesni. Todėl „Peršingas“ nei šarvais, nei ugnies galia „Tigrų“ lygio nepasiekė. IS-2 – juo labiau.

Per karą, neturint nieko geresnio, „Peršingas“ buvo paskelbtas sunkiuoju, bet iškart po karo buvo perkvalifikuotas į vidutiniokus. O tikro sunkiojo tanko, lygintino su sovietiniais ir vokiškais, Amerikai sukurti taip ir nepavyko.

4

Ar prieš karą ir jo metu buvo sukurta kažkas tokio, kuo amerikiečių tankų konstruktoriai galėtų didžiuotis?

Buvo. Lengvasis M3 ir jo tąsa M5.

Šis tankas turėjo daugybę atmainų, jis buvo gaminamas nuo 1941 iki 1944 metų pabaigos, t. y. per visą karą. Įvairūs šio tanko variantai sverdavo nuo 13 iki 15 tonų. Išleista 13 859 M3 ir 8 884 M5, be to – labai daug įvairiausių mašinų jo pagrindu: inžinerinių, remontinių, ugniasvaidžių, zenitinių, skirtų vadovybei ir pan.

Kad deguto šaukšto nepaliktume užsigardžiuoti, iš pradžių pakalbėkime apie trūkumus. Jų daug.

Pirmiausia – variklis. Amerikoje buvo nuostabus lėktuvėlis PT-27 „Kaydet“. Į mūsų U-2 be galo panašus. Arba atvirkščiai. Šiame lėktuvėlyje buvo geras variklis. „Continental W-670“ – septyni cilindrai žvaigždute. Variklis buvo žymus. Jį dėdavo ir į kitus lėktuvus. Įdėjo ir į tanką.

Deja, tai negerai. Ir štai kodėl. Aukšto oktaninio skaičiaus benzinas, kuris labai gerai dega, savaime suprantama. Be to – matmenys. Geras jis mūsiškiame T-26, mat cilindrų blokas išdėstytas horizontaliai. Todėl varomąją dalį, kaip ir visą tanką, galima padaryti labai neaukštą. Žemam korpusui reikia ir mažiau šarvų. Tai taupo svorį.

Amerikiečių lengvajame M3 viskas atvirkščiai. Variklis – tai žvaigždė su septyniais spinduliais. Spinduliai kyšo į visas puses. Tai

tinka lėktuvui: visi cilindrai prieš akis. O tanke variklis paslėptas eigos dalyje. Prieigų prie tų cilindrų, kurie remiasi į dugną, visiškai nebuvo. Per paprasčiausią patikrinimą tekdavo išmontuoti visą variklį.

Dideli variklio matmenys reiškė stambią varomąją dalį, o ir visą tanko korpusą reikia daryti aukštesnį. Didelei apimčiai reikia ir daugiau šarvų. O tai didelis svoris. Jeigu visą svorio atsargą išnaudoji korpusui, vadinasi, bokštelis gali būti labai nedidelis ir patrankėlė – žaislinė, 37 mm. Sovietų Sąjunga tokių tankų atsisakė prieš daugelį metų dar iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Amerika juos štampavo iki pat 1944-ųjų pabaigos. XX amžiaus ketvirtą dešimtmetį ši patranka šen bei ten buvo pritaikoma. Bet prasidėjus karui vokiečių tankai lėtai, bet nenumaldomai ėmė gauti vis galingesnius ir galingesnius šarvus. Nuo 1940 metų pradžios 37 mm patranka per tankų dvikovas jau buvo visiškai bejėgė. Paprasčiau tariant, šie tankai buvo beveik beginkliai. Toks tankas galėjo kariauti tik su motociklais, automobiliais, bet ne daugiau.

Kuo tankas žemesnis, tuo geriau. Čia amerikiečių konstruktoriai aiškiai pastangų pagailėjo. M5 – 240 cm. Kaip ir sovietinis vidutinis tankas T-34–76. Paskutinėmis karo dienomis pasirodė ir sovietinis tankas IS-3, 245 cm aukščio.

Lengvojo amerikiečių tanko M3 santykinis slėgis į gruntą – 0,79 kg į kvadratinį centimetrą. M5 – 0,88. Paaiškinsiu šių skaičių reikšmę: sovietiniai vidutinio svorio ir netgi sunkieji tankai galėdavo lengvai pravažiuoti tenai, kur amerikiečių lengvasis įklimpdavo į purvą. Sovietinių monstrų ISU-122 ir ISU-152, ginkluotų atitinkamai 122 mm ir 152 mm pabūklais, santykinis slėgis į gruntą buvo mažesnis nei amerikiečių lengvojo tanko M5, ginkluoto 37 mm patranka.

Be to, dar prieškulkinis šarvas ir kniedės, kuriomis buvo tvirtinami visų amerikiečių tankų šarvai iki pat 1942 metų pabaigos.

Na, ir dar santykinis galingumas. M3 – 17,6 AJ. Vienai svorio tonai. M5 netgi mažesnis – 14,1.

5

Ar galima tai žinant tarti gerą žodį apie amerikiečių lengvuosius tankus?

Galima.

Ir reikia.

Ta proga sugrįžkime į 1812 metus. Priminkime Dono kazokų taktiką. Bonapartas braunasi Maskvos link. Nenugalimoji armija. Šimtai tūkstančių karių. Greta, kaip šešėliai, dešiniau ir kairiau didesni ar mažesni būriai – kazokėliai. Būtent – kaip šešėliai. Tu jų link, jie – nuo tavęs. Tu nuo jų, jie – iš paskos. Į mūšį nestoja. Nuo mūšio išsisuka. Jų žirgai ristūnai, ginklai lengvi. Jokių ant krūtinių žvilgančių šarvų, kirasom vadinamų. Gretute traukia. Šiek tiek tolėliau, nei šautuvo kulka pasiekia. Traukia lengva ristele. Tarsi vilkai.

Bonaparto armijoje viešpatauja pergalių dvasia. Tik kiekvienam širdį drasko apnikęs nerimas: jei dizenterija užpuls, juk Didžioji armija tavęs nepalauks, o kazokėliai pribaigs. Juk jų atgrubusios sielos tais šlovingais laikais visai dar nebuvo sudarkytos ir ištvirkintos svaičiojimų apie kažkokį humaniškumą.

Borodino kautynėse kazokai laikėsi tos pačios linijos. Dvi didžiosios armijos susikibo mirtinose grumtynėse, o Uvarovo ir Platovo kazokai, plačiu ratu aplenkę besigrumiančias mases, nuskriejo tenai, kur traukia Bonaparto gurguolės. Ėjimas žirgu. Gryniausiu pavidalu. Kaip rusiška „Г" raidė. Iki savų gurguolių Bonapartas jų neprisileido, tačiau ir pačią geriausią savo armijos dalį į mūšį siųsti nedrįso. Mesi Senąją gvardiją į kautynes – kazokėliai apnuogintą užnugarį išgrobstys...

Įžengė Bonapartas į Maskvą, o kazokėliai aplinkui bastosi. Jeigu tik koks kurjeris iš Maskvos į Paryžių su pergalinga žinia iššuoliavo, jį kelyje sučiumpa, nuogai išrengia ir dar ant berželio pakaria. O kur jį kitur laikysi? Negi su savimi tampysi? Vienas vargas. Nereikalingas krūvis. Apsunkina judrumą. Tarsi ketaus gabalas ant amerikiečių tanko.

Tuo metu Bonapartas į visas puses siuntė pašarų ieškotojus. Arklių jis turi begalę, tik kuo juos šerti, jeigu sostinė liepsnose skęsta.

Beje, ir kareivėliai nori valgyti. Jų likimas nepavydėtinas. Jų ir auliniai batai neregėti, ir kelnės. Kazokėliams užsienietiški skudurai siaubingai patiko. Prekiaudavo jais kaip spekuliantai Kreščiatike. Tik kur dėti nuogus pašarų tiekėjus? Vėlgi – ant berželių. Girliandomis.

Svarbiausia, kad kraujo prancūzams nuleido daug, o jų nuostoliai žemiausią kartelę tepasiekė. Mat į muštynes kazokai kvailai nepuldavo.

Kur dėsis Bonapartas be pašarų ir maisto? Sakoma, kad šalčiai ir žiema jį pražudę. Netiesa. Šaltis ir žiema tik pribaigė. Bet spruko Bonapartas iš Maskvos dar prieš prisningant, iki šalčių. Badas – ne brolis. Valgyti norisi, o čia dar Kutuzovas su reguliariąja armija iš visų pusių spaudžia.

Tad Bonapartui ir teko sprukti. O jau kazokėliai – vėl jų pėdomis ir vėl greta. Jau tada jie išties pasilinksmino iki valiai. Vos net paties Bonaparto gyvo nesučiupo, tik blizgučiais susigundė, jo gurguolę puolė draskyti. Kokia nauda iš sučiupto Bonaparto, o turtai – taigi jie štai!

6

Bet juk mes čia kalbame apie amerikiečių lengvuosius tankus M3 ir M5. O Dono kazokus teprisiminėme, kad iš jų pavyzdžio suvoktume išsisukinėjimo taktikos pranašumus.

Apie kazokus amerikiečių ir britų tankistai, kariavę su lengvaisiais tankais M3 ir M5, galbūt ir buvo kažką nugirdę. O štai apie jų taktiką aiškiai jokio supratimo neturėjo. XX amžiaus tankistai, be abejo, savo protu suvokė paprastą mintį: jeigu priešas stipresnis, reikia atviro mūšio vengti, bet visada laikytis greta. Per nepavojingą atstumą. Lengvieji tankai, nors ir silpni savo šarvais bei ginkluote, turėjo nuostabų sugebėjimą neatsilikti nuo priešininko, o jeigu būtina – ir atšokti per saugų atstumą, į mūšį neįsiveldami.

Pirmą kartą šis bruožas pasireiškė per mūšius Šiaurės Afrikoje. Vokiečiai, suvokę gresiantį pavojų, staigiai traukėsi, o eiklūs M3 ky-

bojo jiems ant nugaros, neleisdami nei atsipūsti, nei užimti tarpinių pozicijų, pribaigdami visus silpnuosius ir atsilikėlius...

Vėliau per karą jie taip ir elgdavosi: įkanda ir atšoka...

Visa tai netgi labai šaunu, bet mes turime kalbėti ne apie amerikiečių tankus, o apie Raudonosios armijos sutriuškinimą 1941 metų vasarą.

Ar ne metas nuo lyrinių nukrypimų grįžti prie svarbiausios temos?

Metas. Aš irgi taip manau. Ačiū, kad mane sulaikė...

Taigi amerikiečių autoriai Rusijos karinio biudžeto sąskaita per centrinį Rusijos armijos karinį laikraštį pasauliui dėsto apie sutriuškinimo priežastis. Svarbiausia priežastis – Sovietų Sąjungoje tankai buvo niekam tikę.

Amerikiečių galvočiai pasiūlė lengvuosius sovietų tankus išvis iš statistikos išbraukti: kokia iš jų nauda, iš tų lengvųjų? Maža to, kad jie silpni, taigi juose rusų kvaileliai įsigudrino dar ir aviacinius variklius įtaisyti! Tai juk kvailystė! „Niekaip aviacinis variklis tankui netiko!" („Krasnaja zvezda", 2006 m. kovo 25 d.) Šis apreiškimas rašomas net su šauktuku.

Beje, žurnalas „Rodina" irgi daro tą patį. Susidaro įspūdis, kad šmeižtas kepamas centralizuotai, o paskui išplatinamas skirtingais kanalais: jau tokie tie rusai kvaileliai, ir kaip jiems šovė į galvą aviacinius variklius tankuose įtaisyti!

Leisime sau nedrąsiai užjūrio žinovams paprieštarauti. Aviacijos varikliai gaminant to meto tankus buvo naudojami masiškai.

Prisiminkime epochinį britų aviacinį variklį „Merlin" ir ne tokį epochinį tanką „Cromwell", kuriame buvo variklis „Meteor". Vėliau pasistengsime suvokti, kokie giminystės ryšiai siejo šiuos gražuolėlius.

O kokį variklį naudojo vokiečiai 1945 metais savo „Mause"?

Bet tikri nepralenkiamieji aviacinių variklių panaudojimo tankuose karaliai buvo amerikiečiai. Niekas pasaulyje tiek aviacinių variklių tankuose nesumontavo.

Bet buvo ir skirtumas.

Į sovietų tankus dėdavo V pavidalo aviacinius variklius. Tokiam varikliui nereikia aukštos varomosios dalies. Jeigu turite tokį variklį, tai pasiekti svarbius mechanizmus ir agregatus bus gana lengva.

Amerikiečiai montavo žvaigždės pavidalo variklius. Todėl neprotingai buvo eikvojami šarvai aukštai varomajai daliai pridengti, o visas korpusas ir siluetas iš esmės išeidavo aukštas, nenormalus, pažeidžiamas. Žvaigždinis variklis turėjo dar gausybę tokių ypatybių, kurios lėktuve virstų pranašumais, bet tanke buvo siaubingiausias trūkumas. Jeigu apatiniame cilindre prireikia pakeisti žvakę, tenka atsivaryti kraną, variklį atjungti nuo korpuso, nuo sankabos, nuo maitinimo sistemų ir nuo viso kito, iškelti jį iš korpuso, atlikti menkutę operaciją, o vėliau viską sugrąžinti į vietą.

Skirtumas čia ir toks, kad Sovietų Sąjunga atsisakė aviacinių variklių naujai kuriamuose tankuose dar prieš Antrąjį pasaulinį karą. 1941 metų rugpjūtį tik iš didelio vargo, dėl tankų dyzelių stokos kaip gelbėjimosi priemonė ir asmeniškai leidus Stalinui buvo nuspręsta laikinai aviacinius benzininius variklius įmontuoti į kai kuriuos T-34.

Bet vos tik pramonę buvo baigta pertvarkyti, vos tik tankų dyzeliai pradėti gaminti naujose vietose, šios praktikos atsisakyta.

Amerikoje kaip tik atvirkščiai. Tenai aviacinius variklius tankuose naudojo praktiškai iki pat karo pabaigos. Dėl žvaigždės pavidalo aviacinių variklių stokos kartais tekdavo panaudoti karbiuratorinius automobilių variklius, o kartais net dyzelinius, bet vėlgi – ne specialiai skirtus tankams, o menko galingumo automobilinius.

Per karą, kai tik 1942 metų pradžioje susitvarkė sovietų tankų pramonės darbo ritmas, visi vidutiniai ir sunkieji tankai, visi savaeigiai artilerijos įrenginiai jų pagrindu, taip pat sunkieji artilerijos vilkikai jau buvo gaminami vien su dyzeliniais varikliais, ir ne su paprastais, o su ypatingais – tankams skirtais greitaeigiais.

Tiesa, lengvieji sovietų tankai T-60 ir T-70 buvo gaminami su automobiliniais varikliais, mielai ryjančiais net ir prastos kokybės benziną. Tuo metu iš Amerikos plaukė iškrypėliški lengvieji M3, vidutiniai M3 ir M4, dauguma jų su aviaciniais varikliais, kurie reikalaudavo tik brangaus aukšto oktaninio skaičiaus benzino.

Ir štai dabar amerikiečių išminčiai iš mūsų šaiposi.

O vargšas Rusijos gynybos ministras nepajėgia prieštarauti. Ir visa aukščiausia Rusijos gynybos ministerijos vadovybė pabrukusi

uodegą: ką gi mes galime padaryti, jeigu tokius duomenis mums iš Amerikos siunčia?

7

Užjūrio rimtieji mokslinčiai nerimsta: „Visi istorikai vienu balsu teigia: silpni pasirodė sovietų prieškariniai tankai. Ydinga pati jų koncepcija. Plonus šarvus pramušdavo visų rūšių vokiečių prieštankiniai ginklai. Artilerijos ginkluotė buvo nepajėgi nei paremti pėstininkų, nei kovoti su priešo tankais. („Krasnaja zvezda", 2006 m. kovo 25 d.)

„Visų istorikų vienu balsu... " atžvilgiu lazda šiek tiek perlenkta. Asmeniškai pažįstu bent jau vieną istoriką, tiesa, ne profesionalą, o mėgėją, kuris su šia ruja vienu balsu kaukti nepanoro.

Permetęs akimis knygų lentyną, knygų apie karą pavadinimus ir autorius, visiškai rimtai pareiškiu: ministre, mūsų daug!

Manau, kad šią mintį Rusijos gynybos ministerijos centriniam organui derėjo patikslinti: ne „visi istorikai vienu balsu", o tik visi istorikai rasistai. Visi istorikai parsidavėliai. Visi istorikai niekšai. Visi istorikai – hitlerinių pakalikų ir jų tarnų palikuonys.

Rusijos gynybos ministerija savo centrinio laikraščio puslapiuose, pasinaudodama laisvo elgesio užjūrio ekspertais, kaltina prieškarinę Sovietų Sąjungos vadovybę, kad jinai dėl savo kvailumo pasirinkusi ydingą tankų plėtros koncepciją.

Bet išminčiams strategams iš Rusijos gynybos ministerijos priminsime, kad Hitleris per pusantrų metų užkariavo Europą su tankais, kurių kovinis svoris labai retai prašokdavo 20 tonų. Tai buvo lengvieji tankai. Tai buvo tankai su šarvais, teapsaugančiais nuo kulkų, ir su silpna ginkluote. Kodėl gi „visi istorikai vienu balsu" šios koncepcijos ydinga nelaiko?

Šiek tiek vėliau, kai Hitleris puolė į beribes Sovietų Sąjungos erdves su juokingu tankų kiekiu ir dar prieš stiprų priešininką, visa jo strategija ir visos jo koncepcijos, pradedant nuo tankų konstrukcijos,

pasirodė esančios ydingos. O užgrobti Centrinei Europai iki pat Atlanto pakrančių visi šie tankai netgi labai tiko.

Tad juk ir Stalinas rengė kažką panašaus. Tokioms sąlygoms, tokiems veiksmams mūsiškiai BT irgi visiškai tiktų.

Dabar pabandykime ydingus sovietų tankus palyginti su neydingais amerikietiškais.

Patys pirmieji 1932 metų laidos BT-2 turėjo santykinį galingumą 36,4 AJ vienai tonai svorio. Po 12 metų, baigiantis karui, Amerika gamino lengvuosius tankus M5, kurių santykinė galia 14,1 AJ vienai tonai. Du su puse karto silpnesnius!

BT-2 turėjo 37 mm patranką. 1933 metais šių tankų gamyba nutraukta. Vietoj jų tais pačiais metais pradėta BT-5 serija su dukart galingesne 45 mm patranka. Tai ydinga koncepcija. Bet Amerika tankus su niekam tikusiomis 37 mm patrankomis štampavo iki pat 1944 metų pabaigos.

1941 metų vasarą sovietinė 45 mm patranka galėjo sėkmingai pašauti bet kuriuos vokiečių tankus. Nuo to laiko, baigiantis karui, visi vokiečių tankai apaugo galingais šarvais. Tad prieš ką, paaiškinkite man, karo pabaigoje buvo galima nukreipti neydingą amerikiečių 37 mm patrankėlę?

Sovietinių lengvųjų tankų „plonus šarvus pramušdavo visų rūšių prieštankiniai ginklai". O amerikiečių plonų šarvų, reikia manyti, išvis nepramušdavo.

Sovietų lengvųjų tankų „artilerijos ginkluotė buvo nepajėgi nei paremti pėstininkus, nei kovoti su priešų tankais". Tai jau tikrai. Kur čia mums su ta 45 mm patranka. Užtat baigiantis karui neydinga amerikiečių 37 mm patranka buvo dar visai tinkama ir pėstininkams paremti, o „Panteras" bei „Tigrus" traiškė lyg riešutėlius. Tų žvėrių belikdavo vien tik uodegos. Siaubinga galybė!

Su silpnais šarvais ir juokinga ginkluote amerikiečių tankai M3 ir M5 turėjo vienintelį pranašumą – judrumą.

Bet sovietiniai prieškariniai BT pagal šias ypatybes taip ir išliko nepralenkiami. Neprimenu greičio. Kiekvienas pats gali palyginti. Štai didžiausi laimėjimai skyriuje „Eigos atsargos

plente“. Amerikiečių M5 – 200 km. BT-7M su vikšrais – 600, su ratais – 700 km.

Įdomiausia, kad ydingų tankų BT Sovietų Sąjunga pagamino apie 8 tūkstančius ir prieš karą jų gamybą jau nutraukė. Bet vėliau JAV buvo išplėtota masinė gerokai silpnesnių neydingų tankų gamyba. Ir buvo jų išleisti 23 tūkstančiai.

Iš mūsų tyčiojasi karingi, įžūlūs, savimi pasitikintys nemokšos, kurie, duok jiems valią, tai ir minų laukus suskirstytų kvadratinėmis myliomis. Šie nulėpausiai nesugeba suvokti ne tik mūsų, bet ir savo istorijos.

Gaila, kad impotentai Rusijos generolai nepajėgūs apginti ne tik savo šalies, bet ir savo pačių garbės.

★★★

1812 metais kunigaikštis Goleniščevas-Michailas Ilarionovičius Kutuzovas irgi būtų galėjęs kazokėliams įsakyti „visomis jėgomis ir priemonėmis pulti priešo pajėgas ir sunaikinti jas rajonuose, kuriuose pažeidė sieną“. Tad štai kazokai ir pultų kapotis su prancūzų kirasyrais prie pat sienos. Ten ir galvas paguldytų. Bonapartas per tą laiką išdėstytų patrankas, o per stebuklą dar likę gyvi kazokai kaip siena pultų po artilerijos sviediniais. Ir štai koks nors didžiai raštingas atradėjas mums imtų aiškinti apie ydingą koncepciją: labai jau lengvi buvo kazokų ginklai ir ant krūtinių jokių apsaugos šarvų neturėjo, visai ne taip, kaip Bonaparto sunkiosios kavalerijos raiteliai su kirasų šarvais.

Bet sugrįžkime iš karo su Bonapartu prie karo su Hitleriu.

Žukovas pareiškė, kad sovietiniai tankai buvo lengvi ir pasenę, o „priešas buvo stipresnis“. Jeigu jau taip, tai štai tau, strategė, pavyzdys iš istorijos: nekišk galvos į kilpą, nevaryk kazokų į kartečę ir kautis su kirasyrais jiems nėra reikalo.

Žukovas pražudė Raudonosios armijos tankų kariuomenę savo neprotingais kontrsmūgiais, o kaltę suvertė Sovietų Sąjungos tautoms: ne tokius tankus jam mat davė. Ir štai aukščiausi kariniai Rusijos vadovai,

taip pat „visi istorikai sutartinai“ linkčioja strategui: silpni buvo sovietų tankai…

Jeigu tankai buvo blogi, pažvelkime į tuos, kurių Žukovas niekada neturėjo, bet aistringai troško turėti…

20 skyrius

TUCHAČEVSKIS TYRUOSE

Atėjus sovietų valdžiai artileriją ėmė tvarkyti energingi mėgėjai. Vienas jų buvo Michailas Nikolajevičius Tuchačevskis... Išsilavinimą įsigijo Aleksandrovsko karo mokykloje, ją baigė 1914 metais. Daugiau niekur nesimokė, tik mokė kitus... Kovinė paporučikio patirtis pasirodė esanti artima nuliui. Į frontą jis pakliuvo 1914 m. rugsėjo pabaigoje, o jau 1915-ųjų vasario 21 dieną pateko į nelaisvę... Per pilietinius karus generolais dažniausiai tampa ne strategai, o rėksniai, sugebantys vien tik šūkius plyšauti...

A. B. Širokoradas „Sovietų artilerijos genijus". Maskva: AST. 2002. P. 33–34.

1

Itin paplitęs 1941 metų nelaimės paaiškinimas: buvęs mūsų didžiausias strategijos genijus Tuchačevskis, bet Stalinas genijų pražudęs. Užtat 1941-ųjų birželį ir teko pralieti daug kraujo...

Legendos apie neįsivaizduojamus Tuchačevskio sugebėjimus išliko ir dėl kito didžiausio strategijos genijaus bei jo „teisingiausios knygos apie karą": „M. N. Tuchačevskio asmenybėje slypėjo karinės minties gigantas, ryškiausia žvaigždė tarp žymių Raudonosios armijos karo vadų." (G. Žukovas „Prisiminimai ir apmąstymai". Maskva: Olma-Press. 2003. T. 1. P. 114.)

Tad apžvelkime Tuchačevskio veikalus ir nuopelnus. Įvertinę „žvaigždės" pažiūras, susidarysime nuomonę ir apie Žukovą, pasirinkusį jį kaip sektiną pavyzdį.

Žukovas sužavėtas karinės minties giganto įžvalgumu ir skvarbumu: „Dar ketvirtajame dešimtmetyje M. Tuchačevskis įspėjo, kad svarbiausias mūsų priešas – Vokietija, kad ji įtemptai rengiasi dideliam karui ir, be abejo, pirmiausia prieš Sovietų Sąjungą."

Chruščiovo laikais buvo sukurtas ir plačiai pasklido mitas apie Tuchačevskio „įspėjimus". Chruščiovo įsakymu Tuchačevskio „įžymieji veikalai" buvo išleisti milžiniškais tiražais. Kiekvieno pulko bibliotekoje, kiekvienuose karininkų namuose rikiavosi naujutėlaičiai tomai. Naujutėliai visiems laikams ir liko. Mat jų niekas niekados nuo lentynų nepaėmė į rankas. Kam imti? Jeigu politinio skyriaus lektorius iš tribūnos tau sako, kad Tuchačevskis įspėdavo, vadinasi, taip ir buvo. Tad ar verta skaityti genialiuosius kūrinius?

Paskaitininkai irgi žmonės. Tokie kaip visi. Sovietiniai. Jie irgi tų tomų neskaitė. Jiems taip pat kažkas pasakė, kad, girdi, jis buvo genijus. O patys pavartyti Tuchačevskio šedevrų nesiteikė.

Taip ir prasidėjo. Taip ir įsiėdė į smegenis.

Georgijus Žukovas, pasakodamas apie Tuchačevskio „įspėjimus", suprantama, pats jų irgi neskaitė. Bet jisai turėjo galingą ideologinių tarnų komandą. Štai jiems, „pačios teisingiausios knygos apie karą" kūrėjams, į pirminį šaltinį tikrai derėtų žvilgtelėti.

Bet ir jie, pasirodo, buvo sovietiniai žmonės: jeigu visi kalba, kad Tuchačevskis buvo genijus, taip ir yra.

Senovėje tautosakos rinkėjai vaikščiojo po kaimus ir užrašinėjo dainas, padavimus, epines dainas apie karžygius. Šie klodai neišsenkami. Mat kol užrašysi visas senąsias legendas, atsiras naujų.

Komunistams valdant legendų kūrimas įgavo valstybinį mastą. Legendų prikurta gausybė. Jos plačiausiai sklido. Žukovo memuarų kūrėjai, užuot perdėm save varginę, apie karą surinko visas liaudies apkalbas ir paskelbė Žukovo vardu: čia ir kvailas Stalinas, ir jo pastangos nutolinti karą, ir Hitleriui dingsties nesuteikti, ir pasenę tankai, ir keturiasdešimt tūkstančių pražudytų karvedžių, ir genialusis Tuchačevskis, ir jo išmintingieji įspėjimai, ir dar keturiasdešimt didelių statinių areštantų.

Apie Tuchačevskio „įspėjimus" aš jau minėjau.

Priminsiu, kad savo pirmajame „įspėjime“ Tuchačevskis kalbėjo apie klastingas „Amerikos, Anglijos, Prancūzijos ir kitų kapitalistinių šalių“ užmačias. Tarp priešų Tuchačevskis išvardijo visus būsimus sąjungininkus Antrajame pasauliniame kare. O Vokietijos didysis pranašas kažkodėl nepaminėjo.

Be abejo, galima numanyti, kad žodžiais „ir kitų“ jis turėjęs omenyje būtent Vokietiją. Bet šios drąsios prielaidos patvirtinimo dar nepavyko aptikti.

O antrajame „įspėjime“ Tuchačevskis kalbėjo apie vokiečių karinę grėsmę Prancūzijai, Belgijai, Lenkijai, Čekoslovakijai ir Austrijai. Bet kažkodėl pamiršo grėsmę Sovietų Sąjungai.

Drąsi mintis, kad Tuchačevskis yra įspėjęs apie įtemptą Vokietijos rengimąsi „dideliam karui, ir, be abejonės, pirmiausia su Sovietų Sąjunga“, buvo pasakyta Žukovo ir (ar) jo bendraautorių. Bet apie jokius panašius dalykus Tuchačevskis nekalbėjo ir nerašė. Kad įsitikintum, reikia tiesiog atskleisti „Vojenyj vestnik“, 1935 m. Nr. 4. Didžiosiose Maskvos bibliotekose šį žurnalą pavyks rasti. Galima ir Chruščiovo laikais išleistus minėto „giganto“ „šedevrus“ pavartyti. Tenai vėlgi nieko apie Vokietijos rengimąsi karui su Sovietų Sąjunga nerasta.

Bet Žukovas nesulaikomas: „Savo karštą patriotinę kalbą jis pagrindė išsamia Vokietijos ginklavimosi analize ir skaičiais apie jos agresyvius siekius. Tačiau M. Tuchačevskio žodžiai liko tarsi balsas tyruose.

Čia tiesiog privalau paprieštarauti: Tuchačevskis patriotinių kalbų niekada nesakė, mat nebuvo patriotas ir savęs tokiu nelaikė. Tuchačevskis jautėsi esąs marksistas, komunistas, internacionalistas. Jis manė, kad nacionaliniai Sovietų Sąjungos interesai turi būti paaukoti pasaulinio proletariato interesų labui. Apie tai pareikšdavo per kiekvieną savo pasisakymą.

Kiekvienas, kas tik nori, gali pats tuo įsitikinti. Vėlgi – pirminiai šaltiniai kaip iš gausybės rago. Dar jis žodžiu, raštu ir spaudoje save vadindavo okupantu. Tuo net didžiavosi. Ir rašė mokslo veikalus apie tai, kaip įtvirtinti okupacinį režimą savo paties šalyje.

Keista, bet po viso šito Rusijoje kol kas neatidarytas nė vienas okupacijos muziejus. Štai kaip nerūpestingai mes elgiamės su savo istorija.

Tik su Tuchačevskio „išsamia analize" ne viskas taip paprasta. Tasai, kuris teikėsi pats perskaityti, džiugiam Žukovo vertinimui nepritaria: „Šiuolaikinė Tuchačevskio straipsnio „Pravdai" analizė liudija, kad jame pateikti duomenys apie karines Vokietijos galimybes padidinti. Iš tikrųjų Tuchačevskis klaidino ir Staliną, ir visuomenę, gerokai padidindamas vokiečių KJP ir KOP potencialą. Antai vokiečiai 1935-aisiais neturėjo jokių tankų dalinių, kaip, beje, ir pačių tankų. O kai kalbama apie tuo metu buvusius daugiau kaip du šimtus vokiečių tankečių T-1 su šarvais nuo kulkų, tai jos didelio pavojaus nekėlė. Galbūt kažkas, pakišdamas gynybos liaudies komisaro pavaduotojui klaidingus duomenis, tiesiog norėjo sukompromituoti ambicingąjį karvedį ir troško visam pasauliui atskleisti jo neišmanymą ir neprofesionalumą." („Krasnaja zvezda", 2003 m. gegužės 15 d.)

Taip ir atsitiko. Iš Tuchačevskio juokėsi visas pasaulis. „Karinės minties gigantas" parodė visišką savo neraštingumą ir profesinį netinkamumą. O Žukovas, kaip patsai pasakoja, „klausėsi pakerėtas" kvailiausių minėto giganto samprotavimų. Tad po trijų dešimtmečių, apdainuodamas Tuchačevskio kliedesius, Žukovas visam pasauliui atskleidė ir savo paties nenusimanymą bei visišką neprofesionalumą.

2

Taigi (jeigu tikėsime Žukovu) Tuchačevskis reikalavęs rengtis karui, kalti ginklus, bet balso tyruose niekas neišgirdo. Vadinasi, mūsų mylimoji šalis skendo neišbrendamuose pacifizmo sapnuose ir ginklų nekaldino.

Žukovas kaip visad suklydo. Nuo 1927 metų Sovietų Sąjunga nieko daugiau nebestatė, išskyrus koncentracijos stovyklas ir karines gamyklas.

O štai sakoma – Dneprohesas!

Teisingai. Buvo ir Dneprohesas. Jį statė tam, kad aprūpintų energija stambiausią Europoje aliuminio kombinatą. O aliuminio reikėjo kariniams lėktuvams ir tankų varikliams. Tad ir Dneprohesas – ne išimtis. Tai grynai karinė įmonė.

Sovietų Sąjunga gamino tiek ginklų, kiek niekas daugiau pasaulyje negamino. Taikos metu dėl ginklų buvo sunaikinta dešimtys milijonų žmonių. Už ginklų gamybą šalis sumokėjo tokią didžiulę kainą, kad kadrinė Raudonoji armija tiesiog atsisakė kovoti už tokią valdžią ir metė laukuose, miškuose ir pakelėse visus šiuos ginklus.

O Žukovas piktinasi: juk Tuchačevskis reikalavo gaminti ginklus, bet jo nepaklausė, neturėjome mes ginklų! „Pirmosiomis Didžiojo Tėvynės karo dienomis prisimindami M. Tuchačevskį, visada minėdavome jo proto įžvalgumą ir ribotumą tų, kurie nieko toliau savo nosies nematė, todėl mūsų vadovybė nesugebėjo laiku sukurti galingos šarvuočių ir tankų kariuomenės ir kūrė ją jau vykstant karui." („Prisiminimai ir apmąstymai". Maskva: Olma-Press. 2003. T. 1. P. 114.)

Išmintingiausiasis Tuchačevskis siūlė ginklavimosi programas, bet jam trukdė tasai, kuris „toliau savo nosies nematė". Kas gi jis, tasai niekšas, nemokėjęs ginkluotis?

Žukovo užuomina atskleidžiama be vargo. Visiems, šiek tiek besidomintiems karu, žinoma, kad beprotiškus Tuchačevskio projektus rezoliucijomis laimino pats Stalinas. Taigi draugas Stalinas, pasirodo, sirgo sunkia pacifizmo forma, tai jis nenorėjo girdėti Tuchačevskio šauksmų tyruose. Todėl, pasirodo, „mūsų vadovybė nesugebėjo laiku sukurti galingos šarvuočių ir tankų kariuomenės ir kūrė ją jau vykstant karui".

Pirmasis giesmę apie tai, kad Raudonojoje armijoje prieš karą nebuvo tankų kariuomenės, užtraukė toks Gebelsas. 1943 metais, kai Raudonoji armija palenkė karo eigą savo naudai ir patraukė Vakarų link, Gebelsas populiariai geriesiems biurgeriams paaiškino iš pirmo žvilgsnio nesuvokiamas žemesnės rasės pergalių priežastis: taigi tos rusų beždžionės kopijuoja vokiečių patirtį. Beždžionės, ko gi iš jų norėti...

Paaiškinimas patiko. Jį nusičiupo. Po karo jį kartodavo nesuskaičiuojamą daugybę kartų. Patiko jis ir užjūrio išminčiams: pačios rusų

beždžionės nieko nesugeba, mat visa išmintis iš vokiečių perėjo... O mes, amerikiečiai, sumušėme net ir vokiečius.

Nei pirmojoje, nei daugelyje vėliau pasirodžiusių Žukovo memuarų laidų nebuvo svaičiojimų, kad prieš karą Raudonojoje armijoje nebuvę galingos šarvuočių ir tankų kariuomenės. Bet štai tas laimės kūdikis Žukovo duktė suranda „pirminį rankraštį", ir staiga paaiškėja, kad Sovietų Sąjungą valdė kažkokie silpnapročiai, kurie toliau savo nosies nematė, karui visiškai nesirengė, netgi tankų kariuomenės nesukūrė. Ją mat tekę kurti jau vykstant karui...

Tiražai užsienyje nedelsiant pakilo. Anksčiau juk tokius dalykus kalbėdavo tik Gebelsas. Vadinasi, melavo. Štai ir Žukovas apie tą patį: nebuvo galingos tankų kariuomenės Raudonojoje armijoje, ją teko kurti karo metu, tai yra perimti vokiečių patirtį.

Čia pat žurnalas „Rodina" puolė ginti Žukovo (tai yra Gebelso-Žukovo) mintis: štai kur tikroji tiesa atsiskleidė! Skaitykite! Netgi moksleiviams patariame tikėti tik paskutiniais leidimais, pradedant nuo dešimtojo, palyginto su pirminiu rankraščiu.

Ir šarvuočių bei tankų kariuomenės maršalas O. Losikas apie tą patį: tik dabar pagaliau paaiškėjo tiesa!

Drauge šarvuočių ir tankų maršale, primygtinai siūlau pavartyti „Šauktinio vadovėlį". Jame sovietų tankų kariuomenės istorija išdėstyta trumpa ir netgi maršalams suprantama kalba. Įsitikinęs, kad šarvuočių ir tankų kariuomenės maršalui bus įdomu šį bei tą sužinoti ir apie tankus.

Žurnalo „Rodina" vyriausiajam redaktoriui siūlau dar kartą perskaityti Žukovo apreiškimus apie tai, kad galingos tankų kariuomenės prieš karą mes neturėjom, o paskui perversti tris tos pačios knygos lapus.

3

Pasklaidysime ir mes tris „pačios teisingausios knygos apie karą" lapelius. 121 puslapyje Žukovas pasakoja mechanizuotų korpusų

sukūrimo istoriją, „pabrėždamas mūsų armijos pirmumą šioje srityje".

„1929 metais SSRS revoliucinė karinė taryba (pagal V. Triandafilovo pranešimą) patvirtina nutarimą... Vykdant nutarimą tais metais buvo sudarytas bandomasis mechanizuotas pulkas. Šis pulkas jau 1929 metais dalyvauja visos armijos pratybose mūsų Baltarusijos karinėje apygardoje. Pratyboms vadovavo K. E. Vorošilovas, B. M. Šapošnikovas ir V. K. Triandafilovas."

Čia dera atkreipti dėmesį į pavardes: ne pagal Tuchačevskio, o pagal Triandafilovo pranešimą. Ir pratyboms vadovavo ne Tuchačevskis, o Vorošilovas.

Bet nenukrypkime į šalį: „1930 metais pulkas išplečiamas į mechanizuotą brigadą, ji iškart išbandoma per apygardos pratybas. 1932 metais sukuriami pirmieji pasaulyje mechanizuoti korpusai, kurių kiekvienas jungia dvi mechanizuotas, vieną šaulių kulkosvaidininkų brigadą ir atskirą zenitinį artilerinį divizioną. Korpusą sudaro daugiau kaip 500 tankų ir daugiau kaip 200 šarvuotų automobilių. 1936 metų pradžioje jau buvo sukurti 4 mechanizuoti korpusai, 6 atskiros mechanizuotos brigados ir tiek pat pavienių tankų pulkų, 15 mechanizuotų kavalerijos divizijų, daugiau kaip 80 tankų batalionų bei kuopų šaulių divizijose."

Toliau Žukovo tekste tai šen, tai ten išlenda užuominos apie tai, kad Raudonojoje armijoje tankų kariuomenė vis dėlto buvusi. Ir visiškai ne menkutė. Štai 1939 metų pradžia: „Kilus karui aš turėjau pradėti vadovauti raitelių mechanizuotai grupei, sudarytai iš 4–5 raitelių divizijų ir 3–4 pavienių tankų brigadų."

Nepradėkime šaipytis iš raitelių mechanizuotų grupių. Puolimo operacijų metu jos visiškai pasiteisino iki pat 1945 metų rugpjūčio. Būtų pasiteisinusios ir vėliau, tik kad karas baigėsi.

Dabar paskaičiuokime. Kiekvienoje kavalerijos divizijoje buvo savas tankų pulkas – 64 tankai. Kiekvienoje atskiroje tankų brigadoje po 275 tankus. Galima skaičiuoti ir pagal minimumą, ir pagal maksimumą, vis tiek apie tokią tankų galybę, sutelktą į vieną kumštį, Guderianas ir Manšteinas galėjo tik pasvajoti.

Ir Kijevo ypatingojoje karinėje apygardoje, iškilus karo grėsmei, buvo sukurta tokia smogiamoji grupuotė. Tik dar galingesnė.

Skirtumas buvo toks, kad vokiečių tankų grupės turėjo pačios prasilaužti gynybos ruožą. O Raudonojoje armijoje ši užduotis tekdavo pirmojo ešelono armijoms, gausiai aprūpintoms artilerija ir tankais, tarp jų ir sunkiaisiais. Jie pralauždavo gynybą. O judriosios grupės buvo įtraukiamos į kautynes per pralaužtą angą tame ruože, kuriame būdavo pasiekta sėkmė.

Paprasčiau tariant, vokiečių tankų grupės turėjo eikvoti jėgas gynybai pralaužti, o sovietų – į pralaužtą ruožą įsiveržDavo visa savo galia.

Toliau Žukovas pasakoja, kaip jis kariavo Chalchin-Gole, kur svarbiausia smogiamąja ir manevringiausia jėga buvo galingos tankų ir šarvuočių brigados.

Taip ir vyksta liaudies kvailinimo procesas: visame puslapyje dėstoma, kad mes patys pirmieji pasaulyje sukūrėme galingus tankų junginius, patys pirmieji parengėme jų panaudojimo mūšyje teoriją, patys pirmieji panaudojome stiprius tankų junginius sutriuškinant ištisą japonų armiją, kad turėjome pačią galingiausią pasaulyje tankų kariuomenę ir geriausius pasaulyje tankus...

Paskui staiga, po keleto puslapių mums jau dėstoma apie tai, kad mūsų vadai toliau savo nosies nematė, tankų kariuomenės prieš karą sukurti nesiteikė.

1941 metų birželio 21 dieną Raudonoji armija turėjo 25 tūkstančius tankų. Tai pripažinti priversta netgi „Krasnaja zvezda" (2001 m. gegužės 29 d.). Antrą vietą užėmė Vokietija, prieš Sovietų Sąjungą metusi 3712 tankų. Taip parašyta Žukovo memuaruose.

Vadinasi, rusų kvaileliai toliau savo nosies nematė ir galingos tankų kariuomenės prieš karą sukurti nesugalvojo. Vadinasi, tik išmintingasis Hitleris matė toliau savo nosies. Arba galbūt toliau savo nosies įžvelgė Čerčilis. 1940 metų liepą Britų saloms apginti buvo likę tik 89 niekam tikę tankai.

25 tūkstančiai tankų, kuriuos Raudonoji armija turėjo birželio 21 dieną, tai karinės galios viršūnė nuo amžiaus pradžios iki pat

Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Nė viena šalis, taip pat ir pati Sovietų Sąjunga per karą, nebeturėjo vienu metu tiek tankų: mat kol vieni riedėjo iš gamyklų, kiti jau virsdavo metalo laužu.

Per karą tokios galingos tankų kariuomenės, kokia buvusi prieš karą, sukurti jau nepavyko. Toks kiekis tankų, vienu metu sudariusių Raudonosios armijos ginkluotę, iki pat karo pabaigos buvo nebepasiekiama sovietų maršalų svajonė.

Pareiškimas apie tai, kad prieš karą Raudonojoje armijoje nebuvo galingos tankų kariuomenės, – tai mūsų šalies ir jos liaudies šmeižtas. Bet kurioje normalioje šalyje šmeižikus, kurie sukurpė pirminį Žukovo memuarų rankraštį, seniausiai būtų išaiškinę ir nuteisę.

Bet hitlerininkų ir komunistų interesai šiuo klausimu sutapo. Ir vieniems, ir kitiems naudinga parodyti mūsų liaudį kaip puskvailių bandą. Štai kodėl žurnalas „Rodina" taip stropiai atkartoja Gebelso ir Žukovo prasimanymus apie mūsų rasinį nevertingumą.

4

O dabar pasiaiškinkime Tuchačevskio pasiūlymus ir įvertinkime kvailumą tų, kurie, pasak Žukovo, „toliau savo nosies nematė" ir galingos tankų kariuomenės prieš karą nesukūrė.

1929 metais Tuchačevskis pasiuntė Stalinui pranešimą, kuriame reikalavo nedelsiant pradėti masiškai gaminti tankus. 1929 metais Tuchačevskis siūlė prigaminti 50–100 tūkstančių tankų.

Tai buvo kliedesiai.

Su tokia pat sėkme Stalinui buvo galima pasiūlyti išsiųsti ekspediciją į Marsą ir tenai surengti komunistinę revoliuciją Aleksejaus Tolstojaus romano „Aelita" dvasia. Ir štai dabar Tuchačevskio garbintojai užsikertančiais iš jaudulio balsais šūkautų: ach, kaip toli į priekį jisai žvelgė!

O juk Sovietų Sąjunga 1929 metais negalėjo išsiųsti ekspedicijos į Marsą. Ir 1930-aisiais taip pat. Nebijau pareikšti, kad ir 1931 metais šis sumanymas būtų sužlugęs. Raginimas per vienerius metus

prigaminti 50–100 tūkstančių tankų savo dvasia ir prasme – tai kvietimas skristi į tolimąsias planetas.

Drąsu, bet neįmanoma.

50 tūkstančių tankų per metus Sovietų Sąjunga pagaminti negalėjo. Nei 1929 metais, nei 1939, nei 1944, kai visa šalis gamino vien ginklus. Tiek tankų per metus Sovietų Sąjunga sukurti negalėjo nei taikos, nei karo metais, nei Stalino, nei Brežnevo, nei Gorbačiovo laikais. Ir niekas negalėjo. Nė viena šalis, kiek beįtemptų karinę ekonomiką, 50 tūkstančių tankų per metus pagaminti negali. Nei Vokietija, nei Didžioji Britanija, nei JAV. Apie 100 tūkstančių per metus aš netgi nekalbu.

Būtent taip 1929 metais visa tai Kremliuje ir suvokta. Tiesa, Stalinas aštrių žodelių nevartojo. Stalinas pasistengė gana švelniu tonu paaiškinti, kad strategą Tuchačevskį posūkyje nubloškė ne ton pusėn.

Bet Tuchačevskis nenurimo.

1930 metų gruodžio 30 dieną jis parašė Stalinui dar vieną laišką. Ir jame pareiškė: aš neišpučiu mūsų tankų gamybos galimybių, bet jas sumažinu! Ne apie 100 tūkstančių tankų per metus reikia kalbėti. Mes sugebame daugiau!

Aukščiausios Tuchačevskio pareigos – Liaudies gynybos komisaro pavaduotojas ginkluotės reikalams. Visa jo veikla šiame poste buvo žalinga Sovietų Sąjungai. Asmeninis karinės minties giganto indėlis pastebimas visur.

Tuchačevskis buvo principingas ir minosvaidžių priešininkas, laikė juos „neišplėtota artilerija“. Tuchačevskio laikais minosvaidžių kūrimo darbai buvo visai nutraukti.

Taip pat aršiai gigantas kovojo ir prieš greitašaudes mažo kalibro zenitines patrankas. O kaip tik jų kariuomenei ir reikia.

Pistoletus kulkosvaidžius Tuchačevskis laikė „policininkų ginklu“, mūsų sąlygomis nereikalingu, nes gyvename ne Čikagoje. Ketvirtojo dešimtmečio viduryje sukurtas Degteriovo pistoletas kulkosvaidis PPD prieš karinės minties giganto valią vis dėlto buvo ginkluotėn įtrauktas, bet Tuchačevskis išgarsino save PPD užsakymo apimtimi. Jis nurodė armijai perduoti... 300 vienetų. Apskaičiuota, kad per karą

Raudonoji armija turės apie 300 divizijų, tad štai jis ir teks kiekvienam divizijos vadui savigynai.

Tuchačevskis neplanavo panaudoti pistoletų kulkosvaidžių koviniuose daliniuose. Pistoletas kulkosvaidis, Tuchačevskio supratimu, tai tik asmeninis divizijos vado ginklas. Kai priešas įsiverš į vadavietę, jis galės atsišaudyti ir nepakliūti nelaisvėn.

Logika žavingiausia... Betgi kodėl tuomet neapginklavus tokiu pačiu ginklu ir pulkų vadų? O ir divizijos štabo viršininkui būtų neprošal turėti pistoletą kulkosvaidį savigynai.

Kad suvaldytų tris šimtus divizijų, reikia šimto korpusų valdybų, trisdešimt armijų ir iki dešimties frontų valdybų. Kodėl pistoletai kulkosvaidžiai svarbūs tik divizijų vadų savigynai? Ar korpusų vadai atsikirs kardais?

Dar šiurpesnius padarinius sukėlė Žukovo mylimojo Tuchačevskio asmeninis indėlis į artilerijos reikalus.

Tuchačevskis nepermaldaujamai lenkė į tai, kad armija būtų visiškai perginkluota Kurčevskio beatošliaužiais pabūklais. Kurčevskis pasiūlė per šimtą įvairių beatošliaužių pabūklų variantų pėstininkams, kavalerijai, artilerijai, tankams, lėktuvams, motociklams, kariniams laivams. Nė vienas šių ginklų niekada neišlaikė ne tik karinių ir valstybinių, bet netgi gamyklos išbandymų. Lėšų buvo sukišta neregėtai daug, iššvaistyta brangaus laiko, Kurčevskio konkurentai padaryti nekenksmingi ir sutraiškyti.

Audringos Kurčevskio veiklos rezultatas – šnipštas.

Aviacijoje Tuchačevskis buvo šalininkas tų, kurie siūlė masiškai gaminti bambuko lazdų karkaso lėktuvus.

Iš jo keistenybių būtų galima tik pasijuokti, jeigu šios keistenybės nekenktų.

5

Teorinės Tuchačevskio pažiūros apie ginkluotės raidą iš esmės ne tik klaidingos, bet ir ydingos. „Esant kitoms vienodoms sąlygoms

ratinis vikšrinis tankas turi pranašumą, palyginti su vikšriniu. Lygiai taip pat, kaip ir amfibija turi pranašumą, palyginti su neplaukiojamuoju tanku", – rašė Tuchačevskis savo veikale „Naujieji karo klausimai". Tuchačevskis atkakliai tvirtino, kad bet kuriomis sąlygomis ratinis vikšrinis geriau nei grynai vikšrinis, nes kelyje važiuoja greitai kaip automobilis, o ten, kur kelių nėra, – kaip traktorius. Jis buvo universalių priemonių šalininkas: aviacijoje – naikintuvų bombonešių, artilerijoje – zenitinių prieštankinių patrankų ir t. t.

Teoriškai viskas lyg ir būtų teisinga: mums dabar reikia naikintuvų, prašom – visi mūsų lėktuvai gali kautis kaip naikintuvai. Po valandos mums reikia bombonešių, ir vėl jokių kliūčių – visi mūsų lėktuvai bombarduoja antžeminius taikinius. Išmėtę bombas bombonešiai vėl virsta naikintuvais ir savarankiškai atsimuša nuo puolančių priešų.

Yra zenitinių patrankų, yra ir lauko patrankų. Skrenda priešo lėktuvai, bet į juos šaudo tik zenitinės patrankos. Paprastos lauko patrankos tyli, nes negali aukštyn šaudyti. Arba štai reikės nuslopinti priešo baterijas. Lauko artilerija pluša, zenitinė tyli. O kodėl nepadarius universalios patrankos? Skrenda priešo lėktuvai, o į juos pyškina visa mūsų artilerija! Jeigu reikia į antžeminius taikinius smogti, vėl visa artilerija kala į antžeminius!

Iš pirmo žvilgsnio viskas nuostabu...

Bet jeigu konstruktoriui davė užduotį viename pavyzdyje suderinti įvairių tipų ginklo savybes, tai tuo pačiu jam iškeltas ir reikalavimas vytis du zuikius. O gal net tris.

Jeigu vienoje konstrukcijoje sujungsime lenktyninio automobilio ir savivartės ypatybes, tokia mašina pralaimės ir kaip lenktyninė per varžybas, ir kaip savivartė statybose.

Būtent todėl esant vienodoms sąlygoms negali naikintuvas bombonešis oro mūšyje būti geresnis nei paprastas naikintuvas. Tiesiog todėl, kad jis stambesnis, sudėtingesnis, sunkesnis. Vadinasi, jo judrumas, greitis, pakilimas negali būti toks pat didelis kaip naikintuvo, sukurto to paties konstruktoriaus iš tų pačių medžiagų, panaudojus tą pačią technologiją.

Toks pat naikintuvas bombonešis nebus geresnis ir už paprastą bombonešį tiesiog todėl, kad bus lengvesnis. Aviatoriai juokaudavo, kad naikintuvas bombonešis, – tai ir ne naikintuvas, ir ne bombonešis.

Zenitinė prieštankinė patranka gerokai sunkesnė, brangesnė, sudėtingiau ją gaminti, prižiūrėti ir taisyti negu paprastą prieštankinę. Zenitinė prieštankinė ne tokia judri mūšio lauke, ji aukštesnė, tad labiau pažeidžiama. Zenitinei prieštankinei patrankai prižiūrėti reikia daugiau kareivių, o gabenti – daug galingesnio vilkiko: ji ne tik sunkesnė, bet dar ir dviašė.

Iš paprastos zenitinės patrankos, jeigu bėda, galima atidengti ugnį ir į tankus. Tačiau šis malonumas brangus ir pavojingas. Paprastą prieštankinę to paties kalibro patranką lengviau perkelti į netikėtai išryškėjusį besiveržiančių tankų būrį, lengviau iškasti ir paslėpti jos priedangą, lengviau esant priešo ugniai pakeisti poziciją.

Bet svarbiausia, kad zenitinės prieštankinės patrankos nereikalingos.

Giliame užnugaryje kaunasi sunkieji priešo bombonešiai. Bet ten nėra priešo tankų. Kam reikia giliame užnugaryje zenitinės prieštankinės patrankos?

O mūšio lauke priešas naudoja smogiamuosius ir pikiruojančius bombonešius. Į juos iš didelių patrankų nešaudoma. Čia reikia kažko greitai šaudančio 20–40 mm kalibru. Bet tokių zenitinių patrankų kūrimą ir tobulinimą Tuchačevskis užgniaužė ir sutrypė.

6

Tuchačevskio požiūris į tankų konstrukciją toks pat klaidingas. Esant vienodoms sąlygoms, grynai vikšrinis tankas pigesnis, paprasčiau pagaminamas, ypač masiškai, jį paprasčiau naudoti ir taisyti, vadinasi, yra patikimesnis nei ratinis vikšrinis. Vikšrinis tankas gali išlaikyti sunkius šarvus ir galingą ginkluotę, o ratinis vikšrinis viso to padaryti nepajėgia. Ratinių vikšrinių tankų reikėjo ypatingomis

sąlygomis ir per ypatingą karą. Jie buvo geri, kol priešų armijos neturėjo užtektinai prieštankinių patrankų. Vos tik šios patrankos pasirodė ir išplito, tankus teko apšarvuoti sunkiais šarvais. Beje, tai ir privertė ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje atsisakyti ratinių vikšrinių tankų.

Ir plaukiojamasis tankas ne visur pranašesnis už paprastą. Jis taip pat turi trūkumų, kaip ir ratinis vikšrinis. Plaukiojamasis – brangesnis ir sudėtingesnis. Niekam niekada nepavyks plaukiojamajam tankui pritaisyti tokią pačią galingą patranką ir tokius pačius sunkius šarvus kaip paprastam tankui.

Niekas nesiginčija, kad plaukiojamasis tankas yra reikalingas. Bet tenka rinktis gebėjimą plaukioti ar galingus šarvus, gebėjimą plaukioti ar galingą ginkluotę. Plaukiojamajam tankui geriau lauke nesusidurti su paprastu vidutiniu priešo tanku. Gali blogai baigtis.

Žukovas pareiškė, kad karui pasirengti istorija mums skyrė mažai laiko. Su genijumi nesiginčysime. Tik atkreipsime dėmesį į tai, kaip tas laikas buvo išnaudotas. Po šiltu Tuchačevskio sparneliu klestėjo konstruktorių biurai, vadovaujami į Kurčevskį panašių nemokšų. Jie surydavo milžiniškas valstybės lėšas, užversdavo pramonę gausybe užsakymų gaminti nedidelių serijų įmantrius fantastinius ginkluotės pavyzdžius, o šie galiausiai pasirodydavo netinkami nei gaminti dideliais kiekais, nei kariuomenei ginkluoti.

Tuo pat metu įžymūs karinės technikos konstruktoriai Šavyrinas, Špaginas, Degteriovas, Grabinas, Petrovas ir daugybė kitų dėl beraščio pono Tuchačevskio įgeidžių negalėjo kurti tai, ko karui tikrai reikėjo. Juos įvarydavo į technologinius akligatvius, versdavo kurti universalius ginklo pavyzdžius, panašius į zenitines prieštankines patrankas.

Dėl viso to buvo kaltas iki šiol niekieno deramai nepaaiškintas Stalino švelnumas Tuchačevskio atžvilgiu. Stalinas tai atitraukdavo karinės minties gigantą nuo vadovavimo ginkluotės plėtrai, tai vėl jam patikėdavo šią svarbiausią sritį. Netgi „Krasnaja zvezda“ (2001 m. gegužės 29 d.) buvo priversta pripažinti: „Atsitiko taip todėl, kad kadaise ne iki galo buvo neutralizuotas karinis Chlestakovas-Tuchačevskis, liaudies komisaro pavaduotojas ir „raudonasis militaristas“

vienu metu. Be to, gynybos komisariate nebuvo išgyvendinta „gigantomanija“ (Stalino posakis apie Tuchačevskio pasiūlymus Generalinio štabo pranešime). Tai buvo viena iš lėšų švaistymo priežasčių, kai kuriami dažnai nereikalingi karinės-techninės egzotikos projektai, o ne rengiamasi gaminti kokybišką šiuolaikišką ginkluotę.“

7

Mūsų visuomenė pamažu atsigauna nuo susižavėjimo šūksnių apie drąsius karinės minties giganto sumanymus. „Kai kalbama apie liūdnai pagarsėjusį „SSRS nepasirengimą karui“, tai, jei būtų įgyvendintas Tuchačevskio sumanymas prigaminti 100 tūkstančių tankų ir išlaikyti Raudonojoje armijoje 250 sudarytų divizijų (kaip dabar sakoma – „nuolatinės parengties junginių“), liaudis išties būtų likusi be kelnių. 100 tūkstančių tankų, kaip ir 150 tūkstančių lėktuvų nebuvo pagaminta, o Tuchačevskio sumanymai buvo atmesti Stalinui reikalaujant.“ („Krasnaja zvezda“, 2001 m. gegužės 29 d.)

Dabar vėl atsiverskime „pačią teisingiausią knygą apie karą“.

„Gerokai prieš karą labai gabus konstruktorius B. I. Šavyrinas sukūrė 82 ir 120 milimetrų kalibro minosvaidžius. Tikrasis armijos aprūpinimas minosvaidžių ginkluote prasidėjo vėliau.“ (G. Žukovas „Prisiminimai ir apmąstymai“. Maskva: Olma-Press. T. 1. P. 141.)

Štai matote, turėjome mes ir talentingą minosvaidžių konstruktorių. Gerokai prieš karą jis sukūrė geriausius pasaulyje minosvaidžius. Bet kažkodėl armija minosvaidžių ginkluote neaprūpinta. O minosvaidžiai buvo tokie vykę, tokie paprasti, patogūs ir patikimi, kad netgi naujojo tūkstantmečio pradžioje jie vis dar naudojami ginkluotėje ir ištikimai tarnauja daugelyje pasaulio armijų, tarp jų ir Rusijos.

Tad Žukovas ir galėtų vardu pavadinti tą karinės minties gigantą, kuris daug anksčiau prieš karą užėmė gynybos liaudies komisaro pavaduotojo ginkluotės reikalams postą ir kuris laikė minosvaidžius „neišplėtota artilerija“, visaip stabdė jų kūrimo procesą ir armijos

aprūpinimą, teigdamas, kad jais neįmanoma šaudyti į lėktuvus ir kovoti su tankais.

O štai dar vienas perlas iš to paties puslapio toje pačioje „teisingiausioje knygoje“:

„Kai kurie kariniai veikėjai netgi ketino apriboti artileriją vien universaliomis ir pusiau universaliomis patrankomis. VKP(b) CK atkreipė dėmesį į šios minties klaidingumą.“

Mums vėlgi norėtųsi sužinoti pavardes tų karinių veikėjų, kurie laikėsi tokio kvailo įsitikinimo dėl ginkluotės plėtros.

★★★

Kai Žukovas prisimena tariamus Tuchačevskio nuopelnus, kaip antai garsiuosius „įspėjimus“, tai karinės minties gigantą pavadina pavarde.

Bet kai tik aptariama konkreti jo veikla, pavyzdžiui, siūlymas apriboti visą artileriją universaliomis ar pusiau universaliomis patrankomis, čia pat Žukovas svarbiausią ir vienintelio tokio požiūrio ideologo pavardę mirtinai užmiršta. Čia jis Tuchačevskį pridengia daugiskaitine kažkokių nežinomų puskvailių forma – „kai kurie kariniai veikėjai“.

Kai tik reikia įvardyti tą, kuris pristabdė audringą „žvaigždės“ veiklą, tą, kuris toliau savo nosies nematė, – bemat Žukovas pateikia aiškią užuominą į Staliną.

Bet vos tik prabylama apie konkretų sprendimą sustabdyti Tuchačevskio beprotybę – vėl Žukovo memuaruose pasirodo išmintingiausiasis VKP(b) CK, kuris „atkreipė dėmesį į šios minties klaidingumą“.

CK generalinis sekretorius Stalinas toliau savo nosies nematė. Užtat toliaregis Stalino vadovaujamas CK viską matė, viską žinojo ir rasdavo teisingus visų problemų sprendimus.

21 skyrius

TAI BENT MOSTAS!

KOP kūrimas vyko masiškumo linkme. 1935 metų viduryje mes turėjome pačias masiškiausias KOP pasaulyje. Šito atrodė per mažai. Tuchačevskis planavo 1937 metais turėti 40 tūkstančių lėktuvų ir 50 tūkstančių tankų. Pramonė dusdama gamino perkelinius ir medinius senų pavyzdžių lėktuvus. Visa tai vyko, užuot būtų atliekami tyrimai, kuriama nauja technika, plėtojama aviacijos pramonė ir senoji aviacijos technika būtų planingai keičiama nauja.

Dukart Sovietų Sąjungos didvyris,
aviacijos maršalas *A. Jefimovas.*
„Krasnaja zvezda", 2006 m. gegužės 6 d.

1

Kaipgi Tuchačevskis tikėjosi prigaminti neregėtą gausybę tankų?

Jo pasiūlymas sukrečia išties beprotiška drąsa: tankais reikia paversti visus mūsų traktorius ir automobilius! Tuchačevskis Stalinui pareiškė: „Iš kiekvieno traktoriaus ir automobilio galima padaryti vieną tanką." (SSRS centrinis valstybinis liaudies ūkio archyvas, fondas 7297, aprašas 41, saugojimo vienetas 9, l. 155.)

Tuchačevskis pabrėžė žodį *kiekvieno*. Jo nuomone, kiekvienas automobilis – tai galimas tankas. Nepamirštant ir autobusų. Ir lengvųjų mašinų. Kiekvienas traktorius – vėlgi galimas tankas. Traktoriai ir automobiliai, Tuchačevskio nuomone, – „žaliava tankams".

Į statistiką Tuchačevskis įtraukė *visus* Sovietų Sąjungos automobilius ir *visus* traktorius ir padarė išvadą: štai kiek jų turime!

1930 metų pabaigoje Sovietų Sąjungoje buvo 98 400 automobilių ir traktorių. Tuchačevskis džiūgauja: per penkmetį bus pagaminta dar daugiau traktorių ir automašinų, tad visus juos ir paversime tankais!

„Mano sudaryta lentelė apie mūsų turimą „žaliavą" tankams liudija, kad ištekliai jau nuo 1931 metų pabaigos buvo gana įspūdingi. Jeigu automobilius ir traktorius imtume perdaryti į tankus iš gaunamų per vienerius karo metus, o iš dalies pagal mobilizaciją iš esamų išteklių, tai tikriausiai be ypatingos šalies įtampos būtų galima turėti tankų ir autotraktorių:

a) 1932 metais – 40 000 pagal mobilizaciją ir 100 000 iš metinės gamybos ir

b) 1933 metais šie skaičiai galėtų išaugti apie pusantro karto." (Ten pat, fondas 7297, aprašas 41, saugojimo vienetas 9, l. 155.)

Tai bent mostas!

2

Bet netgi Tuchačevskiui buvo aišku, kad tokiems kiekiams „tankų" šarvinio plieno šalyje trūks, ir nebėra kur jo gauti. Todėl kaip šarvą jis siūlė panaudoti katilų geležį, o Taganrogo katilų gamyklai nuo šiol gaminti geležies lakštus.

Populiariausias to meto automobilis: AMO-F-5. Jis daugiausia paveždavo vieną toną. Ratų formulė 4x2. Be kelių judėti negalėjo. Jeigu katilų geležies lakštais pridengtume tik variklį, benzino bakus ir šio sunkvežimio vairuotojo kabiną, tai jau ir susidarys daugiau kaip tona papildomo svorio. Kėbulo uždengti „šarvais" nepavyktų. Jeigu sumontuotume geležinę dėžę kėbule, tuomet bus neapsaugoti variklis, benzino bakai ir vairuotojo kabina. Bet kuriuo atveju kardaninis velenas, pakaba ir siauručiai guminiai ratai likdavo atviri.

Tokio „tanko" ginkluotė – kulkosvaidis „Maksimas".

Mat nieko sunkesnio prie tokio „tanko" nepritvirtinsi. Beje, Tuchačevskis daugiau nieko ir nesiūlė tvirtinti. Užkelti kulkosvaidį ant

tokio „tanko“ galima buvo tik atvirai, nes šarvuotam bokšteliui dar reikėtų tvirto pagrindo, o jo nėra.

Populiariausias to meto traktorius buvo „Fordzonas“ (Amerika mums pardavė gamybos licenciją ir pastatė gamyklą. Suprantama, mes buržuazinį traktoriaus pavadinimą pakeitėm skambiu proletarišku). Traktoriaus galingumas – 15 arklio jėgų. Nuo tol, kai „Fordzonas“ pirmąkart išriedėjo per gamyklos vartus, iki pat XX amžiaus septintojo dešimtmečio pabaigos šio traktoriaus galingumas buvo laikomas pavyzdiniu. Taip ir buvo rašoma: „Per 1933–1937 m. žemės ūkiui buvo skirta per 500 tūkstančių traktorių skaičiuojant 15 AJ.“ („Sovietų Sąjungos Didžiojo Tėvynės karo istorija. 1941–1945“. Maskva: Marksizmo–leninizmo institutas prie SSKP CK. 1961. T. 1. P. 64.)

Šio sakinio prasmę reikėtų paaiškinti. Nuo 1936 metų, be „Fordzono“, Sovietų Sąjungoje buvo pradėta gaminti ir kiti galingesni traktoriai. Tad jeigu per gamyklos vartus išriedėdavo vienas 30 arklio jėgų galingumo traktorius, statistikos jis buvo skaičiuojamas kaip du. O 60 AJ traktorius – kaip keturi.

Bet tuo metu, kai Tuchačevskis kūrė savo projektus, 30 ir 60 AJ galingumo traktorių dar išvis nebuvo. Buvo paprastas „Fordzonas“, paskui galingesnis – 22 arklio jėgų. Štai šį Tuchačevskis ir siūlė paversti tanku. Tą traktorių sudarė nesudėtingas variklis, už jo ant geležinės sėdynės su skylutėmis sėsdavo traktorininkas. Šis technikos stebuklas priekyje turėjo du mažyčius geležinius ratukus su stipinais. Užpakalyje – du didelius ratus. Taip pat su stipinais. Katilų geležimi pridengti traktorininką, taip pat kai kuriuos gyvybiškai svarbius mazgus buvo įmanoma. Bet tik ne ratus. Be to, reikėjo nepamiršti variklio galingumo. Nors kiek padidinus krūvį, atsirūgtų greičiui, eigos ir pravažumo atsargai. Kulkosvaidį dar būtų galima kaip nors priderinti, bet ir jį reikėtų tvirtinti atvirai, nes šarvuoto bokštelio tiesiog nebėra kur prilipdyti.

3

Būtina atsižvelgti ir dar į vieną dalyką: jeigu visus Sovietų Sąjungos automobilius ir traktorius perdarytume į „tankus“, tai kas liktų pramonei, transportui ir žemės ūkiui? Kas atsitiktų su šalies ekonomika, jeigu atimtume netgi ne visus, o tik pusę traktorių ir automobilių?

Bet juk kare ir pačiai armijai reikia ne tik traktorių, o ir automobilių. Įsivaizduokime, kad armijos traktorius ir automobilius pagal Tuchačevskio projektą pavertėme tankais. Kuo tada milijonus tonų šaudmenų, degalų, atsarginių dalių, maisto, inžinerinio, medicininio ir kitokio turto iš tiekimo stočių atgabensime į frontų, armijų, korpusų, divizijų, brigadų ir pulkų sandėlius, į kovinę kariuomenės rikiuotę? Kuo vešime pačius karius? Kuo tempsime artileriją? Kaip gabensime štabus, ryšių padalinius, ligonines, remonto dirbtuves? Armijai ir taip stigo automobilių bei traktorių. Per karą jų niekad nebūna per daug. Nereikalingų automobilių kare išvis nebūna.

Jeigu net pusę šalies automobilių ir traktorių perdarysime į tankus, tai jie tiesiog negalės veikti. Priežastis paprasta. Paskui tankų koloną turi sekti prieštankinė artilerija, haubicos ir zenitinės patrankos, pėstininkai, nenusileidžiantys judrumu tankams, pionieriai, chemikai, ryšininkai, štabai, žvalgyba, topografai, remontininkai, medikai. Ir visa tai automobiliai, automobiliai, automobiliai. Be to, ir tankams, ir visiems, kurie juda su jais, reikia be pertrūkio tiekti šaudmenis, degalus ir tepalus, maistą ir daug visokiausių kitų dalykų. Paprasčiausi to meto apskaičiavimai liudijo, kad paskui kiekvieną tanką turi judėti 4–5, o gal ir daugiau automobilių su aprūpinimo padaliniais ir daliniais. Kitaip tariant, jeigu ir būtų priimtas aiškiai idiotiškas sprendimas paversti penkiolikos arklio jėgų traktorius tankais, tai ir tuomet tai neturi viršyti 15–20 procentų bendro armijos automobilių ir traktorių skaičiaus. Kitaip tankai liks be šaudmenų, be kuro, be pionierių, be ryšių, be valdymo, be artilerijos palaikymo, be zenitinės priedangos ir t. t.

Tuchačevskis aiškiai tokių dalykų neišmanė. O Žukovas išsižiojęs lyg lakštingalos klausėsi tokio „ryškiausios žvaigždės“ suokimo.

4

Antrojoje ketvirto dešimtmečio pusėje sovietinė pramonė ėmė gaminti tobulesnius sunkvežimius – GAZ-AA (1,5 tonos), ZIS-5 (3 tonos) ir vikšrinius Čeliabinsko gamyklos traktorius. Tačiau ir šie automobiliai ne visiškai tenkino armijos reikalavimus. Tai buvo paprasčiausi sunkvežimiai, o armijai reikėjo lengviau pritaikomų mašinų. Jeigu šiuos paprastus sunkvežimius apdėliotume katilų geležimi, tai jas būtų dar sunkiau pritaikyti.

Artėjant karui buvo pradėta gaminti triašius sunkvežimius GAZ-AAA ir ZIS-6. Bet ir jų priekinė ašis nebuvo varančioji. Šių automobilių taip pat netiko perdirbti į „tankus“. O ir armijai jie buvo žūtbūt reikalingi kaip automobiliai. Jų netgi taikos metu nuolat trūko.

Net mūsų pats galingiausias vikšrinis traktorius „Stalinecas“ netiko būti perdarytas į tanką, kaip ir visi kiti traktoriai bei automobiliai.

Tuchačevskio pasiūlymai – technologinis tamsumas. Mat automobilį ar traktorių paversti tanku neįmanoma. Kaip neįmanoma iš dviračio padaryti savivartės, iš motociklo – buldozerio, o iš arbatinuko – televizoriaus. Kita vertus, kam iš pradžių išrasti dviratį, o paskui iš jo ką nors perdaryti? Jeigu, Tuchačevskio ir Žukovo nuomone, šalis sugeba gyventi ir kariauti be traktorių ir automobilių, tai kam tada išvis buvo statomos automobilių ir traktorių gamyklos, kam buvo tobulinama jų gamyba? Ar ne paprasčiau vietoj automobilių ir traktorių iš karto daryti tankus?

Visi bandymai traktorius ir automobilius paversti tankais baigėsi nesėkme. Atliekant bandymus GAZ-AA, apkarstytas katilų geležimi ir taip paverstas „tanku“, nepajėgė pajudėti iš vietos. O „Fordzonas“ didelių užpakalinių ratų dantimis svaidydavo žemes ir užpakaliu įklimpdavo į žemę.

Žukovui gaila – be reikalo genijaus neklausė!

5

Dabar palyginkime „labiausiai pasenusį" sovietinį T-26 su Tuchačevskio svajomis apie „Fordzoną", paverstą „tanku".

Pačiame blogiausiame T-26 variklis – 90 AJ. O karinės minties giganto svaičiojimuose – 15 arba 22.

T-26 – vikšrinis, juo buvo galima važinėti po bet kokią vietovę. „Fordzonas" – su geležiniais ratais, juo irgi buvo galima visur važinėti, bet tik tada, kol tarnavo kaip traktorius, skirtas arti. Vos tik jį paversdavo „tanku", niekur nebepajėgė veikti.

Virš daugumos T-26 – 45 mm patranka, ji 1941 metais sugebėdavo pramušti bet kurio vokiečių tanko šonus. Be to – 2–3 kulkosvaidžiai DT. Ekipažas, ginkluotė, šaudmenys, variklis, kuras ir visa kita paslėpti už tikrų šarvų. O ant „Fordzono" geriausiu atveju buvo įmanoma pritaisyti vieną kulkosvaidį „Maksimą". Abejotina, ar šis kulkosvaidis galėtų šaudyti į visas puses. Be to, nei šaulio, nei kulkosvaidžio nebeįmanoma pridengti netgi katilų geležimi...

Net patys pirmieji T-26, ginkluoti dviem kulkosvaidžiais, visais dydžiais pranoko „Fordzoną", mat turėjo du kulkosvaidžius, už šarvų buvo du šauliai, be to, galėjo nukreipti ugnį bet kuria kryptimi, buvo pasirengę apšaudyti visą erdvę aplink.

Ir štai Žukovas savo prisiminimuose nė karto net neprisiminė T-26 pavadinimo. Šį kaip ir daugelį kitų tankų su gerokai geresnėmis ypatybėmis Žukovas išvadino „lengvaisiais ir pasenusiais" ir išbraukė iš statistikos kaip nevertus net paminėti. Beje, kai kurie T-26 per gamyklos vartus išriedėjo 1940-aisiais ir netgi – pirmoje 1941 metų pusėje. O štai jeigu pagal karinės minties giganto sumanymą 1929 ar 1930 metais pagaminti automobiliai AMO-F-15, apkabinėti geležies lakštais, dar būtų pastovėję atvirose aikštelėse po lietum ir sniegu iki pat 1941 metų, tada Žukovas būtų patenkintas, tada jo vadovaujama Raudonoji armija sugebėtų duoti deramą atkirtį!

1939 metų rugpjūtį Mongolijoje 1-oji armijų grupė, vadovaujama Žukovo, sutriuškino 6-ąją japonų armiją. Žukovas turėjo tankus BT-5 su 400 AJ galingumo varikliu ir BT-7 – su 500 AJ. Niekur

kitur pasaulyje tuo metu nieko panašaus dar nebuvo. Su šia galybe Žukovas nuolat aplenkdavo priešo veiksmus. Japonų kariuomenė nespėdavo atsakyti į sovietinių tankų brigadų veržlius šuolius ir žaibiškus smūgius. Šie tankai buvo ginkluoti 45 mm patrankomis, prilygstančių joms tuo metu nebuvo nei Japonijoje, nei JAV, nei Didžiojoje Britanijoje, nei Vokietijoje. Kai kurie prancūziški tankai tuomet turėjo 47 mm patrankas. Sviedinio svoris kaip reikiant – 1,65 kg, o 45 mm patrankos – 1,4 kg. Tačiau prancūzų 47 mm patrankos vamzdžio ilgis siekė 34 kalibro, o sovietinio „labiausiai pasenusio" T-26 45 mm patranka turėjo šiek tiek mažesnį kalibrą, užtat vamzdžio ilgis buvo 46 kalibro. Todėl savo galingumu pranoko ir prancūzišką 47 mm patranką.

Norėčiau pasigrožėti Žukovo pergale, jeigu vietoj BT-5 ir BT-7 jam būtų tekę kariauti su Tuchačevskio „tankais" ir su Kurčevskio pabūklais.

1941 metų birželį Raudonoji armija turėjo 7549 greitaeigius tankus nuo BT-2 iki BT-7M. Visus šiuos tankus Žukovas irgi išvadino „lengvaisiais ir pasenusiais". Įdomu, o jeigu jam būtų tekę nepajėgiantys nė iš vietos pajudėti pusantrinės („polūtarkos") ir „Fordzonai", kaip tuomet juos vadintų? Nejaugi – sunkiaisiais ir naujausiais?

6

XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje kuriant sovietinius tankus griežtai išsiskyrė dvi priešingos kryptys. Jas simbolizavo:

a) Tuchačevskis su „tanko", perdaryto iš pusantrinės, idėja;

b) Pavlovas, siūlantis idėją staigiu šuoliu nuo T-26 ir BT tankų su sunkiais šarvais, dyzeliniais varikliais, su galinga ginkluote ir plačiais vikšrais link.

T-34 buvo „Pavlovo svajonė, įkūnyta šarvuose", o „Fordzonas" su „Maksimu" – tai Tuchačevskio svajonė, kurios dėl ryžtingo Stalino įsikišimo nepavyko įkūnyti katilų geležimi.

Ir štai Žukovas savo memuaruose, interviu ir viešuose pokalbiuose nuolat atkakliai su purvu maišė Dmitrijų Grigorjevičių Pavlovą

ir šlovino „žvaigždę“ .Žukovas įrodinėjo, kad tankų plėtra, kurios reikalavo Tuchačevskis, buvo vienintelis teisingas kelias: ak, jeigu Raudonoji armija būtų buvusi apginkluota „Fordzonais“, tai jau tada būčiau davęs pipirų Hitleriui ir jo generolams! Bet aš norėčiau pasižiūrėti į Tuchačevskio „tankus“ neišbrendamuose 1941 metų rudens purvuose, pamaskvės laukų pusnyse, per kontrpuolimą prie Stalingrado, per Kursko kautynes, per Baltarusijos puolamąją operaciją...

Tik štai Žukovas šlovina Tuchačevskio „protinį įžvalgumą“. Ir Žukovas buvo siaubingai nuliūdęs, kad Stalinas „toliau savo nosies nematė“ ir uždraudė Tuchačevskiui įgyvendinti išties idiotiškus sumanymus.

Drauge tasai pats Žukovas kaltino Sovietų Sąjungos vadovybę, t. y. Staliną, kad T-34 ir KV tankų gamyba buvo išplėtota perdėm vėlai ir nepakankamais mastais. Visas savo gėdingas nesėkmes ir pralaimėjimus Žukovas paaiškindavo tuo, kad šių pačių geriausių pasaulyje tankų jam duodavę per mažai.

Visą karą nuo Dubno, Rovno, Jelnios iki Poznanės ir Berlyno Žukovas kariavo tais tankais, kurie buvo sukurti Dmitrijaus Pavlovo dėka. Ką gi būtų veikęs „pergalės maršalas“, jeigu būtų neturėjęs nė vieno KV ir T-34?

★ ★ ★

Žukovas nevienišas.

Sovietų Sąjungos maršalas Jazovas jauniesiems karininkams pataria: skaitykite Žukovą! Ir šarvuočių bei tankų kariuomenės maršalas Losikas, per visą karą kariavęs su T-34, siūlo jaunajai kartai „pačią teisingausią knygą apie karą“: tikėkite Žukovu!

Šarvuočių ir tankų kariuomenės maršalas Losikas pritaria Žukovui: tankų kariuomenę derėjo plėtoti vadovaujantis ne Pavlovo idėjomis, o genialiais Tuchačevskio receptais. Štai tuomet tankų brigados vadui papulkininkiui būtų davę šimtinę „Fordzonų“ su pusantrinėmis, ir jisai, susitikęs kokią nors garsią vokiečių „Kaukolės“ ar „Vickingo“ diviziją, būtų parodęs, kaip XX amžiuje reikia kariauti!

22 skyrius

KODĖL STALINAS IŠLEIDO TROCKĮ Į LAISVĘ?

Plieno durtuvais ir Vorošilovo salvėm,
ant galingų Sovietų sparnų mes nešime
kapitalistinių šalių darbininkų klasės
išvadavimą ir iškelsime komunizmo vėliavą
likusioje penkių šeštųjų Žemės rutulio
dalyje.

Levas Mechlisas,
Pirmojo rango armijos komisaras,
DVRA Politinės valdybos viršininkas,
1939 m. balandžio 4 d.

1

1940 metų rugpjūčio 21 dieną Meksikoje buvo žvėriškai nužudytas Levas Trockis.

Sovietinės slaptosios policijos agentas ispanų komunistas Ramonas Merkaderis del Rijo (jis taip pat Žakas Mornaras Vandendrainas, jis ir Žanas Mortanas, ir Ramonas Ivanovičius Lopesas) gebėjo suvaidinti aktyvų idėjinį trockistą ir pateko į artimiausią Trockio aplinką. Merkaderis rašė straipsnius, kurie Trockiui labai patiko. Merkaderis buvo savas Trockio namuose. Žudynių dieną jie kabinete buvo dviese. Trockis, sėdėdamas prie stalo, palinko prie straipsnio. Merkaderis iš po lietpalčio išsitraukė alpinisto ledo kirtiklį, užsimojo ir siaubingu smūgiu prakirto Trockiui kaukolę.

Merkaderį suėmė nusikaltimo vietoje. Jis atsisakė duoti parodymus. Meksikos teismo nuteistas kalėti 20 metų. 1960 m. gegužės 6 d. dėl pavyzdingo elgesio anksčiau nustatyto laiko paleistas iš kalėjimo, neiškalėjęs iki viso termino trijų mėnesių. Merkaderis buvo

ir šlovino „žvaigždę“ .Žukovas įrodinėjo, kad tankų plėtra, kurios reikalavo Tuchačevskis, buvo vienintelis teisingas kelias: ak, jeigu Raudonoji armija būtų buvusi apginkluota „Fordzonais“, tai jau tada būčiau davęs pipirų Hitleriui ir jo generolams! Bet aš norėčiau pasižiūrėti į Tuchačevskio „tankus“ neišbrendamuose 1941 metų rudens purvuose, pamaskvės laukų pusnyse, per kontrpuolimą prie Stalingrado, per Kursko kautynes, per Baltarusijos puolamąją operaciją...

Tik štai Žukovas šlovina Tuchačevskio „protinį įžvalgumą“. Ir Žukovas buvo siaubingai nuliūdęs, kad Stalinas „toliau savo nosies nematė“ ir uždraudė Tuchačevskiui įgyvendinti išties idiotiškus sumanymus.

Drauge tasai pats Žukovas kaltino Sovietų Sąjungos vadovybę, t. y. Staliną, kad T-34 ir KV tankų gamyba buvo išplėtota perdėm vėlai ir nepakankamais mastais. Visas savo gėdingas nesėkmes ir pralaimėjimus Žukovas paaiškindavo tuo, kad šių pačių geriausių pasaulyje tankų jam duodavę per mažai.

Visą karą nuo Dubno, Rovno, Jelnios iki Poznanės ir Berlyno Žukovas kariavo tais tankais, kurie buvo sukurti Dmitrijaus Pavlovo dėka. Ką gi būtų veikęs „pergalės maršalas“, jeigu būtų neturėjęs nė vieno KV ir T-34?

★★★

Žukovas nevienišas.

Sovietų Sąjungos maršalas Jazovas jauniesiems karininkams pataria: skaitykite Žukovą! Ir šarvuočių bei tankų kariuomenės maršalas Losikas, per visą karą kariavęs su T-34, siūlo jaunajai kartai „pačią teisingausią knygą apie karą“: tikėkite Žukovu!

Šarvuočių ir tankų kariuomenės maršalas Losikas pritaria Žukovui: tankų kariuomenę derėjo plėtoti vadovaujantis ne Pavlovo idėjomis, o genialiais Tuchačevskio receptais. Štai tuomet tankų brigados vadui papulkininkiui būtų davę šimtinę „Fordzonų“ su pusantrinėmis, ir jisai, susitikęs kokią nors garsią vokiečių „Kaukolės“ ar „Vickingo“ diviziją, būtų parodęs, kaip XX amžiuje reikia kariauti!

22 skyrius

KODĖL STALINAS IŠLEIDO TROCKĮ Į LAISVĘ?

Plieno durtuvais ir Vorošilovo salvėm,
ant galingų Sovietų sparnų mes nešime
kapitalistinių šalių darbininkų klasės
išvadavimą ir iškelsime komunizmo vėliavą
likusioje penkių šeštųjų Žemės rutulio
dalyje.

Levas Mechlisas,
Pirmojo rango armijos komisaras,
DVRA Politinės valdybos viršininkas,
1939 m. balandžio 4 d.

1

1940 metų rugpjūčio 21 dieną Meksikoje buvo žvėriškai nužudytas Levas Trockis.

Sovietinės slaptosios policijos agentas ispanų komunistas Ramonas Merkaderis del Rijo (jis taip pat Žakas Mornaras Vandendrainas, jis ir Žanas Mortanas, ir Ramonas Ivanovičius Lopesas) gebėjo suvaidinti aktyvų idėjinį trockistą ir pateko į artimiausią Trockio aplinką. Merkaderis rašė straipsnius, kurie Trockiui labai patiko. Merkaderis buvo savas Trockio namuose. Žudynių dieną jie kabinete buvo dviese. Trockis, sėdėdamas prie stalo, palinko prie straipsnio. Merkaderis iš po lietpalčio išsitraukė alpinisto ledo kirtiklį, užsimojo ir siaubingu smūgiu prakirto Trockiui kaukolę.

Merkaderį suėmė nusikaltimo vietoje. Jis atsisakė duoti parodymus. Meksikos teismo nuteistas kalėti 20 metų. 1960 m. gegužės 6 d. dėl pavyzdingo elgesio anksčiau nustatyto laiko paleistas iš kalėjimo, neiškalėjęs iki viso termino trijų mėnesių. Merkaderis buvo

pergabentas į SSRS ir paskirtas Marksizmo-leninizmo instituto prie SSKP CK moksliniu bendradarbiu. Šis paskyrimas ypač aiškiai apibūdina ne tik patį Sovietų Sąjungos komunistų partijos Centro Komitetą, bet ir marksizmą-leninizmą. Mat, kad toliau būtų plėtojamas nemirtingasis Lenino mokymas, stiprinami neatsiejami teorijos ir praktikos ryšiai, į ideologinės kovos frontą kaip tik ir reikia siųsti idėjinius kovotojus su tokiais polinkiais. Ir su tokia patirtimi.

Tuo metu buvo juokaujama, kad kai Merkaderis tapo tokios gerbiamos mokslo šventovės moksliniu darbuotoju, gavo užduotį parašyti daugiatomę disertaciją tema „Pakaitinis ledkirčio panaudojimo būdas".

Komunistų valdžia galėjo ir nepareikšti ypatingos padėkos už Merkaderio „žygdarbį". Juk kiek gali būti verta atlikta paslauga? Juoba prieš 20 metų. Betgi ne! Vos tik į Maskvą atvykusiam Merkaderiui buvo suteiktas Sovietų Sąjungos didvyrio vardas, įteiktas Aukso žvaigždės medalis ir aukščiausias valstybinis apdovanojimas – Lenino ordinas.

Derėtų atkreipti dėmesį į vieną dalyką. Merkaderis įvykdė žvėrišką žmogžudystę Stalino laikais ir Stalino užsakymu. Po Stalino mirties naujasis Sovietų Sąjungos valdovas Nikita Chruščiovas jau viešai atskleidė Stalino kaip didžiausio nusikaltėlio vardą. Betgi tas pats Chruščiovas per patį antistalininės kampanijos įkarštį Stalino agentui ir samdomam žudikui įteikė pačius aukščiausius Sovietų Sąjungos pagarbos ženklus. Šis pavyzdys liudija, kad ir patsai Nikita Chruščiovas, tasai didžiausias kovotojas už taiką, pažangą ir demokratiją, ne tik nevengdavo užsakomųjų žudynių, bet ir apdovanodavo už jas, vadovaudamasis pačia aukščiausia atsiskaitymo norma.

2

Trockio nužudymas paskatino gausybę aiškinimų. Buvo sakoma, kad šis nusikaltimas neturėjo prasmės, juk Trockio pasekėjų jau buvo labai nedaug, jis gyveno tolimoje Meksikoje ir jokios grėsmės nebekėlė. Buvo sakoma, kad nužudymas – asmeninis Stalino kerštas, stalininės paranojos apraiška.

Bet liko šiokių tokių neaiškumų. Kodėl išvis Trockis atsidūrė Meksikoje?

Savo karjeros viršūnę Trockis pasiekė 1917 metų spalį. Būtent jam vadovaujant ir įvykdytas valstybinis perversmas, užgrobta valdžia Petrograde. Trockis buvo tikras Raudonosios armijos kūrėjas ir nepakeičiamas jos vadas per visą Pilietinį karą. Tačiau jau vykstant Pilietiniam karui jis buvo ne pats svarbiausias. Aukščiausią valdžią jis dalijosi su Leninu. Pamažu Trockis buvo nustumtas į antraeilius ir trečiaeilius vaidmenis. Slydimas nuo valdžios viršūnės spartėjo, kol virto nuopuoliu. 1923 metais Trockis jau vadovavo kairiajai opozicijai Komunistų partijoje, t. y. priklausė mažumai. Iki 1927 metų Trockis prarado viską, netgi nebebuvo eilinis partijos narys. Jį išgujo iš visų postų, atėmė visus įgaliojimus ir pareigybes. 1927 metų lapkričio 7-ąją Trockis bandė pasakyti kalbą į Raudonąją aikštę žygiuojančioms demonstrantų kolonoms, bet jo link ėmė skrieti tušti buteliai ir akmenys. Grindinio akmenys, kaip žinia, proletariato ginklas. Ir butelis – taip pat. Nužudyti Trockį nebuvo jokių sunkumų. Mėgėjų būtų atsiradus daugybė. Tad kodėl gi tuomet Stalinas nenužudė Trockio?

1928 metų pradžioje Stalinas Trockį išsiuntė į tremtį, į Kazachstaną. Po metų Stalinas Trockį siunčia į Turkiją. Ir vėl kyla klausimas kodėl? Kazachstane Trockis buvo visiškai atskirtas ir prižiūrimas slaptosios Stalino policijos. Sovietų Sąjungos sienos tvirtai užvertos, tad pasprukti iš šalies buvo ypač nelengva. O Trockiui būtų buvę visiškai neįmanoma – jis jautėsi nuolat stebimas. Tad pasprukti nuo Stalino negalėjo. Jis net tokio noro nerodė. Kaip politinis priešininkas Trockis buvo padarytas nekenksmingas. Jis neturėjo valdžios ir įtakos svertų, neturėjo ryšio priemonių. Visko, ką jis rašė, niekas nespausdino. Trockio laiškai buvo tikrinami, sulaikomi keletui mėnesių, o paprastai išvis prapuldavo. Trockio šalininkai buvo žiauriai persekiojami. Žvėriški trockininkų sumušimai pavartėse ir laiptinėse – tai tik pačios pirmos, nedrąsios Stalino nepalankumo apraiškos. Toliau – tremtys, kalėjimai, kankinimai, vieši procesai ir sušaudymai. Nuo Trockio nusigręžė milijonai. Ištikimybę Trockiui

išsaugojo mažuma. Taip jau žmonės sukurti: jie lenda draugauti su tuo, kuris turtingas, stiprus ir galingas.

Bet jeigu kas nors nusirita nuo valdžios viršūnių į patį dugną, tai dėl nesuprantamų priežasčių staiga draugų ir šalininkų gretos išretėja. Atvirkščiai, atsiranda daugybė trokštančiųjų vakarykštį dievaitį net ir paspirti.

Stalinas sunaikino milijonus žmonių, kuriuos laikė savo priešais ar galimais priešais. Stalinas savo priešininkus išsiųsdavo į Sibirą, į Tolimuosius Rytus, į Kazachstaną, į Sachaliną ar Kolymą arba tiesiog į šaudymo rūsius, ir tik vieną savo priešą – patį svarbiausią priešą – Stalinas kažkodėl iš tolimojo Kazachstano kaipmat išsiuntė į rojų primenančias Marmuro jūros salas.

3

Jeigu Trockis būtų buvęs pavojingas, tai Stalinas galėjo jį atriboti taip, kaip atskyrė Leniną paskutiniais gyvenimo metais. Paskutinį savo gyvenimo laikotarpį Leninas juk praleido izoliuotas, ir tuo pasirūpino Stalinas. 1922 metų gruodžio 18 dieną buvo priimtas Komunistų partijos Centro Komiteto nutarimas, kuriame sakoma: „Draugui Stalinui suteikti asmeninę atsakomybę už Vladimiro Iljičiaus izoliavimą, tiek asmeninių santykių su darbuotojais, tiek ir susirašinėjimo požiūriu.“ (J. Felštinskis „Įteisinti vadai“. Maskva: Terra. 1999. P. 290.)

Lenino apsauga, maitinimasis, „gydymas“ – viskas buvo Stalino visiškai prižiūrima. Leninui buvo galima skaityti tik tai, ką leisdavo Stalinas. Leninas žinojo apie padėtį šalyje dažniausiai iš to, ką skelbdavo „Pravdos“ laikraštis. O kad per daug nesijaudintų, jam buvo leidžiamas specialus numeris. Vienas egzempliorius. Visa, ką rašė Leninas, buvo perduodama Stalinui. Beje, rūpindamiesi sveikata, Stalino gydytojai neleisdavo Leninui per daug ir rašyti.

Trockis galėjo mirti ant operacinio stalo, kaip 1925 metais žuvo Frunzė, pakeitęs Trockį Raudonosios armijos vadovo poste. Stalinas

tuo metu turėjo tris sekretorius: Bažanovą – „šviesiems reikalams", Mechlisą – „apytamsiems" ir Kanerį – „tamsiems reikaliukams". Bažanovas prisimena, kad Michailą Frunzę ant operacinio stalo paguldę beveik jėga – taip labai Stalinas rūpinęsis savo kovos draugo sveikata. Jisai, atrodo, tai nujautęs. Operacijos parengimu kažkodėl rūpinosi Stalino sekretorius „tamsiems reikalams" Grigorijus Kaneris. Kai sekretorius „šviesiems reikalams" Bažanovas apie tai sužinojo, jam pasidarė viskas aišku (Morisas Bažanovas „Buvusio Stalino sekretoriaus prisiminimai". P. 141). Jei Trockis būtų kėlęs pavojų Stalinui, tai būtų buvę galima pasirūpinti ir jo sveikata, taip pat paguldyti ant operacinio stalo, netgi jėga.

Trockis galėjo sėkmingai nuskęsti ir ežere, kaip 1925 metais nuskendo Efraimas Sklianskis, Trockio pavaduotojas, kai šis vadovavo Raudonajai armijai Pilietiniame kare. Bažanovas pasakojo apie tai, kaip gavo žinią apie mįslingą Sklianskio mirtį: „Mes su Mechlisu nedelsiant nuvykome pas Kanerį ir sutartinai pareiškėme: „Griša, tai tu nuskandinai Sklianskį"... Aš ir Mechlisas buvome tvirtai įsitikinę, kad Sklanskis paskandintas Stalino įsakymu ir kad „nelaimingas atsitikimas" organizuotas Kanerio bei Jagodos." (Ten pat. P. 91.) Beje, Kanerį sušaudė 1937 metais, Jagodą – 1938-aisiais.

Trečiojo dešimtmečio viduryje Stalinas jau buvo ištobulinęs politinių žmogžudysčių sistemą. Tamsiame skersgatvyje arba netgi šviesiausiame Smolnio koridoriuje Trockį galėjo susitikti idėjinis kovotojas su ledkirčiu arba psichiškai nesveikas tipas su pistoletu. Tik kažkodėl tokių tipų Trockio kelyje tais metais nepasirodė.

Būdamas Kazachstane Trockis negalėjo paskelbti nė eilutės. Prieš išleisdamas į laisvę Stalinas suteikė Trockiui sąlygas kalbėti ir rašyti ką tik nori, t. y. pačius šlykščiausius dalykus apie Staliną.

Kam Stalinui viso to reikėjo? Ir kodėl, išleidęs Trockį į laisvę, Stalinas taip ilgai delsė iki nužudymo? Ketvirtajame dešimtmetyje visus savo priešus šalies viduje Stalinas apkaltindavo trockizmu. Toks kaltinimas reiškė mirtį – lėtą lageriuose arba staigią kameroje. Trockininkus ir tuos, kuriuos prie jų priskirdavo, šaudė tūkstančiais ir dešimtimis tūkstančių, grūdo į lagerius šimtais tūkstančių ir netgi

milijonais. Tik paties Trockio Stalinas nelietė. Maža to, Trockis šauniai gyveno pasakiško grožio kurortinio klimato salose, paskui – Prancūzijos pietuose, Norvegijoje, Meksikoje.

Galop staiga kažkas atsitiko, ir prasidėjo tikra Trockio medžioklė. Pasikėsinimą sekė pasikėsinimas, kol visa tai baigė pergalingas ledkirčio smūgis.

Jeigu tai Stalino silpnaprotystė, tai kodėl ji taip ilgai veikė trockininkų atžvilgiu, dažnai – tariamų, bet tam tikrą laiką aplenkdama patį Trockį? Kas atsitiko vėliau? Staiga paūmėjusi Stalino silpnaprotystė?

Po Stalino mirties naujasis šeimininkas Nikita Chruščiovas paaiškino, kad turime pačią geriausią pasaulyje visuomeninę ir ekonominę santvarką, o kai kurių trūkumų ir nukrypimų pasitaiko tik dėl prasto Stalino charakterio. Chruščiovo padlaižiai šią idėją pasigavo, išplėtojo, prabilo ir apie tai, kad Stalinas buvo silpnaprotis. Chruščiovo laikais stalininių budelių buvo nesigailima. Kai kuriuos sušaudė, kitus pasodino, dar kitus išvijo iš darbo. Tiesa, daugelis išsisuko patyrę vien lengvą išgąstį, bet ordinais jų daugiau nebeapdovanodavo. Ir staiga Maskvoje apsireiškia Merkaderis, Trockio žudikas, nusikalstamo Stalino sumanymo vykdytojas, ir iš paties Chruščiovo rankų gauna aukščiausius Sovietų Sąjungos apdovanojimus.

Jeigu Trockio nužudymą laikytume Stalino silpnaprotystės apraiškomis, tektų pripažinti, kad ir Chruščiovas buvo silpnaprotis, be to, ši liga pasireiškė tik vieną kartą ir tik prieš 20 metų užmušto Trockio atžvilgiu.

Antraip turėtume pripažinti, kad Trockis Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ir pačioje jo pradžioje jau kėlė tikrą pavojų ne tik Stalinui, bet ir visai sovietinei vadovybei.

4

Trockis buvo beatodairiškas Pasaulinės revoliucijos šalininkas. Nušalintas nuo valdžios Trockis aršiai kritikavo Staliną. Trockis

visam pasauliui skelbė, kad Stalinas išdavęs ir komunizmą, ir Pasaulinę revoliuciją. Trockis nesuprato, kad jo kritika Stalinui reikalinga ir labai naudinga. Savo demaskavimais Trockis nuslopino Vakarų budrumą. Stalinas, padedamas Vakarų šalių, Sovietų Sąjungoje kūrė pačią galingiausią pasaulyje karinę pramonę, rengė savo armiją ir šalį vakarietiškai civilizacijai sutriuškinti. O Trockis skelbė, kad Stalino baimintis nėra jokio reikalo, kad Stalinas – pilka vidutinybė, kad Stalinas nieko nesugebąs, kad jo režimas savaime sugrius. „Asmeninė Stalino diktatūra aiškiai artėja prie saulėlydžio", – pareiškė Trockis 1931 metų lapkričio mėnesį. („Opozicijos (bolševikų-leniniečių) biuletenis", Nr. 25–26. P. 11.)

Vakarų politikai prisiminė Trockio vaidmenį per revoliuciją ir Pilietinį karą. Visi žinojo, kad būtent jis kūrė Raudonąją armiją. Į jo nuomonę įsiklausydavo. Trockis – Pasaulinės revoliucijos detonatorius, tik jau negalintis pakenkti. O Stalinas (jeigu tikėsime Trockiu) detonatoriumi būti nebegali.

Stalinas Trockį ne tiesiog išleido iš Sovietų Sąjungos, bet ir užtikrino jam visame pasaulyje reklamą. Per kiekvieną politinį procesą Maskvoje buvo prisimenamas ir Trockis. Savo priešus Stalinas galėjo vadinti bet kokiais vardais, bet atkakliai vadindavo trockininkais, tuo pačiu Trockiui suteikdamas papildomą politinį svorį.

Jei Trockis būtų teigęs priešingus dalykus, jei būtų kalbėjęs, kad Stalinas rengiasi agresyviam karui, jei Trockis būtų Vakarus įspėjęs apie stalininės klastos pavojus, tai išvykti iš Sovietų Sąjungos jam niekas nebūtų leidęs, ir skambų smūgį ledkirčiu į pakaušį jis būtų gavęs dar 1927 metais.

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse ir pačioje jo pradžioje Trockis staiga liovėsi rašęs, kad Stalinas išdavęs Pasaulinę revoliuciją. Todėl Trockis tapo nebenaudingas. Dabar jį buvo galima ir pašalinti.

Negana to, Trockis jau darėsi pavojingas. Trockis perprato Stalino žaidimą ir ėmė atskleisti priešiškus planus. Jis rašė apie tai, kad Hitleris atėjo į valdžią Stalino padedamas. „Be Stalino nebūtų Hitlerio", – tai Trockio žodžiai. Štai kai kurios Trockio pranašystės: „Hitleris rengiasi karui... Smūgis prieš Vakarus daugiau ar mažiau

artimoje ateityje galėtų įvykti tik esant karinei sąjungai tarp fašistinės Vokietijos ir Stalino." („Opozicijos (bolševikų–leniniečių) biuletenis", Nr. 35. P. 15.)

1939 metų rugsėjo 4 d. Trockis priminė pasauliui, kad „Kremlius nafta maitino italų žygį į Abisiniją", o dabar nafta maitina Hitlerio karą prieš Europą. Trockis užduoda teisėtą klausimą, kodėl pasirašius Vokietijos ir Sovietų Sąjungos taikos sutartį prasidėjo karas. „Neaišku, kodėl Hitleris pradėjo puolimą prieš Lenkiją nedelsiant po Ribentropo ir Molotovo apsikabinimų?.. Stalinas gerai žinojo, ką daro. Puolimui prieš Lenkiją ir karui su Anglija bei Prancūzija Hitleriui buvo būtinas geranoriškas SSRS „neutralitetas" plius sovietų žaliavos. Politinė ir prekybinė sutartis Hitleriui garantuoja ir viena, ir kita." („Opozicijos (bolševikų-leniniečių) biuletenis", Nr. 79–80, 1939 m. rugsėjis.)

Trockis įspėjo Didžiąją Britaniją ir Prancūziją, kad blogio šaknis – ne tiek Hitleris, kiek Stalinas. Be Stalino „neutraliteto" Hitlerio atžvilgiu, be sovietų naftos, mangano, chromo, vario, alavo, nikelio, vanadžio, molibdeno, volframo, platinos, geležies rūdos, medvilnės, grūdų Hitleris būtų nedrįsęs pradėti karo Europoje.

Tačiau Trockis įspėjo ir Hitlerį. Dar 1939 metų birželį, kai mažai kas pasaulyje galėjo įsivaizduoti, jog po poros mėnesių prasidės Antrasis pasaulinis karas, Trockis, rodydamas prabloškiantį įžvalgumą, rašė apie tai, kad Hitleris smogs į Vakarus, o Stalinas norės tuo pasinaudoti.

★★★

Kol Stalinas pats visiškai atvirai skelbė savo planus, niekas tam neteikė nė menkiausio dėmesio. Niekas tokių kalbų rimtai nevertindavo. Tik staiga Trockis suprato – Stalinas nejuokauja! Šis Trockio nušvitimas labai nepatiko Stalinui, tad jis ir žengė ryžtingą žingsnį, kad Trockis užsičiauptų.

23 skyrius

KAM MOLOTOVUI DARDANELAI?

Stalinas, kaip stambiausias mūsų amžiaus politikas, ėmėsi istorinio masto karinio politinio žaidimo. Jis žinojo, kad socialistinio pasaulio (SSRS) ir kapitalizmo (Hitlerio Vokietijos) susidūrimas neišvengiamas. Į tokį susidūrimą buvo atsižvelgta jo planuose, ir tai turėjo tapti posūkiu žmonijos istorijoje, galutinai išspręsti klausimą „kas ką" visame pasaulyje. Stalinas neabejojo, kad jeigu momentas bus tinkamai pasirinktas, tai klausimas socializmo naudai bus išspręstas iškart ir visiems laikams.

V. M. Molotovas
„Pravda", 1993 m. birželio 22 d.

1

O tuo pat metu Trockio pranašystės ėmė pildytis.

1940 metų gegužę Hitleris su pagrindinėmis pajėgomis smogė į Vakarus, o Stalinas nutarė gerai išnaudoti savo padėties pranašumus. 1940 metų lapkričio 12 d. į Berlyną atvyko Viačeslavas Molotovas, vyriausybės vadovas ir drauge užsienio reikalų liaudies komisaras, dešinioji Stalino ranka, po Stalino antrasis Sovietų Sąjungoje asmuo.

Vergaujantys komunistiniai istorikai rašė, kad tarp Stalino ir Hitlerio nebuvę jokių derybų apie įtakos sričių pasidalijimą Europoje ir Azijoje, kad Molotovo vizitas į Berlyną – tai tik siekis užtikrinti vakarinių Sovietų Sąjungos sienų saugumą. Komunistai aiškino, kad Vokietija – agresorė, o Sovietų Sąjunga – taiki valstybė, tad tarp mūsų

ir jų iš principo neįmanomos panašios derybos dėl Europos ir Azijos pasidalijimo, jau nebekalbant apie bet kokius susitarimus. Tuo pačiu metu kažkodėl užmirštama, kad ir Sovietų Sąjunga, ir Vokietija buvo vienodo tipo valstybės su vienoda visuomenine-politine santvarka bei valstybine sąranga.

Jeigu jau 1939 metais jos galėjo pasidalyti Europą į įtakos sritis, tad kodėl 1940 metais jos nesugebėjo tęsti pradėtos kalbos?

2

Atsirado žmonių, kurie šį vizitą ištyrinėjo iki smulkmenų. Štai kaip Molotovo pasirodymą Berlyne aprašė nepriklausomas istorikas Sergejus Soldatovas: „Molotovas pateikė Hitleriui imperialistine prasme neįtikėtinus reikalavimus, kurie nusipelnė išsamaus aptarimo. Šie reikalavimai buvo patvirtinti ir sovietinės vyriausybės 1940 metų lapkričio 25 d. kreipimesi, kuriame išdėstytas pasaulio pasidalijimo tarp Vokietijos, Italijos, Japonijos ir SSRS planas.

Sovietų Sąjunga sau reikalavo:

1. Iš Suomijos – Pečengos ir Porkala-Udos.

2. Atramos punktų danų sąsiauriuose Kategate ir Skagerake, kad galėtų išplaukti į Šiaurės jūrą.

3. Atramos punktų Jugoslavijoje Adrijos jūros pakrantėje.

4. Atramos punktų Graikijoje (Salonikų uosto).

5. Iš Rumunijos – Pietinės Bukovinos.

6. Iš Bulgarijos – persiorientuoti į sovietinę orbitą ir pasirašyti atitinkamą sutartį.

7. Iš Turkijos – atramos punktų Bosforo ir Dardanelų sąsiauriuose.

8. Atramos punktų Persų įlankoje.

9. Perėjimo į sovietinę įtaką šalių, esančių piečiau Baku-Batumio, t. y. Rytų Turkijos, Šiaurės Irano ir Irako.

10. Iš Japonijos – atsisakyti savo koncesijų Sachaline.

Hitleris ir jo vyriausybė, išgirdę šias pretenzijas, neteko žado ir paliko sovietų reikalavimus be atsakymo. Bet tyliai lemtingasis at-

sakymas vis dėlto buvo duotas po mėnesio ir kitais kanalais." („Istorijos atpildo misterija." Frankfurtas prie Maino, 1995. P. 118–119.)

Lemtingasis atsakymas kitais kanalais – tai sprendimas pirmiems suduoti smūgį Sovietų Sąjungai.

3

Dabar prasivėrė galimybės pažvelgti į kai kurias šifruotes, kuriomis keisdavosi Stalinas ir Molotovas per pastarąjį vizitą Berlyne. 1940 metų lapkričio 13 d. Molotovas prašo Stalino nurodymų „dėl Kinijos, dėl Turkijos, dėl mūsų interesų Persų įlankos ir Arabijos jūros atžvilgiu" (RF karinis archyvas, fondas 059, aprašas 1, byla 2314. L. 32–33). Atsakomojoje šifruotėje Stalinas Molotovui pataria: „Neparodyti mūsų didelio intereso Persijai... Jeigu vokiečiai pasiūlys Turkijos padalijimą, tai tuomet galite atskleisti mūsų kortas..." („Užsienio politikos dokumentai. 1940–1941 m. birželio 22 d." T. XXIII: Antroji knyga, pirma dalis. Maskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1998. P. 61–62.)

Toje pačioje telegramoje Stalinas „pataria" Molotovui siekti, kad Vokietija sutiktų dėl dar vieno Sovietų Sąjungos žingsnio: „Taikus sprendimas nebus realus be mūsų garantijų Bulgarijai ir mūsų karinuomenės praleidimo į Bulgariją."

1940 metų lapkritį Vokietija buvo patekusi į ypač sunkią padėtį. Antrasis pasaulinis karas tęsėsi jau daugiau kaip metus, ir jo pabaigos nesimatė. Vokietija galėjo laimėti tik trumpalaikį karą, bet jis įgavo ilgalaikį pobūdį, t. y. Vokietija laimėti jau nebegalėjo. Lapkričio 13-osios vakare per Hitlerio ir Molotovo derybas britų aviacija surengė oro antskrydį į Berlyną, todėl nors susitikimas buvo pradėtas prašmatniame kabinete, teko pereiti į slėptuvę. Šiuo antskrydžiu Čerčilis ir Hitleriui, ir Molotovui parodė, kad Didžioji Britanija pasiduoti nenusiteikusi. Užsitęsusiame kare Hitleriui reikėjo gausybės strateginių žaliavų, o jos buvo Stalino rankose. Susitikime Molotovas keletą kartų Hitleriui priminė, kad be sovietų neutraliteto ir be iš Sovietų Sąjungos tiekiamų žaliavų Vokietijos pergalės Europoje būtų

buvusios neįmanomos: „Neapsieita ir be kalbų apie vokiečių ir rusų susitarimo įtaką didžiosioms Vokietijos pergalėms." („SSRS–Vokietija 1939–1941". Sudarytojas J. Felštinskis. 1983. P. 112.)

„Kai kalbama apie Vokietiją, tai ji dėl šių (1939 metų) susitarimų įgavo patikimą užnugarį, ir tai turėjo didelės reikšmės plečiant karinius veiksmus Vakaruose, turint omenyje ir Prancūzijos pralaimėjimą." („Užsienio politikos dokumentai. 1940–1941 m. birželio 22 d." T. XXIIII. Antroji knyga, pirma dalis. P. 45.)

„Jeigu kalbėtume šiuo metu apie sovietų ir vokiečių susitarimų rezultatus, tai reikia pasakyti, kad Vokietija ne be sutarties su SSRS poveikio sugebėjo taip greitai ir su savo ginklo šlove atlikti operacijas Norvegijoje, Danijoje, Belgijoje, Olandijoje ir Prancūzijoje." (Ten pat. P. 64.)

Suvokdamas, kad Hitleris dažnai, jeigu ne visiškai, nuo jo priklausomas, Stalinas pritaikė prievartos taktiką. Trockis pranašavo, kad Stalinas „norės visiškai pasinaudoti savo padėties pranašumais". Štai dabar Stalinas šiais pranašumais ir naudojasi.

Hitleris sako Molotovui, kad Vokietija per vienerius karo metus užgrobė tiek daug, jog kol tai sutvarkys, šaliai prireiks šimto metų. Tad siūlo: jeigu reikia erdvės, tai imkime ir pajudėkime į pietus, – Vokietija į pietus nuo savų sienų ir Sovietų Sąjunga – į pietus nuo savų sienų. Molotovas su tuo sutinka, bet priduria, kad reikėtų aptarti Danijos sąsiaurių Didžiojo ir Mažojo Belto, Zundo, Kategato ir Skagerako problemą.

Taigi ne Hitleris reikalavo gyvybinės erdvės Rytuose, o Molotovas – Vakaruose.

Danija Vokietijos okupuota. Hitleris niekšas ir agresorius, bet kaip tada pavadinti Staliną ir Molotovą, kurie nusitaikė pasiglemžti gabalą iš to, kas jau užgrobta Vokietijos? Vokietijai Danijos sąsiauriai – strateginė būtinybė. Tik kurių galų jų prireikė Sovietų Sąjungai?

Hitleris Molotovui sako: „Kol vyksta karas, Vokietija ypač suinteresuota gauti iš Suomijos nikelio ir medienos." Hitleris domisi, ar Sovietų Sąjunga nerengia naujo karo su Suomija? O jeigu rengia, tai ar

negalima būtų jį atidėti vėlesniam laikui. Į tai Molotovas atsako, kad Suomija priklauso sovietų interesų sričiai, kad Vokietija turinti išvesti savo kariuomenę iš Suomijos. Molotovas „nesupranta, kodėl Rusija turinti atidėti savo planų įgyvendinimą šešiems mėnesiams arba metams. Galų gale juk vokiečių ir rusų susitarimas nėra apribotas kokiu nors laiku, tad dėl savo įtakos nė vienai iš pusių rankos nėra surištos." („SSRS–Vokietija 1939–1941". Sud. J. Felštinskis, 1983. P. 115.)

Kitaip tariant, Hitleris teigia, kad Vokietija negalinti gyventi ir kariauti be nikelio ir medienos, plaukiančios iš Suomijos, ir prašo kol kas šios šalies neliesti. Į tai Molotovas atsako: Suomija mūsų, ką norėsime, tą ir darysime.

Hitleris kalba apie tai, kad Vokietija visiškai priklauso nuo naftos, gaunamos iš Rumunijos, kad Vokietija gins rumunų naftos versloves bet kuriomis sąlygomis. Hitleris daro užuominą, kad Sovietų Sąjungai būtų neblogai atitraukti grėsmę nuo rumuniškos naftos. Sovietų Sąjunga mat jau užgrobė Šiaurės Bukoviną – tai teritorijos gabalas, kuris priklausė Rumunijai. Tai užgrobdama Sovietų Sąjunga pažeidė susitarimus dėl pasidalijimo įtakos. Į tai Molotovas atrėžia, kad Sovietų Sąjunga iš tikrųjų kai ką nuo Rumunijos atplėšusi ir tikrai tuo pačiu pažeidė ankstesnius susitarimus su Vokietija. Bet užgrobtos dalies Sovietų Sąjunga atsisakyti nenusiteikusi, ir to, kas užgrobta Rumunijoje, sovietų pusei per mažai. Reikėtų atplėšti ne tik Šiaurės, bet dar ir Pietų Bukoviną. Be Rumunijos gabalų, Sovietų Sąjunga pageidauja dar ir visos Bulgarijos. „Rumunijos ir Vengrijos likimas Sovietų Sąjungą taip pat domina, ir jokiomis aplinkybėmis ji negali būti jam abejinga." (Ten pat. P. 125.)

4

Sovietų Sąjungai savos naftos užtenka ir vidaus poreikiams, ir eksportui. Sovietų Sąjungai rumunų naftos nereikia. O Vokietijai Rumunija – vienintelis naftos šaltinis. Hitleris bando susitarti ir išgirsta atsakymą: mes į visa tai irgi pretenduojame.

Hitleris Molotovui primena: mes juk apie Europos pasidalijimą susitarėme 1939 metų rugpjūčio mėnesį. Į tai Molotovas atsako: tai seni dalykai, laikas naujai Europą padalyti Sovietų Sąjungos naudai. „SSRS mano, kad praėjusių metų susitarimas įgyvendintas, išskyrus klausimą dėl Suomijos... Dabar atėjo metas kalbėti apie platesnį susitarimą tarp SSRS ir Vokietijos." (RF karinis archyvas, fondas 059, aprašas 1, byla 2315. L. 35.)

Toliau pokalbiai tęsėsi ta pačia dvasia.

Derybose Molotovas nekėlė klausimų apie Sovietų Sąjungos saugumą. Tai jo išvis nedomino. Jam rūpėjo Iranas ir Irakas, Suomija, sovietų bazės Juodosios jūros sąsiauriuose ir t. t., ir pan.

Klausimus apie grėsmę saugumui dėl sovietų įsiveržimo į gyvybiškai svarbias Vokietijai teritorijas kėlė Hitleris, bet nieko paguodžiamo neišgirdo.

1940 metų lapkričio 14-osios rytą Molotovas išvyko į Maskvą, o lapkričio 25 d. vokiečių pasiuntiniui Maskvoje buvo įteiktas pareiškimas apie tai, kad Vokietija turi nedelsiant išvesti savo kariuomenę iš Suomijos. Be to, buvo patvirtinti visi reikalavimai, kuriuos Molotovas pareiškė per pokalbius su Hitleriu ir Ribentropu, net ir reikalavimas sukurti sovietų bazes Bosfore ir Dardaneluose. („Užsienio politikos dokumentai. 1940–1941 m. birželio 22 d." T. XXIII, Antroji knyga, pirma dalis. P. 136–137.)

Molotovas ne veltui reikalavo išvesti vokiečių kariuomenę iš Suomijos. Tą pačią dieną, 1940 metų lapkričio 25-ąją, SSRS gynybos liaudies komisaras Sovietų Sąjungos maršalas S. K. Timošenka ir Raudonosios armijos Generalinio štabo viršininkas armijos generolas K. A. Mereckovas surašė direktyvą parengti planą naujam agresyviam karui su Suomija. („1941 metai". Pirmoji knyga. Maskva: Demokratija. 1998. P. 418–423.)

Mums pasakojama, kad Stalinas siaubingai bijojęs karo ir visomis išgalėmis stengėsi jį nutolinti. Visi jo veiksmai esą buvę padiktuoti siekio sustiprinti Sovietų Sąjungos saugumą.

Saugumui užtikrinti jam trūko tik Suomijos, Irano, Irako, Bulgarijos kontrolės. Jam trūko tik karinių bazių Vidužemio jūroje ir Persų įlankoje.

Be to, visiškam saugumui užtikrinti jam norėjosi gauti Danijos sąsiaurius ir Dardanelus su Bosforu.

★★★

1939 metų rugpjūtį Hitleris ir Stalinas Ribentropo ir Molotovo rankomis padalijo Europą Vokietijai ir Sovietų Sąjungai. Praėjo metai. Sovietų Sąjunga pažeidė susitarimą ir užgrobė daugiau, negu jai derėjo. Bet ir to buvo maža. Hitleris dar tik rengėsi dideliam karui su Didžiąja Britanija, o Stalinas jau pareikalavo naujų teritorijų Europoje, netgi tų, nuo kurių visiškai priklausė Vokietijos ekonomika ir jos karinės pajėgos.

Jeigu Vokietija bus nualinta karo su Britanija, tai ko tada Stalinas pareikalaus?

Hitleris atsakė į visus Stalino reikalavimus. „Molotovui išvykus Hitleris surinko kai kuriuos savo pavaldinius ir davė aiškiai suprasti, kad rengiasi įsiveržti į Rusiją." (B. H. Lidelas Hartas. „Antrasis pasaulis karas". Maskva: Vojenizdat. 1976. P. 145.)

24 skyrius

KAM TANKŲ DIVIZIJAS LAIKYTI PRIE PASIENIO STULPŲ?

Kas tai – nusikalstamas aplaidumas ar kažkieno apgalvota išdavystė?

R. S. Irinarchovas
„Vakarų ypatingoji". Minskas: Harvest. 2002. P. 171.

Tereikia žemėlapyje pažymėti SSRS pasienio rajonų mechanizuotų korpusų dislokacijos vietas, ir būsimosios „Audros" sumanymas mums atsiskleis visu savo grožiu.

Markas Soloninas
„Statinė ir jos lankai". Drogobyčius. 2004. P. 32.

1

Štai pasirinktinai jums vieno žmogaus likimas. Jame tarsi lašelyje atsispindėjo XX amžiaus ir visų ankstesnių amžių patiės gėdingiausio pralaimėjimo priežastys.

Jis gimė 1921 m. gruodžio 21 d. Orlovo srityje, Aukštutinės Liubovšos kaime. (Koks pavadinimas! Aš vos ne visą Žemės rutulį apkeliavau, bet tokios romantikos, kaip pas mus, Rusijoj, niekur neradau.)

1939 m. gruodžio 21 d. mūsų veikėją mobilizavo ir tiesiu taikymu – į karo mokyklą. Toliau apie save pasakoja jis pats: „1941 metų birželio 10 d. baigiau karo pėstininkų mokyklą Grozne ir atvykau į Kijevo ypatingąją karinę apygardą. Buvau paskirtas į 41-ąją tankų

diviziją, jos štabas pasienio mieste Volynės Vladimire. Iki Vakarų Bugo – mūsų valstybinės sienos – keli žingsniai... Mane paskyrė žvalgų kuopos vado pavaduotoju. Šiame poste sulaukiau karo. Birželio 22-ąją 3 valandą 15 minučių mūsų karinis miestelis paskendo ugnies jūroje..." („Krasnaja zvezda", 2001 m. liepos 5 d.)

Šiame trumpame pasakojime – vienos keistenybės. Mat nuo 1925 metų rugsėjo 18 d. į Raudonąją armiją pašaukdavo nuo 21 metų amžiaus. Ir pašaukdavo ne visus, o tik trečdalį ar netgi ketvirtadalį šauktinių. 1941 metais karas prasidėjo, kaip mus mokydavo, visiškai netikėtai, tarsi griausmas iš giedro dangaus. O jeigu karo buvo nelaukta, tai šis jaunuolis niekaip negalėjo atsidurti armijoje puolant vokiečiams. Mat 1941-ųjų birželį jam būtų sukakę tik 19 metų. Bet atsitiko taip, kad jis (kažkodėl) jau ir armijoje, ir mokyklą spėjęs baigti, ir karininkas, ir žvalgybos kuopos vado pavaduotojas. Netgi ne bet kur, o tiesiog prie pat vokiečių sienos. Kaip galėjo taip atsitikti?

Tik viskas labai paprasta. 1939 metų rugpjūtį Stalinas ir Hitleris Molotovo ir Ribentropo ranka pasirašė taiką. Atrodytų, kad po to išvis nieko į armiją šaukti nebereikia, – į Raudonąją armiją dera imti tik savanorius, o šauktinių visai atsisakyti. Betgi ne. Taika su Hitleriu reiškė ne taiką, o kažkokį visiškai priešingą dalyką. „Nepuolimo" sutartį draugas Stalinas pasirašė ir tuojau pat pašaukė ne ketvirtadalį šauktinių kontingento, kaip ankstesniais metais, ir netgi ne trečdalį, ne pusę, o visus, kuriems sukako 21 metai. Be to – visus, kuriems 20. Ir 19. Po vėliavomis atsidūrė ir tie, kuriems jau daugiau kaip 21 metai. Logika tokia: anksčiau juk netarnavai – tai dabar ir atėjo metas. Neužmiršo ir tų, kuriems 18. Jeigu vidurinio mokslo dar neturi, kol kas palūkėk. O jeigu tau 18 ir vidurinį išsilavinimą įsigijai, irgi stok rikiuotėn.

Vaikinas, apie kurį kalbame, kaip tik ir atitiko šį straipsnį – 18 metų, 10 klasių. Ir jį paėmė. Tik ne į pulką, o į karo mokyklą. Ir ne taip, kad pats eitų egzaminų laikyti. Ne. Žinynai liudija, kad armijoje jis atsidūrė ne savo nuožiūra, o kaip šauktinis. Kažkoks gudruolis tokius nuostabius planus sudarė, kad dešimtys tūkstančių jaunų vyrų, pašauktų 1939-ųjų antroje pusėje, tiesiog 1941 metų birželio pradžioje buvo išleisti iš mokyklų. Net be atostogų – į kariuomenę.

Kas viso to neišgyveno, negali suprasti: štai tu buvai beteisis kursantėlis, tave muštravo pasaulinių standartų lygiu ir dar daugiau – ugnis, vanduo ir varinės dūdos, maigė tave ir antausius skaldė, mirkė tave vandenyse šalčiausiuose, džiovino saulėje plieskiančioje ir šalčiuose braškančiuose, bandė tave ištempdami, susukdami, sulenkdami, laužydami, ir štai staiga akimirksniu kursantas virsta karininku; tu netikėtai patenki ne tiesiog į kitą pasaulį, o į kitą erdvės išmatavimą. Čia pat gauni pirmąjį karininko piniginį atlygį (jis yra ir piniginis malonumas). Ne taip, kad mėnesį atpylęs gauni. Ne. Pirmoji alga – tiesiog šiaip sau. Pačią pirmąją dieną. Už tai, kad tapai karininku. Po kursantiškų grašių – tikrų tikriausias lobis. Koks bus pirmasis veiksmas? Teisingai, atsipalaiduoti. Pirmiausia – palydos ir atostogos. Taip visada būdavo.

Tik 1941 metais šios taisyklės kažkodėl buvo nesilaikoma.

Štai jums gyvas pavyzdys: mūsų veikėjas mokyklą baigė birželio 10-ąją, spėjo iš Grozno nuvažiuoti į Kijevą, apygardos štabe gauti paskyrimą prie sienos, nuvykti į diviziją, prisistatyti, perimti pareigas... O kurgi mėnuo teisėtų, pelnytų, užtarnautų, ilgai lauktų atostogų? Karas turėjo užklupti naujai iškeptą leitenantą ne prie sienos, o Aukštutinės Liubovšos kaime. Tenai jis turėjo iki paryčių lakštingaloms suokiant ratelius su aukštutiniais ir žemutiniais liubovšoviečiais šokti. O vieną gražų sekmadienį, apie vidurdienį, jį apsnūdusį turėjo išbudinti: Molotovas kalba!

Bet įvyko stebuklas. Vokiečių puolimo nelaukė, bet dešimtys tūkstančių jaunųjų leitenantų išleido pirma laiko be baigiamųjų egzaminų ir bemat išsiuntė ne į lauktas ir pelnytas atostogas, o į kariuomenę. Netgi ne bet kur, o prie pat vakarų sienos. Prie pasienio stulpų. Jeigu Hitleris draugas, tai kam skubėti? Kodėl leitenantams paūžauti kaip pridera neleido?

2

Ir štai mūsų pažįstamas keletą dienų prieš tą lemtingą akimirką pakliūva į 41-ąją tankų diviziją... Numeris nurašytas ne nuo lubų.

Sovietinių tankų divizijose numeracija buvo gerai sutvarkyta: nuo 1-osios iki 61-osios. Hitleris į Antrąjį pasaulinį karą puolė stačia galva turėdamas 6 tankų divizijas, o prie jo sienų taikingasis draugas Stalinas pritraukė ir 41-ąją tankų diviziją, ir dar daug kitų. Ilgą eilę. Prie tos pačios Vakarų Bugo upės ir vėlgi prie pasienio stulpų – 22-oji tankų divizija. Birželio 22 dieną jos karinis miestelis, kaip ir daugelis kitų, taip pat skendo ugnies jūroje. Tūkstančiai leitenantų padėjo galvas taip niekad ir neatšventę savų atostogų. Iš kiekvieno šimto jų iki karo pabaigos išgyveno trys. Karo išvakarėse draugas Stalinas prie sienų pasiuntė iš karto 70 tūkstančių jaunų, tik ką iš mokyklų išleistų karininkų. 3 procentai jų išgyveno karą.

Todėl, kad žuvo ne visi, todėl, kad išleido jų dešimtimis tūkstančių, tai ir liko galinčių po karo papasakoti, kas gi tuomet atsitiko. Jų pasakojimai stebėtinai vienodi. Jų pasakojimuose vis tas pats: vos su Hitleriu taiką pasirašė, tuojau mane ir įgrūdo į karininkų mokyklą, o išleido pora savaičių prieš karą ir – prie vakarų sienos, bet birželio 22-ąją – griaustinis iš giedro dangaus.

Kas tik nori, gali tokių pasakojimų gausybę prisirinkti. Iš daugybės vienodų aprašymų pasirinkau būtent šį tik todėl, kad vaikinas, apie kurį čia kalbama, po karo aukštai iškilo. Netgi labai aukštai. Jis tapo SSKP CK nariu, pirmuoju SSRS gynybos ministro pavaduotoju, SSRS ginkluotųjų pajėgų generalinio štabo viršininku, vėliau – valstybių – Varšuvos sutarties dalyvių jungtinių ginkluotųjų pajėgų vyriausiuoju vadu. Laipsnis – Sovietų Sąjungos maršalas. Vardas – Viktoras Georgijevičius. Pavardė – Kulikovas.

3

1941 metų birželio 22-osios rytą 41-ojoje tankų divizijoje, į kurią pakliuvo leitenantas Kulikovas, buvo 415 tankų. Be to, šarvuoti automobiliai, pabūklai bei minosvaidžiai, artilerijos vilkikai, traktoriai ir motociklai, 682 automobiliai ir t. t., ir pan. Nė vienoje vokiečių tankų divizijoje tokio tankų skaičiaus nebuvo. Ir niekur pasaulyje tokių

tankų divizijų taip pat nebuvo. Tarp penkių vokiečių tankų divizijų, kurios kovojo su Pietvakarių ir Pietų frontų kariuomene, daugiausia tankų – 149 – turėjo 19-oji divizija. Kitose vokiečių tankų divizijose tankų buvo dar mažiau. O vokiečių motorizuotose ir pėstininkų divizijose tankų išvis nebuvo.

Netgi nė viename motorizuotame vokiečių korpusė, įsikūrusiame piečiau Polesės, nebuvo tiek tankų, kiek jų priskaičiuota vien 41-ojoje sovietinėje tankų divizijoje.

Sutriuškinimo vaizdas be galo pažįstamas. Išilgai viso pasienio vyko tokie patys dalykai. Žinomas ir baigiamasis akordas: 41-osios tankų divizijos vadą pulkininką P. P. Pavlovą pripažino kaltu ir pastatė prie sienos, kaip ir jo bendrapavardį Vakarų fronto vadą armijos generolą D. G. Pavlovą.

Bet pabandykime save įsivaizduoti divizijos vado vietoje. Ką darytume, jeigu priešas netikėtai atidengtų ugnį į karinius miestelius, kuriuose pagrečiui stovi tankai ir mašinos? Ką darytume, jeigu gautas didžiausio visų laikų ir tautų karvedžio įsakymas surinkti iš padalinių šaudmenis ir perduoti į sandėlius? Ką darytume, jeigu ant mūsų stalo guli visiškai slaptas įsakymas provokacijoms nepasiduoti, į ugnį ugnimi nereaguoti ir JOKIŲ priemonių be Maskvos įsakymo nevykdyti? Ir tuose įsakymuose – vis to paties strategijos genijaus parašas.

1941 metais leitenantui Kulikovui pasisekė. Trečiąją karo dieną aplink 41-ąją tankų ir 87-ąją šaulių diviziją bei aplink kitus Pietvakarių fronto 5-osios armijos dalinius užsidarė apsupties žiedas, ten jie ir žuvo. O leitenantui Kulikovui pavyko prasiveržti...

4

Bet kurioje normalioje šalyje po karo prasidėtų teisminis nagrinėjimas. Juk ne viena gi 41-oji tankų divizija 1941-aisiais prie pasienio stulpų trynėsi. Ar divizijos vadas kaltas, kad pirmosiomis karo minutėmis karinis divizijos miestelis „skendo ugnies jūroje"? Argi jis pats pasirinko dislokacijos vietą prie pat sienos? Argi įmanoma per

keletą minučių (ar netgi valandų) išgirdus pavojaus signalą pakelti diviziją, siautėjant artilerijos ugniai atvaryti žmones į mašinų stovėjimo aikšteles, išvairuoti iš garažų ir parkų 415 tankų bei šimtus kitų mašinų, išskleisti pirmąjį ir antrąjį ešeloną, įrengti valdymo punktus, atsargas ir užnugarį, organizuoti valdymą, sąveiką, ryšius ir atmušti puolantį priešą?

Kodėl gi divizijos šiuo grėsmingu laikotarpiu nepatraukė nuo sienos? Ir kodėl išvis ją prie sienos atvarė? Kuo galima paaiškinti tokią keistą tankų divizijos ir valstybinės sienos kaimynystę? Ką ji tenai veikė? Kaipgi tenai atsidūrė? Dėl kieno kaltės, kieno valia? Kas nustatė jos dislokavimo vietą? Generalinio štabo viršininkas Žukovas? Kur jis? Teisiamasis Žukovai, atsistokite! Atsakykite į teismo klausimus! Taigi kokiais kenkimo tikslais jūs pristūmėte 41-ąją tankų diviziją prie pat sienos? Stalinas įsakė? Ne, teisiamasis Žukovai, iš jūsų paties memuarų aišku, kad Stalinas ne tik neįsakinėjo mechanizuotų korpusų varyti prie sienos, bet išvis buvo jų kūrimo priešininkas. Mechanizuoti korpusai su numeriais nuo 10 iki 30 imtinai ir į jų sudėtį įeinančios tankų divizijos su numeriais nuo 19 iki 61 buvo sudarytos jūsų pastangomis ir jums reikalaujant, teisiamasis Žukovai. Jūs nustatėte ir jų sukūrimo, ir išdėstymo vietas. Būtent pagal jūsų planą 41-oji tankų divizija ir atsidūrė ten, kur ją galėjo pasiekti (ir pasiekė) pačią pirmą karo akimirką. Tad kodėl ji buvo tokioje nepatogioje gynybos vietoje? Planavote ginti gimtąją žemę? Tad kodėl ši divizija (kaip ir visos kitos) neužėmė gynybos pozicijų? Būtumėte iškasę apkasus tankams, artilerijai ir pėstininkams, įrengtumėte pagrindines ir atsargines pozicijas, išskaidytumėte atsargas į dalinius bei padalinius. Dešimt tankų kilometre, štai jums ir keturiasdešimties kilometrų neįveikiama gynyba. Ir ne prie pačios sienos, kur kiekvieno kareivio krustelėjimas matomas iš kitos pusės, o kažkur giliau. Bent jau ne priešo artilerijos ugnies zonoje.

Bet niekas tokiomis problemomis Raudonojoje armijoje neužsiėmė.

Pietvakarių fronto 5-osios armijos 22-ojo mechanizuoto korpuso 41-oji tankų divizija – tai tik vienas pavyzdys. O išilgai visos sienos

nuo Baltijos iki Juodosios jūros tą giedrą rytą dėjosi tie patys dalykai. Pagal tą patį scenarijų. Žukovas pastatė Raudonąją armiją į tokias sąlygas, kurioms esant ji turėjo pražūti, net neturėdama jokios vilties priešui padaryti bent mažiausios žalos. Žukovas sudarė tokius planus ir davė tokius nurodymus, kurių vykdymas neišvengiamai reiškė Raudonosios armijos sutriuškinimą, o Sovietų Sąjungai – žlugimą. Žukovo veiksmai – būdingas žalingų veiksmų, Tėvynės išdavimo, niekšiškos išdavystės pavyzdys.

5

Kremliaus ideologai privalėjo:

a) arba aiškiai Žukovą pavadinti išdaviku;

b) arba paaiškinti jo, švelniai tariant, neprotingos veiklos prasmę karo išvakarėse.

Bet nė vienas dvaro istorikas atvirai ir garsiai Žukovo kol kas Tėvynės išdaviku nepavadino. Dar daugiau, niekas jo keistų darbelių ir nepaaiškino. O pats jis irgi nei prisiminti, nei mąstyti apie savo nuveiktus darbus nesiteikė.

Vietoj to trims Žemės planetos žmonių kartoms kalė į galvas tai, kas lyg ir turėtų paaiškinti gėdingo Raudonosios armijos sutriuškinimo priežastis.

Pirma priežastis – tankai buvo pasenę.

Atsakome – argi ne vis vien, naujausi jie ar pasenę, jeigu visi tvarkingomis gretomis stovi prie pat sienos priešo artilerijos veiksmų zonoje?

Antra priežastis – tankus reikėjo remontuoti.

Trečia priežastis – vairuotojai neturėjo vairavimo patirties.

Į antrą ir trečią teiginį atsakymas toks pat: argi ne vis tiek, yra patirties ar nėra, reikia tankus remontuoti ar nereikia? Įsivaizduokime, kad 41-ojoje tankų divizijoje, kaip ir visose kitose, tik patys geriausi tankai pasaulyje, o kiekvienas vairuotojas turi net po 100 valandų vairavimo praktikos. Kas nuo to pasikeis, jeigu priešo artilerija

daužo štabus, kareivines, sandėlius ir saugyklas, darnias tankų ir mašinų gretas parkuose ir atvirose aikštelėse? Jeigu visa ši nesutriuškinama galybė nuo pirmosios karo akimirkos skęsta ugnies jūroje? Jeigu ekipažai negali įlipti į savo tankus? Jeigu tankuose nėra sviedinių komplekto ir degalų? Jeigu vadai negali valdyti savo dalinius ir padalinius. Jeigu visų rangų vadai, nuo skyrių iki frontų ir armijų, turi griežčiausią nurodymą (grasinant sušaudymu) atsakomųjų veiksmų nepradėti ir išvis nieko nedaryti!

Ketvirtas paaiškinimas – mechanizuoti korpusai, juose esančios tankų ir motorizuotos divizijos ir išvis visos svarbiausios Raudonosios armijos pajėgos buvo taip arti prie sienos ne tiesiog šiaip sau, o dėl gudraus Žukovo sumanymo – smogti įsisiautėjusiam priešui kontrsmūgius!

Atsakau klausimu – tad kodėl jų nesmogė? Ir kur prieškariniai tų kontrsmūgių planai? Jeigu ir buvo smogti šiokie tokie kontrsmūgiai, tai kiekvienas gali įsitikinti, kad tai tik ekspromtas, tai veiksmai be jokio išankstinio parengimo. Ir jeigu tikrai prieš karą buvo planuojami kontrsmūgiai, tai kodėl rezultatas buvo toks savižudiškas? Kas asmeniškai atsakys už tokį planavimą? Pasitelkę vis tos pačios 41-osios tankų divizijos pavyzdį pamąstykime, kokį gi kontrsmūgį galėjo ji smogti patekusi į tokią padėtį, į kurią įstūmė Žukovas?

Būta dar daugybės aiškinimų: amžinasis Rusijos atsilikimas... Tai, beje, išdrožd avo ir patsai Sovietų Sąjungos maršalas V. G. Kulikovas.

Viktorai Grigorjevičiau, kuo čia dėtas atsilikimas, jeigu pasienio stulpai, kaip jūs teikėtės pasakyti, už kelių žingsnių? Atitrauktų diviziją per šimtelį kilometrų nuo sienos, o dar geriau prie senųjų įtvirtintų rajonų linijos, išskleistų, apkastų iki pat bokštelių tankus, užmaskuotų, tuomet ir amžinojo atsilikimo veiksnys neregėtai sumenktų.

6

Čia būtų pats metas prisiminti Žukovo pasakojimą apie tai, kaip jis ir maršalas Timošenka bandė įkalbėti Staliną, kad duotų įsakymą

paskelbti kariuomenei karinę parengtį. Timošenka ir Žukovas vis įrodinėję, o užsispyrėlis Stalinas nesutikęs. Tada Timošenka esą pareiškęs: „Mes neturime pasienyje pakankamai jėgų netgi priedangai. Mes negalime organizuotai pasitikti ir atmušti vokiečių kariuomenės smūgio."

Šiuos maršalo Timošenkos žodžius Žukovas pateikė savo memuaruose kaip teiginį, kad reikia padidinti kariuomenės parengtį. Žukovas visiškai pritaria Timošenkai. Jis palaiko Timošenką ir smerkia kvailą Staliną.

Bėda tik ta, kad pats Semionas Konstantinovičius Timošenka nieko panašaus niekada neprisimindavo, nerašė ir niekam jokių panašių dalykų nepasakojo. Timošenka mirė, o paskui po dviejų dešimtmečių jo žodžiai atsirado Žukovo memuaruose, kuris... irgi buvo seniai miręs.

Bet jeigu mes įtikinėjami, kad reikia tikėti tik dešimtąja ir vėlesnėmis „Apmąstymų" laidomis, tai imkime ir patikėkime.

Taigi kariuomenės nebuvo net priedangai... O pasitelkę 41-osios tankų divizijos pavyzdį, matome, kad kariuomenės vis dėlto būta. Jeigu gausybė šių tankų nebūtų buvę krūvomis laikomi prie pasienio stulpų, bet būtų atitraukti nuo sienos bent per dešimtį kilometrų, o dar geriau per šimtą, ir išsklaidyti pagal frontą ir gilyn, būtų iškasti apkasai ir juose paslėpti tankai, kita technika, tai divizija niekaip nebūtų galėjusi akimirksniu virsti ugnies jūra.

Kad neperkraučiau savo pasakojimo, tiesiog skaitytojams priminsiu liūdną 4-osios armijos 14-ojo mechanizuoto korpuso 22-osios tankų divizijos istoriją. Ši divizija lygiai taip pat buvo sutriuškinta tiesiog prie pasienio stulpų Breste. Pasakojimas apie jos negarbingą žūtį – knygoje „Atsiimu savo žodžius": „Šis miestelis buvo lygioje vietovėje, gerai matomas iš priešo pusės... Žuvo ir buvo sužeista daug asmenų... tai lėmė, nes divizijos daliniai buvo sugrūsti... Divizija taip pat prarado didelę dalį tankų, artilerijos ir automobilių, daugiau kaip pusę visų autocisternų, dirbtuvių ir virtuvių. Nuo priešo ugnies užsidegė ir vėliau sprogo divizijos artilerijos sandėlis ir degalų bei tepalų sandėlis... Didelę divizijos artilerijos dalį sunaikino priešo ugnis arba tai įvyko dėl vilkikų stygiaus parkuose..."

Toliau verkšlenama apie „nevykusį divizijos dislokavimą...“ ir graudžiai virkaujama, kad dėl to „pirmosiomis karo valandomis buvo prarasta daugybė žmonių ir sunaikinta didžioji dalis divizijos technikos bei atsargų“.

Tai jau kitas fronto ruožas, bet vaizdas toks pat.

Ir tenai, Breste, taip pat nevykusiai buvo išdėstytos dar dvi šaulių divizijos bei daugybė kitų dalinių. Štai jums informacija apmąstymams.

4-ojoje armijoje:

– du korpusai, vieno jų štabas Breste;

– dvi tankų divizijos, viena jų Breste;

– keturios šaulių divizijos, dvi iš jų Breste;

– viena motorizuota divizija;

– viena aviacijos divizija;

– vienas įtvirtintas rajonas, jo štabas Breste;

– armija sustiprinta vienu inžineriniu pionierių pulku, jis dislokuotas Breste.

Ir 33-asis inžinerinis pionierių pulkas Breste tūnojo visiškai ne veltui.

Iš viso 4-ojoje armijoje buvo 14 artilerijos pulkų, 7 iš jų Breste. Čia pat – apygardos karinė ligoninė, neregėta gausybė armijos, fronto ir centro pavaldumo sandėlių, NKVD pasienio būrys (pulkas) ir t. t., ir pan.

4-osios armijos vadui pakluso 11 junginių, kuriems vadovauti privalo generolai (2 korpusai, 8 divizijos ir 1 įtvirtintas rajonas). Penki šių junginių štabai buvo Breste.

Nė kiek nenusikalsdamas tiesiai pareiškiu: vien tik Breste – pagrindinės visos armijos pajėgos. Praktiškai – pusė jos kovinės sudėties.

Vien tik mieste – 18 visiškai sukomplektuotų pulkų. Tarp jų – 2 tankų, 6 šaulių, 7 artilerijos, 1 motorizuotas šaulių, 1 inžinerinis pionierių ir 1 pasienio būrys (pulkas). Neskaičiuojant daugybės smulkesnių dalinių ir užnugario įstaigų, neskaičiuojant divizijų, dislokuotų prie pat Bresto.

Visa tai buvo sutriuškinta ir išvaikyta per keletą valandų.

Bresto gynyba galėjo tapti herojiniu Rusijos karo istorijos puslapiu. Vietoj to – šiurpi amžiais nenuplaunama gėda. Paminėjus Brestą ir Bresto tvirtovę sovietų maršalai dažniausiai pakeldavo apykakles, kad paslėptų iš gėdos raudonuojančias ausis.

Ir vėlgi – jeigu šią kariuomenės masę būtų atitraukę nuo sienos, išsklaidę ir pervedę į gynybą, tai karo eiga išvis nebebūtų tokia gėdinga. Brestas – šalies vartai. Ir bent jau šių vartų rajone priedangą surengti buvo įmanoma. Jėgų, kaip matome, vis dėlto tiems tikslams tikrai pakako.

★★★

Mums pasakojama, kad vokiečiai nugalėdavę todėl, nes jų divizijos buvo telkiamos į siaurus ruožus. Tai tiesa. Bet ne visa. Tai tik pusė tiesos.

O štai jums antroji pusė: vokiečiai nugalėdavę todėl, nes Raudonosios armijos divizijos buvo sutelkiamos siaurais ruožais. Tai patogu puolant, bet mirtina, kai giniesi. Jeigu Raudonoji armija būtų pirmoji sudavusi smūgį, tai kitoje pusėje būtų atsitikę tokie patys dalykai. Tiesiog todėl, kad vokiečių divizijos susitelkė siauruose ruožuose: kalk, pro šalį neprašausi.

25 skyrius

BET AŠ IR MANO ŽMONĖS

Stalino laikotarpis – vienas įdomiausių žmonijos istorijoje. Bet tiksliai ir moksliškai jį aprašyti praktiškai neįmanoma. Tų laikų dokumentai sunaikinti arba suklastoti. Daug svarbių dalykų atlikta išvis be dokumentų. Tas truputis, kuris išliko, neprieinamas mokslininkams ir rašytojams. Prisiminimai, kurie rašomi dabar, tai praeities klastojimas atgaline data.

A. Zinovjevas „Mūsų jaunystės skrydis". Lozana. 1983. P. 79.

1

Geras Kremliaus dvaro istorikų, rašančių apie Antrąjį pasaulinį karą, gyvenimas. Jie prieina prie visų Rusijos archyvinių lobių, tad jiems nėra jokio vargo patvirtinti ir moksliškai pagrįsti savas spėjimus ir teorijas.

O visos jų teorijos pastatytos ant septynių banginių:

1. Sovietų Sąjunga karui su Vokietija buvo visiškai nepasirengusi.

2. Stalinas be galo bijojo karo.

3. Karo pradžią Stalinas įsivaizdavo kaip Vokietijos pasikėsinimą prieš Sovietų Sąjungą ir niekaip kitaip.

4. Stalinas nieko blogo apie Europą negalvojo, bent jau – 1941 metais.

5. Svarbiausias Stalino rūpestis – nesuteikti Hitleriui dingsties kaip nors laimėti laiko ir vokiečių įsiveržimą atitolinti vieneriems, o dar geriau – dvejiem metams.

6. Žvalgyba Stalinui pranešdavo apie vokiečių rengimąsi įsiveržti, bet jis netikėjo, mat baiminosi pažvelgti tiesai į akis.

7. Staliną supo padlaižiai, ir jie jam pranešdavę tik tai, ką vadas norėdavęs išgirsti. O girdėti jis norėdavęs tik paguodžiančias naujienas.

Kaip visa tai įrodyti?

Labai paprastai – remiantis dokumentais. Dvaro istorikai iškelia popierius iš archyvų ir pateikia visuotiniam teismui. Štai! Pasigrožėkite!

O dokumentas – tai granito uola. Prieš lapelį, ištrauktą iš Kremliaus saugyklų, bus bejėgiai bet kokie teiginiai. Tad ant ledlaužio stiebo reikia iškelti baltą vėliavą, prisipažinti, kad esi nugalėtas, ir atsiduoti nugalėtojų malonei.

1985 metų gegužę man pirmą kartą pavyko prastumti į spaudą pirmuosius „Ledlaužio" skyrius, o 1988 metais, tarsi atsakas į tai, oficialūs sovietų istorikai aptiko didžiausios svarbos dokumentą. Viename puslapyje septyniais sakiniais išdėstyti visi septyni postulatai, į kuriuos kaip nesudaužomas monolitas remiasi visa sovietų ir vokiečių karo istorija.

Šis dokumentas – tai skundas, tiksliau – nusiskundimas, kurį Berija perdavė Stalinui:

„1941 metų birželio 21 d. ...

Aš vėl reikalauju atšaukti ir nubausti mūsų pasiuntinį Berlyne, kuris toliau mane bombarduoja dezinformacija apie esą Hitlerio rengiamą SSRS užpuolimą. Jis pranešė, kad šis „užpuolimas" prasidės rytoj... Tą patį per radiją teigė ir generolas majoras karo atašė Berlyne V. I. Tupikovas. Šis bukas generolas, remdamasis savo Berlyno agentūra, teigia, kad trys vermachto armijų grupės puls Maskvos, Leningrado ir Kijevo link. Jis įžūliai reikalauja, kad mes aprūpintume šiuos melagius radijo stotimi...

Žvalgybos valdybos, kurioje dar neseniai veikė Berzino gauja, viršininkas generolas leitenantas Golikovas skundžiasi pasiuntiniu ir savo papulkininkiu Novobrancu, irgi meluojančiu, esą Hitleris prieš mus sutelkė 170 divizijų prie mūsų vakarinės sienos...

Bet aš ir mano žmonės, Josifai Visarionovičiau, tvirtai prisimename jūsų išmintingą nurodymą: 1941 metais Hitleris mūsų nepuls!"

Šis lapelis – rimtiesiems istorikams tikras atradimas. Iš šio skundo, be jokių abejonių, aišku, kad Berija – pataikūnas ir kvailys.

Dar kvailesnis pagal šį dokumentą atrodo Stalinas. Jis „išmintingai nurodė" Hitlerio veiksmus mažiausiai vieneriems metams į priekį. Jis apsupo save pataikūnais, bukagalviais ir padlaižiais, ir štai vienas iš jų atkakliai kartoja ir sustiprina Stalino kliedesius.

O kada? Birželio 21-ąją!

Tai bent rytojaus dienelė jiems išaušo!

Šis lapelis turi unikalią vertę, nes tai vienintelis dokumentinis liudijimas, jog Stalinas 1941 metais kariauti nesirengęs. Tai, kad Stalinas nieko pats užpulti neketino, aiškėja tarsi savaime. O tai, kad jis puolimo nelaukė, užfiksuota dokumente. Dokumentas surašytas ne Stalino, bet skirtas Stalinui, ir jame išdėstyta Stalino pozicija. Juk Berija, kreipdamasis į Staliną, negalėjo išdėstyti išmintingo nurodymo, kurio nebuvę!

Šį Berijos skundą ne kartą citavo Rusijos prezidento patarėjas generolas pulkininkas Volkogonovas, SSRS rašytojų sąjungos vadovas Karpovas, armijos generolas Garejevas ir kiti oficialūs asmenys. Šis dokumentas pateko į mokslinę apyvartą ir greitai peržengė Sovietų Sąjungos valstybines sienas. Jis dažnai cituojamas mokslo tyrimuose bei straipsniuose. Kažkoks anonimas, besislapstantis *Viktoro Surovo* slapyvardžiu, irgi suskato šį dokumentą pateikti publikai kaip Stalino vadovybės visiško bejėgiškumo įrodymą, kaip gyvuliškos Stalino baimės liudijimą neišvengiamo priešo įsiveržimo akivaizdoje.

O aš nusikankinau besistebėdamas, kodėl tokie atsakingi asmenys jokio melo šiame „dokumente" neįžvelgia.

2

Perskaitykime Berijos skundo turinį dar kartą ir susimąstykime, kokiems gi nulėpausiams ši rašliava skirta?

Juk ryškėja nuostabiausias vaizdas.

Berija savo rašte iškelia didžiausios valstybinės svarbos klausimą: kada Hitleris nusiteikęs pulti Sovietų Sąjungą, 1941 metais ar vėliau? Berija nesutinka su Generalinio štabo Žvalgybos valdybos analitiko pranešimu, taip pat su pasiuntinio ir karo atašė Berlyne pranešimais. Bet tai nesvarbu. Svarbu čia kitkas: rašte išdėstyta paties Berijos nuomonė šiuo klausimu. Juk jis – kandidatas į Politbiuro narius, Liaudies komisarų tarybos pirmininko, t. y. vyriausybės vadovo, pavaduotojas, vidaus reikalų liaudies komisaras, valstybės saugumo generalinis komisaras. O be jo nuomonės, rašte nurodyta dar ir paties Stalino nuomonė dėl šios problemos.

Svarbu visa tai štai kuria prasme. Tarkime, Hitleris 1941 metais pulti nesirengė, bet jeigu staiga sužinojo, kad ir Stalinas visiškai atsipalaidavo ir puolimo nesitiki, tai Hitleris galėjo persigalvoti. Toks raštelis, pakliuvęs į vokiečių žvalgybos rankas, taptų nepaprastai svarbus.

Arba, tarkime, Hitleris pasirengė pulti, bet nežino, ryžtis žengti paskutinį žingsnį ar ne. Politiniuose reikaluose siaubingiausias dalykas – neaiškumas: laukia Stalinas smūgio ar nelaukia? Be galo svarbu šias miglas išsklaidyti. Reikia žinoti, ką mano priešininkas, kuo jis tiki, ko tikisi. Įsismelkti į priešininko, sąjungininko, partnerio planus, tai tiesiogine prasme žvilgtelėti į jo kortas ir tuo remiantis sudarinėti bei keisti savus sumanymus ir planus.

Berija savo rašte visiškai atskleidė Stalino kortas: Stalinas netiki puolimu! Jeigu Hitleriui toks raštelis kaip nors patektų, tai...

Tad pirma keistenybė – tokios svarbos rašte nėra jokio slaptumo grifo. Parašė Berija ant lapelio ir perdavė Stalinui. Paskui lapelis pateko į archyvą, ten ir buvo aptiktas praėjus pusei amžiaus po karo.

Štai jums dingstis nusistebėti: nejaugi NKVD liaudies komisaras, valstybės saugumo generalinis komisaras, svarbiausias visų svarbiausių valstybės paslapčių saugotojas, taip atsainiai elgiasi jas saugodamas? Ir norėtųsi sužinoti, kaip draugas Stalinas reagavo į tokį pasibaisėtiną nevėkšliškumą.

Antroji keistenybė tokia: kam išvis reikėjo raštelį rašyti? Laurentijus Pavlovičius Berija juk nuolat bendravo su Stalinu. Jie kasdien

kalbėdavosi telefonu, vakarais drauge kramtydavo šašlykus ir užgerdavo juos gruzinišku vynu. Nejau buvo sunku žodžiu išdėstyti padėtį?

Be viso kito, jie vos ne kasdien susitikdavo ir oficialioje aplinkoje. Kodėl 1941 metų birželio 21 d. Berija nusprendė rašyti raštą Stalinui, jei dar birželio 20-ąją Stalino kabinete praleido 4 valandas ir 25 minutes. O kitą dieną, birželio 21-ąją, – dar 3 valandas 55 minutes! Nejau per 8 valandas ir 20 minučių neįmanoma aptarti trijų keturių klausimėlių?

Įdomu, kaip Berija šį raštelį Stalinui perdavė. Tikriausiai ilgas valandas jie ten kažin ką svarstė, o paskui Berija, išeidamas iš kabineto, tiesia lapelį: girdi, drauge Stalinai, paskaitinėk laisvalaikiu... Arba aptariant kitus dalykus Berija staiga popierėlį kyšteli: čia dar kai ką paderinti reikėtų...

Bet tuo keistenybės nesibaigia, o tik prasideda. Pažvelkime į turinį.

3

Iš raštelio galima suprasti, kad karo atašė Berlyne generolas majoras V. I. Tupikovas esą per radiją pranešęs kažkokius niekus vidaus reikalų komisarui, generaliniam valstybės saugumo komisarui draugui Laurentijui Pavlovičiui Berijai. Tupikovas įžūliai reikalavęs, kad Berija aprūpintų jo slaptąją agentūrą radijo stotim. Rūstusis NKVD liaudies komisaras patsai ant sujžūlėjusio generolo majoro kažkodėl neužriko, bet sukurpė skundą Stalinui: štai koksai generolas negeras – melagėlis ir akiplėša...

Skundas – nuskriaustųjų dalia. Pats susidoroti negaliu – į stipresnį kreipiuosi ir prašau apginti... Taip mažas berniukas mamai dėl kaimynų išdykėlio skundžiasi. Ir dar skriaudiką negražiai išvadina – kaka! Pagal tokią pačią schemą veikia ir galingasis generalinis valstybės saugumo komisaras: verkšlena Stalinui ir dar generolą, kurio pats sutramdyti nesugeba, išvadina buku.

Pagalvokime, ko iš esmės Berija norėjo, ko siekė ir ko tikėjosi iš Stalino? Vylėsi, kad vadas išbars įžūlųjį generolą, o vargšelį Lauriuką atjaus? Arba Berija tikėjosi Stalino pritarimo: radijo stoties akiplėšai neduoti!

Bet jos neduoti galima ir be Stalino nurodymo.

Visi, kuriems teko susidurti su Laurentijumi Pavlovičiumi, liudija kitką: Berija lenkdavo, laužydavo, smukdydavo ir sugniuždydavo. Jo neapkęsdavo ir bijodavo. Savo valdžią jisai įtvirtindavo daugybe būdų ir priemonių. Viena paprasčiausių – veikti savo vardu, nesiremiant aukštesnėmis grandimis netgi tuomet, kai vykdai jų įsakymą. Senaisiais laikais, kai Berija dar nebuvo įkopęs į svaiginamas Kremliaus aukštumas, visus aukštesniųjų viršininkų nurodymus, pageidavimus ir įsakymus jis pristatydavo tik kaip savo paties: klausyk MANĘS! Tai MANO valia! Tai AŠ įsakau!

Mėgstamiausias Laurentijaus Pavlovičiaus posakis: mes jums žarnas paleisime! Būtent tai kartą jis ir pažadėjo artilerijos generolui pulkininkui N. N. Voronovui, kai Stalino kabinete tarpžinybinis konfliktas buvo išspręstas ne NKVD naudai. O armijos generolui Mereckovui pagrasino sulaužysiąs stuburą. Beje, žodžiais nesišvaistė – vos vos nesulaužė. Tiesiog Šeimininkas lemtingu metu už pavadėlio truktelėjo.

Tik iš šio „dokumento" Berija mums prieš akis iškyla kaip snarglius, kuris Stalinui prisipažįsta esąs silpnas ir visiškas bejėgis.

Bet ir tai dar ne visos keistenybės.

4

1938 metų vasarą NKVD šefas Nikolajus Ivanovičius Ježovas, sunaikinęs visą Generalinio štabo 4-osios (žvalgybos) valdybos vadovybę, nusprendė šiai struktūrai vadovauti pats. Imtis kaip antraeilių pareigų. Vis tiek (Ježovo nuomone) į tokias atsakingas pareigas tinkamo kandidato bus neįmanoma rasti.

Karinės žvalgybos šefo poste Ježovas išsilaikė dvi dienas. Stalinas staiga suvokė begalines pavojaus gelmes. Mat visus pagrindinius

reikalus valstybės slaptos užsienio politikos klausimais spręsdavo Stalinas. Bet spręsdavo juos remdamasis informacija, kurią gaudavo iš dviejų svarbiausių šaltinių.

Iš NKVD – iš Ježovo.

Iš Generalinio štabo žvalgybos valdybos – iš Berzinio, o paskui staiga... – vėl iš Ježovo.

Atsižvelgiant į tai, kokią informaciją pateiks Ježovas, priklausys ir Stalino sprendimas. Tad kas ir ką kontroliuoja?

Ne, taip nebus, nutarė draugas Stalinas.

Nuo tos akimirkos ir prasidėjo Nikolajaus Ivanovičiaus nuopolis. Stalinas dvi struktūras atskyrė griežtai: čia – čekistai, o čia – armija. Vadas nedelsiant karinę žvalgybą grąžino po gimtuoju stogu – į Raudonosios armijos Generalinį štabą. Vadovu paskyrė grynai armijos žmogų be jokių čekistinių priemaišų. O Ježovą greitai pašalino iš visų postų. Paskui sušaudė.

1941 metų birželį Raudonosios armijos Generalinio štabo Žvalgybos valdybos viršininkas buvo generolas leitenantas Filipas Ivanovičius Golikovas. Vien tik jam buvo pavaldūs kariniai žvalgai, vien tik jam siuntė savo pranešimus ir tik su juo spręsdavo kylančias problemas vykdant ir užtikrinant agentūrines operacijas.

O NKVD pavaldumui jie nepriklausė.

Ježovo pašalinimas ir sunaikinimas – pamoka naujajam NKVD šefui Laurentijui Pavlovičiui Berijai: karinė žvalgyba – ne tavo tėvonija. Tavo darbas – pačiam vykdyti žvalgybą NKVD Vyriausiosios valstybės saugumo valdybos pajėgomis. Jeigu armijoje, taigi ir karinėje žvalgyboje, kiltų sąmokslas, tavo užduotis – jį atskleisti. Bet į GŠ Žvalgybos valdybos operacijas nedrįsk kištis.

Tik ir viso to Stalinui buvo mažoka. 1941 metų vasario 3 d. jis Vyriausiąją valstybės saugumo valdybą (rus. GUGB – *Vert. past.*) atskyrė iš NKVD struktūrų ir sudėties. Jos pagrindu organizavo naują Valstybės saugumo liaudies komisariatą (rus. NKGB – *Vert. past.*). Vadovu paskyrė Merkulovą. Ir nors Berija, kaip kandidatas į Politbiuro narius, prižiūrėjo NKGB veiklą, vis dėlto Merkulovas turėjo tiesioginį ryšį su Stalinu ir apie savo reikalus raportuodavo tik jam

asmeniškai. O nuo 1941 metų gegužės Merkulovas buvo pavaldus Stalinui netgi oficialiai, kaip vyriausybės vadovui.

1941 metų liepos mėnesį, susidarius sudėtingai padėčiai, Stalinas sujungė NKGB ir NKVD, bet 1943-aisiais vėl atskyrė.

Tačiau tai ne istorijos pabaiga. Kad slaptoji valstybės veikla neatsidurtų vieno žmogaus rankose, 1942 metų spalį Stalinas išskyrė karinę žvalgybą į Raudonosios armijos Vyriausiąją žvalgybos valdybą (rus. GRU – *Vert. past.*), ją padarė pavaldžią sau asmeniškai kaip gynybos komisarui, ir į GŠ Žvalgybos valdybą (rus. RU – *Vert. past.*), pavaldžią Generalinio štabo viršininkui.

Tuo metu tai buvo visiškai tinkamas sprendimas. Vyko karas, tad Generalinio štabo viršininkui negalėjo rūpėti JAV ir Didžioji Britanija, Brazilija ir Urugvajus, Iranas ar Australija. Stalinas palengvino jo vargus: tegul per karą Generalinio štabo RU domisi tik Vokietija ir jos sąjungininkais, tik frontu.

Pats Stalinas domėjimosi pasaulio problemomis neatsisakė. GRU, kuri buvo pavaldi asmeniškai Stalinui, toliau aktyviai veikė visame pasaulyje. Pirmiausia – prieš JAV.

1943 metais Stalinas atskyrė karinę kontržvalgybą nuo NKGB kontrolės, pavadino ją GUKR Smerš, ir ji taip pat pasidarė pavaldi jam asmeniškai. Vadovu paskyrė Abakumovą – pagrindinį Berijos priešą.

Berija žinojo, kad Stalinas veikia pagal principą: skaldyk ir valdyk. Labiausiai Stalinas baimindavosi suvienytos galios jėgos struktūrų, užsiimančių slaptąja veikla, ir ne tik šalies viduje, bet ir užsienyje. Stalinas jas stiprino, skaldė, o suskaldytus gabalus vėl stiprino. Be to – siundydavo vieną prieš kitą, visaip trukdydamas susijungti.

Visa tai turėdami omenyje, sugrįžkime į 1941 metų birželį.

5

Generolas majoras Tupikovas – karo atašė. Jis pavaldus Generalinio štabo Žvalgybos valdybos 1-ojo (Vakarų) skyriaus viršininkui.

Virš Žvalgybos valdybos viršininko – Generalinio štabo viršininkas, virš jo – gynybos liaudies komisaras. Aukščiau – tik Stalinas. Tai pavaldumo linija. Tiesioginė ir griežta. Tik šia linija karo atašė siunčia savo ataskaitas ir pranešimus. Tik šia linija jis praneša apie savo veiklos rezultatus, pirmiausia – iš agentūros gautus duomenis. Jis turi teisę ir prievolę svarstyti agentūrinių operacijų eigą ir užtikrinimą vien su savo tiesioginiais viršininkais.

Karinis žvalgas jokiomis aplinkybėmis negalėjo pranešti per radiją į NKVD. Kad ir koks galingas bei stiprus būtų Berija, tačiau karo žvalgui jis – pašalinis asmuo. Žvalgas, kad ir kas būtų, neaptars savo nelegalios veiklos sunkumų su pirmu pasitaikiusiu žmogumi. Šioje situacijoje karo žvalgui generolui Tupikovui Berija niekuo nesiskyrė nuo praeivio gatvėje. Berija – pašalinis.

O jeigu jau generolui Tupikovui ir kiltų noras su kuo nors pasidalyti visiškai slaptomis žiniomis, tai kodėl tokio pat pranešimo nepasiuntus Žemės ūkio ar Švietimo liaudies komisariatui?

Generalinio štabo Žvalgybos valdyboje visos gaunamos žinios apdorojamos, nagrinėjamos Informacijos skyriuje, kuriam vadovavo generolas majoras S. N. Dronovas. Iš šio skyriaus žvalgybos suvestinės pranešimai suinteresuotoms grandims siunčiami apibendrintai, nenurodžius šaltinio. Vartotojas visada gauna tik bevardę informaciją. Jam nebūtina žinoti, iš ko ji gauta. Duomenų apie bet kurios konkrečios informacijos šaltinius galėjo pasiteirauti tik aukštesnis tiesioginis viršininkas: iš GŠ Žvalgybos valdybos viršininko – Generalinio štabo viršininkas, iš jo – gynybos komisaras, o iš jo – Stalinas.

Karo žvalgybos išgautus duomenis Berija galėjo gauti iš Stalino, iš Timošenkos, iš Žukovo, iš GŠ Žvalgybos valdybos viršininko generolo leitenanto F. I. Golikovo. Tačiau tiesiogiai iš karo atašė – negalėjo.

Jeigu karo žvalgas generolas Tupikovas, kvailai apsirikęs, per radiją praneštų ne savo viršininkams Generalinio štabo Žvalgybos valdyboje, o NKVD, t. y. svetimai struktūrai, tai Berija netgi kankinamas to Stalinui neprisipažintų. Nes tai būtų mirtina klaida: išeitų, kad Berija Ježovo pavyzdžiu pasiglemžė karo žvalgybą, tad karo atašė pranešimus siunčia jau ne savo viršininkams, o į Lubianką.

Jeigu Stalinas tokius dalykus būtų sužinojęs, tai būtų atsirūgę ir Berijai, ir Tupikovui, ir Golikovui.

6

Ir jau kaip tikrų tikriausias anekdotas skamba istorija apie tai, kad karo atašė, t. y. GŠ Žvalgybos valdybos generolas, prašo radijo stoties kreipdamasis į NKVD šefą. O juk jis, kaip aiškėja iš „dokumento", netgi neprašė, o įžūliai reikalavo! Betgi kokiu pagrindu?

Armijos kariškis generolas majoras Tupikovas su čekistais tarnybos reikalais visiškai nesusijęs. Berija jam ne viršininkas. Vasilijus Ivanovičius Tupikovas – Raudonosios armijos vadas. Jis vadovavo batalionui ir pulkui, baigė Frunzės karo akademiją, buvo 33-ojo šaulių korpuso, vėliau – Charkovo karinės apygardos štabo viršininkas. Iš šio posto buvo pasiųstas kaip karo atašė į Vokietiją. Vėliau per karą buvo Pietvakarių fronto štabo viršininku. Žuvo 1941 metų rugsėjį veržđamasis iš apsupties. Jam tuomet buvo 39-eri. Per visą savo tarnybos laikotarpį buvo pavaldus karinei vadovybei, o čekistams – ne. Čekistai galėjo rašyti dėl jo skundus, bet įsakinėti jam negalėjo. Netgi suimti jo neturėjo teisės. Tam buvo būtinas Stalino leidimas.

Įsivaizduokite, kad fronte kariauja Raudonosios armijos korpusas, ir štai korpuso vadas kreipiasi reikalaudamas NKVD komisaro: nagi, mestelėk šovinių ir sviedinių! Ar galima tokį dalyką įsivaizduoti? Neįmanoma. Mat korpuso vado pavaldumas eina viena linija, kurią vainikuoja gynybos komisaras ir vyriausiasis vadas. Tad į savus vadovus ir kreipkis – pranešk, raportuok, teisinkis, prašyk, reikalauk. Būtent į tokią struktūrą ir buvo įtrauktas Raudonosios armijos generolas majoras Tupikovas. Tad jeigu Raudonosios armijos divizijos ar korpuso vadas negali nieko prašyti ir reikalauti iš NKVD, tai susiję ir su karo atašė.

Tik jeigu jau susiklostė taip, kad Generalinio štabo Žvalgybos valdyboje savų agentūrinių radijo stočių nepakanka, tai paklausimas iš pačios apačios, iš karo atašė Berlyne aparato, turėjo kilti aukštyn,

o problema turėjo būti sprendžiama dviejų žinybų pirmųjų asmenų lygiu – gynybos komisaras kreipiasi į vidaus reikalų komisarą: pavaišink, jeigu atliekamų dalykėlių užsiliko.

Bet iš kurgi NKVD galėjo būti agentūrinių radijo stočių?

1941 metų birželį agentūrine žvalgyba lygiagrečiai užsiėmė dvi organizacijos: GŠ Žvalgybos valdyba ir NKGB Pirmoji vyriausioji valdyba. Ir viena, ir kita naudodavo paprastą ir patikimą radijo stotį „Sever". Sukurta ji buvo poliarininkams, bet patiko ir žvalgams. O NKVD tuo metu žvalgė priešininką tik pasienio ruože ir pasienio kariuomenės pajėgomis. Tokių galingų radijo stočių ten nereikėjo, tad NKVD jų ir neturėjo.

Sovietiniam karo atašė Berlyne kreiptis į svetimą žinybą, į Beriją, ir prašyti ar reikalauti tolygu kreipimuisi į poliarinę stotį prašant ar netgi reikalaujant: brolyčiai, nagi pamėtėkite radijo stotį, nes mano šnipams jų trūksta. Bet kreiptis į poliarininkus bent jau būtų prasminga. Tie atjaustų nelaimėlį žvalgą ir galbūt pagelbėtų. O kreiptis į NKVD – tuščias reikalas. NKVD tuo metu tokios aparatūros nelaikė, nes nebuvo jokio reikalo.

Karo atašė Berlyne aiškiai nesusigaudė, kas jo viršininkas, todėl kreipėsi į ten, kur jam pagelbėti negalėtų, net jei ir norėtų.

Beje, apie agentūrinius ryšius.

Sovietinės karinės strateginės žvalgybos užsienio aparatas buvo visiškai aprūpintas ryšių priemonėmis. Sunkumų atsirado tik po 1941 metų birželio 22 dienos, ir ne todėl, kad nepakako radijo stočių ar kad jos blogai veikė, o todėl, kad karas buvo neplanuotas savo teritorijoje. Mat svarbiausias Generalinio štabo Žvalgybos valdybos priėmimo centras buvo Minske ir jau 1941-ųjų birželio 28 d. pakliuvo į vokiečių armijos rankas. Raudonajai armijai skubiai traukiantis, dalis aparatūros ir visiškai slaptų dokumentų krūvos nebuvo sunaikintos. Tai lėmė kai kurių nelegalių agentūrų ir agentų grupių žlugimą. Tos žvalgybos struktūros, veikusios toliau, negalėjo perduoti į Maskvą gautos informacijos: frontas nusirito į Rytus beveik per tūkstantį kilometrų, o radijo stotis „Sever" nebuvo pritaikyta tokiems dideliems atstumams.

Po karo buvo reikalaujama paaiškinti, kodėl 1941 metų vasarą RA Generalinis štabas staiga apako ir apkurto, nes prarado ryšius su svarbiausiais informacijos šaltiniais. Tad gimė legenda: jau tokie buvome atsilikėliai, kad net nelegaliose rezidentūrose išvis jokių radijo stočių neturėjome.

Paremiant šią legendą buvo sukurta lydimųjų ir remiamųjų sakmių: taigi matote, karo atašė Berlyne prašė, kad Berija jam radijo stotį atsiųstų...

7

Iš „Berijos rašto Stalinui" matyti, kad ne tik karo atašė Berlyne, aplenkdamas savo viršininkus, skleidžia dezinformaciją į NKVD. Pasirodo, kad ir sovietų pasiuntinys „bombardavo dezinformacija" vargšelį Laurentijų Pavlovičių.

Bet taip negalėjo būti todėl, kad taip niekada negali būti.

Oficialios Sovietų Sąjungos diplomatinės atstovybės užsienyje tiesiogiai buvo pavaldžios LKT Pirmininko pirmajam pavaduotojui, *užsienio* reikalų komisarui draugui Viačeslavui Michailovičiui Molotovui. Tik jam jie siųsdavo savus pranešimus. O *vidaus* reikalų komisarui draugui Laurentijui Pavlovičiui Berijai jie buvo nepavaldūs. Todėl pasiuntiniai „bombarduoti dezinformacija" svetimos žinybos negalėjo ir neturėjo teisės.

Ir jau jeigu pasiuntinys Berlyne užsimojo visiškai slaptą vidiniams žinybiniams reikalams skirtą informaciją nutekinti kam nors į šalį, tai bent jau būtų siuntęs ją į NKGB draugui Merkulovui, nes NKGB Pirmoji vyriausioji valdyba tuo metu tikrai užsiėmė politine žvalgyba priešų sostinėse. O draugas Berija tada savo NKVD neturėjo jokių struktūrų, užsiimančių užsienio valstybių politikos klausimais. Tokia užduotis NKVD tuo metu nebuvo kelta, tad Laurentijaus Pavlovičiaus pavaldiniai to ir nesprendė.

1941 metų birželį, kaip, beje, prieš karą ir jam vykstant, Molotovas Sovietų Sąjungoje buvo antras po Stalino žmogus. Jis turėjo daug

didesnį nei Berija politinį svorį. Svarbiausius dalykus, kuriuos diplomatai pranešdavo Užsienio reikalų komisariatui, Molotovas asmeniškai perteikdavo Stalinui. Bet anaiptol ne Berijai.

Tarkime, kad įvyko neleistinas dalykas: oficialus diplomatinis Sovietų Sąjungos Berlyne asmuo staiga sumanė pradėti susirašinėti su svetima žinyba, kuriai yra nepavaldus ir kuriai ši informacija nereikalinga. Negana to – jis nutarė siųsti savo pranešimus tam, kuris savo padėtimi buvo žemesnis nei Molotovas – tiesioginis visų diplomatų viršininkas. Tad Berija, įsiutintas oficialaus sovietų atstovo Berlyne įkyrumo, kreipiasi į Staliną ir reikalauja dezinformatorių iš Berlyno atšaukti ir kaip reikiant nubausti.

Kyla klausimas, nejau kvaišelis Berija nesuprato, kad jo kreipimasis į Staliną galų gale bus suprastas ne kaip nusiskundimas dėl kažkokio pasiuntinio Berlyne? Juk tai smūgis pačiam Molotovui į pažandę: nė velnio savo ūkyje tvarkos įvesti nesugeba!

1941 metų vasarą Berija viso labo buvo tik kandidatas į Politbiuro narius. Ir savo NKVD šefo poste dar ir poros metų neištupėjo. O Molotovas plušėjo dar su Leninu. 1941 metais Molotovas buvo įgavęs tokį svorį, kad galėjo dalyvaujant pašaliniams atvirai bartis su Stalinu ir nebijoti padarinių. To meto sąlygomis Berijai būtų ypač neišmintinga pranešti tiesiogiai Stalinui apie netvarką Molotovo žinyboje. Juo labiau – raštu. Juo labiau – iš svetimų žodžių, pačiam asmeniškai neišsiaiškinus. Viačeslavas Michailovičius galėjo tokius veiksmus įvertinti kaip kasimąsi po savo asmeninėmis pozicijomis ir atsakyti Laurentijui Pavlovičiui triuškinančiu smūgiu.

Pašalinti Molotovo pavaldinius iš postų galėjo tik du žmonės – Molotovas ir Stalinas. Ir jeigu Laurentijui Pavlovičiui Berijai būtų kilę kokių nors planų dėl kadrų išsidėstymo Užsienio reikalų komisariate, tai vienintelis protingas sprendimas būtų kreiptis į Molotovą ir draugiškai jį įspėti apie netvarką. Berijos įsikišimas į Molotovo tėvoniją, tiesioginis Berijos kreipimasis į Staliną dėl tvarkos ar netvarkos Užsienio reikalų komisariate, iš anksto nesuderinus su Molotovu ir be jo žinios, galėjo liūdnai baigtis ne tik Berijai, bet ir visai jo komandai.

★★★

Dar senovės romėnai žinojo: Docendo discimus – mokydami patys mokomės.

Bet teisingas ir atvirkščias teiginys: kvailindami liaudį, mūsų vadai ir patys kvailėja. Jie jau nebesugeba net geros klastotės sukurpti. „Berijos raštas Stalinui“ – tai tik vienas pavyzdys. Tokiais „dokumentais“ Kremliaus dvaro istorikai užvertė mokslinę literatūrą: skirta silpnapročiams, betgi silpnapročių ir sukurpta.

26 skyrius

KĄ GI BERIJA REIKALAVO ATŠAUKTI IŠ BERLYNO?

Durys prie slaptų dokumentų vėl užsivėrė, neįkainojami dokumentai nugula į dugną, daugelis jų išnyko visiems laikams.

„Krasnaja zvezda", 2000 m. kovo 25 d.

1

Sovietų pasiuntinys Berlyne, kaip paaiškėja iš „dokumento", skleidė dezinformaciją ne tik Berijai į Vidaus reikalų komisariatą, bet dar ir generolui leitenantui F. I. Golikovui, Raudonosios armijos Generalinio štabo Žvalgybos valdybos viršininkui, ir taip jam įgriso, kad tasai nusprendė skųstis.

Tarkime, kad taip ir buvo. Tarkime, kad pasiuntinys Berlyne nutarė atsiskaityti už savo darbą ne tik galingajam visagaliui valdovui Molotovui, bet dar ir Berijai, be to, ir Golikovui. Tarkime, kad Golikovas pareiškė abejonių dėl iš pasiuntinio gaunamos informacijos tikrumo. Ką gi jis turėtų daryti?

Pirmiausia, jeigu iš tikrųjų pasiuntinys iš Berlyno savo pranešimus siuntęs tiesiog į Generalinio štabo Žvalgybos valdybą, derėjo tuo pačiu kanalu jam ir atsakyti: liaukis, pusgalvi, skalambyti, įgrisai! Tu mums nepavaldus, o mes – tau, neteršk savo šiukšlėmis mūsų kanalų ir analų.

Bet kurių galų skųstis?

Antra, jeigu jau GŠ Žvalgybos valdybos viršininkui ir panūdo skųstis dėl pasiuntinio Berlyne, tai derėjo kreiptis ne į NKVD, o į Generalinio štabo viršininką, kuriam Golikovas tiesiogiai pavaldus: drauge armijos generole Žukovai, perduokite gynybos komisarui Sovietų Sąjungos maršalui Timošenkai, kad iš draugo Molotovo žinybos gaunama įtartina informacija. Su kvapeliu.

Betgi Golikovas, aplenkdamas savo viršininkus Žukovą ir Timošenką, kažkodėl kreipiasi į NKVD, t. y. į svetimą žinybą ir apskundžia trečiąją pusę. Tas, kuris taip laisvai elgiasi, apeidamas savo tiesioginius viršininkus, pažeidžia pavaldumą ir sukelia sumaištį valstybės aparato darbe. Tokia saviveikla negalėjo patikti Stalinui: Generalinio štabo generolai, spręsdami niekingas problemėles, užmiršta savus viršininkus, kreipiasi tiesiai į NKVD. Ir Stalinui galėjo kilti abejonių, ar ne per daug „mūsų Laurentijus" sau leidžia? Ar ne per daug pasidarė reikšmingas? Ar ne metas jį sutramdyti?

Aparato etiką išmanydamas geriau nei mes, Laurentijus Pavlovičius Berija, jeigu tokį neįtikėtiną skundą ir gautų iš karinės žvalgybos šefo, tai vargu ar pultų apie tai skelbti Stalinui. Mat suprastų, kad Kremliaus šeimininkas gali ne taip išsiaiškinti padėtį.

2

Tai kaip čia išeina?

Karo atašė privalo savo pranešimus siųsti į GŠ Žvalgybos valdybą, o jis siunčia į NKVD.

Pasiuntinys turi savo laiškus siųsti tik į Užsienio reikalų komisariatą, o jis juos siunčia į NKVD ir GŠ.

GŠ ŽV viršininkas turi aprūpinti savo pavaldinius viskuo, kas būtina jų nelegaliai veiklai, bet tuo kažkodėl užsiima NKVD. GŠ Žvalgybos valdybos viršininkas, kilus problemoms, turi kreiptis į savus viršininkus, bet jis vėlgi su skundais kreipiasi į NKVD. O juk jis ne tik pasiuntiniu Berlyne skundžiasi. Iš „dokumento" aišku, kad Raudonosios armijos Generalinio štabo Žvalgybos valdyboje atsirado kažkoks nesuvaldomas papulkininkis Novobranecas, kuris įkyriai vis įspėja apie neišvengiamą vokiečių puolimą, t. y., Berijos nuomone, vapa nesąmones. Visiškai akivaizdu, kad GŠ Žvalgybos valdybos Informacijos skyriaus viršininkas generolas majoras S. N. Dronovas nebepajėgia savo rankomis susitvarkyti su jam pavaldžiu papulkininkiu. Ir Žvalgybos valdybos viršininkas generolas leitenantas F. I. Golikovas

taip pat nieko nebegalėjęs padaryti su įkyriuoju papulkininkiu, tad ir nusprendė užsispyrėlį apskųsti aukštesnėms grandims...

Bet keistas dalykas. Aukštesnioji grandis Golikovui buvo DVRA Generalinio štabo viršininkas armijos generolas G. K. Žukovas. Tad ir kreiptųsi į jį: Georgijau Konstantinovičiau, padėk – atsirado šlykštus papulkininkis, neišmanau, kaip su juo susitvarkyti!

Čia dera prisiminti ir tokį dalyką. 1940 m. liepos 26 d. gynybos komisaras Sovietų Sąjungos maršalas S. K. Timošenka kaip Vidaus tarnybos statuto ir Drausmės statuto papildymą išleido dar ir ypatingąjį įsakymą Nr. 227 „Dėl kreipimosi tarnybos klausimais tvarkos ir kariškių skundų perdavimo". Šis įsakymas buvo paskelbtas visiems Raudonosios armijos kariams, o vadams – netgi pasirašytinai. Įsakymas griežtai uždraudė Raudonosios armijos kariams tarnybos klausimais kreiptis į bet kurias organizacijas ir įstaigas apeinant savo tiesioginius viršininkus. Šis įsakymas buvo griežtai vykdomas, kaip ir bet kuris kitas įsakymas, kurį pasirašo Semionas Konstantinovičius Timošenka. Duotų įsakymų pažeidėjus Timošenka bausdavo tuoj pat, neišvengiamai ir žiauriai.

Bet nesiskaitydamas su statutu, su įsakymais ir draudimais GŠ Žvalgybos valdybos viršininkas kažkodėl skundžiasi ne savo tiesioginiam viršininkui Žukovui, o vėlgi NKVD, asmeniškai vidaus reikalų liaudies komisarui, generaliniam valstybės saugumo komisarui Laurentijui Pavlovičiui Berijai, kuriam jis nepavaldus: girdi, Laurentijau Palyčiau, mes čia Generaliniame štabe patys tvarkos įvesti nesugebame, tad būk toks geras – patalkininkauk.

Bet pasirodo, kad net ir patsai rūstusis vidaus reikalų komisaras Berija su papulkininkiu Novobranecu susitvarkyti nebepajėgia, tad skundžiasi Stalinui: matai kokių negerų papulkininkių karinėje žvalgyboje atsirado. Supranti, visai įsisiautėjo.

3

„Dokumento" stilius irgi daug ką pasako.

Pradėsiu nuo to, kad į Staliną kreipdavęsi vardu ir tėvavardžiu. Bet tai buvo leista tik paprastiems žmonėms ir tik laiškuose: „Brangusis

Josifai Visarionovičiau, skubu nudžiuginti...“ Tik jeigu laiškas būdavo kolektyvinis, tai į vadą vardu ir tėvavardžiu kreiptis nebegalima. Kartą ir visiems laikams buvo nustatyta aiški kreipimosi forma: drauge Stalinai. Kitokių kreipinių jis nepakentė. Juo labiau – oficialiuose dokumentuose. „Stalinas nieko nevadindavo vardu ir tėvavardžiu. Netgi namų aplinkoje savo svečius vadindavo pavarde ir būtinai pridėdavo žodį „drauge“. Ir į jį taip pat kreipdavosi tik taip: „drauge Stalinai.“ (Sovietų Sąjungos laivyno admirolas N. G. Kuznecovas. „Išvakarėse“. P. 280.)

Paskelbta šimtai žmonių liudijimų ir tūkstančiai dokumentų, kuriuose vadas įvardytas kaip „draugas Stalinas“, ir ne kitaip. O dokumentuose dar ir pseudonimu: draugas Ivanovas, draugas Vasiljevas ir t. t.

Stalino sekretorius Poskriobyševas – ir apie tai irgi išliko nemažai liudijimų – priimamajame būtinai įspėdavęs kiekvieną naują lankytoją, kaip dera kreiptis į Staliną. Nejau Berija apie tai nežinojo? Nejau Poskriobyševas užmiršo jį įspėti? Kas gi leido Laurentijui Pavlovičiui draugą Staliną išvadinti Josifu Visarionovičiumi? Bet būtent taip ir parašyta minėtame „dokumente“!

Kita vertus, Stalinui pataikauti buvo galima, net ir reikėjo. Bet tik su sąlyga, kad šis pataikavimas bus skirtas vartoti tarp plačiųjų liaudies masių. Per konferencijas ir suvažiavimus, žurnaluose, laikraščiuose ir knygose, romanuose, poemose ir dainose visokio plauko pataikūnai rungtyniaudavo aukščiausio laipsnio pagyromis. Bet pataikauti Stalinui asmeniškai buvo kvaila ir pavojinga. Tai buvo tolygu, kaip bandyti paglostyti dryžuotą tigro nugarą. Stalinas turėjo užtektinai proto, kad nesileistų apsupamas dvaro padlaižių ir netektų klausytis jų liaupsių. Ir Berija nebuvo toks kvailas, kad Stalinui pataikautų taip tiesmukai ir įžūliai: „jūsų išmintingu nurodymu“.

Dokumentai, kurie guldavo ant Stalino stalo, visad būdavo ypač trumpi, aiškūs ir suprantami. Pataikavimo juose – nė kvapo. Nieko nereikalingo, nieko, kas galėtų būti nurėžta ir atmesta kaip netinkama, – tik pliki sausi faktai, tik paprastos logiškos išvados ir konkretūs pasiūlymai. Tai paties Stalino stilius. Kaip tik to jis ir reikalavo iš visų savo pavaldinių. Tokių aukštų frazių, kaip „jūsų išmintingi

nurodymai“, dokumentuose, siunčiamuose Stalinui, aptikti neįmanoma. Šauktukų tarnybiniuose dokumentuose, kuriuos siųsdavo Stalinui, taip pat nebūdavo. Išsiversdavo be jų.

Ir kurių galų šis viešas galybės skelbimas: „aš ir mano žmonės“?

Ne tavo, o valstybės! Tu ką, Lauruša, NKVD savo privačia krautuvėle jau pavertei? Už tokius žodžius draugas Stalinas liežuvius nupjaudavo. Drauge su galvomis.

Ir apie 170 divizijų „dokumento“ kūrėjai privirė košės. Sovietiniame istorijos moksle seniai įsitvirtino melagingas skaičius – esą 1941 metų birželio 21 d. prie vakarinių sienų buvo sutelkta 170 *sovietų* divizijų. Vyručiai, kurpdami šį „dokumentą“, nesusigaudė ir sukūrė Laurentijui Pavlovičiui Berijai pareiškimą apie tai, kad prie sienų sutelkta 170 *vokiečių* divizijų.

4

O dabar – svarbiausias dalykas.

Nagi pažvelkime į tą pasiuntinį, kurį atšaukti iš Berlyno esą reikalavęs Berija.

Tai Vladimiras Georgijevičius Dekanozovas. Buvo pažįstamas ir bičiuliavosi su Laurentijumi Pavlovičiumi Berija nuo 1919 metų – drauge triūsė pogrindyje Baku mieste. Berija – vedėju, Dekanozovas – vedamuoju. Tais pačiais 1919-aisiais jie drauge tarnavo musavatininkams. 1920 metais abu – raudonųjų 11-osios armijos žvalgyboje. Vėlgi Berija – priekyje, Dekanozovas – iš paskos.

1920 metų balandį Berija – Azerbaidžano ČK slaptojo operatyvinio skyriaus viršininko pavaduotojas, o birželį į tą pačią įstaigą kaip jo pavaldinys patenka ir Dekanozovas.

Toliau Berija – Azerbaidžano ČK pirmininko pavaduotojas ir slaptosios žvalgybos dalies (SŽD), t. y. visų bildukų, viršininkas, o Dekanozovas – SŽD sekretorius.

Nuo 1922-metų lapkričio Berija – Gruzijos ČK pirmininko pavaduotojas, SŽD viršininkas. Atitinkamai Dekanozovas nuo tų pačių metų lapkričio – Gruzijos ČK SŽD sekretorius.

Toliau vėl ta pati tvarka: Berija – visų Užkaukazės čekistų vadovas, Dekanozovas – jo pavaduotojas bildukų reikalams.

1931 metų lapkritį Berija tampa Gruzijos KP CK pirmuoju sekretoriumi, t. y. visateisiu saulėtosios respublikos valdovu, o gruodžio mėnesį Dekanozovas tampa Gruzijos KP CK sekretoriumi transporto klausimais. Kitąmet Berija – visos Užkaukazės viešpats, o Dekanozovas įsitaiso jo vyriausybėje. Po Dekanozovo sparneliu – transportas, prekyba, tiekimas, maisto pramonė, materialinių ir finansinių srautų paskirstymas.

1938 metų rugpjūčio pabaigoje Stalinas permeta Beriją į Maskvą ir paskiria Vidaus reikalų komisariato pirmuoju pavaduotoju, Vyriausiosios valstybės saugumo valdybos – NKVD GUGB – viršininku. O 5-ajam saugumo skyriui vadovauti Berija paskiria Dekanozovą. GUGB 5-asis skyrius tais šauniaisiais laikais – tai visa NKVD žvalgyba užsienyje.

Tų pačių metų lapkritį Berija – NKVD liaudies komisaras. Dekanozovas GUGB viršininko pavaduotojas.

1939 metų gegužės 3 d. Stalinas pakeitė visą Užsienio reikalų komisariato vadovybę ir paskyrė liaudies komisaru Molotovą, o Dekanozovą – jo pavaduotoju. Pirmą kartą per 20 metų Dekanozovas tapo oficialiai nepavaldus Berijai. Suprantama, kad dėl to jų santykiai visiškai nepasikeitė. Molotovas pagal savo padėtį buvo pats pavojingiausias Berijos varžovas kovojant dėl valdžios. Molotovas savo poste buvo aukščiau nei Berija, užtat Molotovo aplinkoje dabar atsidūrė ištikimasis Berijos šalininkas Dekanozovas, o Berijos aplinkoje ištikimo Molotovo sąjungininko neatsirado.

1940 metų lapkritį Stalinas išsiuntė Dekanozovą kaip įgaliotąjį SSRS atstovą į Vokietiją, bet paliko jam ir Užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojo pareigas.

Toliau iki pat Stalino mirties Dekanozovas liko tarsi Berijai nepavaldus, bet iš esmės buvo pats tvirčiausias jo šalininkas. Po Stalino mirties Berija nedelsiant susigrąžino Dekanozovą į savo pavaldumą ir išsiuntė į Gruziją, kad susidorotų su visais savo asmeniniais priešais. Tiesa, veikiai Berija nusirito į Kremliaus intrigų bedugnę. Dekanozovas – iš paskos. Juos ir sušaudė tą pačią dieną.

Bet štai stebuklai: 1941 metų birželio 21 d. Berija esą apgailestavęs Stalinui dėl sovietų pasiuntinio Berlyne elgesio, t. y. apskundė savo ištikimąjį Dekanozovą, kad bombarduojąs jį dezinformacija. Berija tad siūlęs Stalinui Dekanozovą atšaukti ir pavyzdingai nubausti.

Aš pakartosiu: nors Dekanozovas buvo ištikimas ir nepalaužiamas Berijos šalininkas, bet 1941 metais dėl savo padėties tiesiog neturėjo teisės „bombarduoti dezinformacija" Berijos, tuomet atsakingo už vidaus reikalus, o už užsienio – neatsakingo, tad Dekanozovas oficialiai jam nebuvo pavaldus.

Ir jeigu jau iš tikrųjų Dekanozovas įgriso Berijai savo pranešimais, tai juk buvo galima kaip senam bičiuliui šnipštelti ar riktelti: Vovočka, apsiramink, nusibodai!

Bet skųsti Stalinui savo ištikimiausią ir artimiausią bendražygį, argi tai ne beprotybė? Reikalauti, kad Stalinas pašalintų saviškį, įleidusį šaknis į Molotovo aplinką, argi tai ne pati didžiausia kvailystė?

5

Tie miklūs vyrukai, kurie sukūrė šį „dokumentą", istoriją nelabai išmanė. Betgi ir tie, kurie šį „dokumentą" paleido į „mokslinę apyvartą", taip pat ypatingo domėjimosi Tėvynės istorija neparodė. Nors derėtų žinoti, kad 1941 metų gegužės 1-ąją Maskvoje nutiko kažkoks nepaprastas, niekieno iki šiol nepaaiškintas įvykis.

Stalino laikais vadus vardydavo ne pagal abėcėlę, kaip bus įprasta po jo, o pagal eilę tos vietos, kurią užimi Kremliaus olimpe. Be to, patį Staliną paskelbdavo atskirai: „Į tribūną pakyla draugas STALINAS ir draugai Molotovas, Malenkovas, Kaganovičius..."

Vadų išvardijimo tvarka buvo nepaprasto jautrumo barometras. Kartais vadų vietos hierarchijoje galėjo kaitaliotis po keletą kartų per parą. Rytiniame suvažiavimo posėdyje koks nors Mikojanas galėjo sąraše būti penktas, o vakariniame – jau aštuntas. O kitą rytą jam buvo lemta pakilti, nors kartais – ir dar žemiau nusmukti. Visų atspalvių ir kailių karjeristai atidžiai ir kruopščiai

sekė vadų padėtį sąrašuose. Ne blogiau kaip mainikautojai – valiutų kursą.

Tad vadai apsireikšdavo publikai tik ta tvarka, kurią nustatė draugas Stalinas. Kiekviena vištele, žinok savo laktelę. Vadų susodinimas ir sustatymas per oficialias ceremonijas buvo griežčiausiai nustatytas. Bet kuris carinis ceremonialo tvarkos prižiūrėtojas mirtų iš pavydo. Ir vėlgi po kiekvieno viešo vadų pasirodymo visų rangų ir kalibrų šunsnukiai atidžiai iššniukštinėdavo pirmąjį „Pravdos" puslapį, kad nustatytų ir įvertintų, kas esti kas ir kas nori ėsti ką.

Turėdami visa tai omenyje, atsiverskime 1941 m. gegužės 2 d. „Pravdos" numerį. Kas turi stovėti mauzoliejaus tribūnoje? Teisingai, draugas Stalinas, Politbiuro nariai ir SSRS gynybos liaudies komisaras Sovietų Sąjungos maršalas S. K. Timošenka, priiminėjantis karinį paradą.

O ką dar, prasikrapštę akis, staiga aptinkame? Teisingai, Vladimirą Georgijevičių Dekanozovą. Ir kurgi? Greta Stalino. Iš dešinės.

Niekad nei anksčiau, nei vėliau nieko panašaus nebuvo nutikę.

Stalinas Centro Komitete turi šimtus artimiausių bendražygių. Bet nė vienam iš jų lipti į mauzoliejaus tribūną nevalia. Ne tavo nosiai ir rangas ne tas.

Stalinas turi penkis maršalus. Bet į tribūną pakyla tik tas, kuris tuo metu priima karinį paradą. Apie generolus ir admirolus nėra net kalbos. Juo labiau jiems ten nėra ko veikti.

Stalinas turi visą tuntą liaudies komisarų – ministrų, išvertus į normalią žmonių kalbą. Bet lipti į tribūną gali tik tie liaudies komisarai, kurie turi Politbiuro nario partinį rangą. O tai geriausiu atveju du ar trys veidai.

Stalinas turi oficialius atstovus Vašingtone, Londone, Stokholme, Tokijuje, Romoje ir visose kitose pasaulio sostinėse. Bet visi jie su visa savo didybe nepakyla iki tų aukštybių, leidžiančių bent prisiartinti prie tribūnos, ant kurios spindi Žmonijos Genijus ir Geriausias Lenkų Tautos Draugas (kaip teikėsi pasakyti Sovietų Sąjungos maršalas Žukovas per iškilmes Varšuvoje 1951 metų liepos 20 d.).

Ir štai tik kartą, t. y. 1941 metų gegužės 1-ąją, Stalinas staiga pakvietė sovietų oficialųjį atstovą Berlyne Vladimirą Georgijevičių Dekanozovą į mauzoliejaus tribūną ir pasistatė šalia savęs, nustūmęs pačius artimiausius bendražygius.

Kodėl taip padarė, nežinau. Netgi prielaidų negaliu pateikti. Istorijos mįslė. Aišku, jog Dekanozovas atliko kažką tokio visiškai neregėto ir didingo, kad Stalinas dėl kažin kokios priežasties nusprendė išreikšti savo tarsi caro malonę ne slapčia, o viešai, idant visas pasaulis regėtų.

Pats svarbiausias Stalino valdymo svertas – kadrai. Kadrai lemia viską. Ką jau ką, o Stalinas žinodavo, kurį veikėją ir į kokį postą pasodinti. O dar geriau žinojo, kuris iš kurio klano yra kilęs. Ir Stalinas maišydavo kortų kaladę. Maišė išmoningai. Tai, kad Dekanozovas – ištikimiausias Berijos šalininkas, žinojo visi. O Stalinas – geriau nei visi. Tad Stalino malonė negalėjo nesušildyti ir Berijos: kokį puikų bolševiką draugas Berija išauklėjo ir išugdė!

Nejaugi Laurentijus Berija buvo toks kvailas, kad kitą mėnesį išsižadėtų ir kratytųsi savo šlovės: drauge Stalinai, taigi šitas Dekanozovas dezinformatorius! Guiti jį! Iššluoti atmatą!

Jeigu Berija taip elgtųsi, tai smogtų ir Stalinui: štai, drauge Stalinai, tu didžiausią garbę Dekanozovui suteikei, o jis nusipelnė visai kitokių dalykų. Nė velnio, drauge Stalinai, tu kadrų klausimų nenutuoki!

Apie ką čia aš? Ogi apie tai, kad vyrukai, iškepę šį „dokumentą“, neįsivaizdavo 1941 metų Kremliaus išsidėstymo net iš tolo, ir netgi apytikriai. Jie nesivargino pavartyti netgi poros prieškarinių mėnesių „Pravdos“.

6

Svarbiausias priekaištas mano knygoms: galbūt viskas jose ir teisinga, bet patvirtinančių visa tai popierių aptikti niekaip nepavyksta.

Paprasčiau tariant: kurgi dokumentas?

Atsakau – generolo pulkininko Volkogonovo įsakymu vien tik 1990 m. balandžio 13 d. Karo istorijos institute buvo sudegintos 7 tonos 1941 metų karinių dokumentų.

Vien tik 1991 metų birželio 10 d. SSRS Ginkluotųjų pajėgų Generaliniame štabe buvo sudegintos 5 tonos dokumentų, susijusių su tuo pačiu laikotarpiu. Priežastis – nėra kur laikyti. Pusę amžiaus buvo kur, o paskui staiga vietos pritrūko.

Bet dokumentai buvo deginami ne tik tada, kai leidosi komunistinio rojaus saulė.

Bet kuris mokslo pasaulio centras mielai priimtų saugoti šiuos neįkainojamus lobius, bet kuris kolekcionuotojas, bet kuris istorijos mėgėjas. Šiuos dokumentus buvo galima parduoti aukcione ir gauti už juos milijonus. Bet mūsų šlovingoji tėvynė ir taip neturi kur pinigų dėti. Rusija ir taip jau dūsta nuo pinigų. Ir štai man pareiškia: „Ledlaužyje", atrodytų, visi galai sueina, bet kurgi patvirtinantys dokumentai?

Į klausimą, kurgi rasti patvirtinantį dokumentą, išsamų atsakymą davė buvęs Politbiuro narys Aleksandras Nikolajevičius Jakovlevas: „Išslaptinti nebėra ko – jokių popierių jau nebėra. Bijau, kad viskas jau sunaikinta. 1941-aisiais keletą dienų degino dokumentus Kremliuje. Ir 1991-aisiais, beje, taip pat." („Vesti", 2000 m. spalio 5 d.)

Svarbiausia Kremliaus garbėtroškų užduotis – paversti žmones silpnaprotiais. Mat idiotus valdyti bus lengva. Dėl to jie degina savo armijos, savo tautos, savo šalies istoriją.

Bet tauta, kuri neišmano savo istorijos, pasmerkta protiškai ir fiziškai išsigimti bei pražūti. Todėl istorinių dokumentų naikinimas – Tėvynės išdavimas.

Kremliaus išdavikai, kurie naikina savo tautos istoriją, vietoj sunaikintų dokumentų juoduojančias tuštumas užpildo klastotėmis, tokiomis kaip Žukovo „Prisiminimai ir apmąstymai" arba „Berijos rašteliai".

Saugoti istorinius dokumentus nepasiekiamuose archyvuose – taip pat išdavystė. Argi didelis skirtumas: dokumentas sudegintas ar padėtas tenai, kur jo niekas niekada neperskaitys? Ten bet kada jį galima sunaikinti kaip nebereikalingą ir niekam neatsiskaityti.

7

Kad nepasikartotų siaubingiausia 1941 metų tragedija, mūsų žmonėms reikia žinoti, kokios buvo jos priežastys.

Liaudies priešai į visa tai atkerta: nereikia knaisiotis praeityje, ne reikia aiškintis priežasčių. Viskas ir taip aišku: Stalinas buvo puskvailis, jis apsupo save silpnapročiais ir padlaižiais.

Kaip svarbiausią ir vienintelį įrodymą liaudžiai pateikia „Berijos raštelį". Ši špargalė – tai visų oficialiojo Rusijos istorijos mokslo apie karą aiškinimų ir tyrimų pagrindas. Atkreipiame dėmesį į tai, kad po pasaulį pasklido daugybė „Berijos raštelio" pavyzdžių. Pagal dvasią ir prasmę – viskas lyg ir tas pat. Tik kiekvieną kartą kitais žodžiais išreikšta. Kartais „Berija" reikalauja atšaukti iš Berlyno kažkokį bevardį pasiuntinį, o kartais pavadina jį vardu, kartais reikalauja atšaukti ir nubausti, o kartais – tiesiog atšaukti...

Pabandykime rasti originalą. Ir atsimušame į sieną: visi rimti istorikai cituoja „raštelį" nenurodydami, kuriame archyve, kuriame fonde ir kurioje byloje jis buvo rastas.

Visiems tikriesiems istorijos mėgėjams, visiems, kurie neabejingi savo šalies ir savo liaudies praeičiai ir ateičiai, dovanoju instrumentą, kaip nustatyti rimtuosius istorikus: skambinkite, rašykite laiškus, siųskite kreipimąsi kiekvienam, kuris tik citavo „Berijos raštelį" savo veikaluose, reikalaukite atsakymo apie jo kilmę. Pasistenkite surasti pirminį šaltinį.

Klausytis atsakymų – didžiausias malonumas.

Žaidimas šėtoniškai smagus. Gavę atsakymą, čiupkite už vadžių kitą rimtąjį ir šmaukštelkite klausimu: o kurgi dokumentas?

★ ★ ★

Siūlome jums tolesnę kūrybinę tąsą komedijos, pavadintos „Berijos rašteliu".

Du didžiai rimti istorikai dėsto pasauliui apie tai, kad Sovietų Sąjungos tautos, pradedant nuo pačių aukščiausių vadovų, buvo siaubingai

kvailos ir bailios. Besmegenis Stalinas taip viską sutvarkė, kad niekas jam tiesos pranešti neišdrįsdavo: „Kad kaip nors jam perteiktų tikrą padėtį, pavaldiniams tekdavo griebtis keisčiausių gudrybių. Karinės žvalgybos viršininkas generolas leitenantas Golikovas, pavyzdžiui, pranešdamas apie vokiečių agresijos planus, vadindavo juos dezinformacija, o baigdamas pridurdavo: „Bet aš ir mano žmonės, Josifai Visarionovičiau, tvirtai prisimename jūsų išmintingą nurodymą, kad 1941 metais Hilteris mūsų nepuls!" („Argumenty i fakty", 2001, Nr. 25.)

Taigi 1941 m. birželio 21 d. Berija iš NKVD pasiuntė Stalinui raštą apie išmintingus vado nurodymus 1941 metams. Generolas leitenantas Golikovas, suprantama, apie Berijos raštų Stalinui turinį negalėjo žinoti. Bet Golikovas iš GŠ Žvalgybos valdybos tą pačią dieną Stalinui perdavė tokį pat raštą. Žodis žodin. Su tais pačiais skyrybos ženklais. Tai bent nustebo vadas dėl tokio sutapimo!

Į tokius mūsų gimtojo istorijos mokslo darbelius būtų galima ir dėmesio nekreipti... Jeigu ne parašai. Po šiuo apreiškimu jų du: Sergejus Osipovas ir Rudolfas Pichoja.

Sergejaus Osipovo vardas man nieko nesako, tad mano atmintyje joks varpelis nesuskamba. O Rudolfas Pichoja – vyriausiasis Rusijos archyvaras. Jis kontroliuoja visus archyvus, pradedant buvusiu Politbiuro archyvu, dabar vadinamu prezidentiniu. Vien tik Prezidento archyve naujojo tūkstantmečio pradžioje buvo saugoma 215 tūkstančių vadinamųjų „ypatingų aplankų", kurie dar kol kas neperduoti ugniai. Neskaitant dokumentų su užrašais „Slaptai", „Visiškai slaptai" ir „Visiškai slaptai. Ypatingos svarbos".

Vyriausiojo šalies archyvaro svarbiausias darbas, kad liaudis neprieitų prie savo pačios istorijos, po truputį šią istoriją pavesti dūmais ir pelenais, o liaudį – beždžionių banda. Su savo pareigomis Pichoja šauniai susitvarko. Bet to jam maža. Tad jis griebiasi klastočių. Ideologinio fronto iliuzionistas Pichoja pavogė seną svetimą klastotę ir iš jos sukurpė savo naująją. Viename gabalėlyje – ir autorystės pasisavinimas, ir dvigubas falsifikatas.

Štai iš tokių vagišių valdžia ir sudaro rimtųjų istorikų branduolį. Štai tokiems perėjūnams valdžia ir patiki rašyti šalies ir jos liaudies istoriją.

27 skyrius

ĮSAKAU UŽGRIŪTI!

Pasiruošimas atremti agresiją taip pat reikalavo ne tik numatyti gynybos operacijų planus, bet ir visiškai parengti šias operacijas, taip pat ir materialine-technine bei inžinerine prasme, kad jas perprastų vadai ir štabai. Juk visiškai akivaizdu, kad netikėtai užpuolus priešui nebebūtų kada rengti tokių operacijų. Tačiau to nebuvo padaryta.

„Krasnaja zvezda", 2000 m. gegužės 4 d.

1

Pats aršiausias kovotojas su Antrojo pasaulinio karo klastotojais buvo keturiskart Sovietų Sąjungos didvyris Sovietų Sąjungos maršalas Georgijus Konstantinovičius Žukovas. Jo straipsnis „SSRS pergalės didybė ir istorijos klastotojų bejėgiškumas" („Komunist", 1970, Nr. 1) – tai žanro klasika. Niekas kitas nesugebėjo taip galingai ir negailestingai pritrėkšti mokslingų melagių prie gėdos stulpo, kaip tai sugebėjo padaryti Didžiosios pergalės maršalas. Jis rašė: „1941 metų įvykiai dažniausiai Vakarų istorikų apibūdinami kaip pergalinga hitlerinės armijos eisena... o mūsų vadovybei prikišamas sutrikimas ir silpnumas... Tik kai kalbama apie Vyriausiąją Vadovybę, tai ji niekada nebuvo sutrikusi ir tvirtai vadovavo sovietinės liaudies kovai."

Nors mirk – geriau nepasakysi.

Kas ta Vyriausioji Vadovybė? Teisingai – tai Stalinas. Niekas kitas karo metu tokio titulo neturėjo.

Bet esmė slypi netgi ne tituluose. Pats Žukovas rašo, kad nė vienas svarbus sprendimas be Stalino nepriimtas. Žukovas pasakodavo, kad Stalinas karo išvakarėse uždraudė kariuomenėje paskelbti kovinę padėtį, ir niekas šio sprendimo negalėjo atšaukti. Žukovas tvirtindavo, kad nuo pat karo pradžios nebuvo Stalino įsakymo atsakyti ugnimi į ugnį, tad kariuomenė ir neatsakė.

Paprasčiau tariant, viskas baigdavosi Stalinu. Ir netgi pirmosiomis karo dienomis, kai formalus vyriausiasis vadas buvo maršalas Timošenka, tikruoju vadu vis tiek liko Stalinas. Vyriausioji Vadovybė ir Stalinas – broliai dvyniai. Mes sakome Stalinas, suprantame VV. Mes sakome VV, suprantame – Stalinas.

Tad štai jisai, tas didysis Stalinas, niekada (pagal Žukovo pareiškimus) nebuvo sutrikęs.

Įsiminkite tai, ponai klastotojai!

2

Bet iš kurgi parsidavėliai buržuaziniai istorijos klastotojai sužinojo apie sovietinės vadovybės silpnumą ir sumišimą? Juk ne patys išsigalvojo!

Ak, taip! Teisingai! Lygiai prieš metus, dar prieš pasirodant demaskuojamam Žukovo straipsniui, buvo išleista to paties Žukovo knyga, kurioje Didysis Strategas pasauliui išdėstė, kad ankstų 1941 metų birželio 22-osios rytą Stalinas pasijuto be galo sutrikęs ir nežinojo, ką daryti. Todėl visa aukščiausioji šalies ir armijos vadovybė nieko ir nedarė.

Save Žukovas aprašo kaip didvyrį ir gudruolį: karą sutiko Generaliniame štabe – koviniame poste. Tačiau tarp eilučių pastebimas kitoks vaizdas. Žukovas irgi buvo sumišęs. Žukovas nebuvo visiškai pasirengęs veikti. Tik 7 valandą 15 minučių jis sėdo kurti nurodymo kariuomenei. Ir tai viską pasako. Bet kuris leitenantas, pradėdamas budėjimą kaip sargybos viršininkas, pirmiausia nurodo kovinio būrio veiksmus, jeigu netikėtai susiklosto nepaprastoji padėtis: užpuola

sargybos patalpas..., užima pirmąjį postą, antrąjį..., kyla gaisras saugomame objekte... ir t. t.

Jei atsitinka kas nors panašaus, sargybos viršininkui tereikia surikti vieną žodį, ir kiekvienas veiks pagal anksčiau gautus nurodymus. Tokia pati padėtis ir karo laivuose, padaliniuose ir daliniuose, cechuose ir kolūkiuose... Bet kokio aptriušusio miesteliuko milicijos viršininkas, perimdamas pareigas, pirmiausia įsigilina į kovinių veiksmų aprašą: kas ir ką veiks įvykus teroristiniam išpuoliui, žemės drebėjimui, potvyniui, pasirodžius ginkluotai atvykėlių gaujai, kilus masinei suirutei ir t. t.

Ką jau čia kalbėti apie miliciją ar armiją... Netgi įsėdus į lėktuvą, jums šimtas dešimtą kartą aiškina, ką daryti iškilus priverstinei būtinybei nusileisti ant vandens, už kurios virvelės truktelėti ir kuriuo švilpuku švilptelėti...

Bet štai jums pavyzdys, kaip pats Žukovas buvo pasirengęs atremti priešo antpuolį: karas jau skaičiavo pirmąsias valandas, o Pergalės maršalas dar tik sėdo kurti nurodymų, ką daryti kariuomenei užpuolus priešui, kuriuo švilpuku sušvilpti.

Pats jis netgi apytikriai neįsivaizdavo, ko griebtis netikėtai užpuolus priešui. Jokių iš anksto numatytų variantų jis nebuvo parengęs. Ko verta tik viena šio nurodymo, šio karinės minties šedevro pirma pirmojo punkto frazė:

„ĮSAKAU:

1. Kariuomenei visomis jėgomis ir priemonėmis užgriūti priešo pajėgas...“

Žukovas pasakoja, kad prieš karą pats jis „dirbdavo po 15–16 valandų per parą, dažnai likdavo nakvoti tarnybiniame kabinete“. Visa Generalinio štabo asmeninė sudėtis ardavo po 15–18 valandų be poilsio dienų ir švenčių. O juk tai didžiuliai žmonių kolektyvai, aukščiausios kvalifikacijos Raudonosios armijos karininkai ir generolai. Tad kokie gi šio milžiniško darbo rezultatai?

Rezultatai tokie, kad 1941 metų birželio 22 dieną 7 valandą ryto 4-osios armijos kariuomenė apleido Brestą. Kitose armijose reikalai klostėsi ne geriau. Visa Raudonoji armija bėgo, nepasiduodama

provokacijoms, nedrįsdama neklausyti išmintingiausiojo stratego įsakymų. O pats strategas tuo metu užsiėmė kūryba: *įsakau užgriūti!*

Aš vis svarstau: Žukovas patikliesiems nurodo, kad 1941 metų birželio 21-osios vakarą jam „galutinai išsisklaidė visos iliuzijos" ir jisai aiškiai supratęs, jog užpuls dabar. Tad nejaugi jis tą patį vakarą negalėjo savo genialiojo šalies gynybos plano pranešti ir frontų, laivynų, armijų vadams? Kodėl reikėjo laukti 7 valandos ryto?

Ir dar: ar vertėjo plėšytis po 15 ir daugiau valandų milžiniškiems Generalinio štabo generolų ir karininkų kolektyvams, jeigu visi planai galų gale buvo sutelkti į vienintelę frazę: užgriūti visomis jėgomis ir priemonėmis! Nejaugi prieš karą Žukovas negalėjo iškviesti į Maskvą Vakarų ypatingosios karinės apygardos vado armijos generolo Pavlovo ir slapčia jam pasakyti: „Dmitrijau Grigorjevičiau, aš naktimis nemiegu, bet jokių karo planų sukurti nesugebu. Ir visas Generalinis štabas taip pat. Tai tu... kai tik užpuls, užgriūk juos visomis jėgomis ir priemonėmis, tvok ir per uodegą, ir per sprandą! Tu mane supratai?"

Ir kitiems vadams derėjo iš anksto pranešti šį genialųjį sumanymą. Štai ir viskas. Kam dar save ir žmones kamuoti? Kam naktimis nemiegoti? Jeigu šalies gynybos planas apsiribojo vien įsakymu užgriūti, tai pranešus svarbiausią (ir vienintelę) idėją pavaldiniams, buvo galima pačiam išvažiuoti pameškerioti, pamedžioti, pagerti. Ir Generalinį štabą buvo galima išleisti neterminuotų atostogų, tik įsakius: kai karas prasidės, po truputėlį pradėkite rinktis Maskvon; frontai bei armijos ir be mūsų jau žino, ką daryti.

Čia Žukovo gerbėjai, suprantama, pareikš rūstų protestą: argi galima sumanymą paskelbti viešai? Juk genialusis Žukovo šalies gelbėjimo planas šiuo atveju galėjo tapti žinomas ir priešui!

Sutinku. Todėl reikėjo popieriaus lapuose užrašyti: „Įsakau užgriūti visomis jėgomis ir priemonėmis. Žukovas", užklijuoti raudonuose paketuose, aplipinti smalka ir antspaudais bei padėti į vadų seifus. Kai tik paaiškės, kad užpuls, įsakyk atplėšti paketus. Ir visai Raudonajai armijai paaiškės, ką reikia daryti – užgriūti.

O dabar, kol Žukovas nurodymą kūrė, kol jį užšifravo ir perdavė, štai kiek laiko užtruko. Paskui jį frontų štabuose iššifravo ir sėdo kurti savų nurodymų armijoms, juos šifruoti... Armijų vadavietėse iššifravo ir sėdo rašyti savų nurodymų korpusų vadams. Kai kuriuos korpusus nurodymas pasieks tik vakare. O daugelio niekados taip ir nepasieks.

Jeigu išmintingoji direktyva gulėtų vadų seifuose, tai viskas būtų daug paprasčiau ir greičiau. Generalinio štabo aplinkraštis nurodytų visiems vadovams ir vadams iki pulkų ir batalionų imtinai paketus atplėšti, turinį perskaityti!

3

„Pačioje teisingausioje knygoje apie karą" Žukovas pamiršo pateikti nurodymo kariuomenei užgriūti tekstą. Nei prakeiktos cenzūros iškraipytose pirmosiose devyniose laidose, nei paskutinėse, „atkurtose pagal pirminį rankraštį", direktyvos neieškokite. Šis tekstas tapo žinomas po daugelio metų ir visiškai iš kitų šaltinių. Bet ir čia mes sužinome tik tai, ką Žukovas Maskvoje įsakė užšifruoti ir perduoti į frontų vadavietes, bet niekas niekada taip ir nepaskelbė iššifruoto teksto.

O iššifruoti žodžius „įsakau užgriūti" galima tik taip:

Generaliniame štabe jokių planų neturiu. Jų sudaryti nesiteikiau. Kaip kariauti, nežinau. Aviacijos, laivynų, frontų ir armijų sąveikos pagal savo sumanymus, pagal vietą ir laiką organizuoti nesugebu. Nuo atsakomybės atsiriboju. Nusiplaunu rankas ir sąžinę. Visą atsakomybę sukraunu ant jūsų pečių.

ĮSAKAU:

1. Frontų ir laivynų vadams kariauti be jokių planų. Kaip kam patinka. Kas kaip sugeba.

2. Jeigu kas nors norės organizuoti bendrus veiksmus suderinant tikslą, vietą ir laiką su aviacija, laivynais ir flotilėmis, NKVD kariuomene, gretimais frontais ir armijomis, užnugario įstaigomis,

Antrojo strateginio ešelono armijomis – tai jūs jau patys kaip nors tarp savęs susitarkite, nuspręskite balsuodami.

Žukovas

P. S. Kam nepasiseks, sušaudysiu. Kas nepasislėpė, – aš nekaltas. O po karo tą, kuris neužtikrins sėkmės, paskelbsiu kvailiu ir išdaviku, save – genijumi."

Juokus į šalį.

Jei kas nors galite tiksliau iššifruoti mįslingus žodžius „įsakau užgriūti" ir jeigu šie teiginiai įtikins, esu pasirengęs tai aptarti ir prisipažinti klydęs.

O kol kas sutarkime dėl to, kad įsakymas „užgriūti visomis jėgomis ir priemonėmis" iš esmės tebuvo paliepimas kariauti, kaip kam norisi, nederinant savo veiksmų nei su Maskva, nei su kaimynais, nei su Antruoju strateginiu ešelonu, nei su užnugario organais.

Betgi prieš kariaujant reikia sudaryti karo planus. Žukovo nurodymas iš esmės tebuvo įsakymas kiekvienam frontui pradėti planuoti savo asmeninį karą.

Pats Žukovas nuo 1941 metų vasario 1-osios iki birželio 21-osios jokių karo planų ne tik nesudarė, bet ir neleido savarankiškai planuoti apygardų (frontų) vadams. Jeigu frontų ir armijų vadai būtų turėję bent vieną, bent paskutinę naktį sudaryti saviems gynybos planams. Arba nors 30 minučių iki pirmųjų šūvių!

Tačiau Žukovas davė įsakymą kovos veiksmus savarankiškai planuoti tik po karo pradžios. Genijus, ir ne kitaip.

Jeigu tikėtume Žukovu, tai birželio 22 dieną, „maždaug 13 valandą", jam paskambinęs Stalinas ir pranešęs, kad frontų vadai „šiek tiek sutriko".

Suprantama, buvo dėl ko. Gavęs Žukovo įsakymą „užgriūti" be nurodymų, kada griūti, kur ir kokiu tikslu, kas gi nesutriktų?

Niekas niekada per visą Rusijos istoriją, netgi tie, kurie turėdavę pastebimų silpnaprotiškumo ar aiškaus idiotizmo požymių, panašaus įsakymo armijai dar nebuvo davę.

Todėl už tai, kad Raudonosios armijos Pirmasis strateginis ešelonas per akimirką subyrėjo, reikia kaltinti tik Didžiausiąjį – pats įsakė...

4

Ir tai dar ne viskas.

Tik per vieną dieną, 1941 metų birželio 22-ąją, Didysis Pergalės Maršalas kariuomenę priblokšė net TRIMIS direktyvomis, ir kiekviena neigė ankstesniąją.

Jeigu TAI ne sutrikimas, tai kas tuomet?

Bet apie savo sumišimą Žukovas nutylėjo, viską suvertė Stalinui. Tai viena iš „Prisiminimų ir apmąstymų" pagrindinių scenų: dar neišaušo, o Žukovas jau skambina, Žukovas reikalauja, Žukovas primygtinai reikalauja, Žukovas praneša apie padėtį, persigandęs Stalinas negali ištarti net žodžio. Ar baimė jį apsėdo, ar sumišimas, ar ir viena, ir kita drauge?

Ši scena, kaip ir visos kitos, kiekvienoje naujoje laidoje darosi vis ryškesnė ir labiau sukrečianti. Mėgėjams siūlau palyginti įvairias Žukovo šedevro laidas, nuo pirmos iki visų tolesnių...

Dėl to, kad Stalinas jokių įsakymų nedavė, sustojo visa valstybės mašina. Stalino neveiklumas reiškė visos vyriausybės ir Raudonosios armijos aukščiausiosios vadovybės neveiklumą.

Žukovas memuaruose pasimėgaudamas aprašinėja Stalino sutrikimą. Deja, tas pats Žukovas žurnale „Komunist" po metų šį sumišimą rūsčiausiai atmeta. Tad ar derėjo didžiajam strategui kaltinti piktdžiugiškus buržuazinius melagius, jeigu pats Žukovas tapo pirminiu jų šaltiniu?

Nors gaila, kad Žukovo pasakojimai apie Stalino trumparegiškumą (ir Žukovo toliaregiškumą) aprašomi memuaruose, kurie išversti į visas įmanomas kalbas, o Žukovo pareiškimai apie tai, kad Vyriausioji Vadovybė „niekada nebuvo sutrikusi" ir „tvirtai vadovavo sovietinės liaudies kovai", paskelbti žurnale „Komunist", kurį teskaito smulkmeniški žmogeliai ir tik tuomet, kai prispiria būtiniausias reikalas.

5

Įrodęs prakeiktiesiems klastotojams, kad Stalinas tvirtai vadovavo sovietinės liaudies kovai, Žukovas ir vėl daug kartų save paneigė, visam pasauliui skelbdamas, esą Stalinas buvo bailys ir karo pradžioje sutriko:

„Šiuolaikiniam karui jis nebuvo pasirengęs, o iš čia ir sutrikimas, ir nesugebėjimas įvertinti padėties, ir šiurkščiausi apsirikimai bei klaidos." (VIŽ, 1995, Nr. 3. P. 45.)

„Stalinas bijojo karo, o baimė blogas patarėjas." („Krasnaja zvezda", 1995 m. rugsėjo 19 d.)

Perskaitai tokius žodžius, ir viskas atsiduria savo vietose: prieš karą bailusis Stalinas tirtėjo nuo artėjančio įsibrovimo siaubo, nepajėgė įveikti gyvuliškos baimės, todėl negalėjo tinkamai įvertinti pokyčių, priimti gerų sprendimų ir tvirtai vadovauti savo liaudies kovai.

Tačiau krištolinio tyrumo aiškumą išsklaido ramybės neduodantis klausimas: o ko 1941 metų pirmąjį pusmetį Stalinui reikėjo bijoti?

Prisiminkime – Hitleris atsidūrė aklavietėje. Didžiosios Britanijos (JAV – antrajame ešelone) Hitleris nugalėti negalėjo, net jei ir būtų įvykęs stebuklas. Valdyti užgrobtos Europos Hitleris taip pat ilgą laiką nebepajėgs. Užkariautoje Europoje pramonės pajėgumų netrūksta, bet plačiau žvelgiant išteklių Europoje nėra. Tad anksčiau ar vėliau okupuotai Europai grėsė ekonominis, finansinis, politinis, transporto, maisto, administracinis, moralinis ir karinis žlugimas. Netgi jei nevyktų aktyvūs kariniai veiksmai.

Hitleriui aiškiai stigo priemonių kontroliuoti užimtai Europai ir dar kariauti su Didžiąja Britanija (ir JAV), o be to – pulti ir Sovietų Sąjungą.

Stalino rankose 1941 metų pirmoje pusėje – pati galingiausia pasaulyje tankų, aviacijos ir artilerijos pramonė. Sovietų Sąjunga tuo metu tankų ir patrankų gamino daugiau nei Vokietija ir Didžioji Britanija drauge paėmus. Nors Didžioji Britanija ir Vokietija kariauja, o

Sovietų Sąjunga gyvena taikos sąlygomis ir, kaip mus įtikinėja, nieko pulti neketina.

Karinė Sovietų Sąjungos pramonė (o kitokios mes ir neturėjome) nuo 1940 metų antros pusės buvo mobilizuota ir visa pervesta į karo meto režimą.

Stalino rankose – milžiniški žmogiškieji ištekliai ir sąlygos juos be kliūčių švaistyti niekam neatsiskaitant.

Stalino valioje – teritorija, kurios užgrobti jokiam išorės priešui neįmanoma.

Stalino pusėje – visagaliai sąjungininkai Didžioji Britanija ir JAV.

Šiais laikais surasti ir paskelbti dokumentai, kurie liudija, kad amerikiečių ir britų kariniai tiekimai ėmė plaukti į Sovietų Sąjungą nuo 1940 metų pabaigos. Tą patį liudija ir vokiečių duomenys.

Didžioji Britanija ir JAV primygtinai reikalavo, kad Sovietų Sąjunga nedelsiant įsitrauktų į karą prieš Vokietiją ir žadėjo neribotą politinę, propagandinę, ekonominę, karinę ir visokią kitokią pagalbą. Didžiosios Britanijos vyriausybė Staliną netgi šantažuodavo: jeigu neužpulsi Hitlerio, tai žiūrėk, kad neatsidurtum su juo akis į akį. Paskubėk, nes mums nusibos laukti, mes galime pasirašyti taiką su Hitleriu.

Britų vyriausybė gąsdino Staliną būtent tokia perspektyva. Štai vienas iš daugelio pavyzdžių. 1941 m. balandžio 19 d. Didžiosios Britanijos pasiuntinys Kripsas per Višinskį įteikė Molotovui skirtą memorandumą, kuriame buvo piktas įspėjimas: „Karui užsitęsus ilgesnį laiką, neatmetama galimybė, jog Didžiajai Britanijai (ir ypač kai kuriems sluoksniams Didžiojoje Britanijoje) gali pasirodyti priimtina mintis sudaryti sandėrį dėl karo užbaigimo...“ („1941 metai“. 2 knyga. Maskva: fondas „Demokratija“. 1998. P. 94–95.)

O štai kai kurios ištraukos iš gausybės neseniai rastų dokumentų.

1940 metų rugsėjo 26 d. Maskvoje įvyko sovietų vyriausybės vadovo V. M. Molotovo pokalbis su JAV pasiuntiniu L. Šteingardtu.

Amerikos pasiuntinys pranešė visiškai slaptų žinių: Jungtinės Valstijos plečia laivyną, turintį 20 lėktuvnešių, 32 linijinius laivus, 100 kreiserių (kai kurie 20 tūkstančių tonų talpos), 400 minininkų ir t. t. Rengiama ir tam tikra aviacijos plėtra. Šimtas tūkstančių būsimųjų

pilotų jau pradėjo mokymus. Amerikiečių armijoje – 140 tūkstančių žmonių, bet numatoma pašaukti 12 milijonų.

Paprasčiau tariant, Amerika pradėjo žmonijos istorijoje dar neregėtą mobilizaciją, kuri pranoko netgi Sovietų Sąjungos mobilizaciją. O mobilizacija – tai karas. Šią galybę arba reikės panaudoti, arba visi tie linijiniai laivai ir kreiseriai surūdys bei pasens, o šalis vėl nugrims į depresiją, šį kartą ne į Didžiąją, o Didžiausią.

Amerikos pasiuntinys pranešė, kad visos Sovietų Sąjungos nuodėmės dėl užgrobtų šiokių tokių Europos teritorijų atleistos, kad tiekiant Sovietų Sąjungai strategines prekes JAV pradeda šalinti visus apribojimus, kurie buvo įvesti sovietinių „išvaduojamųjų žygių" proga. Taip daroma nepaisant to, kad Jungtinėms Valstijoms pačioms reikia milžiniškų kiekių tokių medžiagų dėl neregėtos spartos plėtojant armiją, aviaciją ir laivyną.

Šteingardtas pareiškė, kad „Rusija ir JAV buvo artimiausios draugės nuo JAV nepriklausomybės įvedimo laikų", ir pridūrė, kad „Vokietija gali būti SSRS drauge tik tol, kol neužkariaus visos Europos".

Paprasčiau tariant, amerikiečių pasiuntinys sovietų vyriausybės vadovui atvirai pranešė, kad JAV artimiausiu metu nusiteikusios įsitraukti į karą prieš Vokietiją. Jis nesigėdindamas viliojo Sovietų Sąjungą pereiti į savo pusę. Kad būtų labiau įtikinama, JAV pasiuntinys pridūrė, jog Vokietija pasmerkta, jai gresia badas: Hitleris stokoja pinigų įsigyti maistui ir neturi laivyno maistui pasiimti jėga.

Baigdamas JAV pasiuntinys nupiešė ir pokarinę padėtį: Europa patirs krizę, badaus kaip 1919 metais, ir labai daug kas priklausys nuo to, kokios nuostatos laikysis Amerika. („Sovietų ir amerikiečių santykiai 1939–1945". Maskva: Materik. 2004. P. 93–95.)

Visas šis amerikiečių pasiuntinio ir sovietų vyriausybės vadovo pokalbis – ne kas kita, o tik nesugriaunamas pagrindas būsimajai antihitlerinei sąjungai sudaryti. Hitleris dar nepatvirtino Sovietų Sąjungos užpuolimo plano, ir jokie įspėjimai Maskvos šiuo atžvilgiu dar nepasiekė, o sovietų vadovybė jau gavo oficialų kvietimą atsisakyti bendradarbiauti su Hitleriu ir pereiti į JAV bei Didžiosios Britanijos

pusę, nes užtikrinama neribota karinė ir ekonominė pagalba bei dalis, kai po karo bus dalijamasi Europa.

1941 metų balandžio 9 d. A. A. Gromyka, įgaliotosios SSRS atstovybės JAV patarėjas, sovietų vyriausybės vadovui V. M. Molotovui pranešė, kad JAV politika 1940 metais buvo nukreipta į „visokeriopą pagalbą Anglijai" ir „vienu metu į ekonominį spaudimą SSRS" siekiant „paveikti SSRS užsienio politiką kitų šalių ir pirmiausia Vokietijos atžvilgiu". (Ten pat. P. 123.)

Paprasčiau tariant, tai reiškia, kad Jungtinių Valstijų vyriausybė Staliną ne tik įkalbinėjo, bet jį ir spaudė: mesk draugystę su Hitleriu, laikas susirasti naujų draugų.

SSRS ambasada JAV 1941 metų politinėje ataskaitoje į Maskvą pranešė: „JAV vyriausybės linija, vykdyta iki 1941 metų birželio 22 d. SSRS atžvilgiu, buvo išraiška neigiamo JAV požiūrio į tuo metu palaikytus sovietų ir vokiečių santykius. Amerikos buržuazija ir Amerikos vyriausybė nekantriai laukė SSRS įsitraukimo į karą. Savo politikoje SSRS atžvilgiu Amerikos vyriausybė ėmėsi ekonominio spaudimo priemonių." (Ten pat. P. 213.)

Amerikiečiai reikalavo griežtai: Stalinai, gauk aliuminio, nikelio, molibdeno, įrankinio plieno, aviacinio benzino, labai tikslių staklių, matavimo įrangos, odų ir odinio apavo, ryšių įrangos, plieninių virvių, medikamentų, maisto, bėgių, garvežių, navigacinės laivų ir lėktuvų įrangos, optinių povandeninių laivų prietaisų, chirurginių instrumentų ir t. t., ir pan. Bet jeigu Vokietijos puolimą užvilkinsi, tiekimus sumažinsime.

Taip ir pasireiškė tasai ekonominis spaudimas.

Ir čia mums reikėtų pagalvoti štai apie ką: jeigu JAV vyriausybė būtų laukusi Vokietijos puolimo prieš SSRS, tai kurių galų jai reikėtų speisti Staliną į kampą?

Jeigu Amerika būtų troškusi karo tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos, bet būtų numačiusi, kad puolančioji pusė bus Vokietija, spausk Vokietiją, tad skubink ir stumk Vokietiją, kad pultų. O jeigu būtų manoma, kad Sovietų Sąjunga – nekalta būsimo užpuolimo auka, tai tada kiek ją bemaigytum, karas dėl to neprasidės.

O atsakymas čia gali būti tik vienas: daryti ekonominį spaudimą Sovietų Sąjungai reikia ir galima tik tuomet, jeigu numatyta, kad raktas dėl sovietų ir vokiečių karo yra Kremliuje, kad karo pradžia priklauso tik nuo Stalino. Tad jį ir spaudė. Tad jį ir skubino.

Rausdamasis senuose britų laikraščiuose, aptikau karikatūrą. Atsisukęs į Staliną (švelniai tariant) nugara, Hitleris palinko prie žemėlapio. Stalinas, trindamas rankas, klausiamai žvilgčioja į atkištą Hitlerio užpakalį...

Britų spauda Staliną kurstė: tokia patogi, tokia nepakartojama padėtis, tai ko tu, kvaileli, nesiryžti?

6

Bet tai juokeliai. O štai rimti dalykai. 1941 metų birželio 22-ąją Užsienio reikalų liaudies komisariato Spaudos skyriaus vedėjas N. G. Palgunovas užsienio reikalų komisaro pavaduotojui Vyšinskiui pranešęs, kad vakar, tai yra birželio 21-ąją, įvyko susitikimas su grupe amerikiečių, britų ir prancūzų žurnalistų, atstovaujančių didžiausioms Vakarų bendrovėms Reuters, AP, Havas ir kt. Vyresnysis jų visos grupės vardu pareiškė, kad žurnalistai „jaučiasi atstovai šalių, kurios laiko save SSRS sąjungininkėmis". (Ten pat. P. 130.)

Karas dar neprasidėjo, o sąjungininkai jau reiškia palaikymą, tad jų žurnalistai pasirengę vykti į kovos veiksmų rajonus, kad aprašytų karą žvelgiant iš Maskvos varpinės. Ir tai ne sutapimas, ir ne spaudos klaida dokumente. Štai dar.

„1941 m. birželio 21 d. JAV Valstybės departamento Europos skyriuje buvo parengtas memorandumas, pavadintas „Politika Sovietų Sąjungos atžvilgiu, jeigu prasidėtų karas tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos". (Ten pat, p. 133.) Bendras dokumento tonas – padėsime Stalinui.

Pastaruoju metu Kremliaus propaganda sukūrė naują versiją, teigiančią, kad Stalinas norėjo, jog Hitleris jį užpultų, štai tada jis ir bus auka, tuomet Amerika jam padės. Bet Stalinui nebuvo reikalo

vaidinti aukos. Hitleris jau ir Europoje buvo pridaręs nesuskaičiuojamų piktadarybių. Tad užpulti Hitlerį – teisingas žingsnis, pateisinti jo net nereikėjo. Europa ir pasaulis tokį įvykių posūkį būtų sutikę audringais, ilgai trunkančiais plojimais.

Kad užpultų Vokietiją, Stalinui nereikėjo prisigalvoti jokių dingsčių ir aiškinimų. To meto Amerikos dokumentai kategoriški: Stalinui padėjome ir toliau padėsime. Ir visiškai nebuvo būtina Sovietų Sąjungai pasirodyti auka. Priešingai, Staliną spaudė, tad Stalinui teko ieškoti pasiteisinimų, kodėl Sovietų Sąjunga iki šiol dar neužpuolė.

Visa užkariauta Europa buvo Stalino pusėje ir tik laukė išvadavimo. Tad ko gi Stalinui nerimauti?

7

O dabar klausimas: kodėl mūsų mokslo šviesuoliai tylėjo, kai Žukovas pliurpė apie Stalino baimę?

Juk tarškalui Žukovui buvo labai lengva užkimšti gerklę vos vienu klausimėliu. Reikėjo paklausti: kodėl gi tu, Georgijau Konstantinovičiau, Stalino baime nepasinaudojai?

Tarkime, kad Stalinas iš tikrųjų bijojo karo, o Žukovas tai suprato ir matė. Štai ir turėjo jis bailiukui patarti: nagi, drauge Stalinai, milijonus tonų šaudmenų atitraukime nuo sienų už Dniepro. Tuomet, jei užpultų, mes tiesiog užgulsime hitlerininkus artilerijos ugnimi. Štai kiek mes turime sviedinių! O jeigu jų tūkstančius vagonų laikysime prie sienos, prapuls turtas ir armija liks be sviedinių ir šovinių. Dar daugiau, užgrobę šaudmenis, hitlerininkai ir į mus iš užgrobtų tankų bei patrankų ims pyškinti.

Beje, reikėjo parašyti Stalinui pranešimą reikalaujant išsiaiškinti ir nubausti tą niekšą, kuris šaudmenis galinga srove varė prie sienų.

Reikėjo Stalinui patarti, kad pačios geriausios sovietų divizijos, korpusai ir armijos sutelktos Belostoko ir Lvovo bei Černovicų kyšuliuose, t. y. atsidūrusios pelėkautuose. Jas skubiai reikėjo iš ten išvesti. Tada nebūtų milžiniškų apsupčių, net ir staigiai užpuolus. Ir

vėlgi reikėjo iš Stalino išsireikalauti kruopštaus tyrimo bei rūsčios proletariškos bausmės tiems nenaudėliams, kurie pačius geriausius Raudonosios armijos junginius sukišo į apsupimo žiedą ir leido sutriuškinti.

Baikščiajam Stalinui derėjo išaiškinti, kad sovietų aerodromai nevykusiai išdėstyti. Jie buvo per arti sienos. Todėl netikėtai užpuolus juos užgrius vokiečių aviacija, sutraiškys tankų pleištai, o paskui panaudos vokiečių aviacija, kuri seka paskui smogiamąsias tankų grupuotes. Vokiečiai prieš mūsų žmones ir mūsų aviaciją panaudos mūsų betoninius pakilimo ir nusileidimo takus, mūsų aviacinio benzino atsargas ir šimtus tūkstančių bombų.

Tad jeigu Žukovas būtų sąžiningas žmogus, tai turėtų pareikalauti nedelsiant viską ištirti ir nubausti tuos, kas įsakė prie pat pasienio įkurti aerodromus.

Na, tiek jau to dėl tų oro uostų. Kažkokiam liaudies priešui panūdo pasienio ruože ir šalia jo įrengti 254 naujus aerodromus. Tegu sau pluša. Betgi nors aviacijos tenai nelaikytų. Juk kai kuriuose aerodromuose buvo po 100–120 lėktuvų! Trinktels vokietis, o mūsų lėktuvai net pakilti nespės. Jeigu kiekvienam lėktuvui pakilti reikia sugaišti bent po 30 sekundžių, tai kiek laiko reikės pakilti 120 lėktuvų nuo vieno pakilimo tako? Taigi.

Pasinaudojus Stalino baime, reikėjo tam kinkų drebintojui patarti, kad apskritai visas svarbiausias Raudonosios armijos pajėgas dera atitraukti iki senosios valstybinės sienos linijos ir tenai kariuomenę parengti gynybai, pasinaudoti įtvirtintais „Stalino linijos“ rajonais kaip plieniniu karkasu, aplink kurį kareiviai iškas tūkstančius kilometrų apkasų ir tranšėjų.

Reikėjo užminuoti kelius, tiltus ir išaiškinti tuos piktadarius, kurie įsakė juos išminuoti.

Reikėjo burti partizanų būrius bei grupes ir išaiškinti tą, kuris priėmė sprendimą juos paleisti.

Reikėjo skubiai sugrąžinti į Dnieprą upių laivus iš Dunojaus deltos ir Baltarusijos pelkių. Gynybiniame kare jų vieta – Dniepro upėje, kad vokiečiams užkirstų kelią šturmu įveikti šią galingą vandens kliūtį.

Reikėjo stabdyti oro desanto korpusų sudarymą. Gynybiniame kare jie niekam nereikalingi. Desantininkus buvo galima panaudoti partizanų formuotėse. Vokiečiams puolant – palikti jas miškuose priešo užgrobtoje teritorijoje.

Reikėjo sudaryti galimos agresijos atmušimo planus. O jeigu tokių planų nebuvo ir Žukovas nesugebėjo jų parengti, tai iniciatyvą reikėjo perduoti į žemesnių vadų rankas – pavesti karinių apygardų ir armijų, korpusų, divizijų, brigadų ir pulkų vadams: galimas netikėtas Vokietijos puolimas, štai tavo rajonas, pats galvok, kaip atsiginsi.

Bet Žukovas ne tik nesiteikė sudaryti karo planų, bet ir visiems žemesniems vadams grasindamas sušaudymu uždraudė bet kokius savarankiškus veiksmus.

Žukovas veikė nesiskaitydamas nei su logika, nei su sveiku protu. Tai jis pritraukė aerodromus prie sienų. Tai jis nuvarė upių laivus ten, kur jų neįmanoma panaudoti šalies gynybai. Tai Žukovas suvarė geriausias sovietų divizijas, korpusus ir armijas į pelėkautus. Tai jam įsakius sovietinėje teritorijoje buvo statomi aerodromai, o šiuos tuojau pat panaudojo vokiečių aviacija. Į šiuos aerodromus Žukovo įsakymu buvo sugabenta viskas, kas veikiai užgriuvo ant Raudonosios armijos galvos.

★ ★ ★

Ką visa tai reiškia?

Tai reiškia, kad Stalinas nekaltas.

Juk negalėjo Stalinas iš baimės griauti savo paties įtvirtintų rajonų. Negalėjo išgąsčio pagautas duoti įsakymo išminuoti tiltus. Negalėjo apimtas baimės paleisti partizanų būrių, parengtų dar taikos metu. Bailieji taip nesielgia.

Ir visa tai padarė žmogus, kuris Hitlerio aiškiai nebijojo.

Toks narsuolis, perskaičius „pačią teisingausią knygą apie karą“, visu gražumu iškyla tik vienas...

Štai jam, narsiajam, išmintingajam, toliaregiškajam, reikia už viską ir atsakyti.

28 skyrius

APIE PUSĘ MILIJARDO

Tai netgi ne matematika, o aritmetika.

S. Ivanovas, RF gynybos ministras
„Krasnaja zvezda", 2005 m. kovo 4 d.

1

Ilgai komunistinės galvelės mąstė apie tai, kuo gi parėmus Žukovo paistalus apie Stalino baimę. Šia proga tarp Rusijos komunistinių laikraščių ir žurnalų vyko neviešinamos, bet aršios varžybos. Laimėjo „Nezavisimaja gazeta". Taktika buvo pasirinkta tikslinga: reikia paveikti ne tik jausmus, bet trinktelėti skaičiais ir faktais. Tad „Nezavisimaja" išties pritrenkė. 1993 metų lapkričio 19 d. išspausdino Grigorijaus Baranovskio straipsnį apie nesuskaičiuojamus hitlerininkų pulkų pulkus. Baranovskis pranešė, kad „1941 m. birželį Hitlerio rankose atsidūrė per 500 milijonų žmonių, galinčių paimti ginklą."

Tai buvo sensacija, kurią išgirdę rimtieji istorikai iš susižavėjimo neteko amo: Žukovo pareiškimai apie Stalino baimes pagaliau patvirtinti. Atsižvelgiant į šį skaičių, Stalino baimė ne tik suprantama, bet netgi atleistina.

1941 metų pradžioje JAV buvo 129 milijonai gyventojų. JAV vyriausybė rengė šalies istorijoje dar neregėtą 12 milijonų kariškių mobilizaciją, t. y. planavo be jokių likučių išnaudoti visus mobilizacinius išteklius. O Hitleris, be savos armijos, dar galėjo šautuvus įbrukti 500 milijonų žmonių! Kur jau tai vargšelei Amerikai su tokia kariauna rungtyniauti!

Sovietų Sąjunga 1941 metų pradžioje turėjo 191 milijoną gyventoją. Tačiau visiems juk neįduosi šautuvų. 20 milijonų – tai Vakarų Ukraina, Vakarų Baltarusija, Moldova, Estija, Lietuva, Latvija, kurios

prasidėjus Antrajam pasauliniam karui sava valia įstojo į brolišką so vietinių tautų sąjungą, tačiau kažkodėl dar nerodė karšto noro lieti kraują už šią brolišką sąjungą.

Iš likusių 170 milijonų beveik trečdalis – Kaukazo ir Vidurinės Azijos gyventojai, kurie taip pat (kažkodėl) troškimo pakariauti nerodė. Mat dauguma šių respublikų gyventojų buvo mažaraščiai, prastai arba išvis nekalbėjo rusiškai ir kalbėti netroško. Iš tokios medžiagos šaunaus kario nenulipdysi.

Bet kurios šalies gyventojų pusę, netgi šiek tiek daugiau, sudaro moterys. O iš vyrų dalies dar reikia atmesti berniukus iki 18 metų ir vyresnius kaip 50 metų žmones. Toliau dar atimkime ligonius, invalidus bekojus, vienaakius ir vienarankius, silpnapročius, alkoholikus, sergančius baltąja karštlige, džiovininkus ir sifilitikus. Atskaičiuokime ir tuos, be kurių negalėtų išsiversti valstybinis aparatas, ir tuos, be kurių sustotų pramonė ir transportas.

Jeigu išsiaiškintume, tai pamatytume, kad tinkamų pašaukti į armiją vyrų ne taip jau ir daug: kažkas kažkur laksto, kažkas sėdi, o kai kas tą kalėjimą saugo, kiti šachtoje rausiasi, o dar kiti taigoje vamzdį tiesia. Paimsi šachtininką į nesutriuškinamas gretas, vadinasi, smuks ne tik anglių gavyba, bet ir kokso, ir šarvinio plieno, ir tankų, ir karinių laivų, ir daugybės visokių kitokių dalykų gamyba.

Dviejų pastarųjų šimtmečių patirtis parodė, kad taikos metu nė viena šalis negali šautuvus įduoti daugiau kaip 1 proc. savo gyventojų. Po karo SSRS valstybinio plano komiteto gudragalviai pasiūlė gražų gambitą: į vieną procentą įtraukti tik armiją ir laivyną, o daugybę kitų organizacijų ir struktūrų, kurios nešioja antpečius ir ginklą, neskaičiuoti. Jie taip ramindavo save ir išmintinguosius Politbiuro senolius: sienas juk saugo pasieniečiai, o tai ne armija, tai KGB. Lagerius ir kalėjimus irgi ne armija saugo. Tai MVD kariuomenė.

Bet ekonomika įkalbinėjimų ir užkalbėjimų neatlaikė. Mat negali būti daugiau kaip 1 proc. šalies gyventojų *visose* sukarintose struktūrose. Kitaip šalis susprogs, kaip ir susprogo Sovietų Sąjunga. Arba kaip varlė prieš jautį Krylovo pasakėčioje.

Per karą galima mobilizuoti 10 proc. šalies gyventojų. Taigi kariauja kas dešimtas. Bet neilgam, ir ne visi milijonai iš karto. Kitaip nebus kam kariaujančiųjų rengti, apauti, maitinti ir apginkluoti. Šaukti reikia bangomis: penkis milijonus fronte suguldėme, šaukiame kitus.

Antrajame pasauliniame kare Stalinas pasiekė visus šauktinių rekordus. Dėl to teko iš miestų ir kaimų iškrapštyti visus vyrus, pajėgiančius bent pakelti ginklą. Ir iš lagerių – taip pat. Į traktorius susodinti moteris. Jas ir į šachtas suvarė. Ir pabėgiai ant jų kuprų buvo gabenami. Prie staklių pastatė senolius, lagerių klipatas ir nepilnamečius. O ėsti nėr ko. Net ir kai koks nors dosnesnis užjūrio dėdė gabeno šimtus tūkstančius tonų troškintos kiaulienos ir sutirštinto pieno konservų, milijonus porų odinių batų, kailinių striukių lakūnams, parašiutų, tūkstančius kilometrų vilnonių audinių. Be viso to stalininių šauktinių rekordų išvis nebūtų buvę įmanoma pasiekti.

Ir rekordiniai šaukimai atsirūgo tuo, kad tautos gyvybinės galios buvo negrįžtamai pakirstos. Tauta išmiršta.

1941 metų pirmoje pusėje padėtis buvo kitokia. Sovietų Sąjunga gyveno taikos sąlygomis, užpuolimo nelaukė ir pati, suprantama, nieko pulti nesirengė. Todėl Raudonojoje armijoje, laivyne, NKVD ir NKGB kariuomenėje drauge negalėjo ir neturėjo būti daugiau kaip 1,7 milijono karių bei karininkų. Bet draugas Stalinas 1941 metų birželio 21 dieną (kažkodėl) vien tik Raudonosios armijos gretose turėjo 5,5 milijono burnų. O kai kurie itin smulkmeniški skaičiuotojai prabyla ir apie 8 milijonus.

Nesitikint dosniojo dėdės pagalbos ir nestumiant tautos į savižudybę, per karą Stalinas į Raudonąją armiją, į NKGB ir NKVD kariuomenę būtų galėjęs pašaukti 7–12 milijonų gyventojų. Tik Stalinas, pažeisdamas visus ekonomikos bei demografijos dėsnius, nuo 1939 metų rudens iki 1945 metų pavasario mobilizavo dukart daugiau žmonių – 34 milijonus.

O Hitlerio pusėje 1941 metų pavasarį (jeigu tikėsime „Nezavisimaja gazeta“) buvo sava vokiečių armija ir papildomai dar buvo galima šautuvą įduoti daugiau kaip 500 milijonų kareivių iš okupuotos Europos šalių.

Aiškus dalykas, kad Stalinas išsigando.

Grigorijus Baranovskis, pirmasis pasaulyje paskelbęs duomenis apie 500 milijonų, nedelsiant tapo įžymybe, jį cituodavo, jį kviesdavosi į konferencijas ir simpoziumus, jį girdavo, apdovanodavo, šviesiąją jo galvą vainikuodavo laurais. Juk ne juokai: įrodymą rado!

„Nezavisimaja gazeta" laikraščio vyriausiasis redaktorius Tretjakovas, kuris Baranovskį atrado ir į žmones išvedė, po Maskvą vaikščiojo aukštai iškėlęs galvą ir pasišokinėdamas: štai mes kokie! Mat šis straipsnis Tretjakovo karjeroje lėmė posūkį.

Pagaliau jisai sugebėjo valdžiai įtikti ir visus varžovus pranoko. „Nezavisimaja gazeta" buvo palaiminta iš aukštybių. O Baranovskio atradimas buvo įtrauktas į Rusijos karo mokslų aukso fondą, į nepaneigiamų įrodymų apie Hitlerio pasirengimą karui ir apie visišką Sovietų Sąjungos nesugebėjimą pasipriešinti lobyną. Šis atradimas – tai Rusijos mokslo perlas. Štai jums 2002 metais išleista knyga apie karo pradžią, jos 105 puslapyje žodis žodin pakartota: „1941 m. birželį Hitleris pasitelkė per 500 mln. žmonių, sugebančių stoti su ginklu rankose." Skirtumas buvo tik toks, kad šį skaičių dabar jau paryškino riebiu šriftu.

Gaila, kad šio anoniminio veikalo autoriai nepanoro nurodyti savo vardų, tačiau tituliniame lape už pagalbą jie dėkoja Karo mokslų akademijos prezidentui armijos generolui M. A. Garejevui, generolui pulkininkui J. Gorkovui, generolui majorui J. Solnyškovui, akademikui V. Anfilovui, ponams G. Baranovskiui, J. Muchinui ir kitiems atsakingiems draugams.

Autorių vardai man nežinomi, tad kreipiuosi klausdamas tų, kuriems dėkoja anoniminiai autoriai, klausiu tų, kurie stovėjo už nematomųjų nugaros. Generolai Gorkovai ir Garejevai, štai ko aš nesuprantu: jeigu Hitleris pavergė per 500 milijonų žmonių, sugebančių paimti į rankas šautuvą, tai ir derėjo jiems tuos šautuvus duoti. Tad kodėl, generolai, jūsų apdainuojamas ir šlovinamas galingiausiasis ir išmintingiausiasis Hitleris tokia galimybe nepasinaudojo? Tai būtų ir davęs. O kodėl viskas įstrigo?

3

Sovietų Sąjungos užpuolimo metu vokiečiai buvo okupavę 11 šalių. Stambiausios – Lenkija, Prancūzija, Jugoslavija. Štai ir pabandykime vietoj Hitlerio išdėlioti karinių komisariatų mobilizacijos planą: iš Lenkijos 100 milijonų kareivių, iš Prancūzijos – 100 ir iš Jugoslavijos dar 100. Iš likusių, drauge paėmus – dar 200 milijonų.

Popieriuje atrodo gražu. Bet pasigilinkime į detales: 1939 metų rugsėjį Hitleris sutriuškino Lenkiją ir, tarkime, 100 milijonų lenkų kareivių nutarė įtraukti į savo ginkluotųjų pajėgų gretas. Kliūtis, mano supratimu, iškyla štai kokia: ar lenkai tikrai kausis po Hitlerio vėliavomis?

Per Antrąjį pasaulinį karą daugelyje okupuotų šalių nuo Norvegijos iki Slovakijos ir Prancūzijos atsirado marionetinių vyriausybių bei vietos valdžios organų. Bet tik ne Lenkijoje. Į Hitlerio armiją lenkai neskubėjo. Tad hitlerinėje armijoje nebuvo nė vienos lenkų divizijos, nė vieno pulko.

Ir kita bėda: kaipgi Hitleris sukontroliuotų 100 milijonų lenkų karių? Juk visi Vokietijos gyventojai 1939 metų rudenį tesudarė 68,4 milijono žmonių, drauge su moterimis, seneliais, vaikais, ligoniais, neįgaliaisiais ir kt. Kaip galima kontroliuoti 100 milijonų jaunų, sveikų, ginkluotų lenkų vyrų, jeigu Vokietijos mobilizacijos ištekliai – 6,8 milijono. O visiškai savižudiškai įsiręžus – per 13 milijonų. Antraip jau tektų šaukti į armiją žilagalvius senolius ir trylikamečius berniūkščius. Taip, beje, ir buvo padaryta.

1940 metais Hitleris sutriuškino Prancūziją ir pusę šalies užėmė. Tarkime, iš Prancūzijos jis vėlgi surinko 100 milijonų kareivių prancūzų. Bet tie patys 1940 metai pasauliui parodė, kokių būta kareivių. Jeigu jie ir už savo šalį kovoti nesistengė, tai negi trokštų lieti kraują už Hitlerį?

1941 metais – Jugoslavija. Iš jos Hitleris irgi, tarkime, surinktų po savo vėliavomis 100 milijonų kovotojų. Bet juk tenai iš karto įsiplieskė pilietinis karas. Serbai pjovė kroatus, kroatai – serbus, makedoniečiai dar kažką pjovė, o juodkalniečiai taip pat neatsiliko. Tenai

įsikūrę albanai, čigonai, turkai, bulgarai ir dar daugybė įvairiausių tautelių.

Ten ne tik dėl tautinių principų, bet ir dėl religinių ir politinių priežasčių žemes dalijosi, ir amžiais susikaupusias nuoskaudas prisimindavo... Rūpesčių ir nesutarimų perpildytas katilas sprogo. Vokiečių okupantams nuo šių pjautynių irgi kliūdavo.

Tiek to. 300 milijonų lenkų, prancūzų ir jugoslavų Hitleris, tarkime, kaip nors surankiojo. O kur likusius 200 milijonus karių paimti? Norvegijoje? Belgijoje, Graikijoje ar Liuksemburge? Niekaip ten 200 milijonų karių nesurinksi. O juk Baranovskis ir jo mokslinčiai globėjai kalba ne apie 500 milijonų, o apie *daugiau kaip* 500 milijonų.

Jeigu Hitleris ir sutelktų pusės milijardo karių armiją, tai kas tokią armiją išmaitintų? Ir kas ją aprengtų? Juk užjūrio dėdulės Hitleris neturėjo. O jeigu ir būtų turėjęs! Tokios minios net ir Amerika neišširtų. O kiek tokiai armijai reikėtų tankų ir lėktuvų?

4

Dabar klausimas ponui Tretjakovui, kuris plačiu mostu ryžtingai į didįjį mokslą atvėrė vartus didžiajam tyrinėtojui Baranovskiui. Tas pats klausimas ir Karo mokslų akademijos prezidentui armijos generolui Garejevui, kuris visam pasauliui skleidžia Baranovskio atradimus. Ponai, ar jūs įsivaizduojate, kiek žmonių tuo metu gyveno Lenkijoje, Prancūzijoje, Jugoslavijoje?

Skubu pranešti: 1939 metų rugsėjo 1 d. Lenkijoje gyveno 34 milijonai 662 tūkstančiai žmonių. (Goralski R. „World War II Almanac. 1931–1945". London: Hamish Hamilton. 1981. P. 89.)

Bet ne visi jie atsidūrė Hitlerio valdžioje. Šiuos milijonus pasidalijo Hitleris ir Stalinas. Hitleris kontroliavo 17,2 milijono lenkų. Taigi 100 milijonų lenkų kareivių su Hitlerio vėliava – tai tik teorinis ponų Tretjakovo, Garejevo ir jų aukštinamo Baranovskio prasimanymas.

Prancūzijoje 1940 metais buvo 41,6 milijono gyventojų. 23 milijonai iš jų buvo okupuoti Vokietijos, kiti už vokiečių okupacijos ribų.

Jeigu net ir visus moteriškos lyties kūdikius aprūpintume šautuvais, tai ir tada 100 milijonų prancūzų karių Hitleriui vis tiek surinkti nepavyktų.

1941 metais Jugoslavijoje gyveno 17,2 milijono žmonių. Taigi ir Jugoslavijoje Hitleris 100 milijonų karių niekaip nesurinktų.

O Norvegijoje, Nyderlanduose ir Graikijoje Garejevo ir Tretjakovo darbų mastai išvis subliūkšta.

Štai tikroji Rusijos karinės mokslinės minties didybė. Būtent tokiais apskaičiavimais mūsų rimtieji istorikai ir nepriklausomi laikraščiai baugina pažangiąją žmoniją. Gerbiamiesiems autoriams rūpi tik viena – kaip tokią rašliavą įbrukti skaitytojui? Laikraštį perskaitei ir išmetei, tad reikėtų, kad šiuos apreiškimus liaudis galėtų ir knygoje pasiskaityti. Bet jeigu tų mokslinčių brolija pasirašytų savo vardais, tai kas tada pirktų? Ir genialių minčių valdovai sugalvojo: knygą apipavidalinti lygiai taip, kaip „Ledlaužį". O pavadinti – „Ledlaužis-2", autorius – Viktoras *Surovovas*. Žmonės čiumpa. O paskui spjaudosi...

Mūsų generolai, rimtieji istorikai ir nepriklausomi redaktoriai elgiasi visai kaip smulkūs vagišiai. Kitados senovėje, kai puskojinių sovietinėse parduotuvėse net nebuvo pardavinėjama, juoba – geresnių, pavartėje Kreščiatike įsigijau nuostabias puskojinaites. Užsieniniame paketėlyje. Tiesiog nuostabios. Tais laikais antro kurso kursioko piniginiai ir rūkomieji ištekliai – 10 rublių 80 kapeikų per mėnesį. Štai visą dešimtinę ir sukišau. 80 kapeikų pasilikau dantų pastai ir batų tepalui. Kareivinėse išdidžiai traškančią pakuotę pradariau – o tenai gražaus audinio skiautelės, tvarkingai suklostytos.

Būta ir kitokių gudrybių. Tamsiuose respublikų sostinių ir uostų akligatviuose spekuliantukai pardavinėdavo tikrus džinsus. Septintajame dešimtmetyje inžinierius per mėnesį gaudavo 120 rublių, skyriaus vadas su leitenanto antpečiais pirmaisiais tarnybos metais – 180. O tikrieji džinsai galėjo kainuoti ir 150, ir 200 rublių, ir daugiau. Vėlgi supakuotus pardavinėdavo. Bet kad nebūtų apgaulės, pakuotės kraštelis šiek tiek įplėštas, tad buvo galima pirštais pačiupinėti ir audinį, ir kniedeles, galima audinį net vandenyje sudrėkinti – patikrinti, ar kelnės nepadirbtos, ar dažai nepasklis.

O kaip pasimatuoti? Aišku, kad nevalia, mat reikia išsaugoti užsienietišką pakuotę. Pirk – tada ir matuokis. Pasitrumpinsi, jeigu reikės. Arba vandenin įmerksi. Dydis – ne bėda. Kad tik daiktą įsigytum. Paskui jau kaip nors.

Bet ir tada būdavo galima prašauti.

Aš jau mokytas, daugiau su prekeiviais reikalų nebeturėjau, o mano draugelis pakuote susižavėjo, leitenanto algą atskaičiavo, namie maišelį atplėšė, o tenai – tikrų tikriausi amerikietiški džinsai, netgi su odine etikete ant užpakalio. Menkas nepatogumas buvo tik toks, kad šios užjūrio kelnės buvo su trūkumu: viena klešnė yra, o kitos – nėra. Jeigu žinotum, kam antrąją klešnę pardavė, galėtum iš beviltiškos padėties išsisukti: susiūtum kelnes, kaip dera, ir nešiotumei paeiliui. Tik kur tą antrą žioplį rasti?

Būtent taip Karo mokslų akademijos prezidentas ir kiti jo sukirpimo strategai neša į mases savo genialiąsias idėjas. Kaip spekuliantėliai iš Moldavankos, iš Begovojos akligatvių ar Nevskio prospekto. Savo proto normaliai knygai parašyti nepakanka, tad rašliavas – į gražią pakuotę. Suvorovu dedasi.

Vadovaujantis visais tarptautiniais standartais generolų darbeliai – grynų gryniausia vagystė. Civilizuotame pasaulyje, jeigu kas nors prekę padirba, jei šlamštą pateikia su tokia ar beveik tokia pat pakuote kaip vertingas daiktas, tai nuostolio dydį teismas nustato paprastais aritmetiniais veiksmais. Laikoma, kad dėl aferistų nusikalstamos veiklos autorius gavo tik pusę to, ką galėjo gauti, o kitą pusę yra pavogę padirbtos prekės gamintojai.

Armijos generole Garejevai, generole pulkininke Gorkovai, ponai Muchinai, Lanščikovai ir visa jūsų vagių brolija, jūs pavogėte pusę mano pinigų už „Ledlaužį“. Tad esu nusiteikęs iš jūsų išsireikalauti tai, kas buvo pavogta.

Ir čia atsirado keblumų. Generolo pulkininko Gorkovo advokatas į mano advokatų paklausimą atsakė, kad generolas nė vienos kapeikos už suklastotą „Ledlaužį“ negavęs. Ak, geriau jau advokatas tokių dalykų nekalbėtų. Išeina, kad kažkokie anoniminiai šunsnukiai vagia pinigus, slėpdamiesi už generolų užpakalių, įrašo generolus ir juos

lydinčią mokslingąją šutvelę į vagystės bendrininkus, bet su generolais vogtų pinigų nesidalija. Anoniminiai perėjūnai suteršia generolų vardus mokslingais samprotavimais apie pusės milijardo Hitlerio pulkus, o generolams net trūksta žinių, kad atskleistų akivaizdų neišmanymą, ir drąsos, kad paprieštarautų.

Įvykdytas kriminalinis nusikaltimas – gana stambi vagystė. Nusikaltimo vietoje aptikti generolų batų pėdsakai, riebūs jų pirštų atspaudai ir išmėtytos vizitinės kortelės. Kitų pėdsakų nėra. Jeigu kažkas generolus ir jų mokslingus patarnautojus pakišo, tai visi jie turėjo bent pasipriešinti. Tačiau slenka metai, ir nė vienas jų apie savo nedalyvavimą vagystėje nepareiškė.

Ką gi, ne pirmas kartas. Generolas vagišius ir akademikas sukčius – tai vis mūsų šviesiosios socialistinės praeities ir džiugiosios demokratinės dabarties simboliai.

★★★

O aš, kaip koks nusidėjėlis, jau ketinau įsižeisti dėl smulkių vagišių su generolų lampasais, bet paskui susivokiau: taigi čia – balta vėliava! Taigi visa tai – apgailėtina ir gėdinga įvairiausio plauko amfilovų, gorkovų, ivanickių, lanščikovų ir kitokių muchinų pralaimėjimas! Aš juk po jų knygų viršeliais nelendu. Tai jie priversti prie manųjų taikytis ir po jais lįsti. Juk tai komplimentas!

Štai kokios garbės nusipelniau ir kokio pripažinimo susilaukiau.

29 skyrius

VISA TAI IŠGALVOJO GEBELSAS!

Perskaičiau ataskaitą apie rusų komunistinę radijo propagandą. Šie vyrukai pridarys mums nemažai rūpesčių. Rusų laidos visiškai ne tokios kvailos kaip britų.

J. Gebelsas
1941 m. birželio 21 d.

1

O aš maniau: išeis „Ledlaužis", ir mane užgrius kritikos akmenų kruša. Bet suklydau. Apsiskaičiavau. Apsimoviau. Akmenų kruša neužgriuvo. Ką jau ten kruša: niekas net akmenėlio į mano daržą nenumetė. Netgi apmaudu.

Tiesa, pasirodė straipsnių, tarsi triuškinančių: „Ledlaužis" pavasarinėje balaitėje", „Ledlaužis" taranuoja", „Kūrikas iš „Ledlaužio", „Ledlaužiu" per istorinę tiesą", „Įstrigęs tarp šaltojo karo ledų", „Ledlaužis" avinėlio kailyje", „Ledlaužio" autorių apgavo avinai", „Skylialaužis", „Metas skandinti „Ledlaužį" ir t. t., ir pan.

Buvo ir kritikuojančių mokslinių konferencijų. Buvo triuškinančių knygų ir naikinančių filmų. „Ledlaužį" paneigė pirmasis (tuo pačiu ir paskutinysis) SSRS prezidentas bei septyni (vienas po kito) Rusijos premjerai.

Reaguodamas į „Ledlaužį" RF gynybos ministras armijos generolas Gračiovas išleido griausmingą įsakymą dėl karo istorijos nagrinėjimo proceso tobulinimo Ginkluotosiose pajėgose. Negelbėjo – teko ministrui išleisti dar vieną įsakymą, dar griausmingesnį. Bet ką ten ministras...

Į „Ledlaužį" reagavo RF Prezidentas savo potvarkiu Nr. Pr-319 1995 metų vasario 28 d. Vykdydami visos liaudies išrinktojo valią, mokytieji draugai nustebino pasaulį sunkiasvoriais tomais. Valstybės

dūma priėmė rezoliuciją (2005 m. gegužės 27 d.), o Ukrainos Aukščiausioji Rada – netgi sukūrė antiledlaužinį įstatymą: apginsime istorijos tiesą!

Mane kaltina, kad bandau perrašyti istoriją. Į tai nuolankiausiai atsakau: jeigu būtų ką nors perrašyti.

Oficialiosios karo istorijos parašyti vis nepavyksta. Nepaisant daugiatūkstantinių kolektyvų pastangų, iššvaistytų milijardų ir sugaištų dešimtmečių. Oficialiosios versijos nėra ir ateityje ji nenumatoma.

Bet liaudies išrinktieji ragina juos išrinkusias tautas ginti istorijos tiesą... kurios nėra. Kurios niekaip nepavyksta sukurti.

Ir griaudėja per visą šalį šūkis: apginkime tai, ko nėra! Įstatymais! Kovą juodintojams! Iškelkime naujas valstybines struktūras! Dar dešimtį vagonų pinigų meskime į šį šventąjį žygį! Užsienio bendraminčius prisijaukinkime!

O jie, tie užsienio dykaduoniai, prie lovio grūste grūdasi. Į Maskvą. Ir prisiriję švariomis rankomis bei šaltomis galvomis daužo mano aprūdijusius bortus, tratina į mane iš visų kalibrų.

Bet kuriam užsukančiam svetimų kraštų atėjūnui, kuris tik pasižada paskandinti „Ledlaužį", Maskvoje tiesiamas raudonas kilimas nuo pat Šeremetjevo oro uosto iki Granitinės salės Kremliuje. Gynybos ministerija, URM, SVR (Užsienio žvalgybos tarnyba), GRU ir kitos tokios pat garbios organizacijos šiems nuvainikuotojams iš kitapus sienos atveria (kažkodėl) neįveikiamas savųjų visiškai slaptų archyvų duris. Ir sukunkuliuoja „Ledlaužį" puolančios bangos, suputoja, bet prašniokščia pro mano bortų šonus.

Argi tai ne kritika?

2

Žinoma, tai ne kritika.

„Ledlaužį" rašiau tik dėl vieno klausimo. Šis klausimas iškeltas 26 skyriuje. Ankstesni skyriai – tai tik priedainis. Svarbiausią klausimą užrašiau didžiosiomis raidėmis. Nesupratingesniesiems dar

ir pridūriau: štai jis – pagrindinis klausimas. Būsimųjų savo kritikų prašiau smulkmenomis nesisvaidyti, o griebti aviną už ragų, – tasai, kuris skaitė knygą, žino, apie ką kalbama.

Tad štai šimtuose straipsnių, 47 „Ledlaužį" kritikuojančiose daktarinėse disertacijose, kurios man šiandieną jau žinomos, 32 paneigiančiose knygose, gausybėje televizijos ir radijo laidų nė vienas mano priešininkas į tą klausimą neatsakė.

Pasakysiu dar daugiau: nė vienas apie pagrindinį „Ledlaužyje" iškeltą klausimą net žodeliu neužsiminė. Tad ar galima visą šį knaisiojimąsi laikyti kritika, juk mano gerbiamieji priešininkai pasiryžę ginčytis apie ką tik nori, tik ne apie svarbiausią dalyką, jeigu jie kabinėjasi tik prie niekniekių, bet gudriai apeina esminį klausimą?

Ir dar, jeigu didžiausi pasaulio šviesuoliai iš Londono, Paryžiaus, Tel Avivo, Miuncheno, Romos, Vašingtono, Edinburgo, Bonos, Maskvos, Berlyno institutų bei universitetų štai jau dvidešimt metų nedrįsta net paminėti svarbiausio klausimo, kuris iškeltas knygoje, tad ar nėra tai liudijimas, kad „Ledlaužis" tikrai pralaužė ledus?

Pirštinė mesta. Vaikšto ratais ir aplinkui mokyti senjorai, misteriai, ponai ir draugai, spjaudosi, keikiasi, siunčia prakeiksmus ant mano vargšės galvos, skelbiasi mane paneigę, sumušę, paskandinę, sudeginę, sunaikinę ir į sutrypę, bet pirštinės pakelti niekas taip ir neišdrįsta. Atsisakė mūšio ponai generolai ir maršalai, premjerai, prezidentai ir žvalgai, žurnalistai ir mokslininkai.

Bet kurios teorijos teisingumą įrodo jos paaiškinamoji galia. Manoji teorija paaiškina daug ką, ko anksčiau paaiškinti nepavykdavo. „Ledlaužis" atsako netgi į tuos sovietų ir vokiečių karo pradžios klausimus, kurie mano knygose neaptarti.

Priešininkams nereikia manęs nei kritikuoti, nei kaltinti. Tereikia surasti kitą paprastą, suprantamą ir logišką paaiškinimą, kodėl taip atsitiko 1941 metais. O kol jie kitos teorijos nesumąstys, „Ledlaužis" toliau tęs savo pergalingą plaukimą.

Bet laiškai vis skrieja. Ir vis nauji nuvainikuotojai kviečia į mūšį. Visą internetą prirašinėjo – pasirodyk! Prie televizijos kamerų reikalauja ginčytis.

O apie ką, žmonės, ginčytis? Tai jums derėtų priimti mano iššūkį. Tai jums derėtų atsakyti į tą esminį klausimą, kurį aš iškėliau „Ledlaužyje“. Jeigu jūs svarbiausio dalyko svarstyti nesiryžtate, tai apie ką dar ginčytis? O jeigu „Ledlaužio“ neskaitėte ir nežinote, koks ten iškeltas svarbiausias klausimas, tai juo labiau mums nėra apie ką kalbėtis.

3

Ir štai koks vaizdas: kritikų minios kviečia mane į mūšį, bet patys jo vengia. O įgelti, įdurti, įkąsti nori. Tad reikia tokio argumento, kuris būtų, taip sakant, anapus „Ledlaužio“ borto. Reikia tokio teiginio, kuris leistų priešininkams mane sutrypti, bet tuo pat metu ir neįsivelti į ginčą iš esmės.

Ir šovė kažkam į galvą: o juk šitokią versiją išgalvojo Gebelsas! Tai jo šunybės! Hitleriui mat reikėjo pateisinti įsiveržimą, ir štai ankstų 1941 metų birželio 22-osios rytą Gebelsas melavo į mikrofoną... O Rezunas-Suvorovas jį atkartoja.

Nuostabus teiginys. Stebuklingoji lazdelė. Dabar galima mane ir fašistu išvadinti, ir apie knygos esmę nebesiginčyti. Nesigilinant, taip sakant.

Teiginys apie Gebelsą patiko. Teiginį pasičiupo. Jį kartoja. Ir kaltinimas skamba siaubingai. Įsivaizduokite, kaip saldu, kai atsiduri viename vežime su Gebelsu!

Bet toks kaltinimas siaubingas atrodo tik iš pirmo žvilgsnio.

Istoriją rašo nugalėtojai. Todėl taip ir prasidėjo: jeigu pasakė Gebelsas, vadinasi, – melas. Iš viso to išplaukia, atrodytų, irgi neišvengiama išvada: visa, kuo mus penėjo Kremliaus Agitpropas, – gryniausia, skaidriausia tiesa.

Dar daugiau: jeigu Hitleris agresorius, grobikas, pavergėjas, vadinasi, mes – išvaduotojai. Hitlerizmas – tamsa, o pas mus, kaip sakydavo draugas Stalinas, – šviesa iš rytų.

Betgi sovietinė komunistinė propaganda, švelniai tariant, ypatingu teisingumu irgi neišgarsėjo. Turėjom mes savo Gebelsą. Vadino jį

Aleksandru Sergejevičiumi. Ne, ne Puškinu, o Ščerbakovu. Tad štai, pats Gebelsas dar prieš vokiečiams užpuolant Sovietų Sąjungą nosį nukabino: juk įveikti San Sergejičių per melagių varžybas atrodė neįsivaizduojama, neįmanoma ir neįtikėtina. Labai jau talentingas buvo draugas Ščerbakovas. Britų agentūros BBC Gebelsas išvis nevertino: ne ta svorio kategorija. O štai kaip įveikti Kremliaus pranašą?

Beje, Aleksandras Sergejičius Gebelsą parblokšdavo ant menčių jau savo titulu. Gebelsas – *propagandos* ministras. Jau iš šio titulo išplaukia, kad jo ir pavaldžios jam žinybos užduotis – eiti režimui tinkama kryptimi, skleisti kokias nors idėjas, t. y. plačiosioms liaudies masėms plauti smegenis, į akis pūsti miglą.

O draugas Ščerbakovas – Sovietinio *informacinio* biuro viršininkas: pranešame tik faktus, ir jokios propagandos.

Ir visur mūsų šalyje buvo tokia tvarka. Štai laikraštis – „Izvestija". Pranešame apie tai, kas įvyko. Ir nieko daugiau. Arba: laikraštis „Pravda". Tiesa juk ir esti tik tiesa. Tyrų tyriausias šaltinėlis. Be drumzlelių ir priemaišėlių.

Jų SS simbolis – kaukolė ir kaulai, o ant mūsų čekisto rankovės – bręstančios varpos. Iš tokių smulkių akmenėlių didžiausios mozaikos sudaromos. Hitleris milijonus žmonių sunaikino, mat nevidonas. O mūsų draugai karštomis širdimis sunaikino daug daugiau milijonų. Na betgi tai – pažangos labui.

Todėl šiandieną kiekvieno pasaulio miesto gatvėmis galima be baimės vaikščioti su pjautuvu ir kūju. Niekas į snukį nespjaus. Tai juk ne svastika. Ir čekistui paminklą galima pastatyti už liaudies pinigėlius. Jis gi ne esesininkas!

O juk paminklas čekistui yra blogiau nei paminklas esesininkui. Esesininkas – tai žvėris iš kitos šalies. Jis naikino tuos, kuriuos laikė priešais. O čekistas – tai savas, namiškis nenaudėlis. Jis naikino viską aplink. Savus ir svetimus. Dešimtimis milijonų. Ir mėgstama jo daina: „Dar ne visus išrovėm iš šaknų!"

Dar vienas skirtumas toks, kad gestape, norėdami išsiaiškinti tikruosius bendrininkus, lupdavo nagus. O NKVD, – kad įvykdytų suvestinę, iš viršaus primestą naikinimo planą.

Čekistas iš anksto žinodavo, kad kankina nekaltuosius. Išsigalvotų prisipažinimų protokolus vyrukai liepsnojančiomis širdimis tarp savęs vadindavo „romanais“, o pačius talentingiausius kaulų laužytojus, dantų, akių ir žandikaulių lupikus – „romanistais“. Štai iš jų gretų Aleksandras Sergejevičius Ščerbakovas ir iškilo.

Į bolševikų partiją jis įstojo 1918 metais. Mat bolševikai laimėjo, tad jis tuojau pat prie jų ir prisiplakė, tuojau jų idėjomis ir susižavėjo. Aukštyn kopė mikliai, šokinėdamas per dešimtį pakopų, – draugas Stalinas juk talentingiausius įžvelgdavo už tūkstančių varstų ir veikdavo pagal principą: jaunimui visi keliai atviri.

Mirties nuosprendžius tais didvyriškais laikais paskirdavo be jokio teismo. Šaudymo sąrašus vietose sudarinėdavo ir pasirašydavo vadinamieji trejetai. Į juos visada sudarydavo tas pats: vietinės komunistų valdžios pirmasis sekretorius, prokuroras ir svarbiausias vietinis čekistas. Sudarydamas sušaudyti skirtų aukų sąrašus Ščerbakovas pasiekė ypatingo mitrumo ir šaunumo. Asmeniškai pasirašė šimtus tokių sąrašų ir be teismo mirčiai į nagus pasiuntė tūkstančius žmonių. Už tokį stropumą darbe Stalinas mesdavo Ščerbakovą į atsiliekančius barus, ten, kur kiti nesusidorodavo su darbų apimtimis.

Vien tik 1937–1938 metais Ščerbakovas buvo tapęs svarbiausiu partijos vadeiva, taigi ir trejeto nariu, Leningrade, Rytų Sibire, Donbase, Maskvoje ir Maskvos srityje. Sušaudymų apimtimis Ščerbakovas stengėsi pasivyti didžiausią šios grupės čempioną – Nikitą Chruščiovą. Ir dažnai labai priartėdavo prie stachanovietiškų Nikitos Kruvinojo išdirbių.

Tarp bendradarbių Ščerbakovas pagarbos nepelnė. Netgi Chruščiovas aprašė Ščerbakovo charakterį kaip „piktybinį, gyvatišką“. („Stalino imperija. Biografinis enciklopedinis žodynas“. Sud. K. A. Zaleskis. Maskva: Veče. 2000. P. 501.)

Štai tokį kovotoją už šviesiuosius idealus Stalinas pusantro mėnesio prieš karą ir paskyrė vadovauti pačiai galingiausiai ideologinei mašinai.

Kad nereikėtų sugrįžti vėliau, pranešu: Ščerbakovas ir mirė drauge su karu. Jis buvo klaikus girtuoklis. Gerdavo ne tiesiog daug, o

siaubingai daug. 1945 metų gegužės 9-ąją džiaugsmingąja pergalės proga prisisiurbė taip, kad naktį į gegužės 10-ąją neatgavo sąmonės ir iškeliavo į kitą pasaulį, nesulaukęs net 45-erių metų. Laurentijus Pavlovičius Berija apie jį pranešė: persigėrė ir mirė.

Bet mes šiek tiek šoktelėjome į priekį. Sugrįžkime į 1941-uosius.

4

Nuo 1922 iki 1941 metų Stalinas neužėmė jokių valstybinių postų. Jisai valdė viską, bet už nieką neatsakydamas. Jis tiesiog buvo partijos *sekretorius*. O partija – tai ne valstybė ir ne vyriausybė. Tai tik bendraminčių sąjunga. Ir nieko daugiau.

Bet 1941 metų gegužės 4 dieną pergalingo išvaduojamojo karo išvakarėse Stalinas pasiėmė vyriausybės vadovo postą, kad didžiojo išvaduotojo garbės netektų su niekuo dalytis, kad galėtų Svarbiausią įsakymą savo gyvenime paskelbti ne iš užkulisių, o oficialiai.

Tą pačią dieną Stalinas Aleksandrą Sergejevičių Ščerbakovą paskyrė visų sovietinių rašytojų, dailininkų, kompozitorių, muzikantų, aktorių, režisierių, baletmeisterių, žurnalistų, redaktorių, cenzorių, lyno akrobatų ir klounų, futbolininkų ir plaukikų, iliuzionistų, poetų, dainininkų ir t. t., ir pan. valdovu bei viešpačiu.

Visiškai ir tiesiogiai Ščerbakovas kontroliavo visas kūrybines sąjungas, leidyklas, kino studijas, teatrus ir kino teatrus, cirkus ir stadionus, laikraščius, žurnalus, radiją ir visa kita. Pareigybių Ščerbakovas turėjo daug: CK sekretorius, Sovinformbiuro viršininkas, per karą – gynybos liaudies komisaro pavaduotojas, Vyriausiosios politinės valdybos viršininkas ir kt.

Sumanymas buvo toksai: Stalinas duos Svarbiausią XX amžiaus įsakymą, o Ščerbakovas pasirūpins propagandiniu jo parengimu.

Ideologinės kovos fronte Ščerbakovas atsiskleidė visa savo galybe, visa platybe. Tiesa, karas pakrypo ne ta linkme. Bet ir su visu tuo jis susidorojo.

Štai tik vienas miniatiūrinis Ščerbakovo šedevrėlis – nedidelė ištrauka iš Sovinformbiuro 1941 metų rugpjūčio 22 d. pranešimo: „Vien tik per tris paskutiniąsias savaites mūsų kariuomenė sutriuškino:

a) 3, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20 tankų divizijas..."

Atsižvelgiant į tai, kad sovietų ir vokiečių fronte 1941 metais kariavo 19 vokiečių tankų divizijų, ir imant domėn, kad per kitas savaites vokiečių tankų divizijos taip pat turėjusios nuostolių, tenka be ginčo pripažinti, kad tankų kariuomenės (jei patikėtume Ščerbakovu) Hitleris baigiantis 1941-ųjų rugpjūčiui jau nebeturėjo.

Tame pačiame pranešime „b" punkte Ščerbakovas išvardijo trisdešimt septynias vokiečių pėstininkų divizijas, kurios per tas trejetą rugpjūčio savaičių jau visiškai sutriuškintos.

Punkte „c" Aleksandras Sergejičius suminėjo 2, 8, 14, 17, 18, 20, 25, 27 motorizuotas divizijas, irgi sunaikintas rugpjūtį. Viso labo jų būta 14. Jeigu prisimintume dar birželį bei liepą, tai nekyla jokių abejonių, kad per poros mėnesių mūšius Hitleris bus neišsaugojęs ir motorizuotų divizijų.

O ten dar „d" punktas apie SS divizijas ir punktas „e" apie pavienius įvairių divizijų pulkus.

Šį bei tą Hitleris, be abejo, dar galėjo sukrapštyti, tačiau „daugelis vokiečių divizijų išsaugojo tik savo numerius".

O San Sergejičius nesiliauja: „Per du mūšių mėnesius vokiečių armija prarado per du milijonus žmonių, kurie buvo užmušti, sužeisti ir paimti nelaisvėn... Patikslintais duomenimis, per du karo mėnesius vokiečiai prarado apie 8000 tankų, 10 000 pabūklų, per 7200 lėktuvų... Per įnirtingus ir nesibaigiančius dviejų mėnesių mūšius buvo užmušta 150 tūkst., sužeista 440 tūkst., be žinios dingo 110 tūkst. Raudonosios armijos karių, o iš viso 700 tūkst. žmonių, 5 500 tankų, 7 500 pabūklų, 4 500 lėktuvų."

Dabar mes jau žinome, kad per tuos du mūšių mėnesius praktiškai buvo visiškai išblaškyta po miškus, sutriuškinta ir paimta nelaisvėn prieškarinė penkis milijonus žmonių turinti Raudonoji armija. Liko tik rezervininkai. O vokiečių nuostoliai – po milijoną kas mėnesį – tai,

labai švelniai tariant, herojinės Aleksandro Sergejevičiaus sukurtos baladės.

Nuo pirmosios karo dienos Ščerbakovas ir į jį panašūs draugai kūrė neįtikinamiausias sakmes, jas spausdino ir, apskelbę visam pasauliui, dėjo į archyvus. Dabar mūsų mokslingieji šviesuoliai atsargiai, tarsi švenčiausias relikvijas, ima senus mašinėle spausdintus lapelius ir, nurėžę akivaizdžiausias kvailystes bei neabejotinas melagystes, Ščerbakovo perlais puošia savas teorijas.

Ir išdidžiai pareiškia: reikia rašyti remiantis archyvais!

Tai ir išties patogu. Remiantis Ščerbakovo žinybos „dokumentais" galima įrodyti viską, kas tik bus įsakyta.

5

Taigi ten – apsimelavęs Gebelsas, o čia – teisuolis Ščerbakovas.

Gebelsas meluodavo, o Rezunas-Suvorovas jį kartoja.

Kol argumentą apie Gebelsą panaudodavo ne patys svarbiausi, aš tylėjau. Bet štai prabilo žmonės su didelėmis žvaigždėmis ant pečių. Generolas pulkininkas Volkogonovas – Rusijos Prezidento patarėjas; armijos generolas Garejevas – Generalinio štabo viršininko pavaduotojas; generolas pulkininkas Pavlovas – GRU viršininko pirmasis pavaduotojas. Ir visi – sutartinai: sovietų rengimasis įsiveržti į Europą – Gebelso fantazijos, Suvorovas nėra originalus, pirmapradis „Ledlaužio" šaltinis – Gebelso žinyboje.

Tad jeigu prabilo sunkioji artilerija, esu priverstas atsakyti.

Oficialioji Kremliaus propaganda dešimtmečiais teigė, kad karas iš Sovietų Sąjungos pusės esą buvęs teisingas, tėvynę ginantis, išvaduojamasis, didysis, kad hitleriniai vilkai užpuolę mūsų taikiai žolelę kramsnojančią bandą be jokios priežasties, nepaskelbę karo, savo klastingumą pateisinę melagio Gebelso išmonėmis.

O jeigu jau taip, tai Kremliaus ideologai turėjo tokius Gebelso prasimanymus paneigti: štai šito pliurpalo žodžiai – ir tai melagingi žodžiai! Štai sumelavo, va čia ir dar šičia.

Prieš pradedant pulti Gebelsą, derėtų imtis tirti karą, tokiais demaskavimais tiktų pradėti ir oficialiuosius šešiatomius bei dvylikatomius veikalus. Jeigu mus užpuolė, prisidengdami netikra dingstimi, tai sovietų vyriausybės, valdančiosios partijos, ideologinių darbuotojų, diplomatijos, žvalgybos, Generalinio štabo, istorikų, veteranų, propagandistų ir agitatorių svarbiausia užduotis būtų paneigti tą netikrą dingstį, dėl kurios pradėtas karas.

Betgi ne.

Niekas mūsų didžiojoje šalyje ir niekas už jos ribų Gebelso pareiškimų nepaneigė ir net nebandė jų atskleisti.

Gebelsas – nevidonas. Gebelsas – nusikaltėlis, vienas didžiausių visų laikų nusikaltėlių. Gebelsas – melagis, melagio sūnus ir jo tėvas. Jo pavardė tapo posakiu: meluoja kaip Gebelsas.

Bet kodėl gi Gebelso kalba, pasakyta per radiją 1941 metų birželio 22 dieną, mūsų šalyje iki šiol nepaskelbta kaip pikčiausių prasimanymų pavyzdys? Kodėl nė vienas mūsų maršalas, generolas, admirolas, diplomatas ar akademikas neišdrįsta net mirusiam Gebelsui paprieštarauti?

Tokia jau mada mūsų šalyje: ištarei Gebelso vardą – ir to jau pakanka. Toliau galima nieko neaiškinti, jeigu Gebelsas, vadinasi, – melas.

Tarsi mūsiškis San Sergejičius mažiau meluodavo.

Kartoju klausimą: kodėl tyli mūsų istorijos mokslas? Kodėl mūsų mokslas Gebelso kalbos nepaneigia ir netgi nekomentuoja?

Gebelsas nedemaskuotas.

Iki šiol.

Mane tai stebina.

O jus, generolai?

★★★

1941 metų birželio 21-ąją, paskutinę dieną prieš puolimą, Gebelsas ne veltui sielvartavo. Susirungti su Ščerbakovu jam aiškiai nepakako jėgų.

Lenino ir Hitlerio imperijos – seserys dvynės. Ir čia, ir ten melas buvo ta rišamoji medžiaga, tas cementas, kuris paversdavo šią struktūrą monolitu.

Imperija, kurią sukūrė Hitleris, sugriuvo ir subyrėjo į šipulius. Viena svarbiausių žlugimo priežasčių: buvusi nepakankama melo koncentracija.

Imperija, kurią sukūrė Leninas, Trockis, Dzeržinskis, gyvuoja ir klesti, nors ir apkarpyta. Mat koncentracijos mūsų šalyje pakanka.

30 skyrius

KODĖL PROKURORAS VYŠINSKIS GYNĖ RIBENTROPĄ NIURNBERGO PROCESE?

Hitleris okupavo Staliną? Bet dėl šios apgaulės jis buvo priverstas nusinuodyti, o Stalinas tapo pusės Žemės rutulio vadovu!

V. Molotovas
1974 m. birželio 13 d.

1

Dabar jums nurodysiu, kur pakastas pats pikčiausias šuva: Gebelso paneigti net nereikia.

Gebelsas savo pareiškimą per radiją perdavė 1941 metų birželio 22 d. 5.30 val. O prieš pusantros valandos, lygiai 4 val. ryto, imperijos užsienio reikalų ministras J. fon Ribentropas SSRS užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojui V. G. Dekanozovui įteikė memorandumą, kuriame buvo išdėstytos priežastys, dėl kurių Vokietija užpuola SSRS. Šio memorandumo įteikimas ir tapo karo paskelbimo aktu.

Apie tai, kad diplomatinis aktas buvo įteiktas, ir būtent 4 valandą, dabar mes žinome dėl drąsaus istoriko Jurijaus Georgijevičiaus Felštinskio mokslinio žygdarbio. Tai jis surado atitinkamus dokumentus ir dar 1983 metais juos paskelbė rinkinyje „SSRS – Vokietija 1939–1941".

Mus dešimtmečiais pratino prie formulės „klastingai ir nepaskelbus karo", o dabar netgi RF gynybos ministerija savo centriniame organe priversta pripažinti: Vokietija karą paskelbė. („Krasnaja zvezda". 1998 m. lapkričio 25 d.). Tasai pats laikraštis 2001 metų birželio 23 d. numeryje patikslina: „Oficialūs kaltinimai SSRS nuskambėjo memorandume, kurį įteikė Reicho užsienio reikalų ministras Ribentropas

sovietų pasiuntiniui Berlyne 1941 metų birželio 22 dieną 4 valandą ryto."

Išties įdomu: mums trimituoja apie Gebelso prasimanymus, bet juk Gebelsas viso labo tik agitatorius, tegul ir labai aukšto rango, tarsi mūsiškis Ščerbakovas. Mūsų dėmesį nukreipia į propagandinį Gebelso pasisakymą, nustumdami į šešėlį oficialų Ribentropo dokumentą.

Bet ir Ribentropas veikė ne savo noru, o Vokietijos vyriausybės įsakytas. Ribentropo memorandumas – ne asmeninė išdaiga, ne saviveikla, o vyriausybinis ypatingos svarbos dokumentas.

Kodėl jis svarbus? Ogi todėl, kad mums paskelbė karą, kažkuo apkaltinę. Ir įteikė oficialų popierių su kaltinimais. Tad nejaugi liaudis, tame kare praradusi dešimtis milijonų gyvybių, neturi teisės žinoti, kuo ją apkaltino ir dėl kokios priežasties ją užpuolė?

2

Kyla ir kitų klausimų. Kodėl mums pusę amžiaus melavo, kad karas nebuvo paskelbtas? Kodėl niekada neprisimindavo to memorandumo? Beje, kur jis dabar? Kodėl jo neparodo? Kas jame parašyta?

Internete dokumentas kiūto. Prezidento archyve šis dokumentas dulka. Bet Rusijos vyriausybė jo neskelbia, nekomentuoja, nekritikuoja ir klastote neišvadina.

Vokietijos vyriausybė paskelbė karą Sovietų Sąjungai ir dešimtimis pavyzdžių paaiškino savo veiksmus, kurie vieninteliai įmanomi susiklosčiusius tokiai padėčiai. Kodėl niekas į tai nereaguoja? Kuo išvis užsiima Gynybos ministerija, Generalinis štabas, Užsienio reikalų ministerija, Mokslų akademija, Karo mokslų akademija, Karo istorijos institutas ir kitos struktūros tokiais pat skambiais pavadinimais?

Kodėl tylėjo mūsų genialieji karvedžiai? Kodėl Žukovas savo memuaruose daugybėje puslapių aprašinėjo SSRS, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos delegacijų derybas, su kuriomis jis asmeniškai neturėjo

jokio ryšio, bet nė žodžio nepasakė apie tai, kad Vokietijos vyriausybė užpuldama kažkaip savo veiksmus pagrindusi? Juk karo pradžioje Žukovas buvo Generalinio štabo viršininkas, tad jam – kam gi kitam – reikėjo po karo ir duoti atkirtį melagiams, jeigu vokiečių vyriausybės memorandume būtų slypėjęs melas.

Ir dabartiniai Rusijos generolai pritilo. Jus, generolai, jūsų tėvus ir senelius apkaltino nusikaltimu, o jūs tylite. 10 metų tylite, 20, 30, 50, 70...

Stebina ir kitkas: jeigu karas didysis, teisingasis, išvaduojamasis, tai kam gudrauti? Kam iškraipyti tiesą, dangstyti ir slėpti dokumentus? Ir kodėl didysis karas apsuptas, apkarstytas, apipintas melu? Kodėl mūsų valdovai iškraipydavo ir toliau iškraipo karo istoriją tiesiog nuo pat pirmosios akimirkos, nuo pat birželio 22-osios 4.00 val. ryto? Kodėl mūsų valdytojai, aprašinėdami karo pradžią, taip primelavo, kad pranoko net patį Gebelsą?

Į visus šiuos klausimus atsakymas gali būti tik vienas: į vokiečių vyriausybės kaltinimus, išdėstytus memorandume, draugui Stalinui ir kitiems draugams nebuvo kuo atsikirsti nei ankstų birželio 22-osios rytą, nei po 10 metų, nei po 20, nei po pusės amžiaus...

Jeigu būtų kaip atsikirsti, seniai būtų atšovę.

Betgi nebuvo kuo atrėžti. Todėl, užuot prieštaravęs, draugas Stalinas pareiškė, kad Sovietų Sąjunga visai nekalta, kaltinimų jai niekas nepateikė, jokio Vokietijos vyriausybės memorandumo jis negavo. Čia pat į apyvartą buvo paleistas populiarumo sulaukęs posakis „klastingai ir nepaskelbus“... Tad dešimtmečiais įvairiausio plauko parsidavėliai simonovai ir smirnovai, nekričiai ir šolochovai, stadniukai, karpovai ir gorkovai kaip prisukti kartojo: nepaskelbusi, nepaskelbusi, nepaskelbusi... Ir čia pat – piktai vanojo Gebelso išmones.

Nors prisiminti derėtų ne Gebelsą, o Ribentropą.

3

Niurnberge Ribentropas buvo nuteistas mirties bausme ir nuosprendis įvykdytas.

Labiausiai pripažinti jo kaltę reikalavo sovietų kaltintojas Andrejus Januarjevičius Vyšinskis. Tačiau iš tikrųjų Vyšinskis buvo svarbiausias Ribentropo gynėjas.

Vyšinskio pozicija, t. y. oficiali Sovietų Sąjungos pozicija, buvo tokia, kad Ribentropas visai nekaltas, tad jį reikia pakarti...

Taip ir atsitiko. Visus kaltinimus Ribentropui atmetė ir... pakorė.

Formaliai jis buvo pripažintas kaltas dėl to, kad tiesiogiai dalyvavo sukurstant agresyvų karą.

Ir niekas nepaklausė, kokį karą? Antrąjį pasaulinį?

Nieko panašaus: Ribentropas viso labo Kremliuje tik pasirašė *nepuolimo* sutartį tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos.

Betgi girdžiu priekaištus, kad ši sutartis numatė Lenkijos padalijimą. O dėl šio padalijimo ir įsiplieskė Antrasis pasaulinis karas!

Teisingai.

Bet juk ne vienas Ribentropas sutartį rašėsi. Iš pradžių ją pasirašė draugas Molotovas, paskui – ponas Ribentropas. O paskui ant Lenkijos padalijimo žemėlapio draugas Stalinas džiugiai brūkštelėjo 58 centimetrų dydžio parašėlį.

Jeigu Ribentropas pasirašė sutartį, oficialiai – dėl nepuolimo, o faktiškai – dėl Lenkijos padalijimo, tai jį, be abejo, reikėjo nuteisti mirties bausme. Bet tada ir draugą Molotovą derėjo greta ant virvutės pakabinti. O tarp jų – teisybės dėlei – ir draugą Staliną. Sutartį juk Kremliuje pasirašė. O kas Kremliaus šeimininkas? Tikrai ne Ribentropas.

Tad štai, kad neatsidurtų Ribentropo kompanijoje, nei Stalinas, nei Molotovas, nei Vyšinskis, nei sukalbami Vakarų sąjungininkai Ribentropui tokių kaltinimų, jog jis pasirašė Maskvos sutartį, *nepateikė*.

Taigi prie Lenkijos padalijimo ir prie visko, kas vyko vėliau, Ribentropas oficialiai rankos neprikišęs.

Dabar visi jau žinome, kad Molotovo ir Ribentropo sutartis buvo dvilypė:

– visiems atviras nekaltas susitarimas dėl nepuolimo;

– slapti papildomi protokolai dėl Europos padalijimo.

Sovietų Sąjunga kategoriškai neigė slaptą sąmokslą su Hitleriu: sąmokslo nebuvo! Nebuvo papildomų protokolų! Apie tai pareikšdavo visi – nuo Molotovo iki Gorbačiovo.

Žlugus komunizmui gana trumpai oficialioji Kremliaus propaganda irgi pripažino, kad sąmokslo būta. Bet netrukusi viskas grįžo į savas vietas: „1939 metų rugpjūčio 23 d. su Vokietija buvo pasirašyta Nepuolimo sutartis – tokia pat, kokią su ja buvo pasirašiusios Lenkija, Danija ir daug kitų šalių." („Krasnaja zvezda", 2007 m. kovo 21–27 d.)

Kaip tik tokios pozicijos laikėsi ir Andrejus Jaguarjevičius Vyšinskis: tai buvo pati paprasčiausia nepuolimo sutartis! Europos su Hitleriu mes nesidalijome. Jokių slaptų susitarimų nebuvo.

Sutikime su draugu Vyšinskiu ir laikraščiu „Krasnaja zvezda", betgi tuomet reikės paaiškinti, kuo kaltas Ribentropas?

4

O kuo prasikalto Ribentropas Didžiajai Britanijai ir Prancūzijai? Joms Ribentropas karo nepaskelbė. Dėl Paryžiaus ir Londono jis švarus. Viskas buvo kaip tik atvirkščiai: Didžioji Britanija ir Prancūzija pačios buvo paskelbusios karą Vokietijai. Jeigu karo paskelbimas – nusikaltimas, tai Niurnbergo kilpose turėjo kabaroti prancūzų ir britų lyderiai.

Tuomet sakoma, kad 1941 metais Ribentropas Vokietijos vyriausybės vardu paskelbė karą Sovietų Sąjungai. Štai čia ir slypėjusi jo kaltė. Už tokius dalykus ir dera jį pasmerkti gėdingai kankinamai mirčiai!

Galbūt ir taip. Tik niekas Ribentropui Niurnberge ir tokio kaltinimo nepareiškė. Priešingai, draugas Vyšinskis įnirtingai melavo, kad karas nebuvo paskelbtas. Paprasčiau tariant, jis ir šia prasme Ribentropą išteisino.

Štai jums Niurnbergo „teisingumo" grimasos.

Generolas majoras, o vėliau ir generolas feldmaršalas Paulius asmeniškai rengė Sovietų Sąjungos užpuolimo planą. Apie tai buvo

žinoma. To niekas neslėpė. Tai aiški ir neginčijama kaltė. Savo kilpą Paulius užsitarnavo dorai. Sovietiniai prokurorai iškėlė dar ir prasimanytą kaltinimą: esą pagal Pauliaus planus, pažeidžiant visas tarptautines normas, taisykles ir papročius, Sovietų Sąjunga užpulta nepaskelbus karo. Už tokius darbelius svarbiausią planuotoją juo labiau reikėjo nuteisti aukščiausiąja bausme. Bet Pauliaus netgi neteisė.

O imperijos užsienio reikalų ministras J. fon Ribentropas Vokietijos vyriausybės vardu tik paskelbė karą Sovietų Sąjungai. Bet sovietų pusė ir tai visaip neigė. Karo, pasak sovietinės versijos, nebuvo paskelbta.

Išeitų, kad Ribentropas ir jo ministerija išvis jokio, netgi formalaus, ryšio su užpuolimu neturėjo.

Bet Ribentropą, sovietų prokurorams reikalaujant, pakorė.

Tad kurgi geležinė stalininė logika?

5

Nesijaudinkite. Logika Stalino neapvylė ir Niurnberge: jeigu Ribentropui būtų pateiktas kaltinimas dėl karo Sovietų Sąjungai paskelbimo, būtų tekę parodyti ir Vokietijos vyriausybės memorandumą, kurį Ribentropas įteikė Dekanozovui 1941 m. birželio 22 d. 4 valandą ryto.

Kiltų klausimas, ar tiesa parašyta memorandume, ar šmeižtas. Sovietų vyriausybei atsakinėti į tokius klausimus labai nesinorėjo. Todėl Ribentropui iš principo jokių kaltinimų taip ir nepateikė, tad Vokietijos vyriausybės memorandumo teismui neparodė. Vietoj to sovietų kaltintojai griebėsi teismo apgaulės ir pareiškė, kad Vokietija užpuolė nepaskelbusi.

Jeigu „tarptautinis tribunolas“ būtų ieškojęs tikrųjų kaltininkų, tai būtų turėjęs teisti generolus, o Ribentropą išteisinti, nesant nusikaltimo sudėties... Bet Stalinas sumanė komediją Niurnberge nesiekdamas rasti ir nubausti kaltininkų. Mat didžiausias Antrojo pasaulio karo kaltininkas buvo jis pats ir Lenino sukurta sistema, kaip sunaikinti šalį, jos tautas ir visą pasaulį.

Tai, kad Niurnberge ne viskas buvo tyra ir švaru, priverstas pripažinti netgi Rusijos gynybos ministerijos centrinis organas: „Niurnbergo proceso metu mūsų delegacija sudarė džentelmenišką susitarimą su amerikiečių, anglų ir prancūzų delegacijomis: jie neprisimena 1939 metų pakto, mes – „Miuncheno sąmokslo". („Krasnaja zvezda", 2007 m. kovo 21–27 d.)

Ir tai vadinama teisingumu?

Jeigu teisėjai patys dalyvavo kaltinamųjų nusikaltimuose?

Jeigu įvyko teisėjų sąmokslas?

Jeigu teisėjai susitarė, kad nebus prisimenama pačių dalyvavimo tuose nusikaltimuose, už kuriuos jie buvusius savo bendrininkus ir sėbrus rengiasi nuteisti mirti?

Ir tai dar ne viskas.

1939 metų lapkričio 30 d. Stalinas laikraštyje „Pravda" paskelbė tokio turinio tekstą:

„a) ne Vokietija užpuolė Prancūziją ir Angliją, o Prancūzija ir Anglija užpuolė Vokietiją, tad teprisiima atsakomybę už dabartinį karą;

b) prasidėjus karo veiksmams, Vokietija kreipėsi į Prancūziją ir Angliją siūlydama taiką, o Sovietų Sąjunga atvirai palaikė taikius Vokietijos pasiūlymus, mat ji manė ir toliau mano, jog skubiausias karo užbaigimas iš esmės palengvintų visų šalių ir tautų padėtį;

c) Anglijos ir Prancūzijos valdantieji sluoksniai šiurkščiai atmetė ne tik taikius Vokietijos pasiūlymus, bet ir Sovietų Sąjungos bandymus kuo greičiau baigti karą."

Stalinas niekada šių savo žodžių neišsižadėjo.

Kaipgi čia išeina?

Visam pasauliui Stalinas paskelbė, kad Vokietija dėl karo kurstymo nekalta. O dabar jis teisia Vokietiją ir jos vadus už karo kurstymą!

Pasak Stalino pareiškimo, karo kaltininkės yra Didžioji Britanija ir Prancūzija. Tai kokio velnio šių šalių teisėjai užsimaukšlino mantijas? Kas juos susodino į teisėjų kėdes? Kokiu pagrindu ir remiantis kokia teise?

Ir ką tame teisme veikia sovietų teisėjai? Kaip jie atsidūrė karo kurstytojų būryje? Ir kodėl teisiami vokiečiai, kurie, kaip pareiškė draugas Stalinas, nekalti, nes karo nekurstė?

7

Prisidengus „tarptautinio tribunolo“ autoritetu, Stalinui reikėjo pašalinti nereikalingus savų nusikaltimų liudininkus ir apginti melagingus liudininkus, kurie buvo pasiryžę griebtis bet kokios klastotės, kad tik išgelbėtų savo kailį.

Štai kodėl pakorė nepalenkiamąjį Ribentropą, iš anksto atmetę visus konkrečius kaltinimus jam, bet nepateikė jokių kaltinimų daug daugiau prasikaltusiam, bet bailokam ir parsidavėliškam Pauliui.

Štai kodėl nuo viso pasaulio slepiamas oficialus Vokietijos vyriausybės memorandumas dėl karo paskelbimo Sovietų Sąjungai. Štai kodėl Kremliaus ideologai jo nepaneigia. Mat jo paneigti nebeįmanoma.

Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Vokietijos vyriausybė paskelbė priežastis, kurios privertė ryžtis tokiam žingsniui. Tai buvo padaryta aukščiausiu diplomatiniu lygiu. Kremliaus vadams teliko arba pripažinti pateiktų kaltinimų teisingumą, arba išsisukinėti ir meluoti. Jie pasirinko antrąjį kelią. Melo keliu jie eina jau daugiau kaip pusę amžiaus.

Vokietijos puolimo prieš Sovietų Sąjungą problemos svarbos laipsnį Kremliaus vadai nužemino nuo oficialaus diplomatinio lygio ir pavertė tuščiažodžiu propagandos ministro Gebelso pasisakymų paneigimu.

★★★

Bet netgi ir šiame žemesniame lygmenyje Kremliaus propaganda nepajėgia duoti pagrįsto atkirčio. Vietoj jo – užkeikimai: Gebelsas melavo, Gebelsas melavo, Gebelsas melavo...

Nepatikslinant, kaip, kur ir kada.

31 skyrius

APIE MORALINĘ KLAUSIMO PUSĘ

Stalinas patyliukais rengėsi didžiuliam planui, kurį įgyvendinti neišdrįso net Leninas.

A. Avtorchanovas
„Partokratijos kilmė", 2 tomas. P. 361.

1

Hitleris užpuolė ir taip Stalinui primetė savo valią, perėmė iniciatyvą, taigi ir sužlugdė visa tai, ką Stalinas ketino, bet nespėjo padaryti. Hitleris nebeleido Stalinui veikti pagal sugalvotus planus ir sumanymus.

Ir mums metas išsiaiškinti klausimą, ką gi 1941 metų pavasarį buvo numatęs Stalinas nuveikti artimiausiu metu, – na, bent jau per keletą mėnesių ar, tarkime, per ateinančius metus?

Į šį klausimą mums atsakė Sovietų Sąjungos maršalai Achromejevas, Žukovas, Kulikovas, Ogarkovas, Jazovas. Į šį klausimą mums atsakė prezidentai ir generaliniai sekretoriai, ministrai, premjerai, generolai ir admirolai, akademikai ir visokie kitokie rimtieji draugai.

Paprasčiau tariant, mes gavome oficialų atsakymą. Jis yra trijų dalių ir jis skamba taip:

1. Stalinas Vokietijos puolimo artimiausiu metu nelaukė. Jis išmintingai nurodė, kad Vokietija 1941 metais neužpuls.

2. Visomis išgalėmis Stalinas karą stengėsi atitolinti. Svarbiausias rūpestis – kaip Hitlerio nesuerzinti, kaip neduoti jam dingsties užpulti.

3. Sovietų Sąjunga buvo taiki valstybė. Visi aukščiausiosios šalies vadovybės ir Raudonosios armijos kariniai sumanymai – tai

tik planai, kaip pridengti valstybinę sieną, – užpuolimo atveju pasieniečiai atsišaudys šautuvais ir kulkosvaidžiais, mėtys granatas, o pagrindinės Raudonosios armijos pajėgos turėjo persikelti į priekines pozicijas, kad palaikytų pasienio užkardas ir suteiktų joms pagalbą.

Be planų pridengti sieną, kaip tvirtina atsakingi draugai iš Gynybos ministerijos, jokių kitokių planų Raudonoji armija neturėjo. Jeigu tikėtume naujai rastais Žukovo rankraščiais, Raudonoji armija stokojo jėgų netgi tokiems dalykams atlikti.

Nagi imkime ir sutikime su tokiu oficialiu atsakymu.

Bet tik trumpam.

Tai kaipgi tada išeina, piliečiai?

Išeitų, kad Stalinas troško išlikti ištikimas Hitlerio sąjungininkas, visomis jėgomis stengėsi padėti jam išlaikyti okupuotą Europą, užtikrinti jam patikimą užnugarį kovojant su Didžiąja Britanija, visokeriopai aprūpinti Vokietiją strateginėmis žaliavomis. Taip sakant, pagal poreikius.

Išeitų, kad Stalino vadovaujama sovietinė liaudis buvo pasiryžusi prakaituoti, plūktis neprivalgydama ir neišmiegodama dėl to, kad Hitleris iki valiai būtų aprūpintas duona ir lašiniais, Kunguros gamyklos odiniais batais bei Jaroslavlio kombinato automobilių padangomis.

Išeitų, jog mūsų žmonės per taigą ir dykumas tiesė geležinkelius, kad pasiektų žemės gelmes, paimtų visus jos turtus ir dosniai tai padovanotų Hitleriui.

Išeitų, jog Stalinas ištiesė draugišką ranką nacistams ir dosniai žarstė Jakutijos deimantus į hitlerininkų kišenes, kad vokiečių meistrai turėtų kuo išgręžti pabūklų vamzdžius.

Išeitų, jog mūsų žmonės rūdynuose ir šachtose graužėsi į žemės gelmes, kad Hitleriui tiektų manganą, chromą ir nikelį: tegul hitlerininkų tankų šarvai būna dar tvirtesni.

Išeitų, kad mūsų šalis davė Hitleriui volframo, kad hitleriniai prieštankiniai sviediniai pramuštų bet kurį šarvą.

Išeitų, kad Stalinas pumpavo iš Baku į Vokietiją naftą hitlerininkų naikintuvams ir bombonešiams, kreiseriams ir povandeniniams laivams, tankams ir savaeigiams pabūklams: imk, mielasis, viską iš eilės.

Oficialieji ideologai mums sako, kad Hitleriui vergavo visa užkariauta Europa.

Tik pamiršta pridurti: dar ir nepriklausoma suverenioji Sovietų Sąjunga.

Europa – priversta.

Sovietų Sąjunga – savanoriškai.

2

Oficialioji Kremliaus propaganda kala mums į galvas mintį, kad ir Sovietų Sąjungos tautos, ir pats Stalinas tokia padėtimi buvo visiškai patenkintas, nieko kito netroško ir neketino daryti: Hitleris draskė Europą, o mūsų liaudis į visa tai žiūrėjo jausdama didžiulį pasitenkinimą.

Kremliaus ideologai visam pasauliui išskalambijo, kad gelbėdama savo kailį sovietinė liaudis buvo pasiryžusi Hitleriui atiduoti viską, ką tik gali: tegul Europoje kraujas liejasi upėmis, kad tik mūsų jisai nepaliestų.

Režimo ideologiniai tarnai dešimtmečiais kalė mums į galvas mintį, kad Sovietų Sąjungos tautos buvo tokios silpnos, tokios kvailos ir bailios, jog dėl atliekamos savo niekingos gyvasties dienos buvo pasiryžusios griebtis bet kokios šlykštybės, niekšybės ir išdavystės. Mūsų liaudis esą buvo pasiryžusi paaukoti savo garbę, nuostatas, svetimą laisvę ir gyvybę.

Mums pasakojama, kad būtent pastangomis atitolinti karą arba išvis jo išvengti, pasislėpti už svetimų pečių ir nugarų vadovavosi sovietinė liaudis ir jos vadai.

Ir mes prie to pripratome. Toks įvykių aiškinimas jau seniai nieko Rusijoje nebepiktina, niekas tokių samprotavimų nesigėdi ir nieko tokia niekšybė nebeglumina: o kas čia bloga, juk mes savo kailius gelbėjome!

Smulkūs kriminaliniai menkystos vadovaujasi principu: tu mirk šiandien, o aš – rytoj. Šis principas kartais suprantamas iškreiptai, esą smulkus banditėlis visiškai nevertina svetimos gyvybės, bet ir savąją ne ypač brangina.

Tai neteisingas supratimas. Šis principas turi kitokią prasmę: šiandien niekšas, kad atitolintų savo mirtį, pasiryžęs paaukoti ką tik nori, kiekvieną kitą gyvybę, kad tik pats iki rytojaus ištvertų.

Bet juk rytoj išauš kita diena, ir šis principas vėl bus pritaikytas. O paskui – dar ir daugiau kartų. Kiekvieną dieną. Iki begalybės.

Žmonėms, kurie po Stalino valdė Sovietų Sąjungą, o dabar valdo Rusiją, labai svarbu liaudį paversti galvijų banda. Galvijus galima laikyti tvarte. Galvijus galima apiplėšti. Galvijus nesunku valdyti. Liaudžiai mulkinti ir paversti šunsnukiais visiškai atvirai taikomi Tuchačevskio metodai.

Šis Didysis Strategas manė, kad valdant okupuotą Rusiją reikia visus šalies gyventojus paversti niekšais. Tegul kiekvienas galvoja tik apie save, tik apie savo kailį. Tegul kiekvienas gyvena pagal smulkių kriminalinių pašlemėkų principus. Patsai Tuchčevskis laikė save Rusijos okupantu, taip apie save savo genialiuose veikaluose ir rašė. Svarbiausia – atpratinti žmones mąstyti savarankiškai, išrauti norą pasitikėti vienas kitu ir troškimą padėti bičiuliams, broliams, kaimynams.

Dabartinės Rusijos itin galinga ideologinė mašina veikia Tuchačevskio metodais. Kad neleistų žmonėms susivienyti, kiekvienam teigiama: galvok tik apie save! Gelbėk tik save!

Niekšingumo ugdymo metodų gausybė, tarp jų – ir auklėjimas istoriniais pavyzdžiais. Štai, sakoma mums, kaip šauniai padarėme: atidavėme Europą Hitleriui sudraskyti, užtat patys likome nuošalyje. Štai jums, piliečiai, valstybinės išminties pavyzdys.

Hitleris milijonus žmonių konclageriuose naikino, o mes jam tiekėme visa, kas būtina karui tęsti. Štai kokie mes gudrūs.

Kremliaus propaganda visiškai sąmoningai rusų tautą ir kitas žlugusios Sovietų Sąjungos tautas sulygina su smulkiais sukčiais, su paties žemiausio lygio niekšeliais.

Juk leisti sudraskyti kaimynines šalis į gabalus, atiduoti jas į vergiją žmogėdrai, ir vien tik todėl, kad laimėtum laiko, kad uždelstum savo įstojimo į karą valandą ar išvis nuo jo išsisuktum, – tai ir yra klasikinis pavyzdys, kaip pritaikoma turgaus vertelgos išmintis: užmuškite, papjaukite, pasmaukite, nušaukite ką tik norite, tik man dar dienelę lieskite pagyventi.

3

Liaudies kvailinimo programoms valdytojai sukiša milžiniškas lėšas. Viena iš pagrindinių krypčių slypi po vadinamojo „patriotinio auklėjimo" priedanga, kai miniai diegiamos dvi gana paprastos idėjos.

Pirma: didvyriškoji Raudonoji armija, paaukojusi neregėtai daug aukų, išvadavo Europą nuo rudojo maro.

Antra mintis: Sovietų Sąjunga buvo patikima Hitlerio sąjungininkė. Sovietų Sąjunga tvarkingai tiekė Vokietijai strategines žaliavas, t. y. Hitlerio kare prieš likusią Europą Sovietų Sąjungą tvirtai stovėjo Hitlerio pusėje, buvo jo nusikaltimų partnerė, pagalbininkė ir bendrininkė. Nei sovietinė liaudis, nei Kremliaus vadai visai neketino išlaisvinti Europos nuo kažkokio maro. Jų tikslas – ne išvaduoti Europą nuo Hitlerio, bet padėti jam suvaryti Europą į konclagerius, dešimties šalių tautas išlaikyti kruvinuose gniaužtuose. Visiems laikams likti uoliais Hitlerio tarnais, maitinti Vokietiją molibdenu ir manganu, girdyti nafta – tik to pageidavo ir baili sovietinė liaudis, ir jos įbauginti vadai.

Pasitaiko tokių žmonių, į kurių galvas pavyksta įbrukti abi šias mintis. Ir jos ten taikiai, darniai sugula. Tokiems žmonėms valdžia gali patikėti viską, ką tik nori, ir prileisti prie ko tik nori, netgi prie prezidento rinkimų.

Įdomu, ar ne.

Mes išvadavome Europą nuo Hitlerio!

Bet to daryti nenorėjome ir nesirengėme. Tai nebuvo įtraukta į mūsų planus. Mes labiau rūpinomės, kaip savo kailį išgelbėti ir kitam duobę iškasti, kaip patiems išsisukti ir už kitų nugarų pasislėpti.

Valio liaudžiai išvaduotojai ir jos šauniajai armijai!

4

Komunistiniai ideologai, garsūs maršalai ir generolai, mokslo vyrai kalba: jūs, Sovietų Sąjungos tautos, nieko nesugebate. Jūs esate Hitlerio pataikūnai. Todėl jokių planų ir Stalinas negalėjo turėti. Jis daugiau buvo linkęs kaip nors tykiai ir taikiai visą karą kamputyje pratūnoti. Juk mūsų troba ne centre, o pakraštyje...

Tad štai, ponai istoriniai pataikūnai, su jūsų atsakymu į klausimą apie Stalino planus aš nesutinku.

Mano atsakymas: Stalinas rengėsi užpulti Vokietiją. O aprūpindavo Hitlerį dėl daugelio priežasčių. Ne menkiausia jų – kad užmigdytų jo budrumą. Stalinas rengėsi pradėti antrąjį frontą. Mano apskaičiavimais – 1941 metų vasaros viduryje. Tiksliau – liepos 6-ąją. Galbūt net ir anksčiau. Bet jokiu būdu ne vėliau. Nė diena ne vėliau.

Už tokius apskaičiavimus mane jau štai 25 metus burnoja, kapoja, prakeikia, kritikuoja, panėigia, išjuokia.

Tad leiskite droviai ir kukliai pasiteisinti.

Stalinas rengėsi pulti Hitlerį ir taip gelbėjo mūsų liaudies garbę. Tokio istorijos posūkio rengimu didžiuotis reikia. Pulti Hitlerį – šventas žygis.

O jei Stalinas nebūtų rengęsis pulti, tuomet jį reikėtų laikyti tik Hitlerio baudžiauninku. Štai tuomet mūsų tėvus ir senelius derėtų laikyti savanoriais nacizmo pagalbininkais, talkininkais, išdavikais ir bailiais.

Kiekvienas, kuris bando mano liaudžiai įdiegti mintį apie mūsų kvailumą, bailumą ir nevertingumą, yra liaudies priešas. Kiekvienas, kuris bando įrodinėti, kad Stalinas užpuolimo nerengęs, yra šlykščiausias išdavikas ir apmokamas užsienio žvalgybų agentas.

Visiškai akivaizdu, kad svarbiausi mano kritikai darbuojasi savo liaudies nenaudai ne sąžinės verčiami, o tik už pinigus. Juk normalūs žmonės negali taip nusiristi, kad visiškai prarastų sveiką protą. Visi jie dedasi esą patriotai. Visi pareiškia, kad Raudonoji armija išgelbėjo Europą. Visi aiškina apie didžiąją išvaduojamąją misiją. Ir tie patys žmonės aistringai įrodinėja, kad Raudonoji armija nieko vaduoti

netroškusi, neplanavusi, neketinusi, kad Sovietų Sąjunga buvo patikima strateginių žaliavų tiekėja Vokietijai, kad Raudonoji armija buvusi patikima hitlerinio užnugario priedanga, kovojant prieš likusią Europą.

Tokia mano kritikų pozicija visiškai nepadori.

Netgi jei trumpam sutiksime, kad Stalinas pulti nesirengė, tai tuomet derėtų išgalvoti gražią legendą: draugystė tai draugystė, bet draugas Stalinas ir savų sumetimų šia proga turėjo.

Laimė, nieko išgalvoti nereikia. Stalinas tikrai rengė užpuolimą! Jis įžengė į Europą ne todėl, kad Hitleris užpuolė pirmas ir taip paskatino Staliną griebtis atsakomųjų veiksmų, o todėl, kad hitlerinės Vokietijos sutriuškinimas buvo sumanytas iš pat pradžių.

5

Jeigu tikėtume oficialiais Kremliaus ideologais, tai mūsų tėvai, seneliai, o dabar ir proseneliai, buvo visai ne kovotojai prieš Hitlerį, o jo bendražygiai. Kovos draugai.

Jie ir toliau norėję gyventi taikiai bei draugiškai su Hitleriu, rengti bendrus paradus su nacistais, kartu su esesininkų batalionais marširuoti užkariautų miestų gatvėmis, keistis konclagerių statymo patirtimi, drauge vykdyti baudžiamąsias operacijas prieš partizanus, kelti Maskvoje vėliavas su svastikomis, glėbesčiuotis su Hitleriu, Geringu, Himleriu.

Ir tegul Europa sau pleška! Kad tik mums būtų gerai!

Kremliaus ideologai pasakoja, kad mūsų tėvai ir seneliai buvo niekingi, bailūs hitleriniai pataikūnai, hitlerinio konclagerio, kuris užėmė visą Europą, savanoriai kariuomenės tvarkytojai ir tiekėjai. Jeigu vėliau jie ir tapo Europos išvaduotojais nuo rudojo maro, tai tik ne savo noru. Tokių dalykų jie nebuvo sumanę, bet taip jau išėjo. Tai nenaudėlis Hitleris juos išvaduotojais padarė. Jei ne šlykštus Hitlerio įvykdytas Sovietų Sąjungos užpuolimas, sovietiniai žmonės niekad ir nė už ką savo noru nieko nebūtų vadavę!

Gyvenime pasitaiko netyčinių ar per neatsargumą žmogžudysčių. Pasirodo, ir išvaduotojai tokie gali būti – netyčiniai. Būtent taip vaizduoja mūsų liaudį ordinais apdovanoti memuarų rašytojai ir laurais vainikuoti mokslo vyrai: taip, tapome išvaduotojai, bet tokių ketinimų neturėjome. Išvaduotojai – ne savo noru. Išvaduotojai – per klaidą.

Tapo išvaduotojais, bet tokių tikslų nesiekė. Išvaduotojai per prievartą. Išvaduotojai per nesusipratimą.

Oficialioji Kremliaus propagandos pozicija taip siaubingai prieštarauja logikai ir sveikam protui, kad netgi kai kurie pagrindiniai ideologai ėmė pamažu suvokti savo pačių aiškinimų šlykštumo gelmes. Todėl pastaraisiais metais plinta švelnesnis aiškinimas. Stalinas, girdi, planavo karą nukelti į 1942 metus, o jau tada, perginklavęs savo armiją, jis, be abejo, į karą būtų įsitraukęs.

Paprasčiau tariant, netgi aukščiausiu oficialiuoju lygiu pradėta pripažinti, kad Stalinas vis dėlto rengęsis karui prieš Hitlerį. Tiesiog, sako jie, tokioms pastangoms 1941 metais dar neturėjęs jėgų. O jau sukaupęs jėgas...

Nesiginčiju. Sutinku. Bet kas gi tuomet išeitų?

Išeitų, kad tarp manęs ir oficialiųjų ideologų beveik jokių nesutarimų nebėra. Pozicijos nesutampa tik dėl laiko. Aš įrodinėju, kad Stalinas rengėsi pulti 1941 metais, o jie – kad 1942-aisiais...

Štai ir visas skirtumas.

Tai juk šitai, – kaip sakydavo mano jaunystės metais, – špyga taukuota, palyginti su Pasauline revoliucija.

O visa kita sutampa: Stalinas pulti rengėsi.

Argi didelis skirtumas: 1941 ar 1942 metais?

Tiems, kurie mano, kad 1942 metai užpulti Vokietiją buvo tinkamesni nei 1941-ieji, turėtų imti domėn galimybę, jog 1941 metų antrą pusmetį karas tarp Didžiosios Britanijos ir Vokietijos galėjo pasibaigti kaip visiškai abiem pusėms neperspektyvus. Ir tada Stalinas būtų likęs vienas akis į akį su Hitleriu. Ir tuomet visa vilkinimo nauda būtų virtusi siaubingais nuostoliais.

Rimtiems istorikams derėtų pamąstyti ir apie tai, ką darytų Hitleris, kol Stalinas atidėlioja karą ir perginkluoja Raudonąją

armiją? Nejaugi Hitleris tuo metu nepradėtų perginkluoti ir savo armijos? Nejau Sovietų Sąjunga veržtųsi pirmyn, o Vokietija išliktų tokia pati?

Pabandykime atsakyti į šiuos klausimus, ir 1942 metai, kaip tinkamiausias laikas užpulti Vokietiją, savaime atkris.

Ir beliks tik 1941-ieji.

6

Reikia pasakyti, kad mano mintis, tokia paprasta ir tokia iš pirmo žvilgsnio keista, pamažėl prasikala tarsi žolelė pro kaukolės plyšius. Pagrindinis karinis laikraštis „Krasnaja zvezda" (2000 m. birželio 20 d.) mane, kaip įpratęs, iškoneveikė, išvadino klastotoju ir kaip visuomet paskelbė, kad visos mano teorijos paneigtos, kad jos neturi jokio ryšio su tikru mokslu.

Paskui triuškinančiame straipsnyje prasprūdo sakinukas: „Jeigu Sovietų Sąjunga būtų smogusi išankstinį smūgį Vokietijai, tai būtų buvę puiku!"

Mintis užpulti Hitlerį teisinga – čia nieko blogo nėra ir negalėjo būti. Tai juk Hitleris!

Tik gaila, kad Kremliaus ideologinė tarnyba net ir tokią, atrodytų, teisingą ir gražią idėją įsigudrino subjauroti siaubingu melu.

Koks dar „įspėjamasis smūgis"? Kas jį sugalvojo? Ir kuriems galams? Kam reikėjo tos apgailėtinos ir kvailos klastotės?

Žinau kam.

Rimtieji Lubiankos istorikai, suvokę, kad nuo tiesos išsisukti nepavyks, kad „Ledlaužio" paneigti jiems neišdegs, išsigalvojo kažkokį „įspėjamąjį smūgį", kurį Stalinas ir jo generolai esą planavo smogti Vokietijai.

Iš kur tai ištraukta? Kuo pagrįsta?

Ogi iš piršto laužta. Niekuo nepagrįsta.

Tai, kad Stalinas rengėsi įspėjamajam smūgiui, – piktybiškas šmeižtas.

Jokio įspėjamojo smūgio nei Stalinas, nei jo generolai nerengė, tokio nė neplanavo. Stalinas nelaukė, kol Vokietija užpuls, jis netikėjo tokia galimybe. Ne man įrodinėti, kad net po to, kai Hitleris vožtelėjo, Stalinas vis niekaip negalėjo susitaikyti su ta mintimi.

Oficialiesiems ir labai rimtiems istorikams niekaip galai nesueina: Stalinas rengėsi išankstiniu smūgiu atremti vokiečių įsiveržimą, nors tokio įsiveržimo galimybe jis griežtai atsisakė patikėti.

Sovietų Sąjungos maršalas G. K. Žukovas, karo išvakarėse buvęs Generalinio štabo viršininku, visa gerkle, žodžiu ir raštu, milijonais kopijų visomis įmanomomis kalbomis po visą pasaulį paskelbė, kad nieko nežinojo apie vokiečių rengimąsi pulti, kad niekas nieko jam nepranešė apie tokį pasirengimą, kad generolas leitenantas F. I. Golikovas, admirolas N. G. Kuznecovas, pasiuntinys V. G. Dekanozovas ir visi, kurie buvo susiję su žvalgybinės informacijos rinkimu ir apdorojimu, pranešdavo tik melagingas, raminančias žinias.

Išeitų, jog genialusis Žukovas nieko nežinojo apie vokiečių įsiveržimo planus, tačiau rengė išankstinį smūgį, kad užkirstų kelią tam įsiveržimui ir kad jį sužlugdytų.

Tad štai: jokio įspėjamojo smūgio nei Stalinas, nei jo generolai nerengė. Jie rengėsi užpulti Vokietiją ir jos sąjungininkus, nepaisant Hitlerio planų ir ketinimų. Dar daugiau: jie rengėsi užpulti Vokietiją, nes manė, kad vokiečių užpuolimas neįtikėtinas ir neįmanomas. Jie rengėsi pulti Vokietiją, mat logika sakė: Hitleris turi smogti Britanijai, jis turi pasisukti į Sovietų Sąjungą nugara.

Aktyvus rengimasis pulti Vokietiją – o drauge ir visą Europą – vyko jau 1940 metų gruodį, kai vyriausieji Raudonosios armijos vadai visiškai slaptame pasitarime aptarė konkrečius veiksmus puolant savo „draugę iki karsto lentos", ir 1941 metų sausio mėnesį, kai buvo imituotos dvejos karinių veiksmų pratybos žemėlapiuose, siekiant galutinai parinkti tinkamiausią variantą.

Galima prieštarauti, kad 1940 m. gruodžio 18 d. Hitleris patvirtino Sovietų Sąjungos užpuolimo planą, sovietinė žvalgyba tuos planus išgavo, ir štai sovietų generolai susirinko Maskvoje, norėdami aptarti, kaip aplenkus...

Neišdegs.

Visų pirma todėl, kad žvalgyba, kaip mums aiškinama, sužinojo vokiečių plano turinį „praėjus dviem savaitėms“ po to, kai Hitleris planą patvirtino, t. y. pačioje gruodžio pabaigoje ar pirmosiomis 1941 metų sausio dienomis. O pasitarimas ir strateginiai žaidimai buvo rengiami jau nuo 1940 metų vasaros, kai jokio Sovietų Sąjungos užpuolimo plano Hitleris dar neturėjo.

Pasakysiu daugiau: spartus Vokietijos puolimo rengimas vyko jau 1939 metų rugpjūčio mėnesį, kai Sovietų Sąjungoje prasidėjo slapta mobilizacija, kuri galėjo vainikuotis tik karu. Stalinas tai suprato geriau už visus. Tuo metu Stalinas neturėjo jokių priežasčių suduoti išankstinį smūgį Vokietijai. Tačiau Antrojo pasaulinio karo pradžia jau kur kas anksčiau buvo nelemta Kremliuje, kaip ir tai, jog Sovietų Sąjunga į karą įsitrauks.

Galima pakapstyti dar giliau: štai 1933-ieji, kai Stalinas užtikrino Hitlerio pergalę rinkimuose. Tada buvo nulemtas ir Europos likimas. Viskas turėjo baigtis karu ir komunistų valdžios triumfo žygiu per nualintą Europą ir dar toliau.

Galima kasti dar giliau...

Rimtieji istorikai buvo priversti pripažinti, kad buvo rengiamasi pulti, tačiau tuoj pat rado pateisinimą: tai juk buvo įspėjamasis puolimas, jei Stalinas ką ir buvo sumąstęs, tai tik savigynos tikslais, norėdamas aplenkti ir sukliudyti neišvengiamą priešo smūgį. Vokietijos užpuolimas buvo rengiamas, bet tik siekiant išgelbėti savo šalį ir Vado karštai mylimą jos liaudį.

Tik valstybės saugumo apmokamiems istorikams kol kas niekuo nepavyko paremti tos drąsios minties.

7

„SSRS „šventasis“ karas prieš Hitlerį buvo iš tikrųjų ne kas kita, o tik žūtbūtinė kova už teisę sėdėti ne svetimame, o nuosavame konclageryje, puoselėjant viltį būtent jį išplėsti per visą pasaulį.“

Taip parašė Anatolijus Kuznecovas savo didžioje knygoje „Babij Jar“.

Buvo mūsų šalyje aistringų komunistinio konclagerio išplitimo visame pasaulyje idėjos šalininkų. Deja, jų nemažėja. Tarp oficialiųjų Rusijos ideologų esama tokių, kurie dūsauja, kad Stalinas turėjęs galimybę suvaryti Europą į komunistinę kiaulidę, deja, tai pražiopsojęs.

Galima lengvai įsivaizduoti, kas laukė Europos, jei draugas Stalinas nebūtų pražiopsojęs tos galimybės. Pasižiūrėkite į Pietų ir į Šiaurės Korėjas. Palyginkite.

Kai iš palydovo naktį fotografuojama mūsų planeta, tai visa ji šviečia miestų, uostų, kelių žiburiais. Švytinti planeta! O Šiaurės Korėja – juoda dėmė. Štai mūsų darbas. Kariai internacionalistai pasistengė. Apgynė Šiaurės Korėją nuo buržujų. Užtikrino šviesią, atleiskite, tamsią ateitį.

Mūsų vadai visam pasauliui išliaupsino socializmo privalumus. Tačiau patys važinėjo buržujiškais mersedesais. Nė vienas jų niekad nepastebėtas riedantis trabantu. O juk tas mašinas gamino tie patys vokiečiai. Vienos kartos. Vienodai auklėti. Vienodai mokyti. Tik vienus Raudonoji armija išlaisvino, ir jie iškart prarado visus kūrybinius sugebėjimus ir darbo įgūdžius. O kiti taip ir liko vilkti kapitalistų išnaudotojų jungą. Štai jie sugebėjo ant Antrojo pasaulinio karo griuvėsių sukurti didingą ekonomiką. Kartais jie, apimti užuojautos (ir paniekos), siųsdavo humanitarinę pagalbą tiems, kurie iškėlė Pergalės vėliavą virš Reichstago. Kad iš bado nepadvėstų.

Jei Raudonoji armija būtų pasinaudojusi ta ypatinga padėtimi, kuri susiklostė Europoje 1941 metų pavasarį, jei netikėtu smūgiu būtų atkirtusi Vokietiją nuo Rumunijos, tai dabar mes visi gyventume viename milžiniškame kolchoze. Vienoje zonoje. Turėtume išmintingiausią vadą valdžios viršūnėje. Ir didžią partiją, kuri niekuomet neklysta. Dešimtis milijonų bildukų. Nesuskaičiuojamas minias demonstracijose. Ir tokias pat nesuskaičiuojamas minias begalinėse eilėse prie žibalo. Visa mūsų liaudis taptų ne tik liaudimi išvaduotoja, bet ir liaudimi sargybine.

Ir kas tada siųstų humanitarinę pagalbą apdriskusiems seniams su ordinais atlapuose?

Nieko didinga toks likimo vingis negalėjo atnešti.

Dėkokime likimui, kad Stalinas nespėjo pasinaudoti savo galimybe.

Kita vertus, buvo ir dar baisesnis istorijos plėtojimosi variantas.

Akimirką įsivaizduokime, kad Stalinas tikrai nieko neketino imtis prieš Hitlerį. Ir mūsų liaudis, be draugystės su nacistais, apie nieką kitą negalvojo. O mūsų vadai troško vienintelio: kad tik nepamirštų pasveikinti fiurerį su gimtadieniu. Dar – pasitikti nacių vadus su garbės sargyba kaip didžiausius svečius. Dar – gerti su Ribentropu šampaną. Ir gyventi pagal taisyklę: jei Vokietija neužpuls, tai ir mes jos neliesime. Tegu Hitleris kraują kibirais maukia. Palinkėsime jam gero apetito... Ir aprūpinsime viskuo, ko jam trūksta, kad pažabotą Europą stipriai laikytų.

Štai tokia įvykių eiga būtų tapusi mūsų nacionaline gėda. Tokio varianto visiems reikėtų gėdytis.

Rengtis užpulti Hitlerį – tai kur kas geriau, negu nesirengti.

Su tokia išlyga ir su sąlyga, kad žodis „įspėjamasis" bus išbrauktas, aš palaikau laikraščio „Kraznaja zvezda" poziciją.

★★★

Perskaitęs centriniame kariniame laikraštyje pareiškimą apie tai, kad visai neblogai būtų buvę savo iniciatyva mostelėti plieno kūju Hitleriui per sprandą, pirmiausia aš nusprendžiau, kad britų žvalgyba įtraukė savo žmones į „Krasnaja zvezda" redakciją. Mat, pasak to paties laikraščio pareiškimų, rusas dėl savo įgimto bukumo visiškai nepajėgus išnagrinėti visiems žinomų faktų ir remdamasis jais padaryti protingų išvadų. Tik išmintingiausioji britų žvalgyba pajėgi taip samprotauti. Tik šaunusis Bondas sugeba įveikti „Vojenizdato" knygas rusų kalba ir dar suprasti, kas jose atvirai parašyta.

Paskui, dar kartą perskaitęs tokį neįprastą laikraščiui „Krasnaja zvezda" pasažą ir apsvaigęs nuo perskaitytos frazės, nusprendžiau, kad ir mes ne iš kelmo spirti... Juk ir mes savo protu taip mąstyti galime.

Ir kaip gražiai pasakyta: JEIGU SOVIETŲ SĄJUNGA BŪTŲ SMOGUSI SMŪGĮ VOKIETIJAI, TAI BŪTŲ BUVĘ PUIKU!

Brangioji „Krasnaja zvezda“, leisk pritarti tavo blaiviai minčiai ir abiem rankomis pasirašyti po tavo išmintimi.

V. Suvorovas (jis gi Rezunas)
2007 m. rugpjūčio 23 d.
Bristolis

Antros knygos pabaiga

TURINYS

1 skyrius. ATSKLEISIU JUMS DIDŽIĄ PASLAPTĮ 5
2 skyrius. GRĮŠIME PRIE SAVO ARKLIŲ 25
3 skyrius. BEJE, APIE NUKRITIMĄ 39
4 skyrius. GAUDYKIT KLASTOTOJĄ! 52
5 skyrius. NUO ROMOS IMPERIJOS ŽLUGIMO LAIKŲ 65
6 skyrius. KAM MUMS ISPANIJA? 80
7 skyrius. KAD ŽEMĘ GRENADOJE VALSTIEČIAMS ATIDUOTŲ 90
8 skyrius. KAM KOMUNISTAMS KOLEKTYVINIS SAUGUMAS? 104
9 skyrius. KAM RAUDONAJAI ARMIJAI REIKIA KORIDORIŲ PER LENKIJĄ? 114
10 skyrius. EUROPOS LIKIMAS BŪTŲ BUVĘS KITOKS... 124
11 skyrius. KAIP ĮSIVAIZDUOJATE TUOS KORIDORIUS? 136
12 skyrius. LAIMĖTI LAIKO! 149
13 skyrius. KODĖL DRAUGAS STALINAS NESKUBĖJO PRADĖTI ANTROJO FRONTO? 163
14 skyrius. APIE LABIAUSIAI PASENUSĮ TANKĄ 173
15 skyrius. APIE ŠIMTMEČIŲ ATSILIKIMĄ 186
16 skyrius. KUO, IŠSKYRUS NIEKŠYBĘ? 200
17 skyrius. KAS PRILYGS T-26? 206
18 skyrius. DAR KARTĄ APIE SUNKIUOSIUS TANKUS 213
19 skyrius. APIE YDINGĄ KONCEPCIJĄ 230
20 skyrius. TUCHAČEVSKIS TYRUOSE 247
21 skyrius. TAI BENT MOSTAS! 263
22 skyrius. KODĖL STALINAS IŠLEIDO TROCKĮ Į LAISVĘ? 271
23 skyrius. KAM MOLOTOVUI DARDANELAI? 279
24 skyrius. KAM TANKŲ DIVIZIJAS LAIKYTI PRIE PASIENIO STULPŲ? 286
25 skyrius. BET AŠ IR MANO ŽMONĖS 297
26 skyrius. KĄ GI BERIJA REIKALAVO ATŠAUKTI IŠ BERLYNO? 311

27 skyrius. ĮSAKAU UŽGRIŪTI! 323
28 skyrius. APIE PUSĘ MILIJARDO 338
29 skyrius. VISA TAI IŠGALVOJO GEBELSAS! 347
30 skyrius. KODĖL PROKURORAS VYŠINSKIS GYNĖ RIBENTROPĄ NIURNBERGO PROCESE? 358
31 skyrius. APIE MORALINĘ KLAUSIMO PUSĘ 366

Суворов, Виктор Андреевич
Suvorovas, Viktoras Andrejevičius
Su-113 Paskutinė respublika / Viktoras Suvorovas. – Vilnius: Mintis, [2007–2008]
ISBN 978-5-417-00934-1
Kn. 2 / iš rusų kalbos vertė Daina Kasnikovskienė, Vaclovas Mikailionis. – [2008]. – 384, [1] p. – ISBN 978-5-417-009339-6

V. Suvorovas antroje „Paskutinės Respublikos“ knygoje polemizuoja su savo knygų kritikais, analizuoja Antrojo pasaulinio karo priežastis, įžvelgdamas Hitlerio ir Stalino sąmokslą. Į kaltinimą, kad perrašo istoriją, V. Suvorovas atkerta, jog iki šiol oficialioji karo istorija neparašyta.

UDK 940.53+947+957

Viktoras Suvorovas
PASKUTINĖ RESPUBLIKA
Antra knyga

Iš rusų kalbos vertė
Daina Kasnikovskienė, Vaclovas Mikailionis

Redaktorė *Ramutė Pinkevičienė*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Maketuotoja *Danutė Navickienė*

Leidykla „Mintis“, Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius
Spaustuvė UAB „Logotipas“, Utenos g. 41a, LT-08217, Vilnius
Rekomenduojama kaina 26 Lt

Lenino ir Hitlerio imperijos – seserys dvynės.
Ir čia, ir ten melas buvo ta rišamoji medžiaga,
tas cementas, kuris paversdavo
šią struktūrą monolitu.

Imperija, kurią sukūrė Hitleris, sugriuvo ir
subyrėjo į šipulius. Viena svarbiausių
žlugimo priežasčių: buvusi nepakankama
melo koncentracija.

Imperija, kurią sukūrė Leninas, Trockis, Dzeržinskis,
gyvuoja ir klesti, nors ir apkarpyta.
Mat koncentracijos mūsų šalyje pakanka.

ISBN 978-5-417-00939-6
9 785417 009396
www.mintis.eu
Rekomenduojama kaina 26 Lt